

BETÀNIA PATMOS

PAU
LLIBERTAT
LUCIDESA
CORDIALITAT
CORATGE
EQUILIBRI

75 ANYS

MOMENTS
&
CONSTEL·LACIONS

XAVIER CIURANS i VINYETA

ESCOLA
BETÀNIA PATMOS
75 ANYS

BETÀNIA PATMOS

PAU
LLIBERTAT
LUCIDESA
CORDIALITAT
CORATGE
EQUILIBRI

75 ANYS

**Vestíbul d'un
contrallibre d'aniversari**
encamisat amb paper
de 135 grams, protagonitzat
per milers de persones
i escrit pel professor
Xavier Ciurans i Vinyeta

Us heu preguntat mai com hauria de ser un llibre que volgués exposar completament els anys que fossin d'una institució? Com podria explicar els fets més destacats sense que ningú pensés que en falten molts o en sobren uns quants? Com s'hauria de fer perquè aquest llibre recollís totes les percepcions de les persones protagonistes dels fets triats? I encara, com podria expressar aquest mateix llibre els canvis de perspectiva que l'edat dona als humans, sobretot d'aquells protagonistes del llibre que ara s'han fet grans i en seran lectors perspicaços a la recerca dels seus records fundacionals?

Si plantegéssim aquestes qüestions al possible autor d'aquest relat hipotètic, em temo que no hi hauria llibres, ni d'aniversari ni de gairebé res. Segurament per això, quan vam demanar-li al professor Xavier Ciurans, ara fa un parell d'anys, si volia acceptar el repte que tens -benvolgut lector- ara mateix a les mans després d'haver-li tret la camisa que el vestia, no vam demanar-li cap crònica exhaustiva dels setanta-sis anys de l'Escola BetàniaPatmos sinó un text cronològicament transitable que traspués les essències d'aquesta Escola. Per sort de tots plegats, el professor Ciurans va acceptar el desafiament.

El va acceptar treballant sense treva sota els llums invisibles de la generositat, el rigor i l'esforç; sense saber massa quin seria el resultat final d'aquesta ingent empresa ara, dos anys després, que s'ha fet cos en paper de 120 grams. Si l'obres -i diria que l'has obert, benvolguda lectora-, veuràs que les poc més de setanta mil paraules que conté el text es reparteixen orgànicament en sis capítols més una coda final. Aquests capítols anun-

cien un moment, un lloc i una de les sis paraules incises a la Pedra Alba; posem per cas, "6 d'octubre del 1941 Betània Pau". A partir d'aquí esclata un començament imparabile que encara avui no s'ha exhaurit. Són el que l'autor, inspirat per Stefan Zweig, ha anomenat "moments", espais petits de temps a partir dels quals es generen cercles concèntrics de llarg recorregut i intensa vibració, cercles que comencen a un lloc, "carrer de Descartes", o a dos, "carrer de Descartes" i "Betània", i ens recorden el vincle dels humans amb els llocs que, físicament o simbòlica, ens conformen. I encara la paraula mineral, la que encapçala el bloc granític a manera de capitell, "Pau", mot que dona sentit, per presència o per absència, a cada una de les parts del volum.

El llibre és trufat, aquí i allà, per tot d'imatges pacientment triades i tot de "constel·lacions" conceptuals, explícites o implícites. Una d'aquestes constel·lacions o, si voleu, un dels grups de paraules relligades, és l'asterisme volgudament etiquetat "Cap a on anem", nom posat pels observadors aurorals de la Torratxa Patxot. Aquesta constel·lació encara no té ni relat ni crònica, com no els tenien en el seu moment les aspiracions i els desitjos de totes aquelles persones que durant aquestes set dècades llargues no han deixat mai de pensar amorosament en el progrés d'aquesta institució.

Dèiem, en començar, que aquest volum pretén ser un contrallibre d'aniversari. Imaginàvem un llibre que es volgués deixar agafar per la seva textura, un llibre pluralment il·lustrat i, sobretot, que mostrés la força del passat, la vitalitat del present i l'empenta del futur.

Perseguíem un llibre que es pogués llegir al llarg d'un dia, entre sis i dotze hores; que demanés ser destacat, ratllat, ampliat o dibuixat; un llibre per fer pensar en tots els sediments que fonamenten BetàniaPatmos i per idear els horitzons de futur que tot just s'albiren. Un llibre, en definitiva -lector autèntic que em tens a les mans-, per dialogar amb tu i els milers de persones que el protagonitzen. Un llibre per a tothom i per fer servir.

Si és així, si traspasseu –estimats lectors i lectores- el vestibul on sou per entrar decididament dins les sales, distribuïdors i balcons del text, i ho feu amb un llapis a la mà per anotar tot el que vulgueu als marges de les tres-cents seixanta-vuit pàgines; si ho feu, la generositat, l'esforç i el rigor de l'autor es multiplicaran per mil. Cada exemplar serà diferent i únic. Com cada un de vosaltres, els protagonistes del llibre que escriuran cap allà el 2041, quan l'Escola malgrat ser molt diferent, perpetui allò que no es veu amb els ulls però que sempre sedimenten les paraules escrites sincerament després d'escoltar les veus i els ecos de les persones que ens han precedit.

Si vols passar, això és casa teva. Seu, llegeix i camina. Els pins i els xiprers del Clos Montserrat et faran ombra. I llavors, el silenci dels fulls entintats esdevindrà una gran simfonia.

BETÀNIA **PAU**

1941

pàg. 15

ESCOLA BETÀNIA-PATMOS **CORDIALITAT**

1975

pàg. 221

PATMOS **LLIBERTAT**

1959

pàg. 97

FUNDACIÓ PRIVADA BETÀNIA-PATMOS **CORATGE**

1984

pàg. 277

AGES, AGRUPACIÓ ESCOLAR **LUCIDESA**

1962

pàg. 141

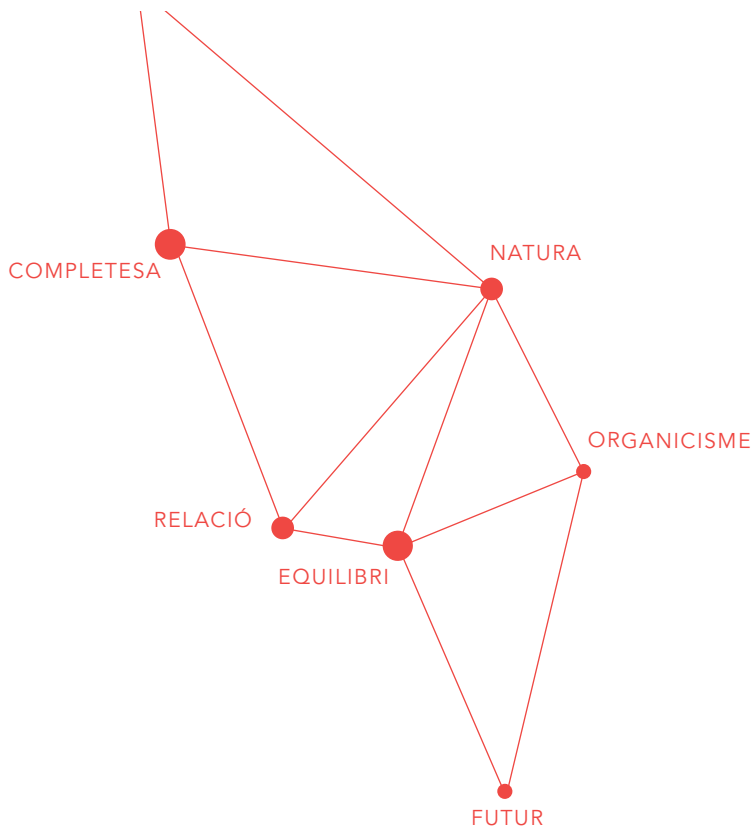
BETÀNIA PATMOS **EQUILIBRI**

2002

pàg. 325

CONSTEL·LACIÓ CAP A ON ANEM*

Fundació

*Lloc de l'albirament: Torratxa Patxot, al Clos Montserrat de Barcelona — 2016

Fundació

Saber que l'Escola
és fruit d'incomptables
herències,
tangibles o intangibles;
i descobrir,
després,
el plaer del retorn,
la força
de la generositat.

1941

BETÀNIA

PAU

El sis d'octubre de l'any 1941 era dilluns. Només feia trenta mesos del final de la Guerra Civil (1936-1939) i Espanya tot just havia començat el camí d'una llarguíssima postguerra que es va eternitzar fins la dècada de 1950. La dictadura del general Francisco Franco Bahamonde –personal, antidemocràtica, unipartidista i violenta, a imitació del feixisme italià i del nazisme alemany– encara tenia pocs textos legals que la definissin. No feia falta. Com passa sempre, les seves obres proclamaven el seu tarannà.

La nova Espanya franquista s'havia de construir al mateix solar on es bastí l'edifici de la República. Per tant, calia aterrar completament els murs enrunats del règim del catorze d'abril, no en podia quedar cap vestigi ni institucional ni personal. La repressió sobre els vençuts va ser dura i implacable: execucions, detencions, depuracions, camps de treball forçat o exili. La Ley de Responsabilidades Polítiques (nou de febrer del 1939) i la posterior Ley de Represión de la Masonería y el Comunismo (u de març del 1940) foren dos dels instruments legals d'aquell sistemàtic procés d'enderrocament. La por, la intranquil·litat i les hostilitats havien campat lliurement pel país des de feia massa temps. Els quatre genets de l'Apocalipsi havien assolat Espanya i només un d'ells havia descavalcat l'any 1941. Els altres tres encara rondaven pels camins dels pobles i els carrers de les ciutats. Que la guerra hagués acabat, no volia dir que es visqués en pau.

La ferotgia repressora dels vencedors era tan intensa que fins i tot sorprenia als qui hi estaven avesats, com el ministre d'Afers Exteriors italià, Galeazzo Ciano, gendre del dictador Mussolini. Els historiadors parlen d'entre vint-i-cinc i trenta mil executats a Espanya durant la postguerra. En el cas de Catalunya, les penes de mort foren especialment nombroses a partir de les

acaballes del conflicte, però el seu moment culminant s'esdevingué durant els mesos de maig, juny i juliol del 1939, quan el ritme de condemnes capitals va ser de deu per dia. A Barcelona, el Camp de la Bóta, una franja de platja que s'estén entre Sant Adrià del Besós i el Poblenou, fou l'escenari de la majoria d'execucions. L'any 1941, l'any de fundació de l'Escola Betània, trenta-dues persones hi van ser afusellades. A partir del 1943, el ritme d'ajusticiaments va disminuir de manera significativa, però no va arribar a desaparèixer mai. Contràriament al que el règim vociferava, aquells no eren temps pacífics.

Tot i que la guerra havia acabat l'1 d'abril del 1939, alguns grups comunistes i anarquistes van protagonitzar atacs violents contra les autoritats. Els maquis, guerrillers antifranquistes, intentaren provocar una revolta popular o bé una intervenció de les potències democràtiques europees, però no van aconseguir ni una cosa ni l'altra. A Catalunya, el primer xoc entre ells i la Guàrdia Civil tingué lloc el mes de novembre del 1941. La lluita es va prolongar fins a finals dels anys cinquanta, però el seu esforç terrorista fou en va, ja que els maquis no aconseguiren trencar la pau franquista.

El 1941 la guerra regnava a Europa. Ja feia gairebé dos anys que havia començat quan, el vint-i-dos de juny del 1941, es va iniciar una tempesta cruel a l'est del vell continent. Adolf Hitler va ordenar l'atac de l'exèrcit nazi contra la Unió Soviètica. Unes hores abans de l'ofensiva, Winston Churchill, el primer ministre britànic, s'adreçà als seus conciutadans per advertir-los que aquell conflicte era una guerra d'agressió i expansió i que, si ningú ho evitava, l'hemisferi occidental seria dominat pel nazisme. Paradoxalment, doncs, l'anticomunista Churchill va oferir el seu ajut a la roja Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques (URSS). L'estranya aliança, però, no va rescatar la pau.

El juliol del 1941, en plena tronada, el franquisme va posar en marxa els contingents de la División Azul, un grup de voluntaris, majoritàriament falangistes, destinat a col·laborar amb el govern de Berlín. L'octubre d'aquell mateix any, el diari *Solidaridad Nacional*, addicta a Falange, titulava: "La campaña de Rusia está decidida." Res més lluny de la realitat. La cara més terrible de la guerra mostrava la seva fesomia a les planes orientals del vell continent. Els alemanys havien acceptat la idea que el seu rival eslau era un ésser "infracumà" destinat a ser liquidat com si es tractés d'una bèstia salvatge. La pau, anihilada a Europa abans del 1939, també es va esfumar del món, perquè el Japó va atacar els Estats Units el set de desembre d'aquell mateix 1941. Així, el conflicte va entrar en una fase de guerra total. L'enfrontament més destructiu i horrorós de la història de la humanitat va durar fins l'any 1945.

La violència adopta vàries cares i la misèria n'és una. L'economia espanyola de la postguerra patia les conseqüències destructives de la lluita fratricida i la nefasta política governamental, basada en l'autosuficiència i l'intervencionisme de les autoritats. Són els anys en què molts espanyols havien de menjar pa negre, "que hemos de comer con honra abnegada, durante la paz", deia la propaganda oficial. Com que faltava de tot, es va imposar el racionament: de mitjana, una persona només disposava de cent cinquanta grams diaris de pa; les restriccions elèctriques s'aplicaven durant quatre dies a la setmana i la poca benzina que hi havia cremava als motors dels encara més escassos cotxes que circulaven. En definitiva, aquells eren anys de gana, foscor i fred per a un nombre extraordinari de persones.

Les dones van patir com ningú la violència de l'època. L'església catòlica més retrògrada i la Falange Española de Pilar Primo de Rivera, van imposar el model de dona de la "nova" Espanya:

Crear la mujer nueva, que no podía ser la mujer modernista que empieza por negar su feminidad, evitar la maternidad, ser buena amiga del marido y acaba por ser un simpático compañero del varón, sino una mujer de su tiempo, feliz en la maternidad, educando a sus hijos, demostrando un interés femenino por los asuntos de su marido y proporcionándole un refugio tranquilo contra los azares de la vida pública.

Aquest paper secundari que s'atorgava a la dona es basava en idees antiquades que la mateixa Primo de Rivera sintetitzà en un discurs pronunciat l'any 1942:

Las mujeres nunca descubren nada; les falta, desde luego, el talento creador reservado por Dios para inteligencias varoniles; nosotras no podemos hacer nada más que interpretar mejor o peor lo que los hombres nos dan hecho.

Aquell model femení es caracteritzava, doncs, per una total submissió a l'home, tant en l'àmbit sentimental com en l'econòmic. Les dones havien de viure tancades entre les quatre parets de la llar per tenir cura de la casa i dels fills. Els dirigents franquistes consideraven, en aquella època, que la universitat no era un lloc adequat per a elles, i el propi director general d'Ensenyament Mitjà i Superior va declarar, també l'any 1942:

Debe alejarse a la mujer de la Universidad, quiero decir que el sitio de la mujer, a mi juicio es el hogar [...] una orientación cristiana y auténticamente española de la Enseñanza superior ha de hacerse en el supuesto de que sólo excepcionalmente debe orientarse la mujer hacia los estudios universitarios.

Per tot plegat, qui pretenia atorgar un altre rol social a les dones nedava contracorrent, tant si n'era conscient com si no. Algunes d'aquestes nedadores van exercir aquesta oposició des del món de l'ensenyament, mantenint criteris i valors d'altres períodes i d'altres països i, sobretot, construint un model propi i allunyat de l'oficial.

El món escolar de 1941 reflectia, com un mirall, les circumstàncies polítiques, econòmiques i socials de la postguerra. En primer lloc, només aquelles persones que havien aconseguit el vist-i-plau de les autoritats franquistes podien exercir la pedagogia. Molts docents de tots els graus foren depurats, és a dir, expulsats, dels centres educatius, i aquells que van superar la depuració, van haver d'assistir a uns cursos de formació políticoideològica addictes al nou règim. El català –i la cultura catalana– va quedar proscrit com a llengua d'escolarització i com a assignatura, així com la coeducació, és a dir, la presència de nens i nenes a la mateixa aula. Aquesta separació per sexes estava íntimament lligada al ja explicat rol que s'atorgava a les dones. L'escola d'aquell temps era autoritària, reflex perfecte de la societat i la política de l'Espanya nova, i l'efecte de l'autoritarisme era l'ordre i el mutisme a l'aula, la imposició d'una rígida disciplina i la possibilitat d'aplicar tot tipus de càstigs, inclosos aquells que produïen “algún dolor físico”. Per tant, l'actitud de l'alumne havia de ser passiva: només havia de callar i memoritzar. Tot plegat, ben poc pacífic.

També cal tenir present que la nova política educativa es recolzava en tres idees nuclears: la pàtria, una i indivisible; la religió catòlica, fonament de tota la vida social, i la família tradicional, cèl·lula bàsica de la societat. A més, durant la immediata postguerra, el règim franquista va afavorir les escoles privades, especialment les religioses, enfront de les públiques, de manera

que es va establir una estructura dual: una escola per a rics –generalment sota el control dels ordes religiosos–, i una altra per a pobres –l’anomenada “escuela nacional”.

La majoria de les característiques suara esmentades es van consolidar amb l’aprovació, el disset de juliol del 1945, de la Ley de Enseñanza Primaria, la qual limitava l’obligatorietat d’assistir a l’escola als infants espanyols dels sis als dotze anys. El preàmbul d’aquest text deia:

La escuela española, en armonia con la tradición de sus mejores tiempos, ha de ser ante todo católica... Además la Escuela en nuestra Patria ha de ser esencialmente española. Y en este aspecto, la Ley se inspiró en el punto programático del Movimiento por el que se supedita la función docente a los intereses supremos de la patria.

Per tant, el règim va exaltar –i, sovint, malinterpretar– pedagogs patris com Luis Vives, San José de Calasanz o San Ignacio de Loyola, i va menystenir les aportacions estrangeres de Decroly o Montessori, per exemple, acusant-los d’impartir un “lastimoso magisterio” inspirat “en los principios de la revolución francesa, de la libertad, la igualdad y la fraternidad, a través de los cuales llegó la escuela sin Dios” –va afirmar el regidor de l’Ajuntament de Barcelona, Josep Bonet del Río, l’any 1939. Segons el professor Jordi Monés, la nova llei decretava el caràcter confessional de l’ensenyament, el dirigisme, la politització i la militarització del procés educatiu. Allò reflectia el que un dels apòstols del règim havia cridat a l’inici de la guerra: “¡Muera la inteligencia!” Val a dir que durant la dècada de 1950, es van produir alguns canvis perquè també el país va començar a evolucionar. La progressiva industrialització de la societat i una misèria exasperant van provocar l’aparició de protestes populars, algunes de molt

sonades, com la famosa vaga dels tramvies dels mesos de febrer i març del 1951. D’altra banda, Espanya es va anar integrant al món occidental un cop superat el seu aïllament internacional pels seus vincles amb les derrotades potències feixistes. Aquest procés, iniciat l’any 1949 amb l’ingrés a la FAO, va culminar amb l’entrada a l’Organització de les Nacions Unides (ONU) el catorze de desembre del 1955. Entre aquests dos ingressos, cal recordar l’acceptació d’Espanya per part de l’Organització de les Nacions Unides per a l’Educació, la Ciència i la Cultura (UNESCO), el trenta de gener del 1953. A més, el món havia deixat enrere la Segona Guerra Mundial per entrar, immediatament, a la llarga etapa de la Guerra Freda entre un Occident liderat pels Estats Units d’Amèrica i uns països comunistes guiats per la Unió Soviètica. Tot plegat va tenir incidència en el món educatiu, malgrat el manteniment dels valors tradicionals de l’escola franquista.

Les esmentades facilitats del règim de Franco a la iniciativa privada en l’àmbit escolar, van propiciar l’aparició de tres grans tipus de centres, més enllà de la “escuela nacional”: les tradicionals escoles dependents de l’Església, les escoles privades amb mentalitat capitalista que no eren religioses i els moviments escolars que van voler desvincular-se de l’ensenyament oficial i que, voluntàriament o de forma inconscient, van oferir una certa resistència cultural a la dictadura mitjançant la recuperació, ni que fos de forma parcial, de la tradició escolar anterior a 1939. Els referents d’un bon grapat d’aquest tercer grup d’escoles foren els mestres i pedagogs Alexandre Galí, Artur Martorell i Pere Vergés. Els trets característics d’aquests centres van ser el seu tarannà obert i modern, la qualitat pedagògica i una sensibilitat cristiana absolutament excepcional en el context de l’època. En aquesta línia oberturista i moderna, a Barcelona cal esmentar l’Escola Isabel de Villena, fundada el mateix 1939 per

Carme Serrallonga; les Escoles Virtèlia, aparegudes el 1941 com un intent de mantenir l'extingida Blanquerna de la República; el Liceu Francès, sota l'aixopluc del consolat gal; Nausica, creada per Maria Batlle, o l'Escola Andersen, d'Àngels Chaberi i Mercè Casali, del 1946. La dècada de 1950 va ser testimoni de la fundació de l'Escola de La Molina, de la mà de Carles Soldevila; l'Escola Laietana de Josep Pereña, amb la col·laboració dels germans Jarque; l'Escola Sant Gregori de Jordi Galí o l'Escola Talitha de Maria Teresa Codina, entre d'altres. Totes elles eren escoles cristianes, actives i crítiques, però limitades a les classes socials benestants.

En aquell ambient tan complex i fosc, va arribar el dilluns sis d'octubre del 1941, un moment estel·lar perquè una nova escola va obrir les portes d'una casa situada al número quatre del carrer de Descartes, al barri barceloní de Sant Gervasi, un indret on s'havia de viure en pau i en règim d'obertura en un món violent i tancat. Tal dia, l'aleshores Escuela Betania va obrir les portes per primera vegada. Es tractava d'un centre minúscul amb permís per impartir, només, els primers ensenyaments.

Rosa Maria Omedes i Rogés (1915-2008), una de les seves fundadores i la directora del centre durant trenta-vuit anys, n'havia triat el nom, tota una declaració de principis. Betània és una vila situada a l'est de Jerusalem i, segons la Bíblia, el lloc on hi havia la casa de Llätzer i les seves germanes, Marta i Maria. Al capítol desè de l'Evangeli de Sant Lluc, s'explica que Jesús entrà a la casa dels tres germans i mentre Maria s'assegué als peus de Crist i escoltà la seva paraula, Marta anava molt atrafegada per servir al Senyor. Aquest, en veure-la tan neguitosa, li digué: "Una sola cosa és necessària", complir la voluntat de Déu. Ome-

des volia que la nova escola fos, com Betània, un indret apartat i discret, centrat en la feina i disposat a viure intensament el missatge de Jesús. Una illa de pau transcendent i tranquil·litzadora en el mar gris i abatut de la postguerra. Les dues germanes de l'Evangeli, Marta i Maria, inspiraven les dues forces pedagògiques de l'acció i la contemplació, el treball i l'estudi. Això és el que la fundadora de l'Escola volia per a Betània.

Omedes pretenia que l'Escola visqués els valors cristians i la va fer amb una idea religiosa. Potser el cristianisme inicial que s'hi va viure era poc obert als altres i molt centrat en el creixement personal i en el millorament moral, però això, com moltes altres coses, va canviar al llarg dels anys. L'altre objectiu fonamental de la fundadora fou que la torreta llogada del carrer de Descartes es convertís en una segona casa per als seus infants. Omedes aspirava a convertir Betània en una mena de llar on les criatures es trobessin a gust, tal com Jesús es va sentir a la de Llätzer, Marta i Maria. Ella i la resta del seu equip docent defensaven les bondats d'aquest model, cristià i proper, gairebé íntim i un punt naïf. La mateixa Rosa Maria Omedes va escriure:

Quien no sienta el encanto hogareño, quien no siga el camino con sencillez y humildad, quien no busque por encima de todo el conocer y cumplir el querer Divino, será quizás profesor, alumno o amigo de la Escuela, pero no será nunca miembro de esta familia de Betania.

Des del començament, els símbols de la nova escola van ser una B –de Betània–, i una branca d'olivera –emblema universal de la pau. Omedes anhelava amb tot el seu cor i amb tot el seu cap "que el Olivo de nuestro emblema, símbolo de paz y unción espiritual, esté tan fuertemente arraigado en nuestras almas que su rama sea siempre la bandera alzada en la busca de la voluntad

de Dios, y el sello de nuestra firme e irrevocable decisión de cumplirla”. La tan desitjada pau en aquells anys d'intranquil·litat.

Tots aquests anhels eren presents el dia sis, quan les portes de l'Escola es van obrir oficialment per celebrar la festa de benedicció de la casa, un acte senzill presidit pel rector de la parròquia de la Bonanova. Quan la cerimònia religiosa es va acabar, l'edifici es va omplir amb la música del piano tocat per Rosa Maria Kucharski González, una nena de dotze anys, i al final del seu concert, l'única alumna que va assistir a aquell moment estel·lar va regalar un ram de flors i una capsa de bombons a la jove intèrpret. Així es va posar punt i final al primer dia de l'Escola Betània.

L'endemà era dimarts set d'octubre. Les classes van començar. Sorprenentment, tot i tractar-se d'una escola, hi havia més adults que infants. L'equip fundacional estava encapçalat per les tres germanes Omedes. Rosa Maria exercia de directora, Montserrat s'encarregava de les criatures més petites del “Jardín de Infancia” –Betània, seguint l'exemple de prestigioses escoles estrangeres, va incloure un jardí d'infants– i Maria Carme va gestionar la classe dels pàrvuls. Aquesta darrera només va passar un curs a l'Escola, atès que l'any 1942 va ingressar a un joveníssim orde religiós anomenat Servidoras de Jesús del Cottolengo del Padre Alegre i va deixar les aules del carrer de Descartes. Una amiga de la Rosa Maria, Maria Electra Esteruelas Clavero (1912-1998), es responsabilitzà de la infermeria. Aquestes quatre dones van ser les primeríssimes fundadores de Betània. Al seu costat, quatre mestres més van acompanyar el primer equip professional de l'Escola: Carme Peras i Gueuse –“labores”–, Maria Rosa Colomer i Gorina –alemany–, Rosa Sales de Mercader –francès– i Margarita Trinquet i Garriga –música. La ràtio del segon dia va ser paradoxal: quatre criatures matriculades per vuit dones.

Els primers alumnes de Betània eren nenes i nens del barri de Sant Gervasi –és a dir, la Bonanova, la Via Augusta, Balmes, Muntaner, Ganduixer, etc.–, una zona habitada per la mitjana i l’alta burgesia. Després de la Guerra Civil, les classes benestants catalanes majoritàriament o bé es van adherir al franquisme o bé van callar. Un bon nombre de famílies de Betània eren propietàries industrials i d’altres es dedicaven a professions liberals, tenien un alt poder adquisitiu i, en general, una visió pragmàtica i cosmopolita de la vida. Els pares i les mares de l’escola del carrer de Descartes, com les Omedes, estaven interessades en el que passava i es feia més enllà de les fronteres d’Espanya, tot i que aquella era una època de barreres, reclusió i autarquia.

Malgrat tractar-se d’un col·legi femení, a l’Escola hi havia nens petits perquè la separació entre nois i noies tenia lloc a partir dels set anys. Les deu primeres criatures matriculades a Betània foren Rosa Maria Oliu, Joan Guasch, els germans Sonia i Antonio Masana, Francesc Monegal, Fernando-Javier Vilá, Maria Teresa Viñas, Ana María Naudín, Maria Rosa Agustí i Maria Teresa Giné. Només una hi va ser el primer dia, el sis d’octubre del 1941. La resta es va anar incorporant, més aviat o més tard, al llarg del curs fundacional. Ràpidament, la ràtio es va normalitzar.

Sens dubte, les tres germanes Omedes són essencials per explicar l’origen d’aquell primer moment de l’Escola i de la resta de cursos que havien de venir posteriorment. Elles també eren filles de la burgesia catalana. Els seus pares, Eduard Omedes i Clivillé i Maria Carme Rogés i Fàbregas, vivien en un pis gran i assolellat al número cinquanta-u del carrer del Bruc, on hi van criar els seus quatre fills –Rosa Maria, Maria Carme, Montserrat i Eduard– amb l’ajuda de tres o quatre minyones.

El senyor Omedes, d’origen gironí, fou un empresari de caràcter bondadós, i la mare, la senyora Rogés –coneguda per tothom com la senyora Omedes–, profundament catòlica, exercí una fortíssima influència sobre les seves filles, de manera que val la pena conèixer-la millor.

Maria Carme Rogés va ser una dona culta –el seu pare no la va dur a cap escola, sinó que l’educà a casa seva amb professors particulars perquè no combregava amb el paupèrrim nivell educatiu que la majoria de col·legis femenins tenien a finals del segle XIX– i molt religiosa, potser com a reacció a un sentit de la vida més aviat “alegre” del seu propi pare i dels seus germans, menys devots i més propensos a la diversió. Esdevingué amiga íntima d’una altra dona burgesa, culta i contemplativa, la senyora Carme Alemany, membre de la intel·lectualitat barcelonina i muller del químic hindú Ramuni Panikkar. La senyora d’Omedes va transmetre la importància cabdal tant de l’educació com de la religió a les seves filles i, al seu torn, aquestes van fundar una escola preocupada per l’exigència acadèmica i per l’espiritualitat cristiana. Per tant, atribuir l’origen de dos dels valors de Betània a la personalitat de la senyora Rogés sembla prou raonable. Les coses no apareixen del no-res.

A més, aquella dona va viure una religiositat més oberta del que s’estilava entre la burgesia del primer terç del segle XX. La pròpia Rosa Maria recordava que “la meva mare no deia mai ‘això és pecat’, sinó ‘això no és bonic’, i em feia veure que, efectivament, allò no era bonic”. Evitar paraules com “pecat” i, sobretot, intentar fer entendre el que és “bonic” del que no ho és són una bona mostra d’un tarannà obert i gens tremebund. Nogensmenys, el deute de les filles amb la mare encara és més gran. Les amistats del matrimoni Omedes Rogés –com els Panikkar–, van proporcionar part de les primeres famílies de l’Escola. Sense el

La meva mare era portava pobres a casa... dir-ho així, però a la meva que es dedicava més als Per exemple, les bodes d'or celebrar al Cottolengo, i no festa a casa com nosaltres La mare ens arrencava de la i això fet i fet em va crear

Rosa Maria

molt dels pobres, i ens i no sé si queda molt fort adolescència em semblava pobres que a nosaltres. dels meus pares les vam vam poder celebrar la teníem ganes de fer. [...] nostra vida burgeseta, com un cert rebuig.

Omedes

seu suport econòmic i social, l'extraordinària aventura pedagògica de les tres germanes no hagués estat possible en una època com aquella.

La mare de les Omedes encara va ser decisiva en un altre aspecte de Betània. Probablement, l'obra central de la seva vida social fou la fundació del Cottolengo de Barcelona. Aquesta institució –present i viva avui en dia– és un asil que acull i té cura de persones malaltes i amb necessitats gràcies a la caritat pública. A Espanya, el seu primer promotor va ser el jesuïta Jacint Alegre, el qual comptà amb la col·laboració del superior de la seva comunitat, el pare Guim. Doncs bé, Maria Carme Rogés es convertí en la mà dreta del pare Guim.

El 1932 es va inaugurar el primer edifici del Cottolengo del Pare Alegre a una casa del Passatge de Tasso i deu anys més tard, el 1942, es va instal·lar a la seva ubicació actual, a la carretera del Carmel. L'asil era gestionat per l'abans esmentada Congregación Religiosa de Hermanas Servidoras de Jesús, i Maria Carme Rogés s'hi va bolcar absolutament. Sovint cosia peces de roba per a les persones ingressades al Cottolengo i hi duia les seves filles, que es van impregnar d'aquell ambient. Anys més tard, la pròpia Rosa Maria Omedes ho recordava d'aquesta manera:

La meva mare era molt dels pobres, i ens portava pobres a casa... i no sé si queda molt fort dir-ho així, però a la meva adolescència em semblava que es dedicava més als pobres que a nosaltres. Per exemple, les bodes d'or dels meus pares les vam celebrar al Cottolengo, i no vam poder celebrar la festa a casa com nosaltres teníem ganes de fer. [...] La mare ens arrencava de la nostra vida burgeseta, i això fet i fet em va crear com un cert rebuig.

Les fundadores de l'Escola també van dur les seves alumnes al Cottolengo, una altra herència materna, i moltes d'elles encara se'n recorden, de les paraules escrites amb lletres majúscules de color blau fosc a la façana de l'edifici: "MÁXIMA PENITENCIA, VIDA EN COMÚN". Com ja s'ha dit, Maria Carme Omedes i Rogés va arribar a ingressar a la Congregació d'aquella institució l'any 1942, tot i que, paradoxalment, la seva mare no volia que esdevingués monja. Però la segona de les germanes Omedes sempre va voler viure a les trinxeres de la guerra contra la misèria i amb un grau molt elevat d'independència. De fet, després d'uns anys com a Superiora del Cottolengo del Carmel, Maria Carme Omedes es traslladà a un altre Cottolengo fundat a Las Hurdes, una regió molt pobre d'Extremadura, d'on va tornar al cap d'uns anys per treballar a la marginada barriada de la Mina de Sant Adrià del Besós. En aquell segon trajecte, abandonà els hàbits. Va morir l'any 2012.

Maria Carme Rogés, la senyora Omedes, va inculcar a les seves filles la importància d'una educació de qualitat, una religiositat molt marcada, una forta caritat cristiana destinada a dignificar la vida dels pobres i el valor del respecte als altres. La mateixa Rosa Maria Omedes ho recordava d'aquesta manera:

Juntament amb això, però, haig de dir que el que sí que ens va inculcar, i m'ha quedat molt clar sempre, és un gran respecte i atenció a la gent del voltant, el que jo en diria la petita justícia de cada dia. La justícia amb les "minyones", per exemple, que llavors en teníem tres o quatre. Recordo que a l'escola ens deien que quan donéssim la cartera a la minyona per portar-nos-la a casa, la hi donéssim amablement i no la hi tiréssim, i la mare s'escandalitzava d'això i ens deia que la cartera ens l'havíem de portar nosaltres. I ens deia que anéssim al costat

de la minyona i parlant amb ella, i no tres o quatre passes davant com ens ensenyaven a l'escola...

Rosa Maria Oliu, fillola de Rosa Maria Omedes i primera alumna matriculada a Betània, evoca la senyora Omedes amb un profund agraïment. Ella va acollir els Oliu quan la petita Rosa Maria va patir una diftèria gairebé mortal, i la família de l'Esquirol es va arribar a instal·lar durant un temps a la torre del carrer de Descartes que s'acabaria convertint en la primera llar de l'Escola Betània. Una mostra més de la generositat de la matriarca de la família Omedes.

Dins de casa, la Rosa Maria, la Maria Carme i la Montserrat van viure l'exigència materna, que les volia forjar com a futures dones cultes i autònomes. Fora de casa, però, les tres filles del matrimoni Omedes Rogés van rebre una educació convencionalment burgesa. L'escola de les noies va ser el Colegio Jesús-María del carrer de Casp, un centre comandat per la Congregación de Religiosas de Jesús-María. Certament, alguns aspectes formals d'aquell col·legi es van reproduir als primers anys de l'Escola Betània, tot i que, més tard, les tres germanes van expressar el seu desig d'allunyar-se'n. En realitat, però, mai se'n van poder desprendre del tot.

Conscientment o inconscient, bona part dels valors que les Omedes van viure de petites, a casa i al col·legi, els van transmetre als infants quan van exercir de mestres. Però la seva primera experiència docent no va ser la de l'any 1941, sinó que va tenir lloc durant la Guerra Civil espanyola (1936-1939). En aquella època terrible, quan la pau va ser foragitada del país, la família Omedes Rogés va abandonar Barcelona, turmentada pels bombardejos i per la fam, i es va refugiar a Viladrau, a la falda del Montseny. Allà les tres germanes van fer algunes classes particulars als nens i les nenes del poble. Aquesta primera experiència

degué ser fonamental per a la decisió que acabarien prenent quan arribés la pau. També és possible que fos durant la guerra, o potser tot just després de la seva fi, que Rosa Maria Omedes estudiés infermeria, un ofici que no va exercir mai però que li permeté conèixer una de les dones més importants de la seva vida, María Electra Esteruelas.

Quan la guerra va finalitzar, la família Omedes Rogés va tornar a Barcelona. Com a moltes altres cases, després de la conflagració fratricida, mai més es va tornar a parlar de política, ni a Can Omedes ni enlloc. És clar que el règim dictatorial no era el seu, però també ho és que el nacionalcatolicisme de Franco garantia la pervivència i la presència de la religió, tant important per a moltes famílies. Així doncs, les germanes Omedes també van aprendre que el millor, pel que fa a la política, era el silenci.

De mica en mica, tots van haver de reconstruir la seva vida sota un règim que van acabar acceptant. El senyor Eduard va tornar als seus negocis comercials, la senyora Maria Carme es va abocar al Cottolengo i les tres germanes van haver de prendre una decisió. Havien de dedicar-se a la infermeria, com la Rosa Maria havia fet puntualment durant el conflicte? Potser havien de completar els estudis de Filosofia i Lletres? O qui sap si havien de buscar un marit per formar una família? Cap a l'any 1940 les tres germanes es preguntaven què farien amb les seves vides.

Després de rumiar-ho molt, les Omedes van decidir emprendre l'aventura de fundar una escola. Elles ja havien vist com la seva mare havia ajudat a fundar un asil per pobres i també havien practicat la pedagogia a Viladrau, però el motiu final pel qual les tres germanes van optar per la pedagogia ens resta desconegut. És més, la mateixa Rosa Maria Omedes en va donar versions contradictòries. En una entrevista tardana, va qualificar aquella

decisió com una “repataneria”, un acte de rebequeria envers la seva mare, i segons Rosa Maria Oliu, la idea de muntar una escola ni tan sols va ser d'ella, sinó de Maria Carme Omedes. El fet és que Rosa Maria Omedes i les seves germanes van penjar els estudis universitaris, es van treure el títol de mestres de primer ensenyament i van obtenir l'ajuda i la col·laboració d'algunes famílies del seu entorn i del prestigiós doctor i pedagog Jeroni de Moragas i Gallissà (1901-1965) per crear la seva escola. L'any 1980 la pròpia Rosa Maria Omedes confessava que la seva mare tingué un paper cabdal en aquella decisió:

Hauria fundat l'Escola si la meva mare i la Maria Dolors Gorina no m'haguessin impulsat a fer-ho, en uns anys en què la joventut estava desorientada, amb els estudis interromputs per la Guerra Civil? Com m'hi hauria atrevit sense l'assessorament i la mà bondadosa del doctor Jeroni de Moragas, que em va acompanyar en els primers passos pedagògics?

Potser, en el fons, també hi havia un anhel d'independència personal que perseguia la seva pròpia dignificació. A principis de la dècada de 1940, sota la bota implacable del franquisme, gens amant de l'autonomia femenina, quina altra sortida tenien unes dones cultes de la burgesia barcelonina, profundament religioses i amb voluntat de fundar quelcom, si no la creació d'una escola? En aquella època, no hi havia gaire camins més per triar. Fos pel motiu que fos, l'aventura iniciada oficialment el sis d'octubre del 1941 va esdevenir l'obra fonamental de la vida d'una colla de dones encapçalades per la Rosa Maria Omedes. L'escriptora Rosa Regàs, que va esdevenir cunyada de les tres germanes fundadores pel seu matrimoni amb Eduard Omedes i Rogés, va descriure la Rosa Maria i la Montserrat de la forma següent:

Les altres dues germanes de l'Eduard, que havien fundat l'Escola Betània, i la dirigien des de feia deu anys, em van portar un dia a visitar l'Escola, que em va desvelar una forma de compromís en la vida professional que jo només havia vist en una altra dona que havia estat la promesa del meu tiet Miquel. [...] Les meves futures cunyades se li assemblaven en la independència econòmica però eren discretes, poc parladores i gens aficionades a ironies i bromes. El dia que em van portar a l'Escola em vaig trobar admirant en silenci aquell intent d'educació tan inusual en els anys de la postguerra i el seu profund sentit religiós que, tot sigui dit, res tenia a veure amb aquella vessant inquisidora de l'església que tant s'havia desenvolupat a Espanya amb la Guerra Civil i el triomf dels colpistes i que estaven obligats a practicar tots els ciutadans si no volien trobar-se amb gravíssims problemes. Elles a més a més de les exigències religioses acceptaven amb fervor les normes de la vida de família amb les seves infinites limitacions, fins i tot per a elles, dones amb criteri i llibertat econòmica.

El primer edifici de Betània va ser una torreta llogada –avui desapareguda– al número quatre del carrer de Descartes, al barri de Sant Gervasi. Aquell havia estat un habitatge particular i un document oficial de finals dels anys cinquanta descrivia l'edifici de la forma següent:

La casa nº 4 consta de bajos, piso y terrado en el que se distribuye una vivienda porteria. Está constituida por muros de piedra o de ladrillo, forjados con vigas de madera, boadillas de ladrillo y cielo raso cañizo. Pavimentos de mosaico hidráulico. Instalación eléctrica empotrada y calefacción por agua caliente. Tiene dos entradas

independientes, la propiamente entrada a la escuela y otra de servicios de cocina y portería. Los servicios sanitarios se distribuyen convenientemente en cada planta. [...] La vivienda de portería consta de dos dormitorios, cocina, comedor, aseo y lavadero.

La descripció d'una de les aules d'aquella casa escrita per una alumna l'any 1948 era menys tècnica, però més càlida:

Es pequeñita, alegre, con unos juguetitos muy graciosos, tiene un pastor, una pastora y una jardinera. Y además de esto tiene cantidades de flores encarnadas, rosas blancas y de todos los colores. Tiene una terraza muy mona y unas macetas de geranios. En ella hay 14 niñas bastante aplicadas y limpias. Como es pequeña no cabemos más.

El fet de trobar-se en una casa contribuïa a sostenir el que els primers prospectes de l'Escola anunciaven: Betània havia de ser la continuïtat de la família. La construcció era sòlida i no havia nascut amb cap idea de provisionalitat. L'estatge responia a l'essència del centre i s'allunyava de l'aparença d'altres escoles que habitaven en edificis enormes, grisos i freds. Betània, en canvi, era una casa petita, càlida i pacífica.

L'escola de Descartes es va ordenar ràpidament i, a banda de les aules de les nenes, van aparèixer alguns espais característics, com la biblioteca o la sala de rítmica. Però, en aquella primera escola, dos indrets hi van batejar amb molta força, com si Betània tingués dos cors diferents: la capella i el jardí. Si l'una era el recer d'una espiritualitat assenyada i heretada, l'altre esdevingué l'espai que acollí una pedagogia oberta i innovadora.

Des del principi, hi va haver un petit oratori on cada vint-i-quatre de gener les mestres i l'alumnat hi celebraven la festivitat de la Mare de Déu de la Pau amb una missa. I és que les fundadores, tot i no formar part de cap orde religiós, professaven una intensíssima fe que van projectar a la seva institució i a les seves alumnes, les quals havien d'oïr missa a l'Escola cada divendres. L'elecció de la patrona, la Mare de Déu de la Pau, també va ser molt significativa d'allò que anhelaven unes dones que havien patit el flagell de la guerra. No podia haver estat cap altra invocació. Quan l'ocasió ho requeria, sobretot durant els primers anys, les nenes de Betània utilitzaven l'espai de la parròquia veïna de Santa Agnès al carrer de Sant Elies.

Progressivament, l'oratori es va anar ampliant i l'any 1949 l'arquebisbat de Barcelona va concedir una llicència per tal que la capella de l'Escola tingués un caràcter d'oratori semipúblic. El divuit de març d'aquell any es va fer la benedicció de dit espai sagrat amb l'assistència del bisbe de Colofó que hi va dir missa i va visitar l'exposició de treballs sobre la litúrgia que les nenes de l'Escola havien fet. Com a la Betània bíblica, contemplació i acció.

Quan uns anys més tard es va estrenar l'edifici del carrer de Plató, una sala de la planta baixa va esdevenir la capella amb tots els ets i uts. Aquell espai sagrat es va anar ornamentant de mica en mica: un altar, una imatge de la Mare de Déu, bancs de fusta i vidrieres de colors als costats de l'altar... La culminació del recinte sagrat va tenir lloc el vint-i-dos de gener de l'any 1954 amb la col·locació d'una nova imatge de Nostra Senyora de la Pau feta per l'escultor Joaquim Ros i Bofarull. A la crònica d'aquella jornada es pot llegir:

Se organizó una procesión desde la parroquia hasta el colegio. [...] A las cuatro fuimos a la parroquia de Santa Inés.

Después del rezo del santo rosario, mientras cantábamos, fué bendecida la nueva imagen de la Virgen de la Paz por el Rdo. P. Jaime Armengol. Fué un momento emocionante. Luego en procesión y con los faroles encendidos acompañamos a la Virgen hasta el colegio. Al entrar la Virgen en el jardín, soltaron palomas como si quisieran anunciar por todo el barrio la llegada de la Virgen. [...] Los pequeños subidos a sus clases echaban las flores sobre la Virgen mientras las demás cantando, la acompañamos a la capilla. Allí el Padre Armengol nos hizo una plática muy bonita. Nos hizo resaltar lo bella que es la imagen que realmente parece que tiene impresa en su cara la Paz, Alegría y Sencillez que son normas de la Escuela.

La Mare de Déu de la Pau que es venerava a Betània tenia els seus propis goigs, editats l'any 1956, amb lletra de mossèn Pere Ribot i música de mossèn Joan Rebull. Els versos de l'entrada diuen:

Amb la branca d'olivera
conduïu la nostra nau:
Oh Regina de la Pau,
bella amor i rosa vera!

Els símbols de la pau, sempre presents. Aquell cor "espiritual" va bategar amb força durant molt temps.

Si la capella contenia l'ànima espiritual de l'Escola, el jardí esdevingué l'espai de nombroses activitats docents i festives i l'estandart de la seva pedagogia activa: un lloc obert, ordenat i participat per l'alumnat. L'indret situat al darrere de la casa del carrer de Descartes va ser l'escenari de nombroses classes. El jardí estava format per tres terrasses ascendents: a la primera hi

havia til·lers; a la segona, tarongers i, al capdamunt, uns pins llarguíssims s'acumulaven prop del carrer de Plató. Els elements característics del lloc es van completar l'any 1955 amb la benedicció d'una font dedicada a Sant Francesc. Evidentment, tractant-se de Betània, també hi havia una jove olivera.

Els infants més petits jugaven cada dia al jardí. Sovint buscaven la tortuga que hi va viure durant un temps. Les més grans hi feien classes, migdiades, actuacions i festes de tot tipus –des d'esportives fins a les de final de curs amb demostracions de les alumnes sobre “Como trabajamos”. De fet, el jardí era un dels àmbits fonamentals de l'organització primerenca de l'Escola. Les alumnes de batxillerat es van encarregar de la secció de jardineria, tenien cura de les plantes i procuraven arrenjar-lo tan bé com fos possible. A cada classe, una nena exercia el càrrec de jardineria i col·laborava en el seu manteniment. Existia un dia “de brigada” destinat a les tasques pròpies de la jardineria: recollir fulles seques, podar, plantar, trasplantar, etc. Un paper mal llençat era motiu de recriminació perquè donava una imatge de desordre intolerable. A Betània, tot havia d'estar al seu lloc precís. Les nenes-jardineres tenien delimitat el seu tros de jardí amb el seu nom escrit i regularment explicaven l'estat de la seva tasca al butlletí de l'Escola.

Tot en aquell jardí estava ordenat, i ho havia d'estar. Un jardí és una zona verda que ens connecta amb la natura, però amb una natura humanitzada, administrada i controlada. La llibertat guiada i acompanyada d'un jardí no és l'espontaneïtat creativa i un punt caòtica d'una jungla. És una altra cosa. Aquest altre cor “natural” també va bategar un munt d'anys.

Tot i que la torreta de Descartes no era massa gran i les despeses eren poques, un dels problemes principals durant els primers

anys va ser la falta de diners. Tots els serveis eren gratuïts i les quotes no arribaven ni a cobrir els lloguers. Els dos primers cursos gairebé tothom es va conformar a no cobrar perquè totes les dones que participaven comptaven amb el suport d'uns pares benestants. Si els diners no van arribar a inquietar, en gran part va ser gràcies a la contribució econòmica de les famílies de les fundadores, fonamental a l'hora de sostenir el projecte inicial. El progressiu increment en el nombre d'alumnes matriculades va aportar tranquil·litat a les finances del centre i, molt aviat, els maldecaps van ser uns altres.

Els espais de la casa del carrer de Descartes es van anar fent petits. Les seves aules estaven plenes i s'hagueren de cercar noves instal·lacions per absorbir una demanda creixent –en finalitzar el curs 1946-1947 ja eren cent trenta-tres les criatures matriculades a Betània. Per això, i amb caràcter provisional mentre no es trobés una solució definitiva, la direcció de l'Escola va llogar una torre al número 197 de la Via Augusta de Barcelona a partir del curs 1947-1948. Allà s'hi van traslladar el “Jardín de Infancia” i quatre classes de primària. La inauguració del nou recinte va tenir lloc el vint-i-quatre de gener del 1948 i, una altra vegada, va comptar amb la benedicció del rector de la parròquia de la Bonanova. La direcció d'aquella segona casa va recaure en una de les fundadores, Montserrat Omedes, que sempre va treballar amb les criatures més petites.

La torre de la Via Augusta va donar temps a la direcció de Betània per idear un projecte ambiciós: la construcció d'un nou edifici escolar. Era la primera vegada que la jove institució proposava el bastiment d'una escola de nova planta i el lloc triat per fer-ho fou la part de dalt del jardí de la torre del carrer de Descartes, al costat que donava al número vint-i-sis del carrer de Plató. Aquella era una decisió agosarada, ja que el terreny

no era propietat de les fundadores, que hagueren de demanar permís a l'amo de la finca. Aquest els hi va concedir i les obres van començar la tardor del 1950 amb la tala dels pins de la part superior del jardí. El nou espai es va inaugurar el curs 1951-1952 i va comportar el tancament i el trasllat de l'escola situada a la casa de la Via Augusta.

Les ampliacions van continuar perquè també ho va fer la necessitat de satisfer una matrícula creixent. Així que l'any 1957, Rosa Maria Omedes i María Electra Esteruelas van creure oportú comprar la casa ubicada als números vuit i deu del carrer de Descartes amb façana al carrer de Tavern. Per tal d'aconseguir el seu objectiu i gràcies a l'amistosa relació que mantenien amb els pares de l'Escola, van fer una crida perquè les famílies de Betània subscriuissin les accions d'una societat anònima que van fundar amb el sorprenent nom d'Inmobiliaria Betania S.A., el trenta d'octubre del mateix 1957.

Aquella entitat naixia amb l'objectiu de gestionar la “compra-venta, administración, cesión y arriendo de bienes inmuebles, rústicos y urbanos”, així com l’“establecimiento y realización de la enseñanza y educación en todos sus grados”. D'aquesta manera van obtenir el capital necessari per a l'adquisició de dita finca i, al cap d'uns mesos, la societat anònima va llogar l'immoble “que le permitirá desenvolver mejor sus actividades”. Una memòria d'aquells anys descrivia l'esmentada casa dels números vuit i deu del carrer de Descartes de forma següent:

La casa nº 8 dispone de un gran jardín o espacio libre para recreo con un campo de baloncesto. Consta de semisotano, bajos y dos pisos. En el sotano está el servicio de calefacción y vestuario para gimnasio. Los bajos

alojan la secretaria del colegio, cuatro aulas, un office y almacén. El primer piso, tres aulas de Bachillerato, la biblioteca, el oratorio y un despacho de dirección. En la segunda planta, quinto de bachillerato y los laboratorios de ciencias naturales y químicas. Los servicios de vestuario y sanitarios se distribuyen convenientemente en cada piso. Este edificio, que era anteriormente una torre de tipo unifamiliar, se ha convertido mediante obras de adaptación en escuela.

Tota l'operació d'adquisició de la casa del número vuit es va fer després de varies reunions entre l'equip directiu i les famílies del centre, les quals van incidir en la necessitat de replantejar tant l'organització general de l'Escola com les seves instal·lacions, ja que l'opinió dominant defensava que la compra d'aquell immoble no era la solució definitiva a les necessitats pedagògiques de Betània. Aquell raonament, ple de lucidesa, havia de fructificar uns anys més tard.

L'any 1941, Betània havia rebut la categoria de “colegio autorizado elemental para señoritas”, és a dir, per impartir un ensenyament bàsic comprès entre els sis i els deu anys. El 1946 l'Escola va inaugurar les classes dels primers cursos de l'anomenat batxillerat i, progressivament, es va anar desplegant fins assolir tots els graus de l'ensenyament mitjà. Les seves alumnes es presentaven a la prova oficial, amb caràcter de lliures, a l'Instituto Maragall de Barcelona. L'empenta de la institució era tan gran que l'any 1960 la pròpia Rosa Maria Omedes va sol·licitar la concessió de la categoria de “colegio autorizado superior” amb el desig que, d'aquesta manera, es donés un major impuls a la secció de l'ensenyament mitjà, “alentados con los éxitos obtenidos por el contingente de alumnas que aumenta rápidamente”. Aquest darrer reconeixement va arribar l'any 1961.

Betània va ser una escola diferent a la immensa majoria de centres educatius que hi havia a la ciutat i al país a les dècades de 1940 i 1950 i això fou així perquè les seves fundadores volien fer una pedagogia activa tot i trobar-se en un context clarament hostil.

És cert que elles mai van prendre posicions de risc i que el centre no fou un referent de l'antifranquisme, i també ho és que aquella va ser una escola cara i classista de Sant Gervasi on gairebé tot es feia en castellà, però no és menys cert que, segons expliquen les antigues alumnes de l'Escola, Betània mai va ser un model de centre franquista –no s'hi cantaven himnes falangistes com el “Cara al sol”, ni tampoc s'exposava la simbologia nacionalcatòlica o espanyolista. En alguns aspectes, va mantenir maneres i accions convencionals –fet pel qual va perdre clients que buscaven una escola més entroncada amb una pedagogia molt catalanista i avançada–, però en una bona colla de formes –i de fons– va ser un col·legi “assenyadament arrauxat” per moure's en una manera de fer molt poc habitual. Isidor Cònsul afirmà que Betània va ser “una de les primeres realitzacions del catalanisme burgès i progressista de la postguerra” i que un dels seus objectius va ser recuperar una educació “cristiana, activa, oberta i catalana”.

Però, encara més rupturista que això –i l'activisme de Betània ja ho era prou, de provocador–, fou el principi educatiu de l'Escola d'encaminar les seves alumnes cap a la universitat a fi que es realitzessin en la seva vida professional i que no s'acontentessin a viure tancades a la llar fent “los trabajos propios de su sexo”, com predicava el discurs oficial de l'època. Tal com es deia a inicis de la dècada de 1960, “la meta de la Escuela se halla en las puertas de la Universidad y por ende su objetivo, el que ninguna alumna se detenga en el Grado Elemental, con excepción de las

alumnas no capacitadas específicamente para seguir adelante”. La fita era clara: formar dones lliures.

Uns altres dels trets distintius de la primerenca Escola Betània van ser l'ordre meticulós i la contínua vigilància sanitària. A Descartes i Plató, tot estava al seu lloc i tot-hom havia de comportar-se amb la màxima correcció formal. Uniformes impol·luts, aules arreglades, jardí ordenat. Rere aquest control, rere aquest preciosisme, hi havia la figura elegant i temuda de la senyoreta Electra.

María Electra Esteruelas Clavero havia nascut a Móra la Nova perquè el seu pare, un treballador del ferrocarril, hi havia estat destinat. Posteriorment, la família Esteruelas es va traslladar a Barcelona, on els va atrapar la Guerra Civil. Durant el conflicte, María Electra Esteruelas es va fer infermera i va començar a ampliar el seu cercle d'amistats i coneixences. Va ser llavors quan va conèixer Rosa Maria Omedes, amb qui va travar una profundíssima amistat.

Dona de caràcter resolutiu i directe, va solucionar els gravíssims problemes dels seus pares i del seu germà al final de la guerra i demostrà una gran capacitat a l'hora de gestionar tot tipus de situacions, especialment les desfavorables. De ben segur que Rosa Maria Omedes es va adonar d'aquelles virtuts. Lamentablement, un cop superades les hostilitats, Esteruelas hagué d'afrontar un càncer de pit que va superar amb tan sols vint-i-nou anys. Tot aquell cúmul de circumstàncies adverses no va endolcir el seu caràcter, al contrari, potser la va endurir una mica més del que ja era.

Físicament, Esteruelas era una dona atractiva, alta, rossa, d'ulls clars i cos estilitzat. L'elegància sempre la va acompanyar, fins i

tot quan durant els primers anys de l'Escola anava vestida d'infermera. Però tenia un caràcter extraordinàriament exigent amb ella mateixa i amb els altres, un to molt seriós, més aviat introvertit i autoritari. Semblava una institutriu britànica i sempre va infondre un gran respecte en les persones que la van tractar, tant se val si eren criatures o adults.

Un cop superada la seva malaltia i vinculada al grup de les germanes Omedes, sobretot a la Rosa Maria, la senyoreta Electra va formar part del reduït nucli fundador de l'Escola Betània i s'hi va involucrar de ple. De fet, cada vegada va anar passant més temps amb la família Omedes i menys amb els Esteruelas i, de mica en mica, es va anar sentint més a prop dels cercles de la burgesia barcelonina. Ella no havia estudiat magisteri, però tenia una capacitat organitzativa extraordinària que ja havia demostrat en temps de guerra, de manera que a partir de l'any 1941, s'encarregà del menjador del nou centre escolar, de les revisions mèdiques de les alumnes, de les sortides, de les revisions de les aules, dels espais educatius i dels vestits de les noies i de les mestres. Excepte classes, gairebé feia de tot. La seva presència imponent, vestida d'infermera i tocada amb una còfia blanca, la seva meticulositat i pulcritud, el seu delit per l'estètica imaculada i el temor que infundava la van convertir en tota una institució a l'Escola, i Betània es va impregnar d'aquell ordre tan tranquil·litzador.

La planta baixa de Descartes era el seu reialme i, en general, la seva persona era respectada i temuda a parts iguals. Però també és cert que la senyoreta Electra era capaç de mostrar una tendresa infinita, sobretot cap als malalts, i que com a mínim un dia a l'any, es transformava en la figura més dolça de l'Escola: el dia de la seva onomàstica, quan repartia caramels de coloraines a tothom. Si cap artista no és ininterrompudament artista les

vint-i-quatre hores del dia, Esteruelas no era la temuda governanta els tres-cents seixanta-cinc dies de l'any.

L'ordre es respirava a tot arreu, fins i tot al jardí, i la vida escolar comptava amb unes seccions o activitats gestionades per les pròpies alumnes sota la supervisió d'una "maestra asesora". Entre les més destacades hi havia la ja citada de "Jardineria" i les de "Caridad", "Piedad", "Servicio Meteorológico", "Biblioteca", "Misiones", "Círculo Artístico Literario", "Deportes" i "Boletín". L'estricta reglamentació dels uniformes també transmetia una imatge d'escola ben arranjada i metòdica. L'any 1950, els components de l'uniforme eren un vestit de llana, una brusa, un davantal una mica més llarg que el vestit, mitjons blancs, sabates marrons, guants blancs o marrons segons la temporada i una jaqueta de la casa Sello. La pau de la uniformització.

Com moltes altres escoles, al final de cada curs es premiava les alumnes que havien destacat en algun aspecte acadèmic, distingint diverses categories, com ara premis extraordinaris d'exàmens i d'aprofitament o bé distincions a l'aplicació, l'assistència, la puntualitat i la disciplina. Els premis consistien en uns banderins que expressaven el mèrit que la criatura havia assolit. A partir de l'any 1946, els noms de les premiades es publicaven a l'últim butlletí del curs, tancant un cercle virtuós d'ordre i correcció.

Rosa Maria Omedes, que a Betània sempre va manar amb mà ferma, no hagués pogut aixecar i mantenir tot aquell sistema sense un equip important de professionals que hi van treballar de manera apassionada i abnegada. A banda de les fundadores esmentades, moltes mestres van passar gran part de la seva vida professional entre Descartes i Plató: Marita Canela, Trini Anglada, Carmen Casabó, Anna Maria Ferrer, les germanes Romero (Maria Lluïsa, Rosario i Matilde) o Estrella Casas, entre

moltes altres persones d'una extensíssima llista impossible de reproduir aquí. Gairebé totes eren dones i a totes elles se'ls va exigir un compromís absolut amb Betània, fins al punt que quan alguna es volia casar, havia de deixar de treballar a l'Escola –tot i que aquest criteri no es va complir en tots els casos. La dedicació havia de ser completa. Segurament, quan la directora i les fundadores de Betània van imposar aquesta condició –que totes elles van complir–, pensaven en unes paraules del seu assessor, Jeroni de Moragas, segons les quals "el acto pedagógico es un acto de donación religiosa hacia el niño para la consecución de su fin supremo". I aquella donació havia de ser total. Montserrat Omedes, quan ja va ser força gran, solia dir que una bona mestra és aquella que no té hora d'entrada ni de sortida de l'escola i que, al final del dia, està ben escabellada. És clar que aquesta amplitud horària fa difícil la conciliació laboral amb la familiar.

L'obligació contractual de mantenir-se soltera per poder treballar a Betània va contribuir a la uniformització i a l'estabilitat del projecte durant molts anys. No va ser fins a la dècada de 1970 que la gerència de l'Escola va plantejar la necessitat de revisar aquesta clàusula laboral pels conflictes que generava. Certament, avui en dia, sembla una condició abusiva i inconcebible. Però aquells eren uns altres temps.

Quan la primera professora de francès de l'Escola, Rosa Sales, va ser baixa el segon curs a causa del seu matrimoni, la va substituir una amiga íntima de Montserrat Omedes, Montserrat Luandra i Pierre. La senyoreta Luandra, la qual també formava part de la burgesia benestant de la ciutat, esdevingué professora de francès durant el curs 1942-1943. Però com que la matrícula va anar augmentant i la feina administrativa també, Luandra va assumir la responsabilitat de l'administració del centre, càrrec que ocupà la resta de la seva vida laboral. La seva presència a

Betània des de gairebé el seu primer any li atorgà la consideració de fundadora, juntament amb les germanes Omedes i Electra Esteruelas. Ella tampoc es va casar i la seva germana Maria Rosa també s'incorporà a l'Escola durant el curs 1947-1948. D'aquesta manera, el grup d'impulsors de l'Escola es va completar.

Tal com ja s'ha apuntat, les fundadores de Betània van obtenir l'assessorament pedagògic del prestigiós doctor Jeroni de Moragas. Quan les inexpertes mestres li van preguntar quins aspectes educatius considerava més rellevants, aquest els hi va respondre: "No feu plans concrets fins que no pugueu parlar, almenys, del curs passat. Deixeu-vos dur per la vostra intuïció pedagògica." Així ho van fer i, de vivència a vivència, Rosa Maria Omedes i les seves companyes van demostrar tenir un excepcional sentit intuïtiu.

Aquelles dones van consagrar la seva vida a l'Escola i, en aquest aspecte, Betània tenia l'aparença d'un col·legi religiós comandat per una congregació. Però no era així. El centre era seglar. Ara bé, tal com s'evidencia amb la importància de la capella de l'Escola o amb el seu propi nom, un profund sentit de transcendència religiosa impregnava tota la institució. Bona mostra d'aquest sentiment és el fragment següent, un text de la mateixa directora publicat l'any 1951:

Tú niña, que en Betania vas aprendiendo a ser mujer, deja estos aires de suficiencia, estas risas tontas, estas murmuraciones a media voz, estas críticas y protestas, este buscarte a ti misma y mira a la que se dijo Esclava siendo Madre de Dios, mírala y sonríe como Ella, habla como Ella y, sobre todo, ama como Ella.

Aquesta espiritualitat catòlica que tan sovint insistia en la idea de la caritat, sumada a la relació que la família Omedes mantenia amb el Cottolengo del Padre Alegre, van provocar que les afortunades criatures de Betània coneguessin, des de ben aviat, la dura realitat dels infants pobres i malalts ingressats a la institució de la carretera del Carmel. A partir de l'any 1943, la relació entre les dues institucions va ser molt intensa. Les alumnes de Betània anaven alguns matins de dissabte o de diumenge al Cottolengo i allà hi feien tot tipus de tasques –acompanyaven els infants malalts, els ajudaven a menjar, compartien les seves lectures o, simplement, jugaven amb ells. Les alumnes més grans, fins i tot, feien algunes classes de "cultura general [...] para las niñas que durante la semana trabajan en fábricas y talleres". La natural acceptació amb què es parla de la tasca diària d'aquelles criatures convertides en treballadores prematures sorprèn i glaça la sang. Per Nadal, es feien campanyes solidàries a favor de les famílies pobres i recollien sabates, roba, menjar, llibres, joguines o diners en el marc d'una jornada anomenada "Fiesta de la Caridad".

En altres ocasions, eren les nenes del Carmel les que visitaven l'escola de Sant Gervasi. Durant un dia, les unes abandonaven la seva miserable realitat i les altres es convertien en amfitrioneres generoses. Però això passava durant un dia. L'any 1947 una alumna del Cottolengo explicava la seva visita a Betània amb els termes següents:

El sábado fuimos tres niñas del Cottolengo invitadas a Betania, a una fiesta que celebraban. Por la mañana fuimos a misa con ellas y a tres niñas les pusieron una medalla porque entraban Hijas de Betania y nosotras ayudamos al Padre a poner estas medallas. Yo se la puse a una niña que se llama Rosita. Cuando salimos de misa

nos dijeron que cada una de nosotras iría con una de estas tres niñas a comer a su casa. Primero desayunamos en Betania, luego nos fuimos a jugar y después de asistir a una reunión que tuvieron nos fuimos a casa de las niñas. Yo fui a casa de Rosita. Allí me enseñó las muñecas que tenía, jugamos con ellas y luego comimos muy bien y después me dieron bombones y unos botones de chocolate. Cuando terminamos de jugar sus papás se fueron al cine y yo me vine con Rosita al Cottolengo. Al llegar fuimos a cantar a la capilla y Rosita se marchó. Pasé un día muy feliz.

Quatre anys més tard, la visita va tenir una direcció inversa, i va ser una alumna de l'Escola qui va escriure el relat de la seva estada a l'asil del Carmel:

Fiesta en el Cottolengo. La virtud de la caridad que nos impulsa a ser buenos con nuestros hermanos, hizo que todas las alumnas de Betania, henchidos los corazones de gozo, repletas las manos de ricos presentes, nos postráramos ante el altar de la Virgen del perpetuo Socorro en el Cottolengo, para hacerle ofrenda de ellos. [...] Todos, en procesión, nos dirigimos luego a visitar el monumental pesebre que, como el del año anterior, es una maravilla de inspiración y arte plástico. Después teníamos que alegrar más aun aquellos corazones y aquellos cuerpos doloridos. Con todo el fervor y contento del alma nos pusimos a cantar los villancicos que aprendimos para estas Navidades.

Els escassos quatre quilòmetres que separaven el número quatre del carrer de Descartes del dinou de la carretera del Carmel no reflecteixen l'enorme distància que hi havia entre un món i

Quien no sienta el
quien no siga el
y humildad, quien no
de todo el conocer
Divino, será quizás
amigo de la Escuela,
miembro de esta

Rosa Maria

encanto hogareño,
camino con sencillez
busque por encima
y cumplir el querer
profesor, alumno o
pero no será nunca
familia de Betania.

Omedes

l'altre. Ara bé, malgrat el to resignat, caritatiu o condescendent de les unes envers les altres, no es pot menystenir l'esforç de Betània per donar a conèixer entre les seves alumnes una realitat que, si no hagués estat per la institució fundada per les germanes Omedes, probablement s'hagués ignorat.

L'octubre del 1946 va aparèixer el primer butlletí de l'Escola. El text inicial era un missatge de Rosa Maria Omedes. Entre moltes altres coses, la directora va escriure: "Betania tiene su camino señalado, camino de caridad y simplicidad cristiana." La promoció de la caritat, per tant, va ser una constant del centre i les activitats relacionades amb el Cottolengo n'eren el pal de paller, però se'n feien d'altres. Entre les accions que es realitzaven sota el paraigua de la caritat, també hi hagué la campanya de "Navidad del pobre", el "Día del colegial caritativo", visites domiciliàries a famílies necessitades o la concessió de beques per a estudiants. La impressió d'haver contribuït a un món millor amb totes aquestes accions omplia de pau als que hi havien participat. Sempre la pau.

Durant els primers anys, algunes festes de l'Escola recordaven, i molt, l'estil del Col·legi de Jesús-Maria, tot i la voluntat expressa de les fundadores d'allunyar-se'n, i a Betània, se celebraven moltes coses: la Castanyada, Sant Nicolau, Nadal, la Mare de Déu de la Pau, la Candelera, Pasqua o la festa de final de curs... Cadascuna d'elles tenia el seu cerimonial i les seves peculiaritats, però la celebració més espectacular de totes era la primera comunió.

El primer cop que es va practicar aquest acte religiós fou la primavera de l'any 1944 al monestir de les Jerònimes del carrer d'Iradier, al barri de Sarrià. Però, ben aviat, les festes de la primera comunió es van celebrar al Reial Monestir de Santa Maria

de Pedralbes. Aquella va ser una època d'exuberància externa, allunyada de l'austeritat. Les nenes lluien vels d'il·lusió i rics vestits i els nens duïen "eatons"; s'utilitzaven antorxes de batejar i l'altar es convertia en un jardí. Pel matí, es feia l'acte solemne a Pedralbes amb la presència de totes les alumnes a partir de segon grau, les quals hi havien d'assistir amb un vel blanc. A la tarda, a l'Escola, es feia un altre acte pietós amb les nenes que havien protagonitzat la primera comunió acompanyades, si ho desitjaven, dels seus pares i germans. Tota aquella fastuositat contrastava, i molt, amb les accions caritatives realitzades al llarg del curs, sobretot amb les que tenien a veure amb el Cottolengo, però ambdues cares formaven part de la mateixa moneda.

L'any 1953 una persona va transformar la manera de viure la religió a l'Escola. Es tractava de mossèn Joan Alemany i Esteve (1920-2008). Mossèn Joan tenia trenta-tres anys quan es va incorporar a Betània. Aquell home encara jove i ros, de pell clara i aspecte amable, tenia un to de veu baix que anava disminuint a mesura que anava parlant. Nascut a Cal Serafí de Sant Sadurní d'Anoia, era fill d'un pagès i rajoler que va tenir set fills, dels quals tres noies es van fer monges i dos nois es van fer capellans. El germà gran, de nom Serafí, va esdevenir felipó –és a dir, va ingressar a la Congregació de l'Oratori de Sant Felip Neri– i rector de la parròquia de Sant Felip Neri de Barcelona, com el seu oncle, dit també Serafí, el qual va exercir una gran influència sobre ell i els seus germans.

L'oncle Serafí Alemany i Vendrell va arribar a ser Preposit o cap de la Congregació durant dotze anys. El pare Alemany i Vendrell vivia a Barcelona, però solia passar el mes de setembre a la casa pairal de Sant Sadurní, al costat del seu germà i dels seus nebots. L'oncle Serafí sempre va insistir en la necessitat

d'estudiar, gairebé en l'obligació de fer-ho, i aquesta insistència va tenir un fort impacte en el seu nebot, el qual va transmetre la mateixa idea a totes les institucions on va estar.

L'any 1934, amb catorze anys, el jove Joan Alemany va entrar al Seminari de Barcelona, però al cap de dos en va haver de marxar a causa de l'esclat de la Guerra Civil. El 1938 va ser cridat a files i s'hi va incorporar com a membre de la "Quinta del Biberó". Les misèries de la guerra –va ser ferit a la Batalla de l'Ebre i va fer la retirada fins a un camp de concentració de la Catalunya Nord– van reafirmar la seva fe en la pau, un tret característic del seu tarannà. Quan el conflicte es va acabar, va tornar al Seminari, i al cap d'un any, va ingressar a la Universitat Pontifícia de Comillas, on va estudiar filosofia i teologia.

Malgrat el context de l'època, a Comillas mossèn Joan hi va trobar un ambient obert i favorable al diàleg, una alta exigència acadèmica, un clima molt familiar i un reglament basat en la responsabilitat personal. Tot plegat també exercí una forta influència en la seva manera d'entendre l'educació. De mica en mica, el futur consiliari de l'Escola anava sumant experiències i criteris que, temps després, aplicaria a les institucions educatives on va treballar. Finalment, l'any 1948 va ser ordenat sacerdot.

Les ganes de saber del jove capellà no es van sadollar a Cantàbria i va continuar formant-se a la prestigiosa Universitat Catòlica de Lovaina, on hi va estudiar ciències polítiques i socials entre els anys 1948 i 1951. Aquells eren uns estudis allunyats de l'àmbit eclesiàstic, però propers al tracte amb la gent. Allà mossèn Joan va descobrir la riquesa de l'església diocesana i l'activisme del canonge Josep Cardijn, fundador i promotor de la Joventut Obrera Catòlica (JOC), un moviment intensament compromès amb la millora de la societat i amb el servei a la

persona. En definitiva, mossèn Alemany hi va trobar un clima de renovació i de modernitat. El Concili Vaticà II s'apropava.

Retornat a Barcelona l'any 1951, el primer destí del fill de Cal Serafí va ser la parròquia de Sant Medir, situada al barri de la Bordeta, una zona suburbial on hi exercí el càrrec de vicari. El rector de Sant Medir, mossèn Amadeu Oller, hi duia en pràctica un nou estil de parròquia-comunitat, i mossèn Joan hi va desenvolupar tot el que havia après a Lovaina. De fet, mossèn Joan va ser un home d'acció, més que no pas de reflexió. El propi Emili Teixidor el va retratar molt bé quan va escriure:

Mossèn Alemany ha dedicat la seva vida, més que a ensenyar doctrina, a practicar-la. Sospito que és dels que creu més en l'eficàcia del contagi de l'amor que en la virtut dels predicats. Sap que, en certes matèries, més important que la destil·lació de la saviesa al cervell ho és la impregnació de la bondat en els cors.

Justament en aquella època, dues dones amigues i fundadores de dues escoles, Maria Rosa Farré –impulsora del Centre d'Influència Catòlica Femenina, CICF– i Rosa Maria Omedes, freqüentaven la parròquia de Sant Felip Neri, on el rector era el germà gran de mossèn Joan, el pare Serafí Alemany. Sembla que les dues mestres se li van queixar que no tenien capellans, tot i que en el cas de Betània sí que hi havia un consiliari, mossèn Jaume Armengol, rector de la parròquia de Santa Agnès, amb un caràcter més aviat autoritari i poc amant dels canvis. El fet és que Omedes, sempre interessada en moviments de renovació, volia un capellà que hi fes classes d'una manera més oberta, perquè ella mateixa vivia la seva pròpia religiositat amb un tarannà dialogant i allunyat del tremebund nacionalcatolicisme. Aleshores el pare Serafí els hi va dir: “Proveu el meu ger-

mà Joan, que potser us pot anar bé.” I, efectivament, l'any 1953 mossèn Alemany esdevingué el consiliari de Betània, un càrrec que ocupà durant cinquanta anys. La seva presència, tant al CICF com a l'Escola, va facilitar l'aproximació dels dos centres i potser també explica que Joan Triadú i Font s'incorporés l'any 1955 a la institució fundada per Rosa Maria Omedes.

Segons la mateixa Omedes, “amb ell [mossèn Joan] s'obrí a l'Escola ‘un cel nou i una terra nova’”. No li faltava raó, a la directora. Mossèn Joan Alemany va arribar a Betània l'any que va sortir la primera promoció de batxillerat, les anomenades “Fundadoras”. Ell va ser el primer professor de religió que va posar la Bíblia a les mans de les alumnes, fet poc habitual a l'època –tant era així, que fins i tot algun pare de l'Escola se'n va queixar. El jove capellà va convertir la pregària i la celebració eucarística de Betània en una expressió més teològica i menys pietista.

De mica en mica, fins i tot l'ostentosa cerimònia de la primera comunió, tan característica dels primers anys, es va transformar. Primer es va fer al recinte de les Llars Mundet, en lloc del Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes, i a finals de la dècada de 1950 es va traslladar al Monestir de Montserrat. Dels rics vestits dels infants, es va passar a una túnica de llana i després a vestits més normals. Les antorxes es van substituir per ciris llisos i l'altar va perdre la seva riquíssima ornamentació floral per guanyar en sobrietat. Alguns aspectes de Betània estaven canviant amb mossèn Joan.

Alemany formava part d'un moviment catòlic crític amb alguns aspectes de la jerarquia eclesiàstica. Ell, com d'altres, va trobar entre els ambients catòlics belgues, francesos i holandesos,

raons per donar suport a un moviment cristià i liberal que exercí una gran influència en una bona part de les escoles privades actives, com ara Betània i, posteriorment, Patmos. La mateixa creació del CICF de la citada Farré l'any 1950, l'activisme del moviment escolta o les noves associacions o agrupaments de pares alienes a les entitats oficials són una bona mostra d'aquesta tendència renovadora. Les "Escoles de Pares" van ser una de les eines transformadores utilitzades per aquest moviment.

L'Escola de Pares de Betània mereix una menció especial. Creada l'any 1960, bàsicament consistia en la realització de xerrades i conferències sobre tota mena de temes. Un dels seus dinamitzadors principals va ser un altre jove mossèn, Joan E. Jarque, un dels integrants de la primera promoció de vint-i-sis sacerdots formats al Seminari de Barcelona un cop passada la Guerra Civil. Mossèn Alemany era més gran que ells, però ben aviat hi va sintonitzar i confiar. El primer destí de mossèn Jarque va ser la parròquia de Capellades, on hi exercí de vicari. Allà, Jarque ja hi va promoure tota una colla d'activitats i de missatges rupturistes amb el catolicisme ambiental de l'època, un cristianisme amenaçador i preocupat en excés pel pecat i pel càstig. El seu discurs era molt més obert i renovador. Aviat, el jove vicari va compaginar les tasques parroquials amb col·laboracions a escoles de Barcelona. Curiosament, mossèn Jarque va treballar a l'Escola del Mar del mestre Pere Vergés, on hi feia classes de religió, exercicis espirituals i una altra Escola de Pares, un centre que esdevingué tot un referent per a Rosa Maria Omedes.

En aquest context, mossèn Alemany va captar mossèn Jarque a l'òrbita de Betània, on inicialment també hi va fer exercicis espirituals. Tradicionalment, aquesta pràctica catòlica estava molt centrada a reflexionar sobre el pecat i la temptació durant la Quaresma, i l'església oficial d'aquella època, amarada del ran-

ci nacionalcatolicisme, basava el seu sermó en el temor a Déu. Mossèn Jarque, en canvi, deixeble de mossèn Batlle i proper a les idees de teòlegs com Romano Guardini, va impartir unes reflexions basades en el respecte a les persones i en una religiositat molt més oberta. Jarque va encaixar bé al centre, perquè Betània era una escola cristiana però a contracorrent del cristianisme ambiental de l'època, i les directores no només n'eren conscients, sinó que en foren les principals promotores.

Ben aviat, doncs, mossèn Jarque va participar a l'Escola de Pares de Betània, tal com havia fet a l'Escola del Mar. A vegades eren els mateixos membres de l'equip de sacerdots de l'Escola els encarregats de fer les conferències a pares i mares, i sovint les protagonitzaren ponents externs i prestigiosos convidats per Joan Triadú i Emili Teixidor, com ara Oriol Bohigas, Marta Mata o Maria Aurèlia Capmany. Aquesta activitat va suposar una finestra oberta al món exterior en una escola on ja hi havia diversos corrents d'aire fresc.

Perquè cal saber que la transformació no era una experiència nova per a l'Escola. És veritat que el naixement del centre va anar acompanyat dels anhels d'una pau tranquil·litzadora i d'una rutina convencional, sense riscos –ordre meticulós; uniforme perfecte; distincions a l'aplicació, l'assistència, la puntualitat i la disciplina; compromís professional extrem; caritat amb el Cottolengo; confessionalitat catòlica o festivitats habituals–, però és igualment cert que també havia nascut amb el neguit de la innovació pedagògica per tal de distanciar-se del col·legi de monges que les Omedes havien viscut al Jesús-Maria o de les escoles nacionals. Betània va voler recuperar alguns aspectes de la manera d'ensenyar oberta i innovadora pròpia de la Catalunya del primer terç del segle XX. Les fundadores de l'Escola i el seu equip van pouar en l'experiència i les idees pedagògiques

Modelo para colegio
BETANIA

d'Artur Martorell o Alexandre Galí i, sobretot, en el model educatiu de l'Escola del Mar del mestre Pere Vergés.

Però van anar més enllà, i com a bones representants de l'empenedora i viatjada burgesia barcelonina, el grup de fundadores format per les germanes Omedes, Electra Esteruelas i Montserrat Luandra també va cercar el que es feia a l'estranger. Al llarg de la seva vida professional, aquelles dones van aprofitar nombrosos estius per visitar escoles a tot arreu –fins i tot a la Xina– per conèixer altres models i copiar-ne el que els hi semblava més interessant.

L'Escola del Mar va ser un exemple constant per a Betània. Aquest centre havia estat fundat l'any 1921 i el seu primer emplaçament s'ubicava davant la platja dels Pescadors de la Barceloneta –posteriorment es va traslladar a Montjuïc i després al Guinardó, on continua en l'actualitat. Inicialment, el seu director, Pere Vergés i Farrés, pretenia combinar la formació acadèmica amb l'enfortiment físic dels infants, molts d'ells malaltissos. L'estil d'aquesta institució fou un dels millors exemples de renovació pedagògica de Catalunya i les fundadores de Betània s'hi van fixar en, com a mínim, tres pràctiques docents: l'organització dels alumnes en equips diferents, l'establiment de tot tipus de càrrecs i responsabilitats i la importància de la biblioteca.

En primer lloc, l'Escola del Mar estructurava el seu alumnat en tres equips, cadascun dels quals s'identificava amb tres colors –blanc, verd i blau– i cada classe estava composta per alumnes dels tres grups d'una manera proporcional. Durant un parell de setmanes, l'equip que havia destacat més en els estudis i les

activitats aconseguia dirigir la “Junta de Govern”, conduïda pels alumnes més grans, i ocupava els càrrecs que hi havia a cada classe. D'aquesta manera, cadascú pretenia destacar en un àmbit o altre. Segons el mestre Vergés, els equips eren agrupacions de nens que treballaven, sentien i lluitaven per un fi individual i col·lectiu. El mateix Vergés va exposar els beneficis de l'organització:

Esta estructura social tiene unos fines pedagógicos de gran trascendencia, puesto que, con ella, se intenta crear el sentido comunitario que falta a nuestra infancia y especialmente a nuestra adolescencia y además prepara para el trabajo en equipo, que es una de las formas actuales más eficaces para toda elaboración y creación científica, intelectual, e incluso espiritual.

Betània va imitar i adaptar aquesta dinàmica i també va crear tres equips, cadascun amb el seu nom –“Paz”, “Alegría” i “Sencillez”–, els seus propis colors –el verd, l'encarnat i el groc–, i la seva idiosincràsia. En realitat, no eren només noms, sinó que les tres paraules escollides eren una declaració de principis. La “Paz” era “la que da Cristo. La que es resultado de la lucha, la que es fruto de Caridad”; l’“Alegría” havia de ser “tranquila, serena, no risa chillona ni bobalicona”, i la “Sencillez” exclouïa les “rarezas” i les “ñoñerías”, “como un fluir espontáneo de nuestro espíritu, como una claridad y transparencia de nuestra alma”. Totes les classes es van dividir en aquests tres grups i a cadascuna, una alumna escollida entre les seves companyes exercia el rol de cap. Tots els dies es repartien tres punts i mensualment es feia una reunió general on es repassaven les incidències, el total de punts aconseguits per cada alumna, per cada classe i per cada equip. L'equip vencedor havia de col·laborar en la feina de la classe i amb l'assumpció dels diferents càrrecs de l'aula.

La competició tripartita va comptar amb la seva pròpia cançó, l'anomenat "Himne de les banderes", amb lletra de mossèn Joan E. Jarque, que deia:

De l'ALEGRIA la bandera
omple d'amor el cor joliu
i fa la tasca riallera
i resplendents els jorns d'estiu.
És la senyal que ens fa de guia
vers un món nou que hem de bastir.
Que el temps no pugui entenebrir
aquesta llum que el cor somnia!

De SENZILLESA la bandera
manté el foc en nostra llar.
És la llum d'or, humil tresquera
per escalar puigs i serrals.
De la infantesa beneïda
serva l'encís i el bell encant
dels nostres pares venerant
l'excels record tota la vida.

De la PAU santa, la bandera
oneja al vent sens desmaiar!
Et portarem com a senyera
del nostre viure i treballar.
Tu seràs nord dins de l'Escola,
Seràs caliu prop de la llar.
Que el teu pacífic tremolar
ens faci fermes, que el temps s'envola!

Amb el pas del temps, l'organització es va anar modificant, millorant i ampliant, però mai va perdre un complex engranatge format per competicions, reunions, equips i caps en el si d'una autèntica estructura social que pretenia formar les alumnes en el treball en equip, la transcendència de l'individu a la societat i el coneixement i la pràctica de la responsabilitat.

L'existència d'un gran nombre de responsabilitats exercides per les alumnes era una altra de les característiques que Betània observà a l'Escola del Mar. Hi havia la “representante de clase” –la màxima col·laboradora de la mestra a l'aula–, l'encarregada de l'“orden” –havia de vetllar pel bon estat dels vestidors o dels llibres i s'encarregava d'airejar la classe i d'ordenar les taules–, la “sacristana” –dirigia les pregàries i ordenava tot allò referent al culte religiós–, la que vetllava pels “recados” –demanava el material–, la “jardinera” –tenia cura dels testos i dels rams de l'aula o de l'ordre del jardí–, la “cronista” –redactava textos pel butlletí o llegia els comunicats–, o la “misionera” –encarregada de propagar la idea missionera. En el fons, el que es volia promoure era la idea que “no hay mejor honor que el de servir”.

L'admiració envers l'Escola del Mar es va tornar a evidenciar l'any 1955, quan unes mestres de Betània van visitar el centre de Pere Vergés. Aleshores el sentit de responsabilitat dels seus alumnes i la fermesa i la determinació amb la que cadascun d'ells exercia el seu càrrec –planxador, jardiner, fuster, etc.–, les va impressionar. Però el que més les va commoure va ser el protagonisme absolut i captivador de la biblioteca. Tota la vida de l'Escola girava al voltant de la biblioteca i el llibre esdevingué una de les eines fonamentals dels seus usuaris. Per als infants que llavors assistien a l'escola del Guinardó, “fer biblioteca” era practicar una “lectura silenciosa”. Allò les va enlluernar. Les expedicionàries de Descartes van concloure la seva visita a l'Escola

del Mar amb la idea següent: “No hay momentos de desorden, ni de aburrimiento, el libro es para el alumno de la Escuela del Mar: maestro, compañero y confidente.” Un altre pedagog, Alexandre Galí, va fer un gran elogi d'aquella eina quan va escriure:

L'instrument de més eficàcia que va sorgir en aquesta organització social fou la biblioteca. La biblioteca dels nois de l'Escola del Mar, que es va convertir en l'origen central de la institució, és al nostre judici una de les creacions més reeixides de la pedagogia catalana.

Molt poc temps després, un altre grup de joves interessats en la pedagogia va visitar la mateixa institució liderada per Pere Vergés. Al capdavant d'aquells universitaris, hi havia un mestre de Roda de Ter anomenat Emili Teixidor.

D'altra banda, seguint el fil de la renovació pedagògica, l'Escola Betània va aplicar el precepte segons el qual l'ensenyament s'ha de fer més enllà de les quatre parets d'una aula. La primera conquesta en aquesta línia va ser el magnífic jardí que s'estenia entre la torreta del carrer de Descartes i el carrer de Plató. Aquell va ser l'escenari ideal d'una infinitat de jocs i de moltes classes i pràctiques. Però les mestres de Betània, animades per Rosa Maria Omedes, van anar més enllà i van acompanyar les seves alumnes a un nombre extraordinari de sortides i excursions sovintejades –de Montserrat a Núria o de la finca de Gavà dels senyors Figarola a la fàbrica Moritz de Barcelona, acompanyades del senyor Kurz. És clar que les possibilitats econòmiques de les famílies de l'Escola permetien tots aquells desplaçaments en autocar, però cal saber que no tots els centres els feien, podent-los fer.

Sens dubte, però, l'aventura més extraordinària fora de l'Escola tenia lloc dies abans de Setmana Santa, quan les fundadores i

alguna altra mestra pujaven a La Molina per passar-hi uns dies amb les alumnes que s’hi havien apuntat. Cal tenir en compte que aquesta sortida va néixer a la primera meitat de la dècada de 1940, quan ningú més a Barcelona tingué el coratge i les possibilitats de fer un viatge com aquell. Mentre al carrer de Descartes les classes continuaven amb normalitat per a les que no volien o no podien esquiar, les joves esportistes i les seves mestres feien una estada a la neu organitzada meticulosament per la senyoreta Electra Esteruelas. Per a algunes, aquella va ser la primera sortida sense els pares; per a altres, el primer contacte amb la neu, i per a totes, una experiència inoblidable. La jornada començava molt aviat, calçant-se els esquís i fent cursets i competicions a les pistes al llarg del matí i amb la participació de monitors de l’Escola d’Esquí de La Molina. Les nenes tornaven d’esquiar pel camí d’un bosc, a peu, bo i cantant rodolins que s’inventaven:

Les nenes de Betània
ja saben esquiar;
l’estada a La Molina
qui la podrà oblidar!

A la tarda, després de dinar, els espais de l’hotel on les nenes estaven allotjades es transformaven en una aula d’estudi. Finalment, al vespre, es comentaven les incidències de la jornada amb les companyes i les professores i se sopava. Esport, docència i convivència.

La implantació dels mètodes d’ensenyament sorgits durant el primer terç del segle XX i bandejats per l’ensenyament franquista també va ser una aventura igualment extraordinària. Amb l’assessorament del pedagog i professor universitari Jeroni de Moragas, tot un referent a la ciutat i al país, les criatures més

petites de Betània –agrupades a l’anomenat “Jardín de Infancia”– començaven el seu aprenentatge no a través de la imposició i el càstig, sinó mitjançant el joc i l’experimentació. De mica en mica, els infants comprenien conceptes com l’espai i el temps a través dels elements que hi havia al seu entorn immediat. El doctor Moragas ho explicava de la següent manera:

Empezamos por la hoja rojo-dorada que el viento arranca del árbol y nos evoca el Rosario largo y la castaña tostada de Todos los Santos, para seguir con ella las estaciones que se suceden con la escarcha en la rama y la golondrina que vuelve y la cigarra que revienta cantando bajo un sol de fuego. Y de las estaciones a los meses con sus Santos y sus Fiestas, y de los meses a las semanas con sus domingos que les dan ritmo, y de la semana a los días con sus horas de la mañana y la tarde y la noche. Y así el niño aprende que vendrá otro otoño, y será otro invierno y los comparará con las que ya fueron ayudándose a comprender que su presente sólo es ese tenue punto de coincidencia entre lo que fué y lo que será.

Després, es procurava que el nen manipulés i dominés el seu món no només a través dels ulls, sinó també mitjançant les mans i un llapis –resseguint i omplint dibuixos, ratllant i dibuixant–, unes tisores –retallant les figures de paper– i un tub de cola –enganxant. En definitiva, s’impulsaven un gran nombre d’activitats manuals i plàstiques que endinsaven el nen, gairebé sense saber-ho, en el món de l’experimentació, les ciències i el raonament.

A banda de les manualitats, Moragas recomanava també l’ús de la dansa rítmica i sobretot de la música, perquè aquesta última “nos acostumbra sabiamente y amablemente a una de las

actitudes humanas mejores y más difíciles: el silencio”, i del silenci “nacerá el lenguaje auténtico, en el que las palabras seran palabras vivas y expresarán un deseo realmente sentido y una idea realmente pensada”. Jeroni de Moragas va ser consultat, escoltat i seguit per l’Escola durant els seus primers anys.

Sota el lideratge i l’impuls de Rosa Maria Omedes, les mestres de Betània van utilitzar els sistemes pedagògics més moderns de la primera meitat del segle XX, com el mètode Decroly, que es basa en el treball a partir dels anomenats “centres d’interès” –desenvolupar de manera interdisciplinària temes proposats a partir dels interessos dels propis alumnes o bé del seu entorn–; el dalcrozisme, tot un corrent de regeneració musical mitjançant el ritme i el moviment ideat per Émile Jacques-Dalcroze i promogut a casa nostra pel músic i pedagog Joan Llongueras i Badia, o les “regletas de Cuisenaire”, un joc molt versàtil utilitzat per ensenyar diversos temes de matemàtiques. A més de treballar per projectes, o de fer molta rítmica, o d’aprendre a sumar o a restar amb els números de colors, les criatures de Betània es van acostumar a parlar en públic perquè sovint havien de fer conferències sobre un tema concret davant les companyes i les professores. Les classes de declamació per tal de recitar o entonar qualsevol text de manera correcta van completar la seva formació oral. La mestra Marita de Miquel va destacar especialment en aquesta tasca i el mestre Àngel Colomer i del Romero, en la formació musical de les nenes. Avui, de la declamació, en diem oratòria i del mètode Decroly, treballar per projectes.

I encara un darrer exemple de com n’era, d’especial, aquella Escola. L’any 1956 un senyor d’origen francès, Edouard Bardinnet, i la seva família, es van instal·lar a Barcelona per uns afers comercials. Com que el dit empresari tenia criatures petites, el matrimoni Bardinnet va buscar una escola a prop d’on ja havien

trobat una casa al barri de Sant Gervasi. Així van arribar a Betània. El caràcter excepcionalment obert del centre i la pràctica intensa de l’esport –sobretot del bàsquet– van convèncer els Bardinnet de les bondats de l’Escola. Les seves filles, però, no parlaven castellà, de manera que Rosa Maria Omedes, per tal de facilitar l’adaptació de les criatures, els hi va proposar que una de les seves mestres, Matilde Romero, passés l’estiu a França amb els Bardinnet per ensenyar-los-hi. Dit i fet. La senyoreta Romero va instal·lar-se a la casa d’aquells pares i va començar a ensenyar el castellà als infants Bardinnet a través dels llibres de *Marcelino, pan y vino*. Quantes escoles podien oferir aquest tipus de recursos en aquella època? Certament, ben poques, però Betània n’era una d’elles.

A l’inici del curs, la petita Patricia Bardinnet ja coneixia la llengua del centre, de manera que la integració no li fou difícil. Amb gairebé deu anys, va entrar a Betània, on va fer amistat amb una altra alumna nova, una nena anomenada Emma Beltran. Les dues van formar part de l’equip “Alegría”, van fer teatre, van aprendre a parlar en públic i van llegir moltíssim en un ambient de llibertat que les va preparar pel que es trobarien a la universitat. Ambdues van viure la disciplina “simpàtica” de Plató i una exigència total, tant en l’aspecte acadèmic com en el més formal i les dues van conservar un record magnífic de la senyoreta Matilde –“i con Matilde no pasaba un botón sin abrochar!”, recorda Patricia Bardinnet, mentre que, fa uns anys, la seva amiga Emma Beltran, rere el nom d’Emma Cohen, signava un text elogiós de la mateixa mestra, on la descrivia “ágil como un duende, alambre galáctico, de voz clara, apasionada”.

Bardinnet i Beltran van anar a una escola on tot es feia en castellà –la política lingüística del franquisme i l’ús habitual d’aquesta llengua entre la burgesia benestant expliquen la seva hegem-

nia-, tot i que Betània sempre va fer un esforç per tal que el català hi fos present, sobretot en les cançons, els balls o les converses privades entre les mestres i les nenes. Eulàlia M. Bas, una antiga alumna, recordava una anècdota típica d'aquella època:

Una de les cinc amigues em va dir un dia al *recreo*: “¿Quieres venir a jugar a mi casa el sábado?”. Quina va ser la meua sorpresa quan vaig veure que a casa seva es parlava en català, igualment com a casa meua! Des d'aleshores no vam tornar a dir-nos una paraula en castellà.

Totes les bones pràctiques no haguessin estat possibles sense el compromís d'un munt de professionals disposades a investigar-les, experimentar-les i integrar-les en el seu dia a dia. En un document de l'any 1952, s'exposen les qualitats que les mestres de l'Escola havien de tenir i s'evidencia un elevadíssim nivell d'exigència. Calia que aquelles dones fossin originals en la seva manera de fer les classes i tenien l'obligació de dedicar-se a la recerca de noves formes d'explicar les lliçons –certament, ho van fer i la seva gran qualitat pedagògica va proporcionar un enorme prestigi a l'Escola. A més, les professores havien de tenir totes les sessions esquematitzades o guionitzades; tenien l'obligació de controlar l'evolució de les alumnes regularment; era imprescindible que fossin exigents en tots els detalls de l'ordre de les aules; havien de saber mantenir la disciplina sense crits ni prejudicis; calia que obliguessin les alumnes a guardar un silenci absolut als passadissos i a les escales; s'havien d'escarressar per estimular l'esforç col·lectiu –motiu pel qual es van crear els premis de la distinció–; i, per damunt de tot, la direcció els hi demanava que estimessin totes les alumnes. Com a col·fó, aquelles dones havien de ser afables, puntuals, generadores d'un ambient de simpatia i amistat, sempre havien de dur mitges i mai es podien presentar a l'Escola amb vestits sense màn-

gues. Tot això, ultra l'obligació de mantenir-se solteres mentre treballassin al centre.

A mitjans de la dècada de 1940, l'Escola Betània va sol·licitar permís per tal d'impartir l'ensenyament del batxillerat lliure sota la direcció tècnica de la llicenciada en ciències Trinitat Anglada i Bayés (1923-2010), tot un puntal de la institució. L'administració va autoritzar la petició i l'Escola va poder fer els cursos superiors. A mesura que els anys van anar passant, les criatures petites es van anar transformant en adolescents a les quals calia tractar d'una altra manera. Per això, a la dècada de 1950, la direcció de l'Escola va analitzar com calia treballar amb les noies més grans. Les mestres llicenciades sovint es queixaven d'algunes mancances de les alumnes de batxillerat que es trobaven a l'aula –un vocabulari massa infantil, una falta d'hàbit d'estudi o una redacció deficient. Algunes professores pensaven que les noies eren poc autònomes i la mateixa Rosa Maria Omedes els hi va donar la raó quan va escriure:

[...] aquestes nenes no saben moltes d'elles quin tramvia passa per davant de casa seva, ni la feina es prenen de posar-se la mantega dins un sandvitx. El factor ambiental cal tenir-lo en compte perquè és un fet cert i indiscutible i un fet que nosaltres no podem canviar en el més mínim.

Algunes noies dels primers batxillerats de Betània tenien mancances en la redacció, en l'ús d'un vocabulari científic o en la capacitat de síntesi i conservaven encara les ganes infantils de jugar. Omedes era partidària de fer una transició lenta cap a un treball més autònom i menys guiat, i una altra vegada va saber envoltar-se de grans professionals per millorar l'ensenyament secundari de l'Escola. Així doncs, l'any 1955 es va contractar el pedagog Joan Triadú i Font com a nou director tècnic del

batxillerat, càrrec que ocupà fins el 1962. Segons va confessar el mateix Triadú anys més tard, Betània no va ser l'escola de la seva vida i no hi va treballar content, tant per la seva manera de fer com per la seva política lingüística. Però ell i el seu equip es van esforçar per elevar el to intel·lectual del centre, focalitzant la seva atenció en la millora de les redaccions, l'ortografia, el francès i els problemes matemàtics. També va repensar el calendari dels cursos, va restablir agendes de treball i va procurar millorar la coordinació entre els diversos membres de l'equip directiu.

Betània impartia els estudis oficials de batxillerat, però comptava amb activitats complementàries com per exemple classes de redacció i d'orientació de lectures; cursos monogràfics de música, pintura, literatura i comentari de l'actualitat; un programa de sortides i excursions amb finalitats culturals; uns estudis dirigits "con el fin de ayudar a las alumnas que tienen dificultades para el trabajo intelectual"; sessions mensuals de "cine-club" o pràctiques voluntàries de laboratori.

La marxa de Joan Triadú per tal de codirigir la institució cultural del CIC, juntament amb la Rosa Maria Farré, va provocar el disgust de la direcció de Betània. La posterior decisió de crear l'Escola Thau i de fer els cursos de batxillerat, també va generar tensions entre les dues direccions.

Progressivament i amb l'esforç de moltes persones, Betània va anar guanyant en exigència i en esperit de treball responsable, i ben aviat va encoratjar les seves alumnes a continuar els seus estudis a la universitat. Aquesta evolució era força lògica si pensem que la directora de l'Escola havia estat educada des de l'exigència i l'autonomia; que el consiliari del centre havia sigut un gran estudiant i sempre havia defensat

l'obligació de seguir el camí de les lletres i els números; que el director tècnic de batxillerat pretenia elevar el rigor acadèmic del col·legi i que la majoria de famílies valoraven positivament l'aposta pels estudis superiors de les seves filles.

Les nenes de Betània van assumir, com un fet natural, que la universitat era una opció vàlida i desitjable, i això és extraordinari si tenim en compte que, en aquella època, el paper que s'atribuïa a la dona difícilment esquivava els rols tradicionals d'esposa submissa, mestressa de casa eficient i mare abnegada.

Per tot plegat, a finals de la dècada de 1950, l'Escola Betània havia superat les quatre-centes alumnes i s'havia convertit en una institució reconeguda a Barcelona i més enllà. Tant és així que, quan l'any 1955 un grup de persones de la burgesia de Sabadell, membres de la junta directiva de l'anomenat Instituto Sallarés y Pla de Estudios Técnicos, Económicos y Sociales, descontentes amb l'oferta educativa de la capital vallesana, va impulsar la creació d'una escola pròpia basada en una pedagogia oberta, de qualitat i confessional, es va posar en contacte amb Rosa Maria Omedes per tal que els assessorés. Un dels integrants de l'Instituto, Fèlix Colomer i Gorina, coneixia bé l'Escola Betània perquè la seva germana Maria Rosa hi havia treballat entre el 1941 i el 1947.

Omedes va ajudar aquelles famílies i va encarregar la missió d'organitzar el nou col·legi de Sabadell a la mestra Laura Benezey, la qual va dirigir l'anomenat "Jardí d'Infància" a l'estil del que hi havia hagut al carrer de Descartes, amb el consell de Jeroni de Moragas. La junta de l'Instituto Sallarés y Pla va estar completament d'acord a cedir la direcció pedagògica a la institució Betània de Barcelona, de manera que l'any 1958 el centre

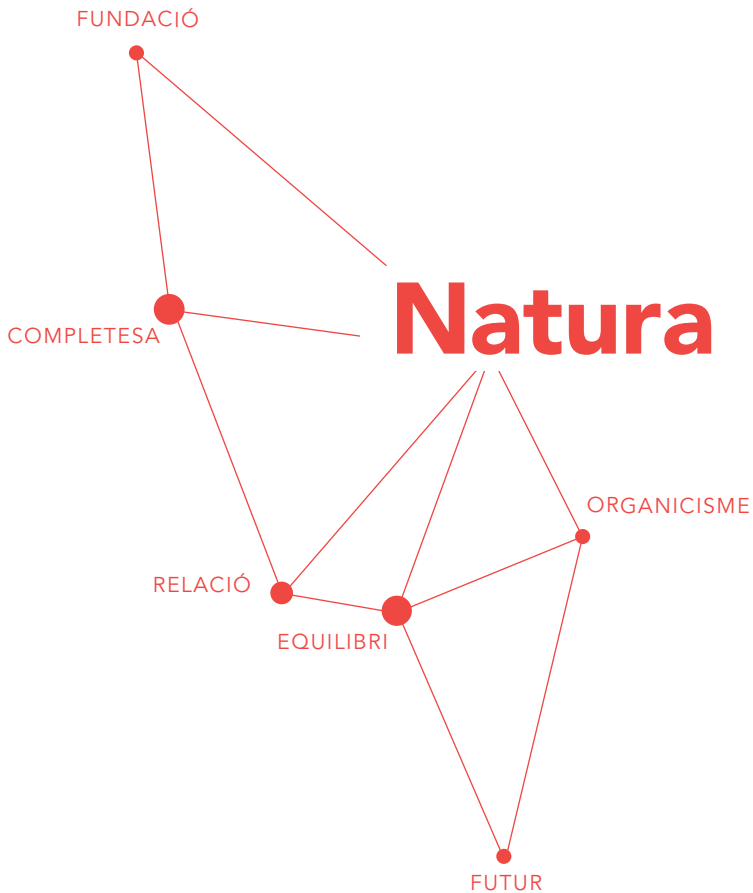
de Rosa Maria Omedes va signar un contracte per dos anys amb la junta de Sabadell per tal de crear la nova Escola Betània-Sabadell. L'entitat de Sant Gervasi va assessorar en tot el que va poder a la del Vallès, tant si es tractava d'aspectes docents com administratius. Aquest lligam intimíssim es va mantenir fins l'any 1966, quan Betània-Sabadell va decidir independitzar-se en una votació molt ajustada i adoptar el nom d'Escola Sant Nicolau de Sabadell. Aquest centre escolar ha continuat fins a l'actualitat.

La professora Estrella Casas va descriure molt bé el paper decisiu d'institucions com la de les germanes Omedes quan va escriure:

Crec sincerament que fou en els primers vint anys del Règim quan escoles com Betània jugaren un important rol social, creant un canvi de mentalitat, si bé en un nucli relativament reduït de la societat de Barcelona.

A les escorrialles de la dècada de 1950, l'obra de Betània donava els seus fruits. Les aules cada any estaven més plenes; les promocions de les alumnes més grans deixaven Descartes; moltes noies anaven a la universitat; algunes es casaven i duien el seu ram de núvia als peus de la imatge de la Mare de Déu de la Pau, a la capella del carrer de Plató, i apareixien unes altres escoles inspirades en el model d'aquell centre nascut un sis d'octubre d'un ja llunyà 1941. El segon moment estel·lar s'apropava. ●

CONSTEL·LACIÓ CAP A ON ANEM*

*Lloc de l'albirament: Torratxa Patxot, al Clos Montserrat de Barcelona – 2016

Natura

Jugar i educar-se
enmig de la natura,
experimentar-ne
el seu silenci,
aprehendre'n
les seves lliçons;
i comprometre's,
després,
en la salvaguarda
del Planeta.

1959

PATMOS

LLIBERTAT

L'u d'octubre de l'any 1959 era dijous. A Espanya, no feia ni setze mesos que el govern de Franco havia aprovat la Ley de Principios Fundamentales del Movimiento Nacional, un nou text legislatiu que venia a ratificar i completar les anomenades Leyes Fundamentales. Sobre el paper, el país era una monarquia tradicional, catòlica, social i representativa; des del disset de juliol del 1942, disposava d'un simulacre de parlament –"las Cortes"–; els seus súbdits tenien drets i deures reconeguts al Fuero de los Españoles –divuit de juliol del 1945– i, fins i tot, podien exercir el dret a vot gràcies a la Ley de Referéndum –vint-i-dos d'octubre del 1945. Però tot plegat era paper mullat.

En realitat, el Caudillo mantenia el poder real sorgit de la Guerra Civil i el dictador l'exercia amb mà de ferro. Per tant, el règim continuava sent personal, antidemocràtic, unipartidista i violent. El trenta de juliol del mateix 1959 es va promulgar la Ley de Orden Público, especialment rigorosa i punitiva. La llibertat no existia a Espanya... excepte en l'economia.

Un fet molt transcendent havia tingut lloc dos anys abans. El vint-i-cinc de febrer del 1957, les tensions internes del propi règim –entre els sectors catòlics i els falangistes–, sumat a la bancarrota de l'Estat, van conduir a la formació d'un nou govern en el qual destacaven els tècnics en economia –altrament dits tecnòcrates. Aquests homes, alguns d'ells vinculats a l'Opus Dei, van enterrar gairebé del tot l'autarquia, la fracassada política basada en l'autosuficiència i l'intervencionisme estatal, i van donar pas, definitivament, a la liberalització de l'economia. La seva gran realització va ser la redacció i aplicació del famós Plan Nacional de Estabilización Económica aprovat, justament, el vint-i-u de juliol del 1959. El document preveia un conjunt

de mesures destinades a liberalitzar les importacions de mercaderies, atreure inversions estrangeres i limitar les despeses públiques. Les accions del Pla, però, no van començar a donar resultats positius fins al cap d'un parell d'anys. Això va provocar un veritable canvi en la vida dels espanyols, però no va comportar l'anhelada –per alguns– llibertat política.

Mentrestant, el malestar econòmic de les darreries dels anys cinquanta, just abans de les vaques grasses dels seixanta, va propiciar la reaparició de mobilitzacions obreres, les quals, al seu torn, van estimular el sorgiment d'altres moviments enfrontats a la dictadura, com per exemple els universitaris, que van començar a exigir la supressió del sindicat falangista d'estudiants i llibertats d'expressió i d'associació. El mateix any que els tecnòcrates van arribar al govern, es va celebrar una assemblea d'estudiants a la Universitat de Barcelona. Els vuit-cents universitaris que hi van participar van ser fitxats i sancionats.

També va ser durant la segona meitat de la dècada dels cinquanta quan un moviment catalanista de caràcter moderat i vinculat a Montserrat, anomenat CC –Crist i Catalunya o Catòlics Catalans–, va anar arrelant. Aquesta plataforma va liderar la campanya de protesta contra el director de *La Vanguardia Española*, Luís Martínez de Galinsoga, després d'unes grolleres declaracions efectuades el vint-i-u de juny del 1959 a la parròquia de Sant Ildefons de Barcelona. De mica en mica, les veus que reclamaven llibertat –més enllà de l'economia– s'anaven fent sentir amb més força.

El món, en canvi, el dia de Cap d'Any d'aquell 1959 havia presenciado un presumpte triomf de la llibertat enfront d'una dictadura: els revolucionaris cubans liderats per Fidel Castro havien entrat a l'Havana propiciant la caiguda del govern de Fulgencio

Batista. Molt aviat, però, les polítiques de nacionalització dutes a terme per Castro, Guevara i Cienfuegos van amoinar els Estats Units, fins al punt que, dos anys després, Washington va trencar les relacions diplomàtiques amb l'illa del Carib. I és que el món continuava dividit entre capitalistes i comunistes i les tensions entre els Estats Units d'Eisenhower o de Kennedy i l'URSS de Khruixtxov es materialitzaven en enfrontaments ara a Alemanya, ara a Cuba, ara a l'espai. L'incert diàleg entre l'Est i l'Oest seguia el recorregut propi d'una muntanya russa.

Allà on semblava que la llibertat s'imposava era a les colònies de les velles potències imperials. En un espai molt curt de temps, durant les dècades dels anys cinquanta i seixanta, van aparèixer més de cent estats nous. Per exemple, el trenta de juny del 1960 el Congo va aconseguir la seva independència després d'unes eleccions on es va imposar el Mouvement National Congolais de Patrice Lumumba. La metròpoli belga, que n'havia extret les riqueses minerals durant dècades, finalment havia abandonat el país. La conquesta de la llibertat, però, com a molts altres indrets del planeta que integrarien un bloc propi, més o menys allunyat del Primer Món –capitalista– i del Segon Món –comunista–, l'anomenat Tercer Món, va arribar acompanyada de conseqüències greus. Al “cor de les tenebres”, problemes de tot tipus gestats en l'etapa colonial van donar lloc a diversos enfrontaments, l'anomenada “Crisi del Congo”, que ben aviat esdevingué un escenari més de la Guerra Freda. La llibertat dels nouvinguts poques vegades va ser total.

En canvi, a Europa, el vint-i-cinc de març del 1957 sis estats europeus –la República Federal d'Alemanya, França, Itàlia, Bèlgica, Holanda i Luxemburg– van signar els Tractats de Roma, pels quals naixia la Comunitat Econòmica Europea (CEE). L'acord preveia la lliure circulació de mercaderies, serveis i capitals i el

dret de totes les persones per fixar lliurement el lloc de residència i de treball. La CEE no tan sols va ampliar les llibertats de milions d'uropeus, sinó que va segellar el camí de la pau al continent on havien nascut les dues guerres mundials del segle XX. A més, aquests estats i el conjunt dels països occidentals estaven experimentant “l’edat d’or” o els “anys gloriosos” del capitalisme, amb un creixement extraordinari de la seva economia que transformava substancialment la vida de milions de persones.

En aquest context, la pedagogia espanyola d’aquells anys va començar a canviar. Al llarg de la dècada de 1950, es va passar d’un inicial domini total del falangisme i de l’església més tradicionalista, a la posterior influència d’un prudent liberalisme catòlic per arribar, a partir del 1957, a l’adveniment de postulats tecnocràtics. El tarannà dels governants del moment pretenia elevar el nivell d’escolarització del país per tal de proporcionar mà d’obra qualificada als sectors econòmics emergents. L’any 1958 es va crear el CEDODEP, un centre d’orientació pedagògica en l’àmbit de l’ensenyament primari i es van establir les unitats didàctiques al batxillerat. Tot i això, els valors ideològics emanats del règim franquista durant vint anys (1939-1959) no van pas desaparèixer, i la llibertat tampoc era una de les característiques de l’escola de Franco.

En canvi, el que va aparèixer a partir de mitjans de la dècada de 1950, va ser una generació de joves professors –els quals tot just eren infants quan la Guerra Civil– que va afavorir una renovació pedagògica sota la influència del doctor Jaume Bofill i Bofill, de l’Escola Santa Anna. Aquestes persones mostraren interès pel que es feia fora d’Espanya i moltes se sentiren atretes per un ensenyament religiós més sincer i per una preocupació social. A tall d’exemple, es pot fer referència a la creació, l’any 1957, de l’Escola Costa i Llobera de la mà del pare Orlandis, un jesuïta

mallorquí. Sens dubte, un dels aspectes més rellevants d’aquells anys va ser l’aparició d’un nou corrent pedagògic renovador i, sobretot, liberal, en el nivell de l’ensenyament mitjà. En paraules de Jordi Galí:

La virada important i el procés d’expansió de l’escola d’esperit català es va produir a partir del quinquenni 1950-1955. Va ésser fruit d’unes possibilitats externes, però sobretot de dues exigències vitals i complementàries que imposava el país que estava naixent: l’exigència d’una escola moderna, oberta, de qualitat pedagògica i sobretot lliure de l’opressió que endogalava la vida del país.

Segons Jordi Monés, aquestes escoles es van caracteritzar pel seu esperit obert, fonamental a l’hora de formar unes generacions altament capacitades i amb una bona dosi d’esperit crític. Era l’hora d’una nova fornada.

Així doncs, enmig d’aquest context, l’u d’octubre del 1959 l’Escola Patmos va obrir les portes per primera vegada al barri de Pedralbes. Un jove universitari de Dret i de Filosofia i Lletres, Emili Teixidor i Viladecàs (1932-2012), va ser-ne cofundador i n’esdevingué el seu director i, segons sembla, mossèn Joan E. Jarque, germà d’una de les primeres mestres de Patmos, Pilar Jarque, i membre de l’equip de sacerdots de Betània, va suggerir-ne el nom. Val a dir que no era la primera escola batejada per Jarque, ja que el 1956 va proposar el de Talitha per al col·legi fundat per Maria Teresa Codina. Patmos és una de les moltes illes petites que hi ha al mar Egeu, però també és un terme relacionat amb la Bíblia perquè, segons la tradició, sant Joan Evangelista, el deixeble predilecte de Jesús, hi va escriure el llibre de l’Apocalipsi en una cova. El paral·lelisme amb Betània, un altre lloc relacionat amb la Bíblia, és total i volgut pel propi Jarque.

Però Patmos va una mica més enllà perquè aquest mot també és una cruïlla on es troben la cultura clàssica de l'antiga Grècia amb la cultura cristiana d'origen jueu i és un bon símbol, per tant, de la convivència pacífica i harmoniosa de reflexions diferents. A més, Patmos fa pensar en espais aïllats i apartats de la centralitat i en una dedicació profunda a l'estudi. I, per si tot això no fos suficient, aquest mot remet a una visió del futur, com el llibre que va escriure l'evangelista. Per tot plegat, Teixidor, que volia transmetre aquestes idees i valors amb l'elecció d'aquella paraula, va acceptar el nom de Patmos de bon grat. L'Escola havia de transitar per un camí de coneixement caracteritzat per "l'absència de profit, la gratuïtat de la recerca, el plaer de l'estudi i de l'esforç...", tal com va escriure, anys més tard, el propi fundador. Patmos volia ser un camí cap a la universitat, un assaig per un món que havia de ser de llibertat.

Montserrat Mas, una mare que l'u d'octubre del 1959 va dur el seu fill Joaquim a Patmos per primera vegada, recordava que la jornada inaugural d'aquell moment estel·lar va ser molt plujosa. Com que el nou centre es trobava enmig d'un bosc al número vint-i-quatre del carrer del Bisbe Català, molt a prop del Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes, tot estava ple de grans bassals d'aigua i de fang. Aleshores, tan sols hi havia set alumnes matriculats al segon grau de primària –els germans Manuel i Javier Salvat, Joaquim Tornos, Lluís Poblet, Enrique Puche, Juan Latorre i Jorge Comas. Tots ells eren criatures que o bé no podien continuar a Betània, perquè aquella era una escola femenina, o bé eren fills de famílies que buscaven una alternativa a l'oferta educativa majoritària de l'època.

Emili Teixidor va presentar el curs acadèmic davant un auditori poc nombrós: hi havia les criatures; alguns pares; els mestres pioners del projecte –el senyor Cervera, en Joan Brescó i

la María José Vela, la Pilar Jarque i possiblement en Prudenci Comes–; algun sacerdot i la Dolors Porcel del personal administratiu. Tal vegada també hi era en Miquel Martí i Pol, el poeta de Roda de Ter, amic d'infantesa del director de Patmos, ja que la seva presència era força recurrent a l'Escola durant els primers anys. L'acte va tenir lloc a l'aula d'entrada d'un barracó, la qual també feia les funcions de menjador, sala d'actes i teatre del nou centre. Efectivament, les primeres instal·lacions de Patmos van ser uns barracons. Ser tan pocs permetia coses extraordinàries. Una d'elles era que tots els alumnes de l'Escola hi anessin encabits a l'interior d'un únic cotxe propietat de la família Salvat, talment com si es tractés d'un minibus. Com Betània, doncs, l'inici va ser minoritari i molt, molt especial.

No es conserva cap crònica d'aquell primer dia de l'Escola i no es coneixen amb certesa les persones que hi van formar part des de l'inici –Patmos mai va ser tan sistemàtica i metòdica com Betània en el registre del seu dia a dia. El que és segur és que ja hi havia els seus dos fundadors, un jove Emili Teixidor de vint-i-sis anys, que en va assumir la direcció i la realització de les matèries d'humanitats, i el senyor Josep Cervera i Fita (1908-2001), gairebé el doble de gran que en Teixidor, que es responsabilitzà de l'àrea de ciències i de tot allò que s'hagués de menester.

Al llarg del primer curs de 1959-1960, altres persones s'hi van sumar responnent a les xerrades que els seus promotors van fer als espais universitaris de la ciutat, com Joan Brescó –llengua i literatura–, María José Vela –dibuix i administració–, la citada Pilar Jarque –parvulari– i Prudenci Comes –llengua. Ells formaven part d'una nova generació de mestres que o bé no havien patit la guerra, o bé l'havien viscut en la seva infantesa.

El líder indiscutible d'aquell equip, Emili Teixidor, havia nascut a Roda de Ter l'any 1932. Va ser el segon fill del matrimoni format pel xofer Jaume Teixidor i l'obraera Filomena Viladecàs. Per tant, els seus orígens van ser humils i a un poble petit de la Catalunya interior. De jovenet, Teixidor havia assistit a l'Escola Parroquial de Roda, on un capellà "il·lustrat" hi feia de mestre. Mossèn Francesc d'Assís Espinalt va influir decisivament en el futur del jove Teixidor per la seva manera, amena i substanciosa, de llegir la Bíblia quan feien l'assignatura d'Història Sagrada. A més, mossèn Espinalt el va orientar en els seus estudis i el va iniciar en el món de la docència, ja que el convertí en el seu ajudant en una petita escola de Santa Margarida de Montbui amb només catorze anys. La vocació pedagògica va ser molt matinerà.

Aquella etapa adolescent també va veure néixer l'interès de Teixidor –i dels seus companys– per la literatura, la seva altra gran passió. Amb els amics del poble natal, com el futur poeta Miquel Martí i Pol, va participar a una "colla literària" anomenada Penya Verdaguier, en el marc de la qual parlaven de poesia i escrivien. Docència i literatura, dues constants en la vida d'Emili Teixidor.

Essent encara molt jove, Teixidor va marxar de Roda de Ter i es va traslladar a Barcelona per estudiar magisteri. Un cop obtingut el títol de mestre, amb tan sols disset anys, va tornar al seu poble on començà a exercir l'ofici. Però aquesta etapa va ser curta, perquè aviat va aconseguir una beca per continuar estudiant i novament es va allunyar de la Plana de Vic. De fet, a mesura que van passar els anys, la distància que el separava del poble natal es va anar fent més i més gran. Teixidor creia que hom té les arrels allà on es troba bé i ell, a Sarrià, s'hi va trobar molt bé. Aquesta vegada va emprendre la tasca d'estudiar Dret i Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona, just en el moment en què la reivindicació de tot tipus de llibertats niava a les facultats.

Teixidor es va instal·lar a una petita residència d'estudiants situada a l'Avinguda de Sant Joan Bosco, un Col·legi Major que duia el nom oficial de Fray Junípero Serra on hi vivien una cinquantena de joves. Allà, el mestre de Roda de Ter va passar un temps meravellós. Aquest centre, inaugurat l'any 1952 i dirigit pel gallec Juan Francisco López Castro, comptava amb mossèn Joan Alemany com a consiliari des del 1956. Mossèn Alemany, que aleshores tenia trenta-sis anys, vivia a la mateixa residència, al costat d'estudiants tan destacats com Antoni Comas i Pujol, Joan Solà i Cortassa o Albert Balcells i González, futurs savis de la literatura i la llengua catalana i la història del país, respectivament.

Sovint, molts d'ells conversaven amb mossèn Alemany, el qual va difondre un discurs emocional i vivencial en un món tan racional i intel·lectual com era el de la universitat. Segons el consiliari de la residència, "l'estimació i l'amor expliquen moltes coses que la raó no pot explicar". Mossèn Alemany també hi va posar en pràctica un altre valor fonamental: el respecte envers la llibertat dels col·legials, uns estudiants que, com s'ha dit, aleshores estaven força compromesos amb la lluita per la renovació i la democratització de la universitat. Estimació i respecte. Un dels oients d'aquelles idees predicades –i, sobretot, practicades– pel capellà de Sant Sadurní d'Anoia fou el jove estudiant osonenc, el qual quedà impregnat tant del seu pensament com de la seva manera de fer.

En Teixidor i alguns dels seus companys estaven francament interessats en temes d'ensenyament i havien fundat un equip de pedagogia al Fray Junípero Serra. Sovint visitaven escoles per conèixer-ne les seves característiques i, ben aviat, amb l'ajuda del director del col·legi, el senyor López Castro, van connectar amb el mestre Pere Vergés i l'Escola del Mar del barri del Guinardó, tal com ja havien fet les fundadores de Betània uns anys

enrere. Segur que, com les mestres de Sant Gervasi, els joves universitaris del Junípero Serra es van delectar amb una escola que tenia la biblioteca com a pal de paller.

Teixidor era un lector voraç i ja començava a escriure. El seu primer llibre és d'aquella dècada de 1950. Concretament l'any 1956 l'editorial Escelicer de Madrid, en el marc d'una col·lecció titulada "Biblioteca de lecturas ejemplares", va publicar la història d'un noi ros i prim anomenat Patucho. L'autor, que signa amb el nom d'Emilio José, hi explica l'extraordinària peripècia d'un orfe a la recerca d'un tresor. El cor d'aquest conte amarat de sentimentalisme és el missatge que un músic rodamon adreça al jove protagonista:

Procura ser siempre puro, valiente, inteligente. Puro quiere decir limpio, fuerte, hermoso, de cuerpo y alma. Valiente quiere decir que no debes temer a nada ni a nadie que no sea la fealdad, la suciedad, el pecado. Inteligente quiere decir que trates de comprender las cosas, que conserves siempre el deseo de aprender, que seas humilde y sencillo, y no dejes nunca de estudiar el arte u oficio que elijas.

Puresa, valentia, intel·ligència i, sobretot, esforç per comprendre i ganes d'aprendre eren els valors en què creia un Teixidor de vint-i-pocs anys.

Quan tot això estava succeint –l'interès per la pedagogia d'en Teixidor, l'arribada de mossèn Alemany al Fray Junípero Serra i la coneixença entre els dos homes– a Betània s'esdevingué un fet transcendental. Uns quants pares i mares dels alumnes del centre del carrer de Descartes es trobaven que, quan els seus fills tenien set anys, havien de marxar de l'escola dirigida per Rosa Maria Omedes i els havien d'inscriure a un col·legi per a

nois. Alguns temien que els seus fills no s'adaptessin als jesuïtes o a qualsevol altre centre religiós i això els neguitejava, i d'altres volien que els seus vailets rebessin un ensenyament semblant al de les seves filles a Betània, amb aquella peculiar barreja de rigor formal i renovació pedagògica en un ambient profundament religiós.

Manuel Salvat i Dalmau (1925-2012) fou el paradigma d'aquells pares. L'editor català, que havia estat el número u dels jesuïtes de Sarrià, amb matrícules a totes i cadascuna de les assignatures, no volia un ensenyament vetust i nacionalcatòlic pels seus fills. Per aquest motiu, quan els seus nens rondaven l'edat fatídica, el matrimoni Salvat Vilá i algunes altres famílies –Amor, Herrero, Fort, Poblet, Puche i Tornos– van anar a trobar mossèn Alemany i li van dir: “Pensem una mica la possibilitat de fundar una escola per als nois.” Ben aviat, mossèn Joan es posà a treballar i immediatament va saber qui era la persona adequada per crear i conduir la nova escola, un jove universitari que havia mostrat un gran interès per l'educació mentre residia al col·legi major: Emili Teixidor.

Unes setmanes més tard, la senyora Blanca Vilá Reyes (1929-2017), esposa de Manuel Salvat, va expressar el mateix neguit a mossèn Joan. El capellà la va escoltar i li va dir que ja tenia l'home indicat. Precipitadament, van decidir que calia passar a l'acció i aquella mateixa tarda els dos van organitzar una reunió amb el propi Teixidor. La trobada fou un èxit total. La senyora Vilá recordava que, aquell dia, l'Emili els hi va exposar les seves idees sobre l'educació. Segons ell, els col·legis religiosos eren massa estrictes i controladors i no ensenyaven a gestionar la llibertat, de manera que, quan els seus alumnes començaven els estudis superiors, es trobaven amb una manera de fer a la que no hi estaven avesats. Per això, volia crear una escola que prepa-

rés per a la universitat, però des de la llibertat. Aquest havia de ser el seu lema: “Una escola per a la universitat.” Era evident que aquell estudiant de Dret i de Filosofia i Lletres ja havia pensat en el futur centre. Aquella tarda la contemplació i l'acció es van donar la mà per fer camí plegades.

Com a bon llevador de projectes culturals, mossèn Alemany va involucrar el prestigiós advocat Josep Maria Vilaseca i Marçet (1919-1995) en el naixement jurídic del nou centre i en els seus estatuts. El senyor Vilaseca i la seva esposa, la senyora Maria Teresa Roca i Formosa (1925-2016), duïen les seves filles a Betània des del curs 1957-1958 i coneixien perfectament aquella institució i les seves fundadores. Com veurem, amb els anys, el senyor Vilaseca va esdevenir un personatge fonamental de Patmos i de Betània i de l'encara llunyana Betània-Patmos. El consiliari també va parlar amb Rosa Maria Omedes per tal que orientés l'Emili Teixidor en l'organització del nou col·legi, que havia de ser un reflex del de Descartes. Tot i que hi hagué un cert efecte mirall, Patmos va néixer amb una idea fundacional diferent, en un moment històric distint i el centre estava en mans d'uns joves pedagogs que sempre van tenir la seva pròpia manera de fer les coses, una idiosincràsia independent i lliure.

Els quatre promotors de l'Escola –el matrimoni Salvat Vilá, mossèn Alemany i l'Emili Teixidor– van estar reunint-se un cert temps per definir les característiques de Patmos. Fins i tot van viatjar a Bèlgica per conèixer altres centres –un d'ells, construït amb pavellons prefabricats al mig d'un bosc, tal com va ser el Patmos del carrer de Bisbe Català– i entrevistar-se amb directores d'escoles del país. En aquell precís moment, als promotors els hi rondava pel cap muntar un batxillerat internacional o europeu, perquè creïen fermament que els fills de les famílies burgeses i cosmopolites de Barcelona havien de poder treballar a

qualsevol lloc del món. Tot i que el Consell d'Europa va aprovar el projecte, les autoritats franquistes van retenir l'autorització durant un any i van obrir una fitxa policial al senyor Salvat per europeista. Òbviament el ministeri espanyol va denegar qualsevol validació supranacional i el batxillerat internacional no fou possible. Així de maltractada es trobava la llibertat al país a les darreries de la dècada de 1950.

Retornats a Barcelona, Teixidor va anar definint la línia pedagògica de l'Escola. Algunes reunions es feien a les habitacions del Junípero Serra, al costat del pediatre Damián Pedrola i amb el testimoni del futur notari Robert Follia, tots ells residents al col·legi major, i unes altres trobades, potser més informals però gens frívols, tenien lloc a l'Ideal Cocktail Bar del carrer d'Aribau amb la presència de Joan Brescó, que en aquells moments estava acabant la carrera de Pedagogia, i María José Vela, una estudiant de Belles Arts. Mentrestant, la senyora Vilá s'encarregava de parlar amb altres mares de Betània per captar futurs alumnes per Patmos. A més, s'havien de posar diners per començar l'Escola, un capital que havia d'arribar de les famílies implicades en el projecte i de la institució germana, Betània, tot i que els Salvat Vilá van ser-ne els mecenes principals.

Teixidor, Alemany i els companys pedagogs del mestre de Roda de Ter van treballar intensament en les característiques del nou centre. L'esperit creatiu i original d'Emili Teixidor es va combinar amb la seva lucidesa i el seu sentit comú. Quan parlava de com havia de ser una escola, el seu discurs no era gens teòric. El col·legi no havia de viure isolat del seu entorn ni tancat en una capsa de vidre. Per ell, l'escola havia de relacionar-se amb la societat, la responsabilitat i l'humanisme i, sobretot, havia de formar futurs universitaris independents i amb criteri propi. Aquesta darrera idea era fonamental i característica d'un grapat d'escoles

privades i seglars marcades per una decidida voluntat renovadora que entroncava amb la tradició pedagògica catalana.

Però ell tot sol no podia aixecar una escola de cap i de nou, i és en aquest moment que, una altra vegada, va emergir la persona de mossèn Joan Alemany, que tenia l'home adequat per acompanyar la fundació del nou centre. Havia de ser algú de confiança, interessat en l'ensenyament, un bon comunicador, disposat a servir els altres i, sobretot, que es pogués entendre bé amb en Teixidor. Potser no calia que fos un expert en pedagogia, però en canvi, havia de ser capaç de resoldre qualsevol problema de caràcter mundà. I mossèn Joan estava convençut que aquest individu era el seu cunyat, en Josep Cervera.

L'amistat entre el senyor Cervera i mossèn Joan Alemany va començar molts anys enrere i, curiosament, al mateix lloc on Rosa Maria Omedes havia conegut els germans Alemany. A la dècada de 1920, el pare Serafí Alemany i Vendrell, l'oncle de mossèn Joan, feia de rector de Sant Felip Neri. La parròquia era freqüentada per un senyor cognominat Cervera, un aragonès fill de pastors que s'havia instal·lat a Barcelona i s'havia dedicat a fabricar corbates. Aquest corbater, pare d'una prole nombrosíssima, es va integrar plenament a la vida de l'església dels felipons del barri del Call, ja que va formar part d'una societat de pietat de Sant Felip Neri que els diumenges organitzava concerts, conferències o partides de dòmino, i els seus fills sovint hi feien d'escolans.

Així doncs, la coneixença entre el pare Serafí i els seus nebots de Sant Sadurní i el corbater aragonès i els seus onze fills fou inevitable. Per al jove Josep Cervera, un dels descendents del fabricant de corbates, l'amistat amb els Alemany va ser, a més, fonamental. Allà conegué dos nebots del Preposít que l'acompa-

nyaren per sempre més: Maria Alemany i Esteve –la seva futura muller– i mossèn Joan Alemany –l'home que el va introduir a l'Escola Patmos.

Josep Cervera era un gran amant del dibuix i de la lectura. De jove, com tants altres de la seva generació, es va fer un tip de llegir contes de Josep Maria Folch i Torres i de presenciar la seva obra més popular, *Els Pastorets, o l'adveniment de l'infant Jesús*, al Teatre Romea. La capacitat narrativa de l'autor de les *Pàgines viscudes* el va captivar i li va fer néixer un irrefrenable desig de contar històries. Aquesta passió pel relat oral també el va acompanyar tota la vida i és un dels aspectes més recordats del seu pas per Patmos.

El jove Cervera va estudiar magisteri, però la Guerra Civil (1936-1939) va posposar la seva vida docent i familiar. Durant el conflicte, va viure amagat amb dos germans més a la casa d'estiueig que tenien al Canyet de Badalona. Allí va patir alguns moments terribles i una infinitud d'hores mortes que va omplir llegint, dibuixant, imaginant i creant tota mena de distraccions que ocupaven el seu cap. Aquesta formació forçosa en els passatems també li va ser molt útil, anys després, a l'escola que va cofundar.

Quan la guerra es va acabar, hagué de fer el servei militar, i només després va poder obtenir el títol de mestre i casar-se amb la seva promesa, la citada Maria Alemany. Aleshores el matrimoni Cervera Alemany va anar a parar a un pis del carrer de la Creu Coberta i ambdós van esdevenir botiguers. Duien un negoci de papereria, impremta i encàrrecs de dibuix anomenat Casa Viena. El cert, però, és que el senyor Cervera, amant de l'art, la lectura i la docència, no va ser gaire bon comerciant. En part per això, en part per la misèria de la postguerra i en part per la

necessitat d'haver de sustentar una família que va anar augmentant amb l'arribada de quatre fills, en Josep Cervera completava els ingressos de Casa Viena pintant figuretes pels pessebristes de Barcelona.

Els dos primers fills del senyor Josep i la senyora Maria van ser no oients i, com es pot imaginar, a finals de la dècada de 1940, educar dues criatures amb aquesta discapacitat no resultà gens fàcil. Com s'hi podien comunicar? Els quatre –pares i fills– es van haver d'esforçar per trobar la manera de fer-ho. Qui sap si, arrel d'aquella circumstància familiar, el dibuixant i botiguer amb vocació pedagògica va descobrir que l'amor també pot arribar allà on les paraules no s'escolten. Potser va ser aleshores que el senyor Cervera va pronunciar, per primera vegada, uns aforismes que el van acompanyar la resta de la seva vida: “Estima, que això mai fa mal”, deia, i: “Un noi no aprendrà si no se l'estima.” El que és segur és que el senyor Cervera va dur i va practicar tals adagis a la futura escola. Els nens de Patmos havien de rebre estimació.

Malgrat els maldecaps comercials i familiars, amb dos fills educats a Barcelona i dos enviats amb els avis materns, a Sant Sadurní d'Anoia, en l'interior del senyor Cervera la flama de la pedagogia encara cremava amb força i robava temps a la nit per fer classes nocturnes a nois de la Bordeta i de Sants. Així s'anava consolidant la seva dedicació envers els infants i l'ensenyament.

Aquella era la vida del senyor Cervera l'any 1951, quan un nou veí es va instal·lar al barri: el seu cunyat, mossèn Joan Alemany, que després de formar-se durant tres anys a la Universitat Catòlica de Lovaina, havia estat destinat a Sant Medir, una parròquia que començava al suburbi de la Bordeta. D'aquesta manera, els dos amics de Sant Felip Neri, units per raons de

parentiu i d'amistat, es van retrobar. Els lligams que els unien es van estrènyer encara més. Per això, quan en els darrers anys d'aquella dècada de 1950, mossèn Joan buscava pedagogs amb prou coratge i determinació per cofundar una nova escola a la zona alta de la ciutat, de seguida va pensar en el senyor Cervera, el qual, obediènt i servicial com era, es va posar a disposició de mossèn Alemany immediatament. Casa Viena va baixar la persiana, però les portes de l'Escola Patmos estaven a punt d'obrir-se de bat a bat.

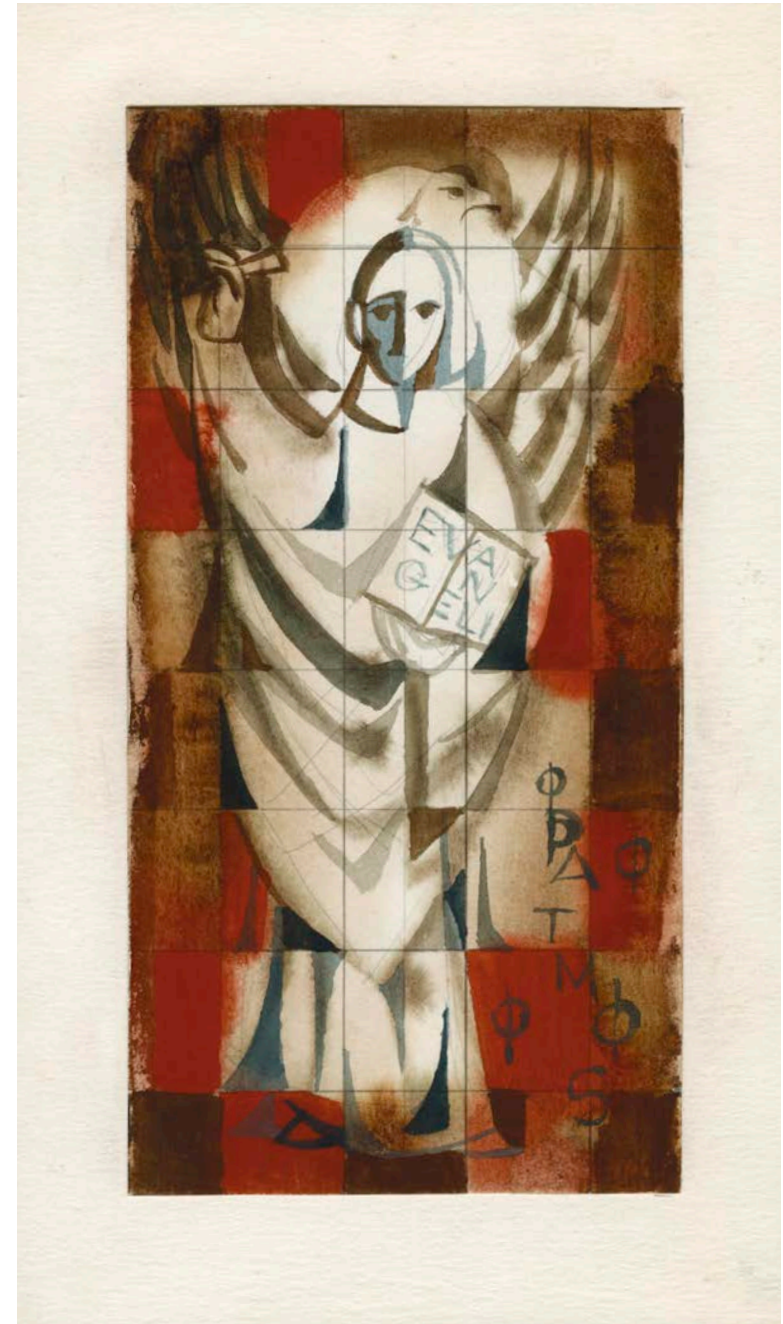
L'aventura de Patmos va iniciar el seu camí d'ideació pels volts de 1957 o 1958. Mossèn Joan Alemany va posar en contacte els seus dos cofundadors: el jove i creatiu pedagog Teixidor i l'adult i cordial Cervera. Els dos homes es van entendre de seguida i es van complementar a la perfecció perquè cadascú va saber quin havia de ser el seu paper. El senyor Cervera va copsar la genialitat del mestre de Roda de Ter i va entendre que el lideratge del nou projecte requeia sobre les espatlles d'un home de vint-i-cinc anys que devorava els llibres. Ell, que li doblava l'edat, esdevingué el contrafort que sosté la paret mestra, la persona indispensable que solucionava els problemes del camí. Els dos van preparar el curs inicial al costat dels primers professors i d'alguns pares i mares. Un s'encarregaria de les matèries de lletres i l'altre de les de ciències, i ambdós farien molt més, com tots els professionals que van anar a parar a l'Escola durant els primers anys. Per motius ben diferents, Teixidor i Cervera esdevingueren referents de Patmos.

Al costat dels fundadors, cal destacar les figures de Joan Brescó i Chaberri (1939-2005) i Bartomeu Palau i Redón. Tal com explica la professora Vela, en Brescó fou un enamorat del projecte escolar impulsat pel mestre de Roda de Ter des del principi, i ho estava fins a tal punt, que va renunciar a ser director

copropietari de l'Escola Andersen –creada per la seva tia, Àngels Chaberri–, un dels centres més oberts que hi havia a Barcelona. De fet, els seus oncles el van preparar per a ser-ne el director i aquesta fou la raó fonamental per la qual va estudiar pedagogia. Els seus tiets van perdre un director, però Patmos guanyà algú que va ajudar a definir la línia pedagògica durant molts anys. En Brescó va començar fent classes de geografia, tot i que ell fou, fonamentalment, mestre de llengua i literatura, es va responsabilitzar d'un curs i solia efectuar el seguiment de l'actualitat amb els alumnes. Ben aviat, però, Joan Brescó va esdevenir el coordinador de l'etapa de secundària. Tota la seva carrera professional va transcórrer a les aules de Patmos.

Bartomeu Palau va ser l'altre factòtum de l'Escola. Ell es va sumar al projecte quan aquest ja estava en dansa i ben aviat n'esdevingué el puntal en l'organització de la primària, etapa de la qual en va assumir la coordinació. Palau també va responsabilitzar-se d'un curs, féu classes de matemàtiques i s'encarregà d'un munt de projectes més –sobretot, de les sortides que es feien regularment. A diferència d'en Brescó, Bartomeu Palau va marxar de l'Escola a la dècada de 1970 per tornar-hi uns anys més tard i tornar-la a deixar, ara ja definitivament, per esdevenir inspector d'ensenyament de la Generalitat de Catalunya l'any 1986.

Durant els primers cursos, l'equip de la nova escola no va ser gaire ampli: Pilar Jarque –germana de mossèn Joan E. Jarque–, Esmeralda Caballero, Glòria Sanromà i Marilena Mira s'encarregaren dels més petits; Prudenci Comes, de la llengua i la literatura, la geografia i el llatí; María José Vela, del dibuix i la plàstica; Ignasi Gallego, de les matemàtiques; Anna Maria Ferrer, de les ciències; Jordi Sarsanedes i Maria Dolors Bordas, del francès i Tomás Zaforteza, de l'educació física. També cal

destacar la notable presència de Miquel Porter-Moix, el qual va impartir unes classes d'iniciació a la cinematografia. Sebastián Ruiz, a l'administració, i el doctor Damián Pedrola a les revisions mèdiques, completaven l'equip de professionals de Patmos.

Pel que fa a l'equip de sacerdots, aquest estava format pels mossens Joan Alemany –el qual exercia de consiliari–, Antoni Amorós i Jacint Matas. Del primer, ja n'hem parlat al capítol anterior i el veurem als següents. Per la seva banda, Antoni Amorós va acabar sortint de Patmos per fundar l'Escola IPSI l'any 1961, mentre que Jacint Matas va destacar pel seu caràcter renovador, a l'estil del que altres personatges, com ara Frederic Bassó, desenvolupaven a centres com Talitha.

La llibertat que gaudien els nens de Patmos també fruïa en un claustre de mestres que, ràpidament, va anar augmentant. El director confiava en ells i l'equip va saber respondre a aquella confiança. La relació única que va aparèixer en aquell claustre, basada en la llibertat, en paraules del propi Teixidor, havia de “fer compatible el rigor acadèmic amb el progrés personal, l'amor a l'estudi amb la participació escolar, l'eclosió de la personalitat amb les exigències comunitàries, primar la creativitat sense anestesiar les normatives”. El jove director mai va ser excessivament intervencionista ni manaire. Per això el treball i el tarannà de cada mestre foren eines essencials. Les dimensions reduïdes de l'escola de Bisbe Català, el clima d'amistat que es va travar, la joventut de la majoria de docents i el caràcter liberal del director i de les famílies que donaven suport al projecte van permetre que, a la jungla de Patmos, nasqués una pràctica pedagògica extraordinària.

També cal destacar la col·laboració primerenca de Betània al claustre de Patmos. Mentre no van arribar professors llicenciats

d'algunes matèries impartides als cursos superiors, unes especialistes de Descartes es van encarregar de donar-hi classes. Concretament, el curs 1964-1965 Trini Anglada hi va explicar física i Estrella Casas, història. A més, aquell mateix any, les senyoretetes Electra Esteruelas i Montserrat Luandra van assumir-ne la secretaria general i l'administració, respectivament. S'ha de tenir present que, des del 1962, Betània i Patmos s'havien integrat a una societat limitada anomenada AGES, Agrupación Escolar, tal com es tracta al capítol següent, i això va facilitar un major contacte entre els dos centres.

Amb els dos cofundadors al capdavant, la colla de mestres i de professors en marxa, el suport de les famílies, l'acompanyament de mossèn Alemany i la col·laboració de Betània, ja només faltava trobar l'emplaçament d'aquella illa de llibertat que havia de ser Patmos. Però, en lloc d'una illa, van trobar una jungla.

El primer espai de la futura escola va ser una aventura meravellosa. Els matrimonis Salvat Vilá i Amor Sagués van llogar un terreny al carrer del Bisbe Català que esdevingué la seu de Patmos entre els anys 1959 i 1964. La parcel·la formava part d'una basta finca anomenada Cal Montero i duia el nom de l'Hort del Mossèn. Avui en dia, la major part dels antics terrenys de Patmos es troben ocupats pel carrer de Bosch i Gimpera. En aquella època, a finals de la dècada de 1950, encara hi havia un jardí, un bon tros de bosc, camps de conreu i un estany. El mot que els primers alumnes utilitzaren per anomenar aquell lloc era ben descriptiu de com devia ser. En deien la jungla.

Una jungla és un bosc salvatge que no ha estat domesticat ni cultivat per la mà de l'home, un lloc ple de llibertat i d'una enorme

biodiversitat, però també és l'indret caòtic d'on l'home modern ha fugit en el seu afany per viure en ordre i racionalitat. És ben sabut que el paisatge condiciona el tarannà dels seus habitants, i malgrat que Patmos només va residir cinc cursos a l'Hort del Mossèn, massa poc temps com per deixar-se influir per aquell entorn selvàtic, el seu ADN té un gen –o dos, o tres– de llibertat informal que lliga molt bé amb la seva primera ubicació.

Potser, a ulls dels infants, Patmos era una jungla, però els camps de Cal Montero que portava un pagès de l'Hospitalet estaven ben cuidats, i l'home mai es va queixar dels nois de l'Escola. En Teixidor se'n va cuidar prou que aquells marrecs respectessin la seva feina. En canvi, el vell capellà que habitava en una torre mig aterrada, un home sorrut i rondinaire, sovint s'exclamava del xivarri infantil dels seus veïns i lamentava profundament la pèrdua del seu aïllament i de la seva tranquil·litat.

No es conserva res de l'antic Patmos de Bisbe Català perquè el primer recinte on es van fer classes era un pavelló prefabricat de deu metres per sis metres. Disposava d'una aula que, quan convenia, també feia les funcions de menjador o sala d'actes. Els primers mestres van buscar mobles senzills de pi blanc, amb tapisseria d'arpillera suau de color taronja, d'un estil molt juvenil, per acondicionar el precari local, i la pròpia Maria José Vela va haver de pintar-ne les parets combinant el cru dominant amb un verd blavós.

A l'entrada del recinte, hi havia un passeig de terra que s'endinsava cap a l'interior de la finca custodiat per plataners enormes. Aquell camí conduïa a la primera construcció provisional de l'Escola, just al bell mig d'un bosc magnífic. De mica en mica, el nombre de pavellons prefabricats va anar augmentant, a mesura que també ho va fer la matrícula d'estudiants. Els primers

alumnes van tenir el privilegi de ser els exploradors pioners d'aquella selva. Cada dia feien una expedició diferent per descobrir racons ignots. Al darrere de les aules provisionals, hi van trobar les restes d'una torreta o ermita que els nens van convertir en l'escenari ideal dels seus jocs i batalles i cada dia hi havia alguna novetat o altra. L'indret era idíl·lic, però també podia ser perillós. Tristament, l'infant Jordi Amor hi va morir fruit d'un accident. El recinte no estava limitat ni perimetrat per cap tanca i no tenia camps de futbol, pistes de bàsquet ni piscines. La sensació d'aventura i de llibertat hi era total i la imaginació hi corria sense entrebancs.

Però els nens no van ser els únics que van córrer amb llibertat per l'Escola. L'espai era tan obert, que ben aviat va rebre la visita nocturna de lladres que s'enduien màquines d'escriure i tot tipus de material escolar. Els mestres de Patmos van creure que si adquirien un gos, la bèstia dissuadiria l'entrada de malfactors a la jungla, però l'animal que van anar a buscar a la gossera del Tibidabo era tan bo i pacífic que mai va fer res als estranys. En Teixidor, lògicament preocupat per la situació, va intentar solucionar l'afer bo i col·locant rètols on demanava als assaltadors que no s'emportessin res perquè no tenien possibilitats de reposar-ho i, algun cop, fins i tot els hi va deixar diners i menjar. L'anècdota és prou representativa del tarannà del director de Patmos.

Els nens que corrien per la selva havien de dur una simple bata de color blau o marró i els de secundària, a més, havien d'anar amb "camisa y sándar", a banda de l'equipació adequada per a les classes d'educació física i esports. Tot plegat era força més auster i simple que el que s'acostumava a portar a Betània. El contrast amb les flors i les plantes ordenades i domesticades del jardí protegit que s'estenia entre els edificis dels carrers de Descartes i Plató era enorme. Certament que un jardí i una jungla

Procura ser siempre
inteligente. Puro quiere
hermoso, de cuerpo
decir que no debes
que no sea la fealdad,
Inteligente quiere
comprender las cosas,
el deseo de aprender,
sencillo, y no dejes
el arte u oficio

Emili

puro, valiente,
decir limpio, fuerte,
y alma. Valiente quiere
temer a nada ni a nadie
la suciedad, el pecado.
decir que trates de
que conserves siempre
que seas humilde y
nunca de estudiar
que elijas.

Teixidor

s'assemblen ben poc –tot i que als dos llocs s'hi respira natura–, però l'interès per la biblioteca com un dels espais centrals de l'Escola va ser un tret comú a Plató i a Bisbe Català. Aquesta coincidència no és gens estranya si recordem que tant les mestres de Betània com els pedagogs de Patmos caminaven rere les passes de Pere Vergés i el seu model d'escola del Guinardó, on la biblioteca ocupava un espai centralíssim.

L'any 1962 els responsables de Patmos ja buscaven un altre emplaçament per tal de satisfer les necessitats de creixement i per obtenir una major estabilitat amb la propietat d'un nou espai dotat d'edificis més fermes que uns barracons. Alguns mestres van decidir preguntar com voldrien que fos la nova escola als nens, i a les seves respostes infantils, hi llegim el desig de millorar, però també s'hi aprecia un amor extraordinari vers la seva estimada jungla:

La escuela me gusta, pero me parece que sería mucho mejor si hubieran más campos de deportes [...]. También me gustaría que hubiese una selva, más grande que la de ahora y que nos dejasen ir.

Me gustaría que las clases estuvieran en medio de la selva y las clases fueran pabellones como éste que estoy ahora y que hubiese mucha selva que quiere decir que la selva fuera muy grande y que hubieran muchos árboles y pinos.

Tot i que sempre hi ha qui opina de forma diferent:

Yo quiero que la otra escuela, si la podemos hacer, a mi me gustaría que fuera como la Facultad de Derecho, con un jardín bien cuidado y un patio bastante grande y con

campos de deportes para gimnasia, y las clases bastante grandes con una biblioteca muy grande que esté en la clase de los mayores.

L'interès per la lectura ja devia ser present als primers cursos de Patmos i esdevingué una de les característiques fonamentals de l'obra i la vida d'Emili Teixidor. Ell es va preocupar que els infants –i els adolescents– llegissin i quedessin captivats pels textos. La dèria del senyor director pels llibres va néixer a Roda de Ter i es va reafirmar i enfortir al llarg de la seva vida. Per ell, llegir no era un destorb de l'estudi seriós, sinó una de les obligacions bàsiques de qualsevol noi. Llegir, llegir i llegir.

La lectura li importava més que no pas els motius d'una expulsió de classe o les notes d'uns exàmens. La seva eterna pregunta era: "I ara, què estàs llegint?". I si el subjecte del seu interrogatori li contestava en castellà i li responia: "Nada...", aquell home cepat, d'estatura més que mitjana i galtaplè li etzibava: "¿Nada, de Carmen Laforet?"

Mentre els nois dinaven, els mestres llegien el diari per torns, com si es tractés del refectori d'un monestir, i després de comentar les notícies, un equip de vailets s'encarregava de fer-ne cartells al mural dels pavellons, un espai que es convertí en el "Diario de la jungla", un punt informatiu amb retalls de notícies i projectes escolars. Lectura de llibres o de premsa, tot hi valia. D'anècdotes que relacionen en Teixidor i la promoció de la lectura amb l'Escola, n'hi ha un munt, algunes explicades per ell mateix:

Quan era professor havia notat que era més eficaç anar amb tres llibres a classe i dir: «Avui parlarem de dos

llibres...» I em deien: «No, en portes tres!» I jo els deia que el tercer no era per a ells perquè tenia una problemàtica X. Quan marxava tothom corria a mirar-lo i era el que en realitat jo volia que llegissin. Hi ha un punt d'intimitat, de morbo, que és intransferible. Si he de promoure la lectura els dic que llegeixin i siguin feliços, i els que no ho vulguin fer que els bombin! O com aquell que preguntava: «Per a què serveix la lectura?» I jo, empipat, li vaig dir: «I tu per a què serveixes?»

D'altra banda, la llibertat ambiental de Patmos anava del bracet de l'autoexigència i de la responsabilitat. Els seus alumnes havien d'aprendre que hom ha de fer les coses no perquè ho ordeni una figura d'autoritat o de poder, sinó perquè la pròpia persona sent el convenciment que ho ha de fer. L'Escola, a l'igual que feien les mestres de Betània, atorgava una gran quantitat de funcions a les classes per tal d'educar en la responsabilitat. El desenvolupament dels càrrecs era mensual. A principis de mes, els nens que volien ocupar una tasca determinada es presentaven lliurement com a candidats i eren triats en una votació igualment lliure dels companys. Si era possible, tots els alumnes havien de disposar d'un càrrec o altre, com ara "Jefe de escuela", "Jefe de clase", "Servicio médico", "Jardineros", "Periodistas", "Secretarios", "Cronistas", "Bibliotecarios", "Servicio metereológico", "Encargado del comedor"... Aquesta organització era essencial en l'estructura interna de primària. Si els nois desenvolupaven el sentit de la responsabilitat a través d'aquesta estratègia, no calia utilitzar els càstigs, un sistema punitiu que l'Emili Teixidor pretenia desterrar o, si més no, reduir a la mínima expressió:

En els meus temps una de les eines pedagògiques més importants era el regle. Tant servia per assenyalar la

pissarra com per pegar a les criatures. Volíem desterrar aquesta qüestió i centrar-nos en l'exigència intel·lectual, incidint en certes assignatures i en la lectura.

L'exigència intel·lectual dels mestres no es basava en la simple memorització de conceptes de tota mena, sinó en l'enteniment de les idees. Raonament, i no imposició. Tot plegat havia de contribuir a la formació de nois autònoms i, per què no, lliures, si més no de pensament. I tot això ho havien de fer els nens:

Una de les tasques més importants de l'educació és precisament l'aprenentatge de l'esforç. Si no hi ha un mínim d'exigència, de necessitat d'esforçar-se una mica, no hi ha progrés ni educació possibles. I cada cop ho farem millor, tot, fins i tot el que fem malament.

La famosa exigència, però, no estava barallada amb l'obligació de fomentar els aspectes positius de cada infant i reconèixer-los-hi. Qualsevol professor de l'Escola havia d'aprendre, ben aviat, que calia valorar allò de favorable que absolutament tots els nens tenien, i que les distincions acadèmiques no eren les úniques que s'havien de dir o atorgar. En paraules d'en Bartomeu Palau: "L'Emili Teixidor [...] defensava que en els Quadres d'Honor que algunes escoles tenien a l'entrada, hi haurien de figurar tots els alumnes del centre especificant amb què havien excel·lit, perquè tothom, sigui per una cosa o per una altra, pot sobresortir!" Aquella era tota una lliçó vital.

I les classes no eren l'únic àmbit de participació dels nens de Patmos, ni molt menys. Des de ben aviat, es van crear "clubs" que oferien tota mena d'activitats a la tarda i els caps de setmana. Per exemple, es van organitzar cursos de judo, de natació –amb el senyor Juan Céspedes–, de guitarra, de flauta i de

percussió –amb el propi Bartomeu Palau–, de pintura –amb la professora Vela–, de teatre –amb en Jordi Sarsanedes–, i un "Cine-club" guiat per en Miquel Porter-Moix o un "Club de la UNESCO" conduït per en Joan Brescó. L'oferta era àmplia i permetia el ple desenvolupament de les criatures. Els clubs van anar variant al llarg del temps, alguns van desaparèixer i en van sorgir d'altres, però sempre van mostrar una gran vitalitat.

I encara un parell d'aspectes més pel que fa a la manera de fer de Patmos. Aleshores, i encara avui en dia passa, moltes escoles organitzaven unes jornades de convivències els darrers dies del curs acadèmic. En canvi, a l'escola d'en Teixidor, durant els primers anys, es van fer uns campaments –amb tendes de campanya, caminades i tota mena d'activitats– tot just al principi del curs amb l'objectiu de fomentar el coneixement entre els propis alumnes i entre estudiants i professorat. La zona de Rupit i el Far de Susqueda, no gaire lluny de Roda de Ter, el poble d'en Teixidor, fou sovint l'escenari d'aquestes convivències inicials. Tots els nens hi participaven i amb tres o quatre dies que durava l'activitat, es coneixien entre ells i aprenien les normes que havien de regular la seva estada a l'Escola.

En segon lloc, durant els primers cursos de Patmos, l'equip docent de Bisbe Català va promoure una "Escuela de verano en Francia". L'Escola d'Estiu a Pontoise –prop de París– es duia a terme durant el mes d'agost amb l'acompanyament del senyor Cervera. L'èxit de la iniciativa va comportar la inscripció d'un nombre elevat d'alumnes d'altres escoles i la posterior aparició d'una nova Escola d'Estiu però, aquest cop, a Anglaterra –Forest School. Aquests viatges es van mantenir fins el curs 1975-1976. Els que no marxaven perquè havien sigut estudiants poc aplicats, es podien inscriure a l'Escola de Repàs que es feia a les instal·lacions del propi centre.

La jungla, la llibertat, la lectura, el respecte, l'exigència intel·lectual, l'esforç, la convivència cordial i l'acceptació de la diversitat van ser presents a Patmos des de l'inici. També hi va habitar l'oralitat bonhomiosa del senyor Cervera, capaç d'explicar històries com ningú.

El cofundador de Patmos alçava la veu o xiuxiuejava de manera imperceptible, segons convingués a la narració; gesticulava, obria els ulls o els tancava, feia ganyotes i esdevenia molt didàctic. El dia que plovia i l'aigua i el fang inutilitzaven barracons o altres espais, el senyor Cervera podia encarregar-se d'un grup de nois i distreure'ls amb els seus relats, que ell anomenava "casos", inspirats en les històries d'en Folch i Torres que havia devorat de petit. L'eco d'aquells contes es podia sentir als barracons o sota els pins, qualsevol lloc era bo. Si un mestre feia tard o s'entretenia en alguna tasca, el senyor Cervera se n'ocupava. Amb el pas del temps, aquell gran home esdevingué l'entrenyable "Avi Patmos".

Sens dubte, però, el personatge central de l'Escola va ser el seu fundador, l'Emili Teixidor, el qual, segons la professora Vela:

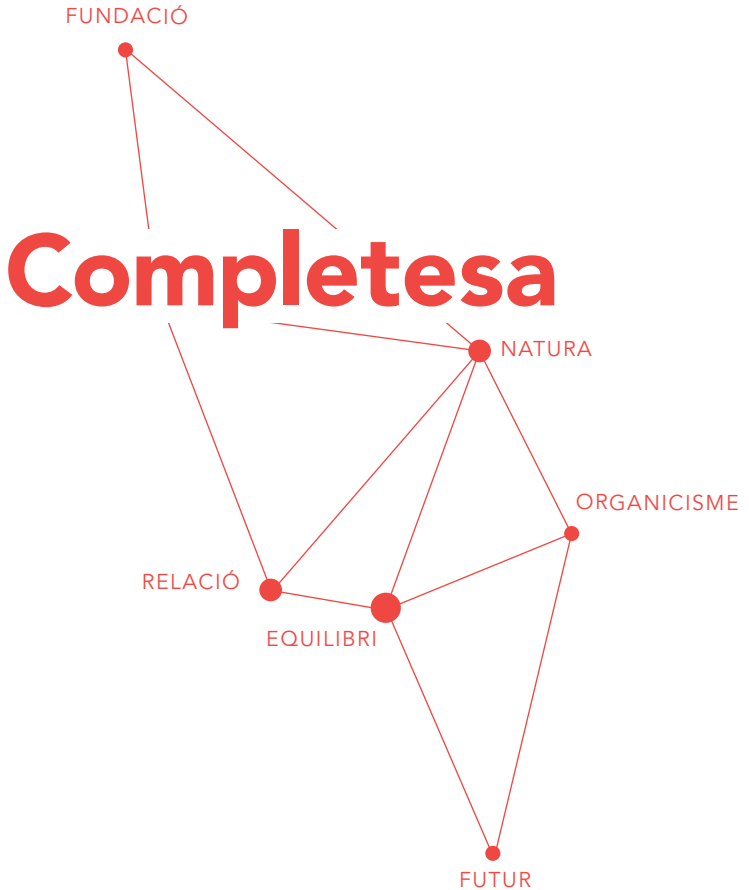
Va ser un director extraordinari, amb una obertura mental i innovadora fora de lloc. Defensor de la creativitat del seu equip docent i, a la vegada, seriós i compromès amb l'ensenyament i amb qui havia confiat en ell: mossèn Alemany, els pares dels alumnes i els propis alumnes. L'Escola Patmos sense ell no hauria estat possible.

Ben aviat l'estil de l'Escola va transcendir més enllà dels barracons, de la selva de Cal Montero i del barri de Pedralbes. Les famílies de Betània van anar portant els seus nens al centre del carrer de Bisbe Català i uns altres pares van començar a triar

Patmos precisament pel nombre reduït d'estudiants que hi havia als primers cursos, creient que això afavoria una major atenció i una gran exigència. L'Escola va començar l'octubre del 1959 amb set alumnes al segon grau de primària. El curs 1960-1961 la matrícula va augmentar i l'Escola va abastar dos graus de primària i un grau del parvulari i, a partir d'aquell any, el centre va anar creixent amb un curs nou cada any.

El fet és que l'Escola va experimentar un gran èxit, va començar a omplir totes les aules i es va plantejar la necessitat d'abandonar la provisionalitat encantadora i salvatge de la jungla per un altre lloc. Els pares i les mares i els fundadors de Patmos comprenien que, com a Betània, calia trobar una nova manera d'organitzar-se i un altre espai que facilités el creixement –i qui sap si una futura unió– d'aquelles dues escoles, tan diferents en alguns aspectes, però tan semblants en d'altres. ●

Completesa

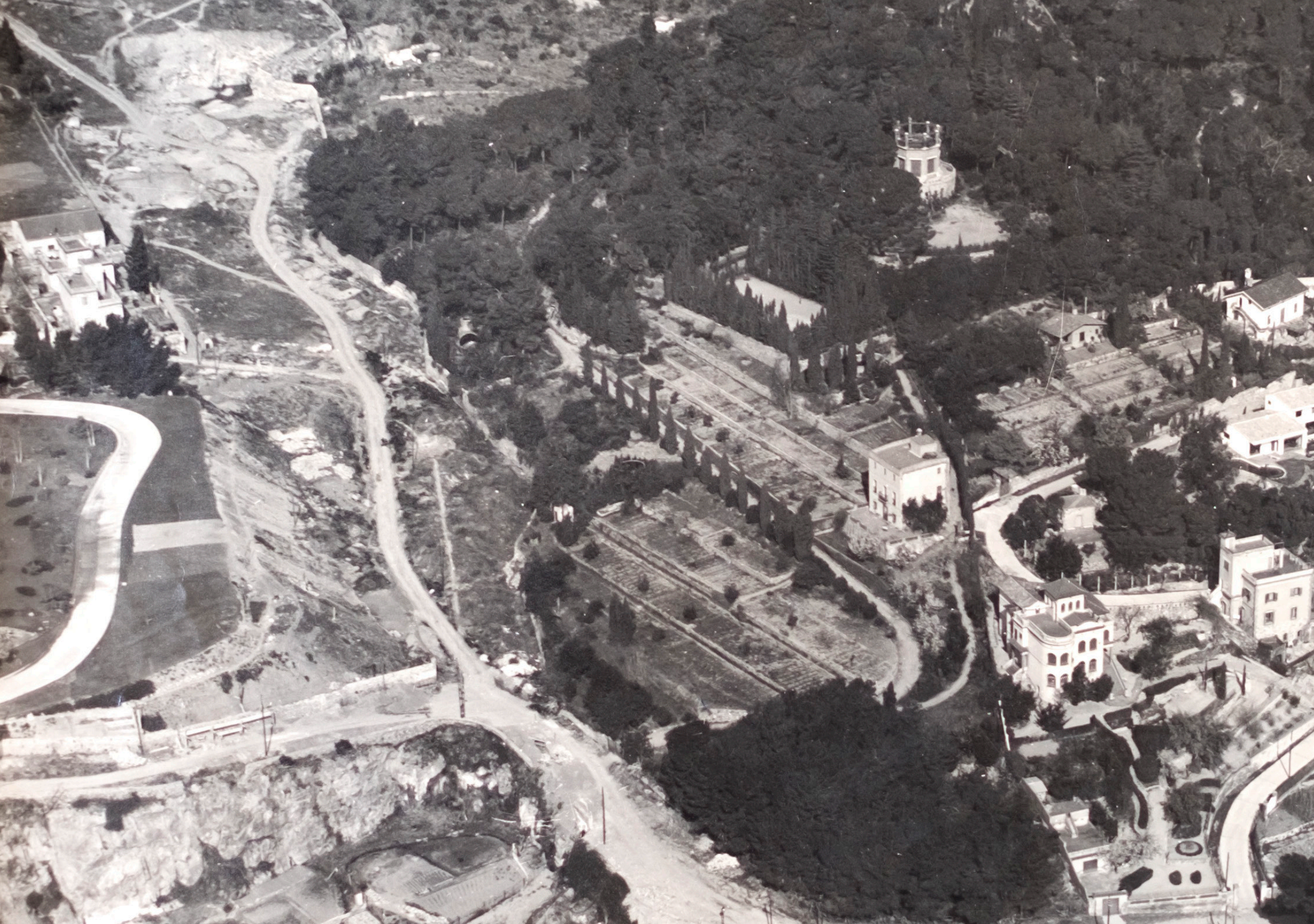
Oferir recorreguts,
dels dos als divuit anys
i més enllà
que proclamin
l'anar a escola
i la descoberta del món
com a formes supremes
per al creixement
de les persones.

1962

AGES
AGRUPACIÓ ESCOLAR

LUCIDESA

AGES - Agrupación Escolar

ESCUELAS BETANIA-PATMOS

AV. NTRA. SRA. LOURDES, 2-16 • BARCELONA-17

D. Juan Francisco López Castro,
Secretario de la Sociedad Civil
lar, con domicilio en esta ciudad

CERTIFICA:

— Que en la Reunión Ordinaria
AGES de fecha 8 de enero de 1971
el siguiente acuerdo:

4. Reforzar los poderes de la G
fiere al área del personal, por
acuerda, ampliar los poderes del
Dofia María Electra Esteruelas C
escritura de catorce de mayo de
y cinco, número 2.311 del proto
Figa Faura, modificando el punt
constan en dicha escritura y qu
siguiente redacción:

3 - Personal.

Nombrar y despedir el pa
trativo y obrero de la Socie
nes y retribución y ordenar
jo, sin perjuicio de las fac
res de las escuelas y en gen

Un dia, sense saber quin, d'agost de l'any 1962. Va ser el primer d'una dècada econòmicament fabulosa per a l'Estat espanyol. La indústria va esdevenir el sector preponderant juntament amb un turisme creixent. El camp es va despoblar i les ciutats van augmentar d'una manera tan ràpida que van ser incapaces de solucionar els problemes socials d'una immigració massiva –habitatge, urbanització i educació. Les inversions estrangeres van proliferar en el mateix moment que molts espanyols van emigrar cap a diversos països de l'Europa occidental. L'estructura socioeconòmica del país va canviar tan radicalment que alguns autors parlen del "milagro español".

Ara bé, els governants de l'època i bona part de la població no van comprendre les conseqüències negatives d'aquells canvis: les empreses multinacionals van anar adquirint una influència imparable, de manera que els centres de decisió s'allunyaren de la península. El dia que la mà d'obra espanyola no fos tan dòcil ni tan barata... El boom turístic va generar uns ingressos extraordinaris i milers de llocs de treball, així com l'entrada d'una forma diferent de veure i entendre el món. Però el turisme també va comportar una transformació salvatge del paisatge, sobretot al litoral i als arxipèlags. En molts casos, l'impacte ha estat irreparable.

Finalment, l'expansió definitiva d'una societat consumista va estimular la producció de tot tipus de mercaderies i serveis, però tampoc va tenir en compte les repercussions de l'ús il·limitat d'uns recursos que avui sabem que, en realitat, són finits. En aquell moment, la brillantor del creixement econòmic va eclipsar la lucidesa necessària que hagués pogut ordenar un desenvolupament més sostenible.

Algunes d'aquestes transformacions van provocar l'aparició d'una sèrie de vagues el mateix any 1962, sobretot al nord d'Espanya, que van desembocar en l'acceptació, per part de la patronal, d'unes comissions obreres encarregades de negociar els augmentos salarials dels treballadors. La reaparició del moviment obrer va acompanyar l'universitari i l'intel·lectual i, de retruc, el catalanista, tot i que obrers, estudiants, pensadors i nacionalistes no van ser els únics grups de l'oposició al franquisme que es manifestaren, d'una manera o altra, aquell 1962. Alguns sectors conservadors i progressistes també ho van fer mitjançant el que el franquisme anomenà "el contubernio de Munich", una reunió celebrada a la capital de Baviera entre els dies cinc i vuit de juny amb la participació de totes les tendències de l'oposició menys els comunistes i els anarquistes. La trobada tingué un gran significat polític: era la primera vegada que es reunien persones que havien estat a bàndols oposats durant la Guerra Civil. Els assistents a Munich van denunciar la manca de llibertats a Espanya i demanaren l'establiment de la democràcia. El règim franquista no va comprendre aquella situació i va reaccionar, ostensiblement irritat, amb l'exili d'alguns dels participants a la reunió.

Tot i que els sectors oberturistes del règim van aconseguir alguns canvis en la política del país, com ara la promulgació de la Ley Orgánica del Estado del deu de gener del 1967, la dictadura del general Franco continuava sent personal, antidemocràtica, unipartidista i violenta. El sistema no volia entendre com n'era, d'anacrònic, el franquisme a l'Europa occidental. Li faltava lucidesa.

D'altra banda, el món va contenir l'alè entre el catorze i el vint-i-vuit d'octubre del 1962. Aleshores els soviètics col·locaren míssils nuclears al territori d'un nou aliat al Carib, i quan els nord-americans ho van descobrir, van ordenar el bloqueig na-

val de l'illa de Cuba. La tensió entre les dues superpotències, els Estats Units i l'URSS, va arribar a un dels moments més alts de tota la Guerra Freda. Allò va ser la crisi dels míssils. Mai com aleshores s'havia estat tan a prop d'una guerra nuclear. Durant dues setmanes d'octubre, les amenaces i el terror ocuparen el lloc de la lucidesa i l'enteniment. Finalment, però, la partida cubana va acabar en empat i, com si es tractés d'un reflux marí, els contrincants van passar d'una tensió extrema a fomentar canals de comunicació entre ambdós països.

En canvi, un home de setanta-set anys, de nom Angelo Giuseppe Roncalli, va demostrar ser més lúcid que molts dels líders mundials de l'època. Nomenat papa l'any 1958 i conegut des d'aleshores amb el nom de Joan XXIII, al cap de tres mesos va convocar, per sorpresa de tots, un concili ecumènic. L'objectiu era extraordinari: posar l'Església al dia. L'onze d'octubre del 1962 va començar la primera de les quatre fases que tingué el Concili Vaticà II, el qual fou clausurat tres anys més tard, quan el Papa ja havia mort. El diàleg, l'oberturisme i la renovació d'aquella reunió va suposar una fita en la història de l'Església.

Pel que fa al món de l'ensenyament a Espanya, les pràctiques imposades l'any 1939 es van mantenir: la separació de sexes, l'ensenyament obligatori i exclusiu de la llengua castellana o la inserció de l'escola a les estructures del "Movimiento". A partir, més o menys, del mateix 1962, els postulats tecnocràtics es van notar amb força al Ministerio de Educación Nacional. En aquest sentit, cal destacar les reformes governamentals dutes a terme entre 1965 i 1967, les quals van permetre el naixement de l'Educació General Bàsica (EGB), que establia l'escolarització obligatòria entre els sis i els catorze anys, i una intensa política de construccions escolars, sobretot a l'etapa de primària i secundària. Es va intentar substituir el vell autoritarisme feixista

per un discurs paternalista; el rebuig frontal a l'educació sexual per una certa iniciació al tema, això sí, amb el matrimoni com a única finalitat, i el menysteniment de l'educació de les dones per l'extensió de l'ensenyament femení a tots els graus, donades les necessitats de desenvolupament econòmic.

La llei fonamental d'aquella etapa va arribar amb el ministre José Luís Villar Palasí, el qual va aconseguir l'aprovació de l'anomenada Ley General de Educación (LGE) l'estiu del 1970. Aquesta perllongava l'escolarització i ratificava el caràcter confessional de l'escola, tot i que en termes menys agressius que en les etapes anteriors. El text legal permetia una tímida introducció de la llengua del poble, com ara el català, als territoris de l'Estat de parla no castellana, i tot i que no autoritzava explícitament un sistema de coeducació, tampoc prohibia l'escola mixta. A més, la LGE va oferir una major llibertat metodològica als docents.

Pel que fa a la tipologia d'escoles, encara podem distingir entre les públiques, les dependents de l'Església i les privades no religioses. Si les primeres van experimentar pocs canvis, les segones es van esforçar per obrir-se als nous sectors socials nascuts del "desarrollismo" d'aquella dècada prodigiosa, la petita burgesia i els obrers qualificats. La tercera tipologia encara era molt heterogènia.

Però tornem a aquell dia desconegut del mes d'agost del 1962, del qual ignorem si era dilluns, dimecres o bé diumenge –unes bones vacances d'agost produeixen aquest efecte, gairebé somnolent, pel qual hom s'oblida del dia en què viu. Una colla de persones es va reunir a Can Bordoí, a Llinars del Vallès, una magnífica finca modernista propietat de Maria Teresa Roca, esposa de Josep Maria Vilaseca i membre de la coneguda famí-

lia Roca. El matrimoni Vilaseca Roca feia mesos que prestaven aquell espai a grups escoltes i a persones afins.

La inexactitud de la data es repeteix pel que fa a la imprecisió de les persones que van assistir a la trobada. Se sap, però, que Rosa Maria Omedes, una de les fundadores de Betània, hi fou present, segurament acompanyada de la seva inseparable amiga María Electra Esteruelas. Les altres dues fundadores, Montserrat Omedes i Montserrat Luandra, eren de viatge, cosa que solien fer als estius. També hi era un dels fundadors de Patmos, Emili Teixidor, qui sap si acompanyat de mossèn Joan Alemany. Alguns pares de les dues escoles –a banda dels amfitrions– van completar el grup –el senyor Manuel Fort hi era segur i és molt possible que en Manuel Salvat, també. La trobada va ser llarga, però els membres d'aquella peculiar comissió no es van quedar a dormir a Llinars. Les obres per fer la casa habitable encara duraven.

L'objectiu d'aquella reunió en ple mes d'agost era que totes les parts convocades acceptessin la creació d'una societat civil que gestionés i organitzés els dos centres d'ensenyament. De fet, feia força temps que alguns cavil·laven sobre el tema, sobretot arran de l'encíclica *Mater et magistra* que el papa Joan XXIII havia publicat el quinze de maig del 1961, i ja s'havien fet reunions per parlar d'aquella qüestió. Crear una societat civil volia dir que les fundadores –propietàries de Betània–, els fundadors –propietaris de Patmos– i les famílies dels alumnes posaven en comú béns, drets, noms i diners per desenvolupar l'ensenyament primari i secundari a través de les dues escoles.

El capital social inicial es va calcular en 523.000 pessetes, dividit en 523 participacions, subscrietes pels socis fundadors, i el

domicili de la societat s'establiria a l'edifici dels números vuit i deu del carrer de Descartes. Com qualsevol altra societat civil, en cas de liquidació, caldria reembossar el valor nominal de les participacions als socis. Si aquella proposta tirava endavant, la propietat privada de les escoles en mans de sis persones desapareixeria. En el seu lloc, hi hauria una nova manera de gestionar els centres, molt més coral.

Betània havia crescut tant que, per tal d'adquirir la casa que feia cantonada entre els carrers de Descartes i Tavern, havia creat una peculiar entitat amb el nom d'Inmobiliaria Betania, S.A. Per a molts, aquella solució era més un pedaç nascut de la urgència que una aposta de futur. D'altra banda, Patmos també es trobava en ple creixement, però vivia condicionada per un us-defruit insegur del terreny ocupat a Bisbe Català i per la interinitat d'uns barracons que s'anaven fent cada cop més estrets. La confluència de tot plegat i el creixement de les necessitats va fer comprendre a diverses persones que calia un pla ambiciós per aconseguir els objectius de les dues escoles.

El punt de partida de la futura societat eren dos claustres de mestres i professors i la seva manera d'entendre i fer pedagogia –“muy en particular por la tradición pedagógica de veinte años de la Escuela Betania”–, una massa d'alumnes –tant els presents en aquell moment com els pretèrits– i els pares i mares –“entusiasmados con los métodos de enseñanza de las dos escuelas”. Alguns lamentaven que, al costat d'uns elements tan valuosos, “no existía ni un atisbo de organización instrumental jurídica adecuada”. Per tot plegat, en aquella reunió del mes d'agost, s'havia d'aconseguir una solució definitiva, imaginativa i molt compromesa. La nova societat civil que es discutia no seria ni una escola pública ni una escola privada segons el model de les religioses. Seria una altra cosa.

Al principi, els fundadors assistents a la cita van mantenir els murs que protegien i aïllaven la seva propietat. No acabaven d'estar convençuts d'aquell pas i s'excusaven en drets i en temors diversos. Però aleshores va emergir la figura fonamental de Josep Maria Vilaseca, el qual va aconseguir esquarterar els arguments defensius dels propietaris, un rere l'altre, fins convèncer-los que l'única manera de fer créixer les dues escoles era a través d'una nova societat. Calia obrir les portes de les institucions si es volia permetre l'entrada de nous vents i s'havia de confiar en les persones de bona voluntat. Tot sota la llum inspiradora de la *Mater et magistra* i la lucidesa del seu pensament.

A partir d'aquell moment, la conversa va prendre un altre tomb. Les fundadores i el fundador van comprendre que el camí de les escoles s'adreçava cap a l'obertura, van entendre que les famílies i ells no eren "els uns" i "els altres", sinó que tots plegats formaven part de la mateixa cosa, una institució que, amb la nova societat civil, seria més formal i tindria un sol cos. El senyor Manuel Fort ho va expressar de forma sublim quan sentencià: "Precisament perquè ha existit un esperit, ara es pot buscar un cos." La conversa es va allargar i Rosa Maria Omedes va sentir l'amor que aquelles famílies expressaven envers la seva escola. Els murs s'havien esquarterat del tot i jeien mig ensorrats.

Amb el camí desbrossat, la bonhomia va dominar la resta de la jornada. La decisió de crear una societat civil que gestionés les dues escoles, finalment, s'havia pres. Alleugerida per haver esvaït els dubtes, Omedes va fer broma tot dient que elles, les fundadores, no volien bandes, ni medalles, ni retrats per la determinació que havien acordat, simplement desitjaven una participació plena en el projecte i un descans guanyat i autèntic quan volguessin. Tot i que el dia ens resti desconegut, aquell va ser un moment autènticament estel·lar en la vida de les dues escoles.

Qui sap si fou aquell mateix dia desconegut del mes d'agost quan els assistents a la reunió de Can Bordoï van decidir que el nom de la nova societat civil seria AGES, acrònim d'Agrupación Escolar. Aquelles quatre lletres sintetitzaven de manera seca el que havien decidit aquella jornada, la reunió de dues escoles –Betània i Patmos– en una mateixa institució i això és, en essència, el que AGES va suposar. Però rere una paraula sovint s'hi amaga algun matís que n'enriqueix el significat i, feliçment, "ages" també és la segona persona del singular del present de subjuntiu del verb llatí "agere". Aquest mot es pot traduir amb els termes "menar", "guiar", "conduir" i quinze accepcions més, entre les quals "empènyer", "construir", "fer", "endegar" o "dur a terme". Les dones i els homes d'acció que es van reunir a la finca del senyor Vilaseca també ho sabien, i els agradava, perquè això és justament el que els impulsors del nou projecte pretenien: ells volien fer coses, intervenir en aquest món per tal de millorar-lo, implicar-se en tots els àmbits de la vida per aconseguir un futur brillant.

Unes poques setmanes més tard, el vint-i-vuit de setembre del 1962, el notari barceloní Luís Figa va signar l'escriptura de creació d'AGES, Agrupación Escolar, la qual es va constituir amb l'aportació dinerària de diverses famílies i amb el valor estimat de les dues escoles feta pels seus anteriors propietaris. Deu dies després, es va constituir la primera junta directiva presidida per la mateixa Rosa Maria Omedes, vicepresidida per Manuel Salvat i formada per quatre vocals que representaven les dues escoles –Emili Teixidor, mossèn Joan Alemany, Electra Esteruelas i Joan Brescó– i uns altres quatre vocals en nom dels pares –Josep Maria Vilaseca, Jaume Amor, Joan Poblet i Manuel Fort. Aquesta formulació permetia a les escoles una organització jurídica equidistant entre allò benèfic i allò mercantil, gaudir d'una flexibilitat necessària per configurar-se dins els cànons jurídics

de la propietat privada però sense el predomini del capital, i atendre la influència dels equips de professors de les Escoles i l'opinió dels pares.

Els pares mostraven un gran interès en la marxa de les escoles, a les quals havien confiat els seus fills, però no tenien temps ni coneixement per intervenir en els mitjans pedagògics ni en les exigències econòmiques de l'esmentada marxa. El professorat, amb la direcció al capdavant, havia de responsabilitzar-se de les directrius dels centres dins unes línies bàsiques prèviament senyalades. Finalment, les aportacions financeres no havien de pretendre un domini de la marxa de les escoles ni cap privilegi particular. El camí cap a la unitat s'obria planer.

Un cop obtingut l'acord, Josep Maria Vilaseca va celebrar-ho i va destacar la generositat de les fundadores de Betània, les quals van aportar els drets que ostentaven sobre instal·lacions, materials escolars, així com el nom del centre, tot un conjunt d'elements valorats en quatre milions de pessetes que, per un pacte amb les interessades, es van distribuir entre elles a raó de 1.000 participacions cadascuna. Això sí, Rosa Maria Omedes es va reservar els drets arrendataris sobre els locals del carrer de Plató i Descartes, els quals sempre li van pertànyer.

A Sant Gervasi, l'activitat docent es va continuar desenvolupant amb el mateix nom d'Escuela Betania, tot i que limitada a les alumnes d'ensenyament primari i amb el compromís que “la señorita Omedes procurará de todas formas orientar sus alumnos de primera enseñanza hacia las escuelas de Ages y ésta, por su parte, dará preferencia, dentro de sus posibilidades, a la admisión de los alumnos presentados por aquella”. D'altra banda, els béns i els drets propietat d'Emili Teixidor i de Josep Cervera es van valorar en un milió cent-cinquanta mil pessetes.

Els ideals fonamentals de la nova societat civil es van destil·lar en dos articles dels seus estatuts. La lectura d'aquests punts és la millor manera d'entendre el que pretenia aquell model d'organització escolar. L'article dos deia:

El objeto de la sociedad [AGES] es la enseñanza en sus grados primario y secundario, en toda su extensión, a través de dos escuelas, una para el sexo masculino bajo la denominación “Escuela Patmos” y otra para el sexo femenino denominada “Escuela Betania”, las cuales ostentarán las características generales de ser escuelas privadas, católicas y seculares, de formación integral cara a los estudios superiores y a la vida estimulando la responsabilidad personal como cauce imprescindible para la educación de la libertad e infundiendo a los alumnos el amor al trabajo y a la austeridad de la vida.

I a l'article quatre s'especificava que, per tal d'aconseguir els seus objectius, AGES prestaria una atenció especial a l'educació cristiana i social dels alumnes en el marc d'una formació intel·lectual rigorosament científica. També preveia que els grups-classe oscil·larien entre els vint i els vint-i-cinc alumnes, que s'aplicarien mètodes pedagògics moderns tant als nens com a les nenes i que hi hauria una àmplia col·laboració de les famílies amb el professorat i el grup sacerdotal de les escoles.

Tal com va dir el senyor Fort en aquella reunió de data desconeguda del mes d'agost del 1962, l'esperit i el cos de les dues escoles van fer un pas endavant. En qualsevol cas, el que quedava ben clar és que Betània i Patmos mantenien la seva independència plenament. Que es compartissin els espais de Pedralbes o que hi hagués una unió corporativa, no va comportar l'homogeneïtat docent. Ni molt menys.

L'esperit universal d'AGES es va posar de manifest de nou quan, en els propis estatuts, es va insistir en la idea que les escoles de la nova societat no volien ser classistes ni estar obertes “tan sólo a las familias que dispongan de una posición excepcional”. L'objectiu era que els costos de l'ensenyament als dos centres es moguessin “en una zona media en comparación con las escuelas semejantes existentes en Barcelona [...] a pesar de mantenerse con todo rigor la exigencia intelectual que implica la necesidad de contar con un escogido cuadro de profesores retribuidos en consonancia con su calidad”. Tot i la voluntat expressa d'evitar ser considerats uns centres elitistes, el nivell de les seves quotes, la seva ubicació i el passat de les dues escoles pesaven molt.

Tres anys després de la seva creació, la societat civil anomenada AGES es va fusionar amb la societat anònima Inmobiliaria Betania. El patrimoni de la S.A. fou absorbit per la primera, posant punt i final a la peculiar empresa creada per les fundadores de Betània amb l'objectiu original de donar resposta a les necessitats espaials del seu centre. Amb AGES, la propietat es va universalitzar, tot i que físicament existien dues escoles, la de Sant Gervasi i la de Pedralbes.

Cal entendre que Betània i Patmos van ser pioneres en la creació d'una societat civil que gestionés un centre educatiu i, molt aviat, aquesta pràctica esdevingué norma habitual entre les escoles de les classes altes. Josep Maria Vilaseca va ser l'autèntica ànima de la nova organització jurídica i així esdevingué una figura fonamental en la història de l'Escola.

El senyor Vilaseca va ser advocat de l'Estat, però va sobresortir com un dels juristes més prestigiosos de Barcelona en assumptes d'empreses i fundacions. A més, va fomentar la vida social

del país des d'uns ideals profundament cristians, progressistes i democràtics, en una època on progrés i democràcia –tal com l'entenem avui en dia– no formaven part del sistema polític espanyol. Vilaseca va ser un home intel·ligent, ordenat, excel·lent planificador i especialment metòdic en tots els seus afers.

Estudiant dels jesuïtes de Casp, en la seva joventut va mantenir uns estrets lligams amb la Companyia de Jesús a través de l'anomenada Congregació Mariana de Barcelona. Posteriorment, va estudiar Dret, com el seu pare, a la Universitat de Barcelona. L'esclat de la Guerra Civil interrompé els seus estudis i va haver de fugir, primer a Marsella, després a Gènova i finalment a Mallorca. El distanciament forçat de la seva família a causa de la guerra intensificà el seu caràcter tancat i retret, introvertit de naturalesa. Mogut pel seu catolicisme i per la propaganda franquista, es va allistar a l'exèrcit nacional i va embarcar a l'armada, on exercí de radiotelegrafista.

Després de la guerra va tornar a la universitat i als seus cercles catòlics i va ser nomenat Prefecte General de la Congregació Mariana, de manera que es convertí en el jove catòlic laic amb més prestigi de tota la ciutat. L'any 1941, però, va patir un atac de poliomielitis que li deixà profundes seqüeles en la mobilitat de la seva cama esquerra –anys més tard, Vilaseca en feia broma i sovint deia que ell tenia una manera de caminar molt “distingida”. Com que durant alguns mesos, a causa de la malaltia, només podia estudiar, va decidir fer-ho per presentar-se a unes oposicions a l'advocacia de l'Estat, càrrec que finalment obtingué l'any 1943. Des de llavors, pels matins treballava com advocat de l'Estat a Barcelona i a la tarda ho feia al seu propi despatx.

El 1950 es va casar amb Maria Teresa Roca, filla del propietari de la famosa empresa Roca Radiadors, i durant els següents nou

anys van tenir cinc filles. A partir del curs 1957-1958 i pel consell del pare Giralt, un altre felipó, el matrimoni Vilaseca Roca va dur les seves nenes a l'Escola Betània de les germanes Omedes, a qui ja coneixien. Sorprenentment, uns pares tan catòlics com ells no van triar un col·legi religiós, potser perquè Betània, tot i ser un centre dut per seglars, tenia una profunda inspiració cristiana i perquè les fundadores van convèncer el matrimoni de ser el millor centre per a les seves filles quan els hi van assegurar que allí treballarien de valent. Les nenes no van ser les úniques enfeinades. Els Vilaseca Roca es van involucrar de seguida en la vida escolar. Quan la Rosa Maria Omedes va cercar un nou emplaçament per a l'Escola, va ser en Josep Maria Vilaseca qui la va acompanyar en alguna visita. El propi Vilaseca va escriure la crònica d'un d'aquests viatges al seu diari personal:

Matí a veure el terreny de Valldoreix amb Rosa M. Omedes a qui no li acaba d'agradar per traslladar-hi l'Escola Betània. Ens entusiasmem per anar a Sabadell on dinem; veiem l'escola d'allí [Betània-Sabadell], feta pel José Antonio Balcells que ens agrada molt.

Va ser a Betània on Josep Maria Vilaseca i Maria Teresa Roca van conèixer mossèn Joan E. Jarque. L'amistat amb el jove sacerdot contribuí decisivament a la renovació de l'acció social del matrimoni. El mateix Vilaseca va anotar l'any 1960: "Dinar amb Mn. Jarque: interessantíssim. La pobresa, les relacions entre Església i Estat, moral. La dona se'ns modernitza. Estic una mica fet una olla..." L'escriptor Jordi Amat, autor d'una biografia del senyor Vilaseca, afirma que aquella va ser una etapa de redefinició del seu apostolat per la companyia de capellans joves. En paraules del propi advocat barceloní, "ho hem resolt al voltant d'un grup de sacerdots joves i baix la direcció suprema de Mn. Giralt, continuant-ho a l'Escola Betània, CICF, i una

mica als Dirigents, a més de freqüents contactes personals". Hi ha persones capaces de canviar la vida d'altres persones.

Els Vilaseca Roca estaven molt preocupats per la justícia social i en converses amb mossèn Jarque, aquest darrer els aconsellà que la millor manera per canviar les coses era la política. El senyor Vilaseca ho va assumir i gran part de la seva actuació s'inicià aquí. Els canvis impulsats pel papa Joan XXIII també afectaren el pensament i l'acció d'en Vilaseca. Com s'ha dit, el maig del 1961 el Vaticà va donar a conèixer l'encíclica *Mater et magistra*, una nova formulació de la doctrina social de l'Església. L'advocat barceloní va conèixer aviat aquell document, del qual digué que era "de una densidad extraordinaria" i li va dedicar alguna conferència i tot, que va concloure amb la següent afirmació: "la acción corresponde al seglar adaptado a su misión temporal, dejar lo mejor para hacer lo posible, poco discutir y más obrar". Per tot plegat, Josep Maria Vilaseca, molt actiu en l'associacionisme catòlic des de la seva joventut, va anar tendint inexorablement cap a fermes postulats de compromís social. Segons el seu biògraf, "posarà professionalitat i afany de servei al servei d'empreses de millorament col·lectiu". Betània i Patmos foren dues de les moltes "empreses" que va impulsar.

Un cop constituïda, la primera decisió d'AGES va consistir en l'adquisició d'una finca anomenada Clos Montserrat, situada just al damunt del Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes. Aquell immoble havia estat propietat de la família Patxot des de 1853. El seu darrer amo, el científic i mecenes Rafael Patxot i Jubert (1872-1964), vivia exiliat a Suïssa i no va voler tornar mai a una Espanya franquista. A la finca, hi havia una masoveria habitada per la família Graells. Casualment, el fill del masover del Clos, un senyor

anomenat Jaume Graells i Sagués, feia de jardiner a la casa que Santiago Salvat i Rosa Dalmau tenien a Pedralbes. És per això que els Salvat coneixien l'existència d'aquell espai enorme i en sabien el nom del propietari.

En Manuel Salvat degué visitar el Clos i se'n va enamorar. Els altres impulsors d'AGES van coincidir amb la idoneïtat de la finca i immediatament es van posar en contacte amb el procurador del senyor Patxot a Barcelona, Oriol Folch i Camarasa, per tal de negociar l'adquisició d'aquell fantàstic espai. Patxot no venia res, però un dia en Folch va cridar el senyor Salvat i li va dir que el vell mecenes estava disposat a desprendre's de la finca. Finalment, el dinou d'octubre del 1962, Rafel i Jordi Carerras i Patxot, nets de l'extraordinari mecenes, van vendre el Clos Montserrat a AGES. La satisfacció per la compra fou absoluta i la junta de la societat va glossar les virtuts d'aquell espai en la primera assemblea general de socis de l'entitat:

No es preciso destacar su maravillosa situación, las condiciones de ambiente excepcionales que posee, ni su perfecta adaptación al fin propuesto. Estimamos, sin ninguna vacilación, que constituye un lugar ideal y único para realizar el ambicioso proyecto que nos preocupa.

En aquells moments, Pedralbes s'estava urbanitzant i apareixien cases i pisos amb rapidesa. Tot i així, encara s'hi podien trobar clapes de bosc i camps de conreu que, amb els edificis i els carrers, constituïen un mosaic ben divers a la falda de la muntanya de Sant Pere Màrtir. L'any 1962 el Clos Montserrat mantenia un aspecte forestal, i la densitat d'arbres s'extenia més enllà dels límits de la finca, en direcció al veí Parc de l'Oreneta. L'entrada es trobava a l'avinguda de la Mare de Déu de Lorda i

només arribar, hom observava un petit bosquet de pins en una llenca de terra gairebé triangular a mà dreta i unes feixes plantades de roserars a l'esquerra. El camí principal travessava les feixetes i passava just per sota de la casa dels masovers, un edifici senzill, de planta baixa i dos pisos amb coberta plana. El passeig continuava, ben dret i acompanyat per una filera de xiprers al costat de ponent, fins la vella gruta dedicada a la Mare de Déu de Lourdes, un lloc que en Patxot havia intentat transformar en un petit santuari privat i tancat sota la invocació de la Mare de Déu de Montserrat en homenatge a la seva primogènita, Montserrat Patxot i Rabell, morta l'any 1919 –per això el Clos du el seu nom. Al costat més enlairat de la finca, el bosc senyorejaven el paisatge. Només un camí i alguns corriols travessaven la zona més septentrional de la futura escola. A la banda de migdia del bosc, s'hi alçava una solitària torre-mirador coronada per una pèrgola. Era la Torratxa d'en Patxot. Més enllà d'alguns pous i una vella mina d'aigua, no hi havia res més.

Aquella finca silvestre s'havia de transformar en una escola i la metamorfosi va fer força via. El mateix octubre del 1962 es va convocar un concurs d'idees sobre les edificacions escolars i els serveis annexos i el desembre es va fallar a favor del despatx d'arquitectes Giráldez, López-Iñigo i Subías, els quals van enllestir el projecte d'obres el mes de març següent. Cal recordar que l'equip format per Pedro López-Iñigo, Guillermo Giráldez i Xavier Subías i Fages (1926-2013), socis estables d'un prestigiós despatx d'arquitectes des del 1956, va excel·lir en la recuperació d'una modernitat arquitectònica hereva del grup GATCPAC dels anys de la Segona República, i per innovar en una època on predominava una arquitectura acadèmica, monumental i molt avorrida. L'elecció de López-Iñigo, Giráldez i Subías es va prendre amb valentia, però no a cegues –el 1958 el seu despatx havia rebut el premi FAD pel disseny de la Facultat de Dret de

la Universitat de Barcelona i l'any següent els arquitectes van merèixer la Medalla al Mèrit Artístic de l'Associació d'Artistes Actuals de Barcelona. Aquells professionals creien que l'arquitectura havia de contribuir a la modernització de la cultura del país i la junta d'AGES els va escollir en considerar que els seus edificis havien de ratificar la modernitat pedagògica de les dues escoles en un paratge excepcional.

El primer projecte arquitectònic comprenia espais destinats a parvulari, dos edificis separats per a la primària de Patmos i Betània i un altre conjunt format per diversos cossos on anirien les classes del batxillerat elemental i superior d'ambdues escoles, amb separació d'aules pels alumnes de l'una i l'altra. El projecte inicial es completava amb unes construccions destinades a capella i sala d'actes, cuina i menjadors, gimnàs-piscina i un col·legi major. Aquest darrer edifici –que mai es va arribar a construir– havia de tenir una important funció com a vincle entre les escoles i els estudis superiors universitaris i també es volia que fos un “plantel de vocaciones pedagógicas para nuestras escuelas”. Probablement la idea de la seva existència s'ha de trobar en l'experiència del primer equip de mestres de Patmos al Col·legi Major Fray Junípero Serra. L'antiga casa dels masovers del Clos va desaparèixer; la Torratxa, en canvi, al costat del bosc, es va mantenir dreta, mirador magnífic de la terra, el mar i el cel.

En una primera fase, es va acordar construir només dos edificis destinats a la integritat de l'Escola Patmos –que així va abandonar el seu primer emplaçament a la jungla del carrer de Bisbe Català– i als cursos de batxillerat de Betània. L'obra es va inaugurar a l'inici del curs 1964-1965, tot i que faltessin detalls relacionats amb els accessos, la jardineria i les instal·lacions de calefacció, aigua i electricitat. La benedicció oficial de la nova escola es va fer el vint-i-u de maig del 1965 amb l'assistència del

representant de l'arquebisbat de Barcelona i del delegat episcopal d'ensenyament. Les aules hi eren, però la cuina i el menjador no, així que els antics barracons de Patmos es van habilitar a la part baixa del Clos per desenvolupar-hi tals funcions. Ràpidament, el solitari Clos Montserrat s'anava transformant.

El gerent d'AGES va ser una de les figures fonamentals tant de la gestió de la societat civil com de la metamorfosi del Clos Montserrat. Durant els primers dos anys, el càrrec fou ocupat pel senyor Juan Antonio Rakosnik. A partir del desembre del 1964, Electra Esteruelas n'assumí la gerència amb la col·laboració, pel que fa als aspectes administratius, de Montserrat Luan-dra. Les dues senyoretetes van ocupar els càrrecs respectius fins a la seva jubilació, de manera que gran part de les transformacions d'aquell espai passaren per les seves mans.

Malauradament, els canvis no sempre es poden fer amb rapidesa i ni tan sols es poden executar tots. Aviat van sorgir problemes per completar els camps d'esports, la projectada piscina, el somiat col·legi major i, sobretot, l'edifici de la cuina i el menjador. L'any 1966 els infants encara menjaven als vells barracons cedits per Patmos, cosa que provocava moltes dificultats. A més, la situació dels laboratoris i d'alguns materials didàctics, especialment els audiovisuals, provocava angoixa a les direccions escolars i estava lluny de les condicions dels principals centres educatius del món. A més, el fort augment de la matrícula d'alumnes de Patmos generava una creixent necessitat d'aules, de manera que calia afrontar la construcció d'un nou edifici destinat al segon ensenyament.

Per tant, l'any 1967 es va començar a treballar en el projecte d'un nou aulari i en un altre edifici destinat a ubicar-hi el menjador –que s'havia de poder utilitzar com a sala d'actes, inexistent en

aquells moments a les dues escoles de Pedralbes–, diversos serveis i una piscina coberta i climatitzada a la planta baixa. Els arquitectes d'aquest nou treball van ser Pedro López-Iñigo i Xavier Subías. Les obres van començar a les darreries del 1968 i ben aviat es van trobar amb una dificultat tècnica pròpia del barri de Pedralbes, la “constitución pétrea del terreno”, un entrebanc que ha aparegut en altres ocasions. El nou edifici havia de permetre la creació de gairebé quatre-cents llocs escolars més i, en aquells moments, es calculava que tals places s'ocuparien en només tres cursos.

L'octubre del 1969 es va inaugurar el nou aulari, que va acollir l'ensenyament secundari de Patmos. En un dels dos primers edificis, s'hi va mantenir el batxillerat de Betània, mentre que a l'altre hi havia la primària dels nois.

Finalment, les obres del menjador i de la piscina van acabar la primavera del 1970. Rosa Maria Omedes va proposar que a la piscina es col·loqués una placa amb el nom de Mari Paz Corominas, antiga alumna de Betània i finalista a la prova dels dos-cents metres esquena dels Jocs Olímpics de la Ciutat de Mèxic del 1968. Amb aquelles noves construccions, els membres d'AGES consideraren que les necessitats pedagògiques de les escoles quedaven totalment ateses, tot i que una altra idea rondava pel cap d'aquelles persones inquietes: un pavelló poliesportiu. Encara no era el moment, però, de tal equipament.

Les nenes de Betània feien els primers cursos a Plató i pujaven a Lorda quan eren més grans. El canvi era significatiu: de l'ordenat edifici de Sant Gervasi, al silvestre espai de Pedralbes. L'arxiu de l'Escola conserva el text d'una alumna que en finalitzar el curs 1973-1974, va exposar la impressió que li havia causat l'aulari del Clos Montserrat. La noia va escriure:

El primer día que llegué a este colegio lo encontré un poco frío, triste, callado y sin alegría. [...] Cuando entré dentro de la clase no me gustó nada en absoluto, porque la encontré hundida y solitaria [...]. Al poco rato sonó un timbre, yo me pensaba que era una alarma, ¿fuego?, pero me dijeron que significaba que iban a empezar las clases.

I una altra nena va apuntar:

Los primeros días estaba muy extrañada de un colegio y de una clase tan grande. Nunca había estado en un edificio tan grande y con tantas puertas: unas eran los lavabos, otras despachos, otras clases, otra la escalera, pero había una puerta que no podía saber lo que era, no era ni un despacho, ni una clase, no tenía idea de qué podía pasar allí dentro. Un día descubrí que aquello era la sala de profesores. Había allí muchas señoritas.

I, encara, un darrer testimoni:

Al contrario del edificio de Platón este colegio es más libre, más espacioso y una se siente con ganas de respirar aire puro. Al pasar de Platón a Pedralbes los únicos escalones difíciles de superar son: el profesorado y el trabajo.

Com que els espais del Clos es van destinar als estudis primaris i secundaris, va fer falta cercar un altre emplaçament pel parvulari. L'indret adequat es va trobar no gaire lluny, just als terrenys on s'extenia l'hort del Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes, al lloc conegut com l'Hort de les Monges. Sembla que aquella ubicació va ser aconseguida per la intervenció del senyor Josep Maria Vilaseca, un cop més.

El març del 1965 la junta d'AGES va llogar una part de dits terrenys per tal d'instal·lar-hi el parvulari i alguns espais de jocs i esports. El primer lloguer es va fer per un període de nou anys, fins al març del 1974. L'edifici dels més petits també es va encarregar al despatx de López-Iñigo, Giráldez i Subías, els quals van idear cinc cossos units mitjançant un passadís ambivalent. Tot plegat es va fer amb materials prefabricats per la urgència de la construcció. Els primers infants van arribar-hi el gener del 1966. La vida escolar en aquell paratge va transcórrer amb força tranquil·litat i placidesa, escoltant el so de les campanes del monestir de la comunitat de clarisses, fins que el 1972 una nuvolada va fer témer l'arribada d'una tempesta.

En aquells moments, als primers anys de la dècada de 1970, l'Ajuntament de Barcelona, sota l'impuls de Joan Ainaud de Lasarte, aleshores director general dels museus d'art de la ciutat, estudiava la possibilitat de crear un Museu de l'Art Romànic al Monestir de Pedralbes, fet que suposaria la marxa del parvulari de l'Hort de les Monges. Allò generà incertesa, i més quan s'atansava la data de finalització de l'arrendament de l'espai. Ràpidament, la junta de les escoles es va moure per frenar el projecte amb la col·laboració de l'advocat Joan Jordi Bergós i, finalment, aquella idea museística va ser bloquejada i anul·lada. Tampoc era el moment d'abandonar l'Hort.

La compra del Clos Montserrat, el lloguer de l'Hort de les Monges i la construcció d'aularis, pistes esportives, cuines-menjador i piscina coberta va requerir la col·laboració de moltes persones i la mobilització de grans capitals. Per aconseguir els diners de les primeres realitzacions, Manuel Salvat va demanar un crèdit personal al Banco Ibérico de Barcelona; el primer gerent d'AGES, el senyor Juan Antonio Rakosnik, va visitar els accionistes de la societat civil per tal d'aconseguir la seva col·

laboració en les obres i es van utilitzar els dipòsits dels mateixos pares dels alumnes; Rosa Maria Omedes, Manuel Salvat i Josep Maria Vilaseca, com a membres d'AGES, van sol·licitar un crèdit hipotecari a la Caixa d'Estalvis Provincial de la Diputació de Barcelona; es van rebre donacions de progenitors i de persones alienes a les escoles “que han sabido apreciar la trascendencia ciudadana de nuestros propósitos” i, de mica en mica, es van anar apujant les quotes dels alumnes, tot i que van procurar mantenir-les “en un discreto término medio” per tal d'aconseguir que la composició social de l'alumnat fos “lo menos clasista que las propias circunstancias sociales de nuestro país permiten actualmente”. La senyoreta Electra Esteruelas va ser la gran responsable de tots aquells afers. Els esforços foren molts i les finances d'AGES van passar per moments certament complicats.

Tota aquella tasca ingent es va fer per mantenir dues escoles excepcionals, caracteritzades per una manera de treballar lliure i innovadora. A més, la dècada de 1960 va presenciar una etapa pedagògica d'una enorme riquesa i els centres dirigits per Rosa Maria Omedes i Emili Teixidor esdevingueren tot un referent per al món de l'ensenyament de Barcelona i Catalunya.

L'equip directiu de Betània va observar, ben aviat, que no podia viure de la magnífica renda del passat. Calia insistir en els valors de l'escola activa i el treball en equip. Els anys seixanta van suposar un enfortiment de l'oberturisme que s'havia iniciat als cinquanta. Si durant els primers vint-i-un anys l'equip fundacional havia sigut l'únic òrgan de decisió, a partir d'aleshores la nova estructura escolar va afavorir una pluralitat més gran de veus. Rosa Maria Omedes va mantenir la direcció general; Montserrat Omedes, la de primària, és a dir, les criatures més

petites; Electra Esteruelas, la secretaria i Montserrat Luandra, l'administració; a més, les germanes Matilde i Maria Lluïsa Romero van assumir la coordinació de les activitats i Trini Anglada i Estrella Casas, la coordinació dels estudis superiors, la primera en l'àmbit de ciències i la segona, de lletres.

Estrella Casas i Costa (1929-1998) va ser una de les persones més innovadores de Betània. Aquesta llicenciada en Història va entrar a l'Escola l'any 1959 de la mà de la seva amiga i professora de llatí Maria Dolors Pagès-petit. Casas sempre es va caracteritzar per buscar noves metodologies, sobretot en l'àrea de les ciències socials. Partidària d'una pedagogia oberta i crítica, segons la seva alumna M. Pia Subias:

La metodologia de l'Estrella consistia en fer recerca documental per poder pensar, establir relacions, concloure, i demanava treballar en equip. Lleis, articles de diari i revistes, gràfics i esquemes, eren els materials de treball per fer les classes i per entendre la geografia, la història i l'art. L'Estrella prescindia del llibre de text, i les visites i les excursions esdevenien formació. Aquell mètode em semblava difícil i a voltes costava de fer l'esforç que exigia, però poques vegades vaig trobar a faltar el llibre de text.

En el camp de les ciències exactes, el referent fou la professora Trini Anglada i Bayés, llicenciada en Química i membre del claustre de l'Escola des de l'any 1946. En el seu cas, a més, va ser la coordinadora de l'etapa de secundària durant un temps. Cal dir que ambdues professores, Anglada i Casas, esdevingueren un puntal indiscutible de Betània primer, i de Betània-Patmos, després, i es pot afirmar que quan van arribar els anys crítics de la institució, ambdues van ser responsables fonamentals de la unitat del centre.

Finalment, Matilde Romero va fer de mestra al parvulari de Betània. En paraules de Bartomeu Palau, “sabia presentar les activitats que els infants havien de fer amb un caire sempre positiu i sabia engrescar-los amb la petita i deliciosa ‘planificació escolar’ dels nens d'aquesta edat”. Com ja s'ha apuntat al primer capítol, les germanes Romero van ser unes de les moltes mestres emblemàtiques de l'escola de les noies.

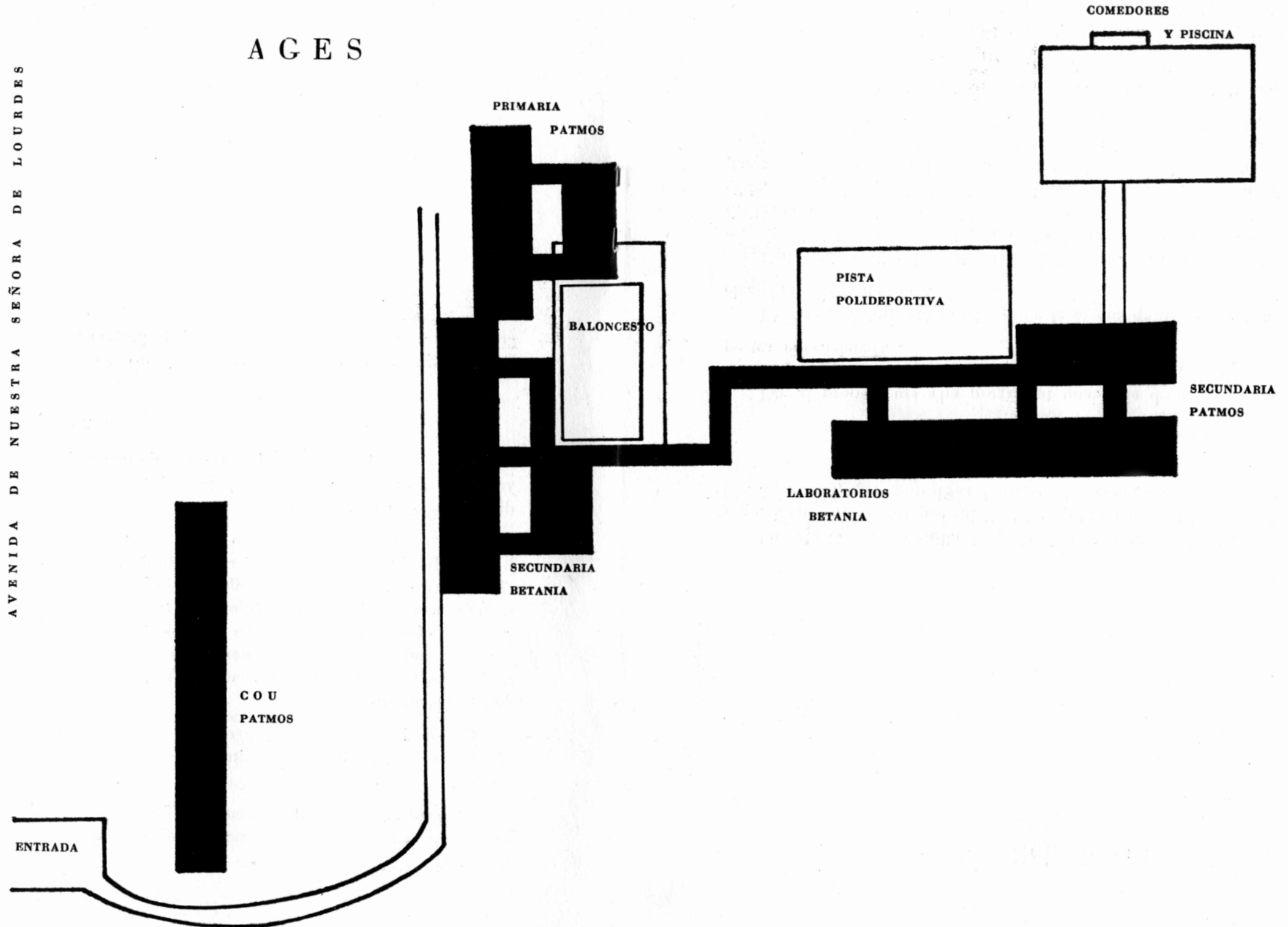
Però una escola gran és una organització coral i funciona correctament gràcies a la tasca que hi desenvolupen diversos professionals en àmbits com l'administració, la cuina o la neteja. Una d'aquestes persones, Maria Rosa Menéndez, va arribar a Betània el dos de desembre del 1965 i va ser la primera secretària de la direcció del col·legi de Descartes. Si durant els primers anys va treballar per obtenir tots els permisos legals dels nous pavellons del Clos, a partir del 1969 es va traslladar a les instal·lacions de l'Hort de les Monges per col·laborar intensament amb Montserrat Omedes, poc amant de fer entrevistes o visites amb pares i mestres. Durant un temps, Maria Rosa Menéndez va alternar la seva feina a l'Hort amb la secretaria de direcció, per on va veure passar absolutament tots els directors generals posteriors a Rosa Maria Omedes. Després de gairebé quaranta anys, la veterana secretària es va jubilar el 2005. Sens dubte, ella és una de les persones que coneix millor la història de l'Escola.

Betània va mantenir moltes de les seves característiques primerenques, com per exemple l'organització de totes les classes en tres equips –“Paz”, “Alegría” i “Senzillez”– o la conservació d'un reguitzell de “clubs” –de música, excursionisme, UNESCO, jardineria, teatre, etc.–, destinats a oferir una àmplia diversitat d'activitats extraescolars. Però cal recordar que les fundadores de Betània sempre van promoure una pedagogia moderna quan pocs centres s'atrevien a fer-ho. Per exemple, a les dècades de 1960 i

CLOS MONTSERRAT

AGES

AVENIDA DE NUESTRA SEÑORA DE LOURDES

1970, les professionals de Descartes i Plató havien de combregar amb les tècniques revolucionàries de Célestine Freinet, pedagog francès de la primera meitat del segle XX, que va basar el seu mètode en l'expressió lliure de l'alumne.

Segur que el veïnatge amb l'esperit obert i juvenívol de Patmos, sumat al tarannà inconformista de la direcció de Betània, van estimular canvis a l'escola de Rosa Maria Omedes i van empènyer les seves professionals a impulsar una bona colla de transformacions: l'històric uniforme es va substituir per un altre de més modern; el curs 1969-1970 l'uniforme només va ser obligatori per a les alumnes de batxillerat i esdevingué facultatiu per a les de quart grau, i finalment l'any següent va presenciar la desaparició de qualsevol uniforme en un intent de lluitar contra el classisme. En la mateixa línia, es van suprimir les festes i les representacions realitzades fora del recinte escolar. La històrica estada d'esquí a La Molina es va traslladar a Andorra amb un menor nombre de dies durant les vacances de Setmana Santa, i també es va acordar separar la catequesi tant de Betània com de Patmos, i aquesta es va confiar a antigues alumnes, mares de les alumnes i algunes professores a la parròquia de Sant Ildefons. Els festivals de cara als pares van anar disminuint, al mateix ritme que els actes acadèmics anaven augmentant.

Una novetat destacada fa referència a la llengua catalana, bandejada de les escoles pel règim franquista. Algunes mestres feien activitats en aquest idioma i, quan hi havia la visita de l'inspector d'ensenyament, s'afanyaven a treure-ho tot per no deixar-ne cap rastre. De mica en mica, però, el català es va començar a impartir. Algunes famílies estaven francament interessades en aquest tema i l'any 1968 van enviar una carta a la directora on li demanaven que l'Escola donés més importància a la seva ubicació barcelonina i una major atenció a la llengua i a la cultura

catalanes. De fet, a l'inici del curs 1968-1969, Betània va editar, per primera vegada en la seva història, un butlletí informatiu d'inici de curs bilingüe i a partir del 1971, alguns docents –entre ells, la mateixa Rosa Maria Omedes– van començar a donar classes de llengua catalana com una activitat extraescolar. L'any següent es va fer un pas endavant amb la pràctica del català a partir de preescolar i la implantació d'una hora setmanal des de segon d'EGB. Els temps estaven canviant.

En l'àmbit de l'educació física, Betània sempre havia tingut cura de la promoció de la pràctica esportiva entre les seves alumnes, com per exemple l'esquí i la natació. A més, cal destacar la secció del bàsquet femení. L'arribada d'especialistes com Maria Rosa Pellejero, "la Pelle", una jugadora internacional, el mateix 1962, va ser tot un revulsiu. L'equip de Betània va participar a campionats escolars d'Espanya i va tenir una trajectòria llarga i exitosa. El bàsquet femení de l'Escola sempre ha mantingut un nivell elevat.

I pel que fa al món audiovisual, a inicis de la dècada de 1970, Betània va participar a les sessions de formació crítica i artística que Drac Màgic tenia programades per a totes les edats. Drac Màgic és una cooperativa tot just creada el 1970 per un grup de tècnics audiovisuals, pedagogs, psicòlegs i pares de família, que persegueix la formació cinematogràfica dels nens. El prompte interès de l'Escola per aquest univers és una bona mostra de la lucidesa de les professionals que hi treballaven. Elles van entendre que el món de l'audiovisual és fonamental.

També es va procurar substituir l'històric esperit competitiu per un major treball en equip; es va començar a parlar de la dinàmica de grup; excepcionalment, la classe del quart grau del curs 1963-1964 va ser mixta, nois i noies junts per primera vegada, i

l'any 1968 Mercè Jardí i Carme Miquel es van responsabilitzar del primer servei de psicologia escolar a l'etapa de primària. Des del curs 1970-1971, la mateixa Miquel va dur un departament de reeducació del llenguatge i de la psicomotricitat amb la presència de professionals especialitzats, tant per Betània com per Patmos. La voluntat era evident: atendre tothom i acceptar la diversitat de casuístiques que es donaven entre l'alumnat.

En relació amb el polèmic aspecte laboral segons el qual les mestres que es casaven havien de deixar de donar classes, es van introduir canvis substancials: es va mantenir per a les treballadores dels cursos de primer ensenyament, però per a les de segon, es va decidir respectar el seu lloc de treball malgrat el canvi en l'estat civil –això sí, amb un nombre inferior d'hores i amb l'obligació d'absentar-se en cas d'embaràs. L'escola de la dècada dels setanta no era com la dels quaranta, però és que el país també havia canviat.

Les novetats no sempre van ser ben enteses a Betània. Hi havia qui enyorava l'escola dels primers anys i lamentava que el col·legi ja no fos el que havia estat. A més, es començava a parlar de problemes laborals en motiu del desplaçament d'algunes mestres al Clos Montserrat i a l'Hort de les Monges. Però els canvis eren inexorables i la directora del centre els defensava amb convicció.

Tot i la marxa de Joan Triadú l'any 1962, Betània va mantenir la seva aposta per un batxillerat exigent i seriós i es va projectar amb força cap a la universitat. Cada vegada més noies encaminaren les seves passes vers els estudis superiors, convençudes del valor de la formació i del treball intel·lectual. Tal com es pot llegir en un text d'una reunió del 1962, una de les finalitats de l'Escola era “donar ciència i hàbit de treball” i aconseguir que les

noies s'integressin a la societat i esdevinguessin peces essencials de la col·lectivitat. Per aconseguir aquesta maduresa, Betània va començar a educar les noies més grans en l'ús d'una major llibertat individual –les faltes de puntualitat ja no van penalitzar i els actes religiosos van tenir un caràcter voluntari. Aquest increment de llibertat no va ser fàcil i va obrir força interrogants pel que fa al manteniment de la disciplina. Calia trobar l'equilibri.

L'u d'octubre del 1966, el diari *Tele/eXpres* publicava un article sobre l'ensenyament i les seves problemàtiques. En parlar de la situació educativa a Barcelona, va explicar el funcionament d'una escola municipal, una altra de privada no religiosa, una de privada i religiosa i, finalment, d'escoles internacionals. Betània, l'escola privada no religiosa, era descrita de la forma següent:

Institución privada no religiosa. Sociedad civil en su origen con un capital privado para la compra de terrenos y construcción de edificios por parte de los accionistas que la constituyeron, sin que se perciban intereses del capital, que son invertidos en mejoras de instalaciones, ayudas a las escuelas coordinadas (una de las cuales es gratuita, con el mismo sistema pedagógico).

Los padres, al matricular a sus hijos, hacen una aportación financiera (30.000 pesetas por el primer hijo, 20.000 por el segundo, etc.) que les son devueltas cuando el alumno abandona el colegio, sin que devenguen interés alguno.

Mil alumnos con solicitudes para doblar aquella cifra, que no se pueden atender. Enseñanza mixta hasta 7 años. Por ministerio de la ley, enseñanza separada después, pero con contacto entre chicos y chicas en todos los

actos sociales –que son muy numerosos y con frecuencia casi diaria–, hasta los 17 años. Clima de confianza y comprensión entre los alumnos. Labora para que chicos y chicas no se teman, se comprendan y trabajen juntos.

Formación orientada hacia la Universidad. Tiende a dar un espíritu de lucha a sus alumnos, procedentes en su mayoría de clases sociales altas que desean el éxito inmediato, dándoles conciencia de que, por ello, están más obligados con el prójimo. La mayoría de alumnos son de familias industriales o de profesiones liberales, un 20 % de familias económicamente débiles, pero que dedican a la enseñanza de sus hijos una parte muy importante de sus ingresos, 17 % de becas.

La matrícula más baja es de 600 pesetas mensuales y la más cara, de 1.500. No es la escuela más cara de Barcelona.

Entre sus alumnas, cuenta con varias recordwomen y campeonas de natación y esquí.

De fet, la síntesi d'aquest diari no era tan sols de Betània, sinó també de Patmos, dues escoles que van mantenir i dinamitzar una creació extraordinària del col·legi de Rosa Maria Omedes, l'anomenada Escola de Pares. Cada quinze dies, amb més o menys regularitat, es van continuar celebrant conferències sobre una gran diversitat d'afers per tal que els progenitors dels nens i les nenes mantinguessin l'elevat nivell intel·lectual que rebien els seus fills a les aules. Durant un temps, la professora Estrella Casas i el seu marit, Manuel Parés, de Betània, i el matrimoni format per Prudenci Comes i la seva muller, Maria Dolors Bordas, primer, i en Joan Brescó i la seva esposa, després, van ser els encarregats de dinamitzar aquella activitat,

aconseguint una nombrosa assistència de pares i mares. Aquestes sessions van permetre escoltar les idees de professionals de gran vàlua, com ara Josep Maria Subirachs, Miquel Martí i Pol, José Agustín Goytisolo, Joan Guinjoan, Albert Balcells, Xavier Subías, Jordi Solé Tura o Joaquim Molas. Alguns dels ponents estaven estretament vinculats a les escoles i altres van venir convidats per mestres, professors o pares que els coneixien. Les connexions que s'han pogut establir a Betània o a Patmos sempre han estat interessantíssimes.

En aquella etapa esplendorosa, mossèn Joan Alemany, consiliari dels dos centres d'AGES i capellà del Col·legi Major Fray Junípero Serra, a l'escalf del Concili Vaticà II, va proposar a Maria Rosa Farré i a Joan Triadú, del CIC, la creació d'una Escola de Periodisme de l'Església amb la finalitat d'impregnar d'esperit cristià –sobretot aquell vinculat a la renovada doctrina social catòlica– a periodistes, guionistes i tota mena de professionals dels mitjans audiovisuals. L'Escola de Periodisme va ser una realitat i mossèn Alemany va dirigir-la des del primer curs, l'any 1964-1965, fins al darrer, el 1974-1975. Cal recordar que, en aquella època, per fer periodisme s'havia d'anar a Madrid, de manera que la nova escola es convertí en tot un referent a Catalunya.

Com a Betània i a Patmos, la coneguda com Escola de Periodisme del CIC es va caracteritzar per un professorat excel·lent, un alumnat extraordinari i un ensenyament progressista i molt avançat pel moment que vivia el país. Tal com va escriure Roser Bofill, “va ser una escola democràtica en temps de dictadura, una escola plural en temps d'unanimitats, una escola catalana en temps en què el català era perseguit, una escola que va fer camí amb visió de futur en temps de crisi”. Cal fixar-se en el fet que aquestes paraules encaixen perfectament amb qualsevol

dels centres educatius on mossèn Alemany va tenir-hi una presència activa, i això no és fruit de la casualitat.

En general, la dècada de 1960 també va contemplar l'èxit i el creixement espectacular del centre dirigit per Emili Teixidor. Durant aquest període, Patmos va aconseguir tots els graus elementals i mitjans i les aules es van anar omplint curs rere curs, fet que va comportar la contractació de nous professors, molts d'ells d'enorme prestigi i d'una gran diversitat ideològica. Això darrer deia molt de l'esperit tolerant i obert dels responsables de Patmos, on es podia parlar de tot. El creixement va suposar una renúncia obligada als luxes propis de la petita escola inicial de Bisbe Català: la professionalització va substituir el voluntarisme.

El nou paper que va adoptar un dels seus fundadors, el senyor Cervera, és una mostra ben significativa d'aquests canvis. Josep Cervera va deixar de fer classes de ciències i va canviar les aules per l'espai de la secretaria. Continuava sent l'home encarregat de suplir l'absència d'un professor i encara contava els seus populars "casos" amb passió, però amb els pas dels anys s'anava convertint en l'"Avi Patmos" i s'allunyà de la docència acadèmica. La nova ubicació laboral no el va apartar de la centralitat de l'Escola, ans al contrari. Des de secretaria, Josep Cervera es va anar erigint en un pont que unia alumnat, famílies i professorat. Tothom sabia que si hi havia algun problema, ell podia mediar per resoldre'l. L'home estava al cas de tot i quan un nen no se'n sortia, procurava tocar totes les tecles per solucionar el mal pas. Sabia que les criatures guanyen amb afecte i proximitat, tal com havia tractat els seus propis fills, i el seu to particular, proper i atent, va continuar impregnant l'oasi del Clos Montserrat.

Emili Teixidor va mantenir la direcció general del centre, Bartomeu Palau va continuar al capdavant de la primària i Joan Bres-

có va dirigir l'anomenat batxillerat elemental, mentre que Josep Costa-Pau, incorporat al projecte a partir del curs 1966-1967 per intervenció de mossèn Alemany, s'encarregà de coordinar el batxillerat superior. En Costa-Pau fou un personatge singular, intel·ligent i imaginatiu. Sacerdot secularitzat, l'any 1968 es va casar amb una professora de Betània, Magda Planelles, i ben aviat esdevingué tot un referent de Patmos per la seva capacitat de relació amb els alumnes, per l'entusiasme i la il·lusió que abocava a les seves classes de geografia i història i per comportar-se com un mestre integral.

L'escola d'en Teixidor i del senyor Cervera havia nascut l'any en què el papa Joan XXIII havia anunciat la convocatòria del Concili Vaticà II i els seus primers anys van transcórrer sota el seu influx. Patmos se'n va fer ressò, explícitament, quan anunciava que pretenia estimular valors humans per mitjà de "l'art de la convivència, la col·laboració i el diàleg", tal com defensava el papa Roncalli. L'aposta pedagògica de la jove escola es va inspirar en els valors que es propagaven des de Roma, en la modernitat del període de la República i en la creativitat dels seus responsables, i és dins d'aquest marc que Patmos es va definir com "un laboratorio de pedagogía práctica".

Les aules no havien de superar la xifra màxima de trenta alumnes per tal de poder aplicar els mètodes més actius i l'ús combinat de tasques individuals o col·lectives. Es dissenyaven metodologies per aconseguir que els alumnes adquirissin coneixements a partir dels seus propis centres d'interès, les observacions personals i els llibres. Els nens feien treballs regulats a les diverses matèries, però també en realitzaven d'altres que eren lliures per tal de despertar el seu esperit d'invenció i el seu enginy, i moltes d'aquestes investigacions es feien a través de la lectura i del comentari de diaris.

A les classes de llengua estrangera, a banda del tradicional francès, ja es va fer una aposta decidida per l'anglès –poquíssims centres feien això en un país tan proper al model gàl·lic– mitjançant l'ús habitual de recursos audiovisuals. Sempre que es podia, es realitzaven classes a l'aire lliure –sobretot de matèries com ciències i geografia– i a la biblioteca. El teatre escolar afavoria el desenvolupament del vocabulari i l'expressió oral i escrita dels alumnes i el mètode Orff estimulava el coneixement musical dels nois dels primers graus de primària, juntament amb audicions i la formació d'un conjunt escolar.

Com ja s'havia fet a Betània –i seguint el camí de l'Escola del Mar–, el centre va intentar potenciar al màxim l'organització del grup-classe a base de càrrecs exercits pels nois. L'objectiu era potenciar l'autodisciplina, el respecte mutu i l'eficàcia. També es va procurar activar les inquietuds intel·lectuals dels nens a nivell col·lectiu a través de l'horari: pels matins, es feia el programa oficial de cada curs; a les tardes, es practicaven activitats esportives i complementàries o bé classes de repàs o de revàlida, aprofundint en el coneixement dels temes tractats i fugint de la mecanització o de la memorització sense comprensió; un cop per setmana, el professor de cada matèria troncal convocava a un alumne o a un grup reduït de nens per discutir, comentar o aclarir els aspectes més complexos de la seva matèria i, finalment, es van organitzar seminaris de temes com ara la filosofia, la lògica matemàtica o la lingüística moderna destinats als alumnes més grans. Els seminaris es basaven en el plaer de la comprensió, l'estudi gratuït i la curiositat personal perquè no generaven cap benefici material immediat, com ara una nota. Allò era l'estudi per l'estudi.

Des del 1967, es va posar en funcionament un departament de psicologia integrat per professors de l'Escola que valorava les

capacitats de l'alumnat amb relació al llenguatge i al càlcul matemàtic. A més, també es preocupava per la inserció de l'alumne a l'interior del grup-classe i vetllava per la correcta integració dels nouvinguts. En els cursos dels nois més grans, va aparèixer un gabinet psicològic format per professors i especialistes de la pròpia escola, dedicat a l'orientació professional i universitària. Allò subratllava l'interès de Patmos per fomentar i orientar les vocacions dels seus alumnes cap als estudis superiors.

L'ensenyament que es feia a primària havia de ser profundament actiu, de manera que la promoció de les sortides escolars era habitual. Segons en Palau, “si un profesor aplica a fondo la técnica activa, propone la excursión o visita como algo estrictamente necesario sin lo cual faltaría un ingrediente básico en los conocimientos dados a sus alumnos”, i afegia que “los chicos deben salir, como mínimo, una vez al mes, y a ser posible cada quince días”. El propi responsable de la primària era un dels dinamitzadors principals de les excursions.

Com a Betània, la llengua catalana es va anar introduint de mica en mica. A finals de la dècada de 1960, els butlletins informatius també eren bilingües i el juny del 1967, el coordinador de primària indicava que cada professor havia de programar un tema setmanal en català, tot i que també advertia que “no se deben entremezclar nunca el castellano y el catalán en clase ni en conversación alguna por pasillos, recreos, etc”. Lentament, les dues escoles anaven fent camí en aquesta matèria.

La creativitat de Patmos es va reflectir també en els treballs que es realitzaven a la seva magnífica aula-taller, on els alumnes van arribar a construir una barca que els va permetre navegar pel Masnou o Sitges. Era una embarcació d'estil polinesi batejada amb el nom de Kamiloa Bakea. Segons en Palau, “els plànols

El objeto de la sociedad en sus grados primario extensión, a través de el sexo masculino bajo la Patmos" y otra para el sexo "Escuela Betania", las características generales católicas y seculares, de los estudios superiores y responsabilidad personal para la educación de la alumnos el amor al trabajo

[AGES] es la enseñanza y secundario, en toda su dos escuelas, una para denominación "Escuela femenino denominada cuales ostentarán las de ser escuelas privadas, formación integral cara a a la vida estimulando la como cauce imprescindible libertad e infundiendo a los y a la austeridad de la vida.

Estatut

d'AGES

que van aprendre a traçar, els treballs de fusteria que van fer, les tècniques de navegació i el vocabulari nàutic que van haver d'adquirir tots aquells alumnes, va ser importantíssim". Ara bé, el primer que feien els nois era construir-se la seva pròpia caixa d'eines. L'autonomia personal era la primera lliçó.

Un dels aspectes més singulars de l'Escola era el lliurament de la Pedra Blanca, un reconeixement que, durant molts anys, es va donar el dia de Sant Joan Evangelista, el patró de Patmos. Aquesta festivitat va anar variant al llarg dels anys, però sovint comprenia la celebració d'una missa a l'església del Reial Monestir de Pedralbes, diverses activitats esportives, un àpat al migdia, un acte més acadèmic, el bateig d'una aula i un fi de festa musical o alguna gimcana. Sens dubte, el moment més emocionant de tots era l'entrega de la Pedra Blanca. Materialment, la qüestió era ben simple: es tractava d'un objecte propi del barri, una pedra granítica blanca com la neu –tan característica de la zona que va crear el topònim, Pedralbes–, amb una placa on hi havia una llegenda gravada al costat de l'escut vermell de l'Escola –Φ, la vint-i-unena lletra de l'alfabet grec, la Fi. El claustre de professors concedia aquesta distinció als alumnes que havien destacat per la seva col·laboració desinteressada amb l'Escola.

A tall d'exemple, el dos de febrer de l'any 1968 es van atorgar dues Pedres Blanques a alumnes de primària. Marcos –un noi repetidor– va rebre la primera per la seva "ilusión, interés y espíritu de servicio que ha manifestado siempre en el desempeño de los cargos para los cuales ha sido elegido por sus compañeros", i Joaquín, un alumne de quart, va rebre una altra Pedra Blanca "por la cantidad de libros que ha leído durante estos años que ha permanecido en Primaria, distinguiéndose además por su buen ritmo en dicha lectura". En aquella època, poquíssims col·legis premiaven alumnes sense tenir en compte el seu expedient aca-

dèmic. En canvi, la lectura, haver protagonitzat un fet singular o un constant esperit de superació sí que mereixien un reconeixement a l'escola d'en Teixidor.

Patmos no celebrava tantes festes com Betània. Les dates emblemàtiques eren el Nadal, l'esmentada diada de Sant Joan Evangelista, Pasqua, Sant Jordi o Festa del Llibre –amb una exposició de contes fets pels alumnes– i la festa de final de curs. A més, es feien sortides com els campaments –durant els primers anys, se'n feien a l'inici i al final de cada curs–, un parell de dies "de charlas sobre temas de vida" o convivències religioses realitzades al Monestir de Montserrat.

Un altre aspecte compartit per les dues escoles del Clos Montserrat va ser la visita d'antics alumnes al centre. Els nois de la primera promoció de Patmos a vegades tornaven per fer alguna consulta o per tenir un canvi d'impressions, però sobretot venien per participar en un Club de Teatre format i dirigit per ells mateixos amb la col·laboració d'alguns professors. A vegades, un altre grup de veterans retornava per utilitzar les instal·lacions esportives. Així, de mica en mica, es van teixir unes complicitats que anaven més enllà dels anys passats obligatòriament a l'Escola: un fortíssim sentiment de pertinença.

Seguint la línia iniciada a Bisbe Català, Patmos va continuar promocionant la lectura entre els seus alumnes. Qui més qui menys ho feia a les classes. La biblioteca procurava impulsar l'adquisició de llibres i, a banda de les ja citades tècniques del seu director, els responsables del centre s'empescaven fórmules imaginatives per mantenir la seva particular batalla a favor de la lectura. Un exemple magnífic d'aquest interès fou la felicitació de Nadal de l'any 1967. Aleshores cada alumne va rebre un petit dossier enquadernat en format quartilla on, a banda de

congratular les festes nadalenques i desitjar un feliç any nou, es recomanaven un nombre extraordinari de llibres per als diferents cursos. La llista d'obres es dividia en títols de caràcter recreatiu i d'iniciació literària; explicacions de temes científics que podien contribuir a una major comprensió dels programes de les respectives assignatures i, finalment, textos de “caràcter formatiu”, fonamentalment religiosos “dada la escasez de libros de formación humana adecuados a estas edades”. Algunes de les recomanacions eren d'obres escrites en català, moltes eren en castellà, i n'hi havia algunes en francès i en anglès. En qualsevol cas, es tractava d'un “christmas” ben peculiar.

Però, per si les recomanacions no aconseguien el seu propòsit, l'anomenada “Lectura de biblioteca” era fonamental a primària. Els nois que a finals de curs no havien llegit un nombre determinat de llibres proporcionats per la biblioteca de l'Escola i controlats per cada professor mitjançant una llibreta de comentaris, en principi no podien superar el curs. A més, el coordinador de l'etapa, el senyor Palau, va intentar promoure la lectura en veu alta, la qual considerava que no s'havia desenvolupat prou. En Teixidor pensava que calia explorar tots els camins per tal que l'hàbit lector arrelés en el major nombre possible de nois, i creia fermament que el secret d'una escola era ensenyar a llegir i fer lectors.

Però el contacte amb el món infantil i juvenil de Patmos també li va fer descobrir el buit d'una literatura adequada per al públic més jove a la Catalunya d'aquella època. La fe en els llibres, unida a la necessitat de crear obres aptes per als infants i la vocació d'escriptor del director de l'Escola, van conduir Emili Teixidor a combinar la seva tasca pedagògica amb la literària des dels darrers anys de la dècada de 1960, amb llibres com *El soldat plantat* (1967), *Les rates malaltes* (1967) –títol que va merèixer

el premi Joaquim Ruyra de literatura infantil–, *Dídac*, *Berta i la màquina de lligar boira* (1969) o *L'ocell de foc* (1969) –considerat un dels clàssics de la literatura juvenil en llengua catalana. En aquest sentit, l'escriptor i estudiós de la literatura catalana Ricard Torrents va apuntar:

Pocs autors com Emili Teixidor escriuen no sols des de la proximitat de l'escola, sinó des de dins mateix, des de l'interior de l'escola, que vol dir dels mestres, dels pares i, al capdavant, dels nois i de les noies en qui pensa com a protagonistes de les pròpies vides.

Així doncs, es pot afirmar que la carrera literària d'en Teixidor, a banda de *Patucho* i de *Los amigos de Patucho*, va començar a Patmos. Emili Teixidor, al costat d'autors com Josep Vallverdú i Joaquim Carbó, fou pioner en la creació d'una literatura infantil i juvenil de qualitat, prenent el relleu d'autors anteriors al franquisme com Josep Maria Folch i Torres i Carles Riba. Només per això ja mereix un lloc destacat en el món de les lletres catalanes.

A la dècada de 1960, els camins de les dues escoles no tan sols eren paral·lels, sinó que tenien punts de convergència. Puntualment, es va organitzar un curs mixt, amb nens de Patmos i nenes de Betània, assajant el que s'anomena la coeducació. La reacció d'un dels infants “afectats” per l'experiment, un tal Iñigo, fou ben curiosa. Aquell nen va decidir escriure una carta adreçada a Bartomeu Palau on li exposava les impressions de la tot just estrenada convivència:

La venida de niñas al colegio ha significado una experiencia nueva para todos. En seguida que vinieron, no ya al colegio sinó a la “coral” de 4º (seguimos haciendo

“coral” en 5º), usted pudo dar fe del revuelo que se armó con [...] la chica a la que todos encontraban guapísima. [...] Después vino el liazo de hacer de los quintos, clases mixtas. Horror para unos, felicidad para otros. [...] Luego, después de un tiempo, pasó una cosa que no hubiera comprendido tratándose de adultos, pero en niños... El fenómeno es el siguiente: la [chica] dejó de gustar “a todos” y se puso de moda [otra chica]. [...] [Ésta] se cortó el pelo y disminuyó el interés por ella. Entonces se puso de moda una cosa inaguantable para mi: todos, en las excursiones, a la vuelta en el autocar, nos poníamos: “¡Tal quiere a cual!” “¡Tal ama a cual!” “¡Tal es el sol y cual es la luna!” ¡Qué imbecilidad! Y, en fin, el caso es que en 6º también quieren poner en nuestra clase, niñas...

La coeducació encara va trigar un temps a arribar a l'Escola, per la tranquil·litat d'uns i la decepció d'altres.

La qüestió religiosa mereix un apunt especial. Des dels seus inicis, Betània s'havia caracteritzat per un cristianisme profund, evident i obert a l'evolució provinent dels nous vents que bufaven des de la dècada de 1950. Que l'experiència sobre la transcendència de Patmos no fos tan contundent, no vol dir, ni molt menys, que no s'hi trobés. La coordinació de les dues escoles mitjançant AGES i els canvis experimentats als anys seixanta van provocar que el curs 1964-1965, l'equip sacerdotal, aleshores format pels mossens Alemany, Amorós, Matas i Serrallach, redactés un text on es definia la posició dels dos centres sobre aquell afer. La primera idea proclamada és la rotunda confessionalitat catòlica de les dues escoles:

[...] esto es, partirán de un concepto cristiano del hombre en la educación del mismo en cualquier campo

pedagógico y al mismo tiempo la escuela dará a los alumnos una catequesis cristiana y en ella los medios para que los alumnos puedan incrementar su vida de Fe, Esperanza y Caridad, siendo cada escuela, en si misma, una institución viva de testimonio cristiano [...] Esta definición de confesionalidad, sí que es una responsabilidad que ha asumido el profesorado de orientar toda la vida del alumno a darle a conocer la verdad y la ciencia a través de la dimensión que nos viene como una ráfaga de luz de la Palabra de Dios y el magisterio de la Iglesia.

Tot i la rotunditat d'aquest principi, els mossens van explicitar que la confessionalitat no havia de ser un obstacle per admetre alumnes d'altres creences, ja que calia reconèixer la llibertat de consciència de cadascú i no es volia fer una tasca de proselitisme. Això sí, els pares havien d'acceptar "la influencia ambiental católica" en la que se submergien els seus fills. A més, els sacerdots advocaven per l'austeritat i la sobrietat, amb un "uso moderado de los bienes externos" i ja aleshores defensaven l'evolució de les escoles cap a una convivència mixta entre nens i nenes, és a dir, la coeducació, en l'àmbit de les activitats escolars, sobretot a l'adolescència, per tal que "el paso de la sociedad formal a la informal ulterior, sea lo más imperceptible posible". Cal tenir ben present que aquest discurs no era, ni de bon tros, l'oficial de l'Estat franquista.

Certament, els sacerdots i els seglars que formaven els equips de didàctica religiosa havien de despertar la fe dels infants i conduir-los a l'oració, però la vida litúrgica s'havia de desenvolupar en el marc de la comunitat parroquial. Els conceptes bàsics de la vida cristiana es treballaven des del mateix jardí d'infància a través de la curiositat dels nens i mitjançant els coneguts "centros de interés", i a mesura que s'anaven fent grans havien d'estudiar

les nocions catòliques amb més profunditat, sempre a base de treballs pràctics. De fet, a l'etapa de primària, l'Escola també havia d'iniciar l'alumnat en els hàbits de la vida cristiana com ara l'oració prèvia a la jornada escolar o la benedicció i l'acció de gràcies dels aliments; a més, el centre havia d'acompanyar la família en la fase de preparació de la primera comunió en un procés de "catequización". A les darreries d'aquella dècada, les sessions de catequesi per a les alumnes de quart de batxillerat de Betània se celebraven a la parròquia de la Bonanova, junt amb les nenes del mateix curs de l'escola Talitha.

Els més grans havien de treballar l'anomenada Història de la Salvació mitjançant fitxes de treball i a través de fonts documentals primàries, i es practicava una vida cristiana a través d'una celebració eucarística setmanal, participada per tots els alumnes de l'Escola, i una celebració de la penitència feta en comunitat un cop al mes per tal de preparar la confessió particular dels pecats. En definitiva, era evident que Betània i Patmos continuaven sent dues escoles cristianes.

El desenvolupament pedagògic i espacial va consolidar Betània entre els referents educatius de la ciutat i va enlairar Patmos a la categoria de centre exemplar en aquest àmbit. Tot plegat es va reflectir en la seva matrícula: si el curs 1964-1965, les dues escoles sumaven més de set-cents vuitanta alumnes, tres anys més tard ja n'hi havia prop de mil dos-cents, i tot i que és cert que el centre femení sempre va ser més gran, també ho és que el masculí fou el que va créixer de manera més notable –durant els cursos esmentats anteriorment, els nois passaren de representar el vint-i-dos per cent del total de l'alumnat a ser el trenta-tres per cent. L'augment es pot explicar per les noves

instal·lacions del Clos Montserrat i l'Hort de les Monges i per una dinàmica demogràfica alcista –són els anys de l'anomenat *baby boom*–, però resulta evident que la manera de treballar i l'excel·lent qualitat de la tasca realitzada pels seus professionals també contribuï a generar aquesta tendència.

No és estrany, doncs, que diverses institucions del país s'hi volguessin relacionar, per un motiu o per un altre. Un dels atractius fonamentals d'AGES va ser la seva localització al magnífic Clos Montserrat de Pedralbes. La primavera del 1966, la junta de la societat civil va autoritzar l'ús gratuït dels terrenys a les institucions que realitzaven una obra apostòlica i social amb el jovent, amb la condició que fossin dites entitats les que es responsabilitzessin del comportament de les persones que gaudirien del seu espai. En aquest sentit, es va acceptar que la Delegació Diocesana d'Escoltisme hi pogués fer la trobada dels seus grups dirigents l'any seixanta-sis. Un fenomen més significatiu va ser que els juliols dels anys 1967, 1968, 1972 i 1973, s'hi celebrassin les Escoles d'Estiu de l'Escola de Mestres Rosa Sensat, dirigida per Marta Mata i especialitzada en la formació del professorat més jove en els moviments de renovació pedagògica anteriors a la dictadura. L'Escola de Mestres Rosa Sensat és una institució emblemàtica de l'anomenada pedagogia activa. Creada l'any 1965 per formar els professionals de l'ensenyament, una de les seves activitats principals són les Escoles d'Estiu, que van començar el 1966 amb l'assistència de cent quaranta inscrits, majoritàriament joves de centres privats. D'aquesta manera, Rosa Sensat recobrava una tradició iniciada el 1914 i exercia una forta influència tant als Països Catalans com a la resta de l'Estat. Doncs bé, la segona Escola d'Estiu es va realitzar a les instal·lacions d'AGES i va comptar amb la presentació del grup Freinet del País Valencià, tot un símbol, ja que tots els educa-

dors que havien dut a la pràctica les metodologies de Freinet, un pedagog francès, abans de la Guerra Civil, o bé s'havien exiliat o bé havien estat depurats pel franquisme. I a l'Escola d'Estiu del 1968, entre els cursos que es van celebrar, hi hagué temes com ara "Educació de la llibertat", "Les Ciències Socials a l'escola" o "Història de l'escola activa". Que el Clos Montserrat fos el lloc on es van dur a terme aquelles sessions és una mostra excel·lent dels principis que regien els centres d'AGES.

El prestigi pedagògic acumulat al llarg dels anys per part de l'Escola Betània, la creativitat renovadora de Patmos, l'esperit col·laboratiu que traspuava AGES, juntament amb la voluntat de transcendir més enllà dels espais de Descartes, de Plató o del Clos Montserrat, expliquen la presència de les escoles de Rosa Maria Omedes i Emili Teixidor a altres institucions del país. Aleshores va succeir un fet interessantíssim: la creació d'una petita xarxa de centres que, com a mínim, compartien una part del tarannà, del personal o del finançament de les escoles integrades a AGES. En el seu punt culminant, fins a cinc centres diferents –Betània-Sabadell de Sabadell, Escola l'Avet de Terrassa, Escola Mediterrània de Barcelona, Escola Montcau-La Mola de Matadepera i Escola Montagut de Vilafranca del Penedès– van formar part d'una constel·lació que tenia dues estrelles especialment radiant i influents, Betània i Patmos. Eren les escoles "afins" o "coordinades", segons la terminologia interna emprada a AGES.

Alguns d'aquests centres tingueren una presència efímera sota el paraigua d'AGES, com per exemple l'Escola San Isidoro, instal·lada a les dependències de la parròquia de Sant Isidor, a l'esquerra de l'Eixample barceloní, i coneguda un temps després, i encara actualment, amb el nom d'Escola IPSI. D'altres van mantenir una estreta relació durant més temps.

Aquest petit univers s'havia iniciat a finals dels anys cinquanta, quan una colla de famílies sabadellenques va demanar assessorament a Rosa Maria Omedes per crear la seva pròpia escola amb el nom de Betània-Sabadell. Com ja s'ha dit, la relació estretíssima amb aquest centre va finalitzar l'any 1966. El col·legi vallesà es va independitzar totalment de l'escola de Sant Gervasi per seguir la seva pròpia òrbita amb el nou nom d'Escola Sant Nicolau de Sabadell. Els altres casos van tenir un recorregut singular.

La petita Escola l'Avet de Terrassa va inaugurar-se el curs 1960-1961 com a Jardí d'Infància seguint el model de l'Escola Betània de Barcelona. Tres anys més tard, el centre terrassenc va proposar fer una escola a Matadepera amb l'ajuda de Betània-Sabadell, però els pares no es van posar d'acord. Un grup de famílies no es va resignar i, sota el lideratge d'Agustí Abad, va fundar l'entitat IPROESA, Promoción de Escuelas, i va construir un nou col·legi a Matadepera. El centre va adoptar el nom d'Escola Montcau-La Mola i es va inaugurar el 1965. Dos anys després se'n va nomenar director al professor de Betània Francesc Amer. Els pares i les mares de Montcau-La Mola desitjaven una escola innovadora, laica i mixta en un espai natural. Les relacions amb l'Avet i amb Montcau-La Mola es van mantenir amb certa regularitat fins al final de la dècada dels seixanta.

L'any 1965 un altre grup de pares de Vilafranca del Penedès que assistien a reunions d'equips de matrimonis catòlics, va demanar a Rosa Maria Omedes i a mossèn Joan Alemany que els ajudessin a fundar el seu propi centre, batejat amb el nom d'Escola Montagut. Aquelles famílies preocupades per l'educació dels seus fills pretenien impulsar un col·legi que practiqués l'anomenada pedagogia activa, amb una mentalitat oberta i moderna, i AGES no només els hi va explicar el seu model escolar, sinó

que els hi va deixar els seus estatuts i, més important encara, va compartir el seu esperit amb ells. Montserrat Sàrries, mestre de Betània, va ser l'instrument de transmissió de tota aquesta experiència quan es va convertir en la primera directora de l'Escola Montagut.

Però el centre afí que va requerir més col·laboració d'AGES va ser l'Escola Mediterrània. Abans d'explicar-ne la història, cal saber que a mitjans de la dècada de 1960, va aparèixer una generació d'escoles de suburbi, situades a la perifèria de la capital, que havien d'atendre un nombre creixent d'infants provinents de l'onada migratòria d'aquells anys. Milers d'espanyols nascuts a províncies rurals de l'Estat van arribar a Barcelona i la seva àrea metropolitana a la recerca d'un present i, sobretot, d'un futur millors. La majoria va trobar feina, però molts van patir unes condicions de vida precàries, habitatges deficients i barris mancats de tot tipus de serveis, inclòs l'educatiu. Segons algunes fonts, a mitjans de la dècada de 1960, trenta mil nens compresos entre els quatre i els setze anys no estaven escolaritzats. Ells van ser, en paraules de l'escriptor Francisco Candel, "els altres catalans". Per lluitar contra aquesta xacra van aparèixer escoles com ara ACIS i Estel, al Carmel; el centre Ton i Guida, al Verdum, o l'Escola Benjamí, a Trinitat Nova.

Una de les escoles que pretenia combatre la manca de centres educatius al desemparat barri del Carmel era la citada Mediterrània. Nascuda l'any 1963, es tractava d'una entitat privada i, inicialment, es va instal·lar a uns locals cedits pel Cottolengo al número disset del carrer de Molist. Bàsicament atenia la població infantil d'origen immigrant d'aquest suburbial barri de Barcelona. Les aportacions de diversos benefactors del Cottolengo i una donació anual d'AGES servien per pagar la nòmina de cinc mestres dirigides per la senyora Carme Trias, que també havia

treballat a Betània. A més, la institució fundada pel pare Alegre donava el dinar a tot l'alumnat i es cuidava de la neteja. Així, doncs, les famílies no havien de pagar cap quota per l'escolarització dels nens i la Mediterrània va experimentar un augment important en la matrícula d'alumnes.

Però la vida d'aquell centre no va ser fàcil. L'any 1967 la directora i el seu equip de professores mantenien diferències de criteri significatives. A més, les mestres encara no estaven assegurades i el Cottolengo havia sol·licitat que l'Escola abandonés els locals que ocupava. Aquest darrer era el maldecap més gran que tenien. Dues noies que hi treballaven –Lourdes Xirinachs i Araceli Montserrat– havien trobat una torre vella on traslladar-se, però la seva compra i el seu acondicionament se'ls hi feia una muntanya i no es veien amb cor de superar el tràngol. Per aquest motiu, les dues dones van sol·licitar la mediació del director de Patmos, Emili Teixidor, el qual les va adreçar a un membre de la junta d'AGES, el senyor Josep M. Borrull, peça clau en tot aquell procés.

L'any 1967 es va produir la ruptura amb la directora Carme Trias, la qual va rebre una indemnització econòmica i la propietat del nom del centre. El Cottolengo es va fer càrrec, de forma transitòria, dels alumnes i del professorat, i el senyor Borrull va iniciar els tràmits per adquirir la vella torre on instal·lar la nova escola. Aquell va ser el final de Mediterrània i el començament d'un nou col·legi.

La torre modernista que havia d'acollir l'antiga Mediterrània s'aixecava als números cinquanta-quatre, cinquanta-sis i cinquanta-vuit del carrer de la Gran Vista del mateix barri del Carmel. El renascut centre va rebre el nom d'Escola Tramuntana i es va constituir per la iniciativa dels mestres del propi col·legi

i pel suport d'un grup de famílies de les Escoles Betània i Patmos. Aquestes persones trobaven intolerable que, mentre els seus fills rebien les millors atencions educatives, moltes altres criatures ni tan sols tinguessin un lloc on estudiar. Les seves aportacions van permetre la compra del terreny i de l'edifici i fer front a les despeses pròpies de l'ensenyament. Així fou com AGES va esdevenir propietària de tres mil vuit-cents metres quadrats d'una finca del Carmel.

Finalment, la vella torre modernista, convertida en centre educatiu per obra i miracle d'unes reformes transformadores, va obrir les portes el mes de setembre del 1968 amb el nom d'Escola Tramuntana. Atenia criatures d'edats compreses entre els tres i els catorze anys, a les quals aspirava a proporcionar una formació adequada amb una pedagogia activa i respectuosa amb la llibertat religiosa de tothom. Els seus pares pagaven el que bonament podien per tal que sentissin l'Escola una mica seva.

Persones significatives d'AGES van assessorar el centre del Carmel en aspectes pedagògics i organitzatius: Trini Anglada i Electra Esteruelas van ajudar en la consecució de subvencions oficials; la mateixa Esteruelas va firmar un conveni amb l'equip pedagògic de Tramuntana que incloïa diverses recomanacions pedagògiques, i el prestigiós Josep Maria Vilaseca va organitzar la creació d'un patronat de l'escola i en va redactar els estatuts, els quals preveïen una direcció col·legial i la integració dels pares en la preocupació de la institució. De mica en mica, Tramuntana va anar creixent tant en nombre d'alumnes com de mestres, i la qualitat del seu ensenyament va augmentar el seu prestigi.

El mateix 1969, una altra escola va estar a punt d'incorporar-se a l'òrbita d'AGES. Aleshores el Col·legi Sant Andreu de Badalona

va sol·licitar l'assessorament pedagògic de Rosa Maria Omedes i sembla que, una mica més tard, la congregació propietària del centre badaloní, les Dominiques de la Presentació, va pretendre traspasar l'Escola a la societat civil. Però, pels motius que fossin, aquella operació no va arribar a bon port.

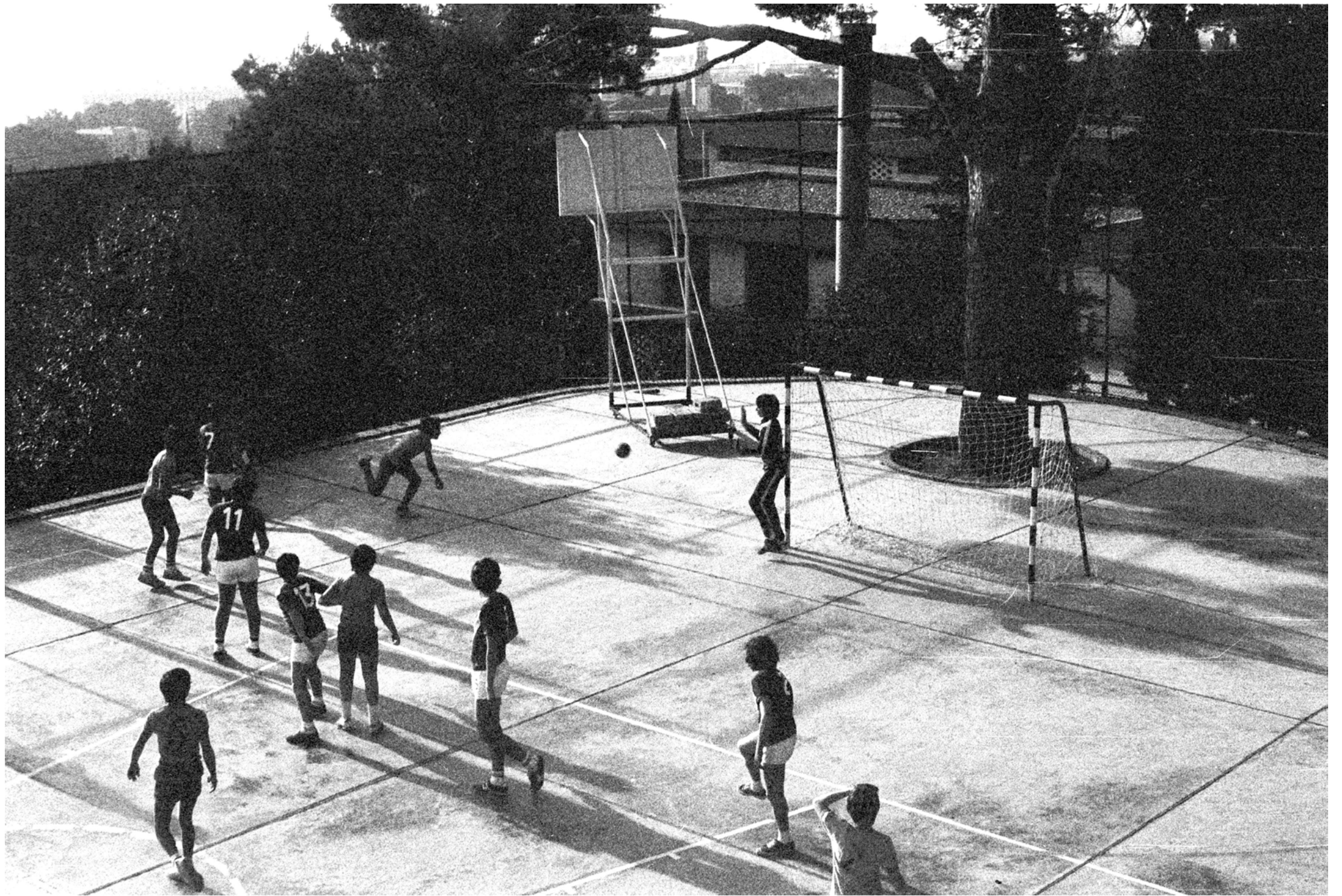
Sant Nicolau, l'Avet, Montcau-La Mola i Montagut són una bona mostra de l'èxit assolit per les Escoles Betànica i Patmos a la dècada de 1960, tant pel que fa a la seva manera d'entendre i practicar la pedagogia, com a la lucidesa de les persones implicades en aquella aventura extraordinària. El seu model escolar era consultat i imitat. En canvi, l'experiència de Tramuntana exemplifica l'interès d'alguns membres d'AGES en afavorir el desenvolupament de col·lectius socials amb pocs recursos, sense obviar que la millora també havia de passar per un sistema educatiu de qualitat. El compromís social era innegable i eficaç.

A l'últim curs d'aquella dècada prodigiosa, l'impuls per relacionar-se amb altres escoles va conviure amb la creació d'un tercer centre educatiu a l'interior de la pròpia AGES. L'any 1969 es va fundar l'Escola Tecnor, integrada dins la societat civil al costat de Betànica i Patmos. Aquest nou col·legi pretenia fer classes a futurs estudiants d'enginyeria, dedicar-se als ensenyaments més tecnològics i encarregar-se dels cursos preuniversitaris de ciències. El senyor Francisco Álvarez Galindo va ser-ne el director i AGES va cedir les instal·lacions del Clos Montserrat. Probablement, el seu naixement va ser a causa de la demanda d'enginyers que el país vivia en aquells moments. L'experiència, però, no va funcionar. El senyor Álvarez es va queixar d'interferències constants procedents del director de Patmos, Emili Teixidor, i del seu cap d'estudis, Josep Costa-Pau. Finalment, el

mes de desembre del 1969 el curs preuniversitari de Tecnor es va acabar adscriuint a Patmos i l'abril del 1970 el director Álvarez Galindo va presentar la seva dimissió. Segons Omedes, allò va acabar "com el rosari de l'aurora".

L'aventura de Tecnor, les relacions amb les altres escoles que formaven part de la constel·lació d'AGES i la convivència entre els dos pilars fundacionals de la institució –Betànica i Patmos–, van provocar que, des de finals de la dècada de 1960 i els primers anys dels setanta, sovintegessin les trobades per analitzar com havia de ser l'estructura i l'organització d'AGES i de les seves escoles. De fet, en l'horitzó ja s'albirava una futura fusió. L'hivern del curs 1969-1970 una comissió formada pel senyor Jordi Baeta –president d'AGES–, Rosa Maria Omedes, Emili Teixidor, mossèn Joan Alemany i Electra Esteruelas va concloure que calia unir totes les activitats que es poguessin fer conjuntament, començant per la seva pròpia festa. El moment de la fusió definitiva encara no havia arribat, però no estava lluny.

El tancament de Tecnor també és un dels primers símptomes del malestar que es va començar a sentir al començament de la dècada de 1970. Els problemes ja es notaven amb força a Tramuntana. Allà, les desavinences entre els mestres van proliferar i Esteruelas va recomanar que AGES fes tot el possible per assegurar la continuïtat de l'escola "y de su importante labor educativa en el barrio en que está enclavada". Dit i fet. El 1973 AGES va nomenar el senyor Alejandro Bosque Laguna com el seu delegat al centre del Carmel. Però, malgrat les subvencions del Ministeri i de la societat civil de Pedralbes, l'any 1975 l'Escola encara arrossegava un dèficit enorme, així com greus mancances relacionades amb les seves instal·lacions. Conscients del perill que els amenaçava, pares i mestres van iniciar una colla de reivindicacions per aconseguir la implicació de l'Ajuntament de

Barcelona en el funcionament del centre. El crit de guerra era: “Tramuntana, escola pública i gratuïta”.

El deteriorament de la situació va provocar que, el mes de maig del 1975, unes cent cinquanta persones –pares, nens, mestres i el propi Josep M. Borrull– es tanquessin a l’interior de les instal·lacions del recinte per demanar que l’Ajuntament de Barcelona ajudés l’Escola. Tal acció reivindicativa va merèixer les portades del *Diario de Barcelona* i de *La Vanguardia*. Després de quatre nits i tres dies de tancada, la mobilització va finalitzar. Una comissió de Tramuntana es va trobar amb l’alcalde de la ciutat, el senyor Enric Masó, i va obtenir un principi d’acord: el Consistori es va comprometre a adquirir la finca del Carmel – propietat d’AGES– i a construir-hi un centre d’EGB, i el Ministerio de Educación y Ciencia es va responsabilitzar del futur centre públic. Amb els diners de la venda, Betània i Patmos van intentar sanejar l’economia de Tramuntana. No ho van aconseguir del tot.

Sanejar l’economia dels altres és complicat quan la pròpia no passa pel millor moment. Un dels maldecaps més importants de la gerent d’AGES, Electra Esteruelas, va ser la qüestió econòmica. La denegació d’un préstec del Banco de Crédito a la Construcción per tal de pagar tot allò relacionat amb les noves construccions –cuina, menjador i piscina– va generar molts inconvenients.

La senyoreta Electra va haver de viatjar sovint a Madrid per intentar, novament, aconseguir aquell emprèstic a causa dels seus baixos interessos i del dilatat termini d’amortització –es considerava que la seva consecució era fonamental “a fin de sacar las Escuelas, definitivamente, a flote”. Mentrestant, es va obtenir un crèdit pont de Banca Catalana –presidida pel senyor Jaume

Carner, pare de les escoles– per les necessitats més immediates i urgents. Significativament, per atendre els interessos d’aquest darrer manlleu, es va fer una derrama especial de mil pessetes per alumne.

Com que el curs 1970-1971 va acabar amb un dèficit “de bastante consideración”, la junta d’AGES va decidir augmentar les quotes dels alumnes. El mes de juny del 1971, la situació econòmica era crítica i s’imposava exercir “el más riguroso control”. Uns dies després, la Caixa d’Estalvis i Pensions de Barcelona va desestimar una sol·licitud de préstec i tot semblava molt complicat. Miraculosament, però, un particular que es va voler mantenir en l’anonimat va concedir un crèdit privat de gairebé disset milions de pessetes, tot un baló d’oxigen fins que no arribés la solució definitiva.

Paradoxalment, quan les dificultats econòmiques eren més greus i començaven a aparèixer tota mena de tensions i fins i tot sovintejats casos de morositat, el nombre d’alumnes matriculats a les dues escoles va assolir el seu màxim històric. L’any 1973 els col·legis d’AGES van comptar amb un total de mil cinc-cents trenta-vuit alumnes –Betània n’aportava vuit-cents noranta-sis i Patmos, sis-cents quaranta-dos. La institució havia crescut molt i ho havia fet molt ràpidament, però no volia perdre de vista les seves idees fundacionals: l’ús d’una pedagogia activa, l’educació en i per a la llibertat i una actitud cristiana.

Després d’unes negociacions esgotadores, la primavera del 1973 el Banco del Crédito a la Construcción va rectificar i va concedir un crèdit de més de trenta-dos milions de pessetes a AGES amb unes bones condicions. Allò va millorar substancialment l’estat de les finances de la societat, ja que va permetre cancel·lar crèdits privats a curt termini i interessos elevats. Malgrat l’èxit,

l'augment dels costos va provocar que el curs acabés amb xifres negatives i que es tornés a aplicar una derrama per alumne i un augment de les quotes en el període 1974-1975.

L'increment de les despeses s'explica per les obres al Clos Montserrat i per l'augment dels costos salarials –l'any 1970 la inversió en personal suposava el setanta-dos per cent de les despeses de les dues escoles. Durant la segona meitat de la dècada de 1960, els sous de les mestres i dels professors dels centres de Sant Gervasi i de Pedralbes s'havien apropiat als d'altres escoles similars i als dels funcionaris públics. L'abril del 1969 una denominada comissió social, en nom dels treballadors de "Betània-Patmos", va sol·licitar un augment de la retribució considerable, així com la revisió automàtica dels salaris en funció de l'evolució del cost de la vida; també va reclamar garanties de contractació, la institucionalització de la mateixa comissió social i que els representants del professorat a la societat civil fossin escollits anualment pels claustres i no pels directors. Allò anava més enllà d'un afer salarial. Les tensions s'alternaven amb les negociacions i, de tant en tant, amb els acords. Els períodes de placidesa, però, cada cop eren més breus.

El claustre de Patmos, acostumat a parlar de tot i força polititzat, era més actiu en les seves reivindicacions que el de Betània, tradicionalment submís a la direcció. L'octubre del 1974, els seus enllaços sindicals es queixaven de la informació sobre els salaris i les quotes escolars que AGES trametia a les famílies, així com d'un increment insuficient dels seus sous; acusaven la gerència d'incomplir els terminis pactats en el pagament de les mensualitats i demanaven que, si bé encara no s'havia produït la unió de les dues escoles, molts professors feien classe als dos centres i, per tant, podien aspirar a l'establiment d'un jurat d'empresa. De mica en mica, la llista de greuges s'anava engruixint.

A principis de l'any 1975, vuitanta-quatre dels cent vint treballadors de l'empresa van decidir signar una carta que denunciava la política d'augmentos salarials de la junta d'AGES i amenaçava amb una situació conflictiva. Mentrestant, Rosa Maria Omedes lamentava el canvi terminològic: ara els mestres eren treballadors i l'Escola, una empresa. La tempesta s'acostava.

Les tensions econòmiques, les reivindicacions laborals, l'aplicació d'una nova llei d'educació, l'aparició d'escoles noves prop del Clos Montserrat –Aula, Thau...–, les tibantors derivades de la negociació per aconseguir la fusió de Betània i Patmos i l'adopció d'una nova forma d'organització van complicar molt la feina a les escoles.

Durant els primers anys de la dècada de 1970, el dinamisme pedagògic de Betània es va alentir i la seva directora sentia que la seva escola ja no era pionera o, si més no, ja no ho era tant. Des del punt de vista de Rosa Maria Omedes, aquell refredament s'explicava per dues raons fonamentals. En primer lloc, perquè s'havia establert una mena de conservadorisme que desactivava els canvis pedagògics; el risc no s'acceptava i, per tant, no es progressava, talment com si el claustre s'hagués instal·lat en una rutina tradicional. I, en segon lloc, perquè no hi havia unitat, existien diverses formes de treballar dins de la institució: les que tenien fe en l'Escola; unes altres que acceptaven els nous mètodes però no el seu esperit; unes terceres que no mostraven massa compromís amb el centre i les darreres, les que no sabien què havien de fer. Les conclusions de la pròpia Rosa Maria Omedes estaven carregades de pessimisme:

Tenim una arrel de puritanisme, de recel a la vida, de por a noves responsabilitats i una al·lèrgia al diàleg. Diàleg

no és donar consignes, pluja de paraules, demagògies per aixecar efímers entusiasmes... Diàleg és participació. La falta de diàleg s'acusa també entre nosaltres i no cal dir cara a l'alumnat. Tenim un defecte comú de falta de generositat, potser cansament, o sigui d'obertura als demés.

A vegades, van ser factors externs els que van contribuir a la pèrdua de referents històrics i, per tant, a una certa desorientació: l'any 1971 fou el primer cop que Betània no va celebrar la festivitat de la Mare de Déu de la Pau a causa del seu trasllat al calendari litúrgic de l'estiu, i l'hivern del 1973 no es va organitzar cap curset d'esquí per la falta de neu. La Mare de Déu de la Pau era la patrona de Betània i una expressió cabdal de la seva religiositat primerenca, i el curs d'esquí a La Molina era un símbol carismàtic d'una escola innovadora i agosarada. S'estaven perdent els referents?

No tot foren pèrdues, també hi hagueren guanys destacats. Per exemple, el curs 1972-1973, als locals històrics del número quatre del carrer de Descartes, es va establir una Escola de Recuperació destinada a tots els nens i nenes que necessitaven un grup reduït pel seu desenvolupament global i acadèmic. En principi es van acceptar criatures amb capacitats intel·lectuals mitjanes però amb baixos rendiments escolars, ja fos per problemàtiques personals, per dificultats psicomotrius o per d'altres raons, com alumnes que s'haguessin absentat de les aules durant una temporada per alguna malaltia. Carme Miquel va ser-ne la coordinadora i va comptar amb dues classes. Els mestres que hi treballaven adaptaven els programes oficials a les necessitats i les particularitats dels alumnes.

Un dels professionals que va participar en el projecte, Josep Maria Jarque i Jutglar –germà de mossèn Joan i de Pilar Jar-

que-, va esdevenir un dels experts en matèria d'educació especial a Catalunya. Aquesta escola va mantenir-se durant alguns cursos més amb un dubte al damunt seu: a què s'havia de destinar l'espai de Descartes?

D'altra banda, la Ley General de Educación (LGE) de Villar Palasí d'inicis de la dècada dels setanta obligava les escoles a crear Associacions de Pares d'Alumnes (APA), i els centres d'AGES també van haver d'adaptar-se a la nova llei. Amb la prudència característica de la institució, l'any 1971 Rosa Maria Omedes va estudiar el contingut del text legal i, immediatament, va proposar la creació d'una APA per alguns cursos de Betània de Sant Gervasi a títol de prova. El fet és que l'equip directiu de les escoles considerava que Betània i Patmos s'havien avançat al contingut de la LGE, ja que la pròpia societat civil era alhora propietària dels centres i associació de pares. Però la qüestió no era menor i podia provocar desdoblaments estranys i problemes de coordinació.

Finalment, i després de mesos d'estudi, el dotze de desembre del 1973 es va constituir una Asociación de Padres de Alumnos presidida per José María de Moragas Viñas. La seva arribada, però, es produí en ple procés d'unificació de les dues escoles, una etapa especialment complexa per a la institució.

Un altre repte es va fer present a partir del 1972. Aleshores va desaparèixer l'antic curs preuniversitari, el qual fou substituït pel Curs d'Orientació Universitària (COU). En aquell moment, es va constituir una federació que va unir disset centres escolars de Barcelona, entre els que figuraven Betània i Patmos, el Sagrat Cor, Sadako, Tècnic Eulàlia o el CIC, amb el nom Inter-Cou Vicens Vives, per a la realització d'un COU. En Pep Costa-Pau es va incorporar a l'equip de coordinació, però com que

l'experiència no va acabar de funcionar, el curs següent Costa-Pau encapçalà el COU de Patmos. Sense saber-ho, una sorollosa crisi estava a punt d'esclatar al Clos Montserrat.

Cal tenir ben present que Josep Costa-Pau havia esdevingut tot un referent de Patmos. El seu entusiasme a l'hora d'explicar la història era formidable i encara hi ha antics alumnes que el recorden narrant batalles amb la projecció de diapositives i fent picar ganivets per reproduir el soroll dels sabres. Però algunes decisions, declaracions i actuacions d'en Costa-Pau al capdavant del COU no van agradar gens al director de Patmos. Ja feia un cert temps que les relacions entre la direcció de l'Escola i ell eren dolentes i la seva tendència d'anar a la seva no afavoria un clima d'entesa. La introducció de la "cogestió" i de les "assemblees lliures" dels alumnes en aquell curs van ser afers que preocuparen i la possibilitat d'establir la llibertat d'assistència a classe per part de l'alumnat tampoc va millorar la situació.

L'espurna que provocà l'incendi va ser un fet esdevingut el novembre del 1973, quan el responsable de COU no va poder –o no va voler– evitar que els alumnes més grans no anessin a classe quan la direcció de Patmos havia decidit que s'hi havia d'assistir. L'enfrontament entre el director i el responsable del curs dels més grans va ser sonat. La primera reacció de Teixidor va consistir a voler acomiadar immediatament Costa-Pau i suspendre les classes de COU durant una setmana, però aquesta decisió va provocar la mobilització d'alguns pares, professors i alumnes. Un d'aquells pares va escriure una carta on deia:

Vagi per endavant el gran respecte que tenim per la direcció de l'Escola i el nostre agraïment al senyor Emili Teixidor que, amb col·laboració de vostè [Pep Costa-Pau], tant ens ha ajudat a l'encarrilament del nostre

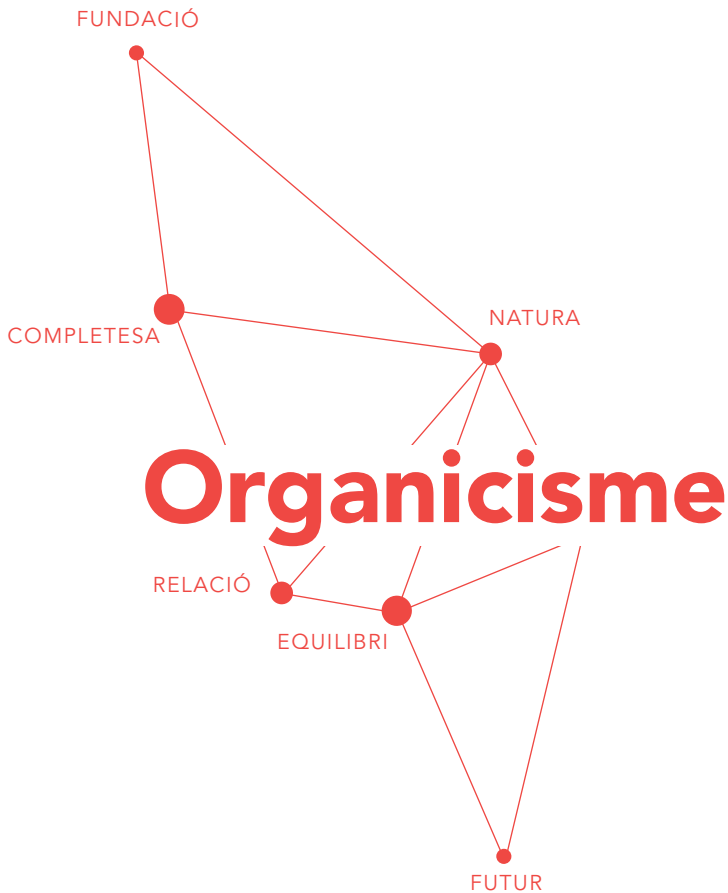
fill gran. Han de ser molt greus els càrrecs contra vostè, quan l'escola ha decidit de prescindir dels seus serveis, o bé és que en tot això hi ha algun malentès.

La direcció de l'Escola, pressionada per aquelles mobilitzacions i després d'efectuar diverses entrevistes, va posposar l'acomiatament i el professor empordanès va continuar fent classes d'història. Però les relacions entre els dos mestres no van millorar amb el pas dels mesos. La ruptura era inevitable. L'estiu del 1974 Josep Costa-Pau fou acomiadat de Patmos, tot i que de seguida va comptar amb una alternativa engrescadora: el senyor Jaume Carner, pare de l'Escola i president de Banca Catalana, li va oferir el suport econòmic necessari per crear un nou centre educatiu on pogués implementar totes les seves ànsies d'innovació i renovació. El setembre d'aquell mateix any, Costa-Pau va obrir l'Escola Súnion a l'actual Avinguda de Josep Tarradellas amb una seixantena d'alumnes. Des del primer dia, aquest centre utilitza un topònim grec, com l'escola de Pedralbes.

La marxa de Costa-Pau va obrir un nou front. De forma extraordinària, el COU del curs 1972-1973 va ser mixt, de manera que hi havia alumnes de Patmos i de Betània. La crisi del mes de novembre del 1973 es va resoldre de forma unilateral, sense la participació de la directora de Betània, fet que molestà Rosa Maria Omedes i que provocà que l'escola de noies renunciés a qualsevol mena de participació en el COU d'aquell curs. Per acabar-ho d'adobar, el director de primària, en Bartomeu Palau, va dimitir i també va marxar de Patmos. Els conflictes s'acumulaven.

Davant tots aquells problemes apareguts a l'inici de la dècada de 1970, moltes persones van creure que s'havia de reaccionar d'una sola manera: enfortint les estructures. Això significava que Betània i Patmos s'havien de fusionar. Probablement, la

mateixa creació d'AGES, Agrupación Escolar, havia nascut amb la promesa d'una futura integració de les dues escoles. L'ambient de l'època també conduïa a la fusió. Però tothom sabia que aquell pas endavant no seria gens fàcil. ●

Organicisme

Acordar pacientment
els pals i les veles
de l'Escola
amb els vents
i les aigües
que la mouen
sempre a favor
dels seus navegants.

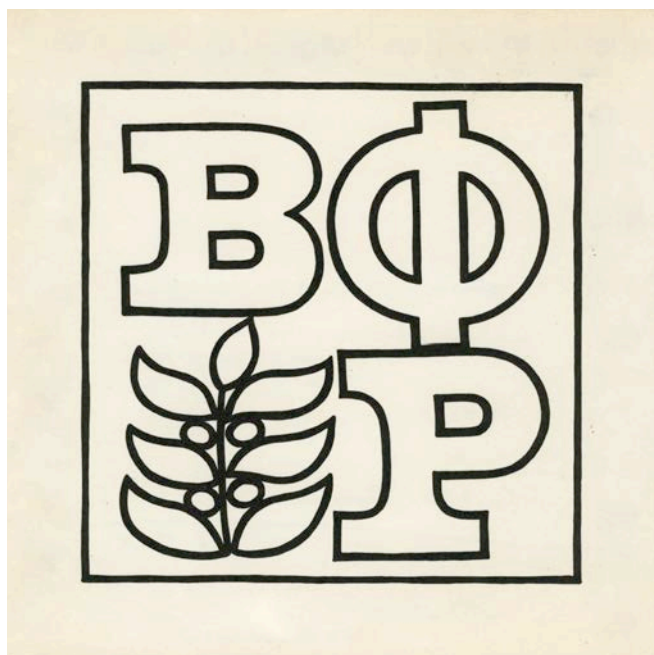
1975

ESCOLA
BETÀNIA-PATMOS

CORDIALITAT

El quinze de setembre de l'any 1975 era dilluns. Espanya vivia temps transitoris prenyats d'incertesa. Les tensions entre els grups que donaven suport a la dictadura eren evidents des de feia temps. Un Franco ancià patia diverses malalties que s'agreujaren a partir del mes d'octubre. El vint-i-set de setembre, el règim executà tres militants del FRAP –una organització d'extrema esquerra– i dos membres d'ETA –un grup terrorista basc. Un parell de mesos després, el vint de novembre, el dictador Francisco Franco moria després d'una llarga i grotesca agonia. Però la desaparició del Caudillo no va comportar cap canvi immediat en el règim. El seu successor, que ho fou a títol de rei, Juan Carlos de Borbón, va mantenir l'últim president de govern de Franco, Carlos Arias Navarro, al capdavant del seu primer executiu. L'autoritarisme es mantenia. La cordialitat encara no havia arribat.

Uns mesos més tard s'esdevingueren els canvis que van caracteritzar la transició d'un sistema dictatorial cap a un altre, democràtic. El tres de juliol del 1976 Joan Carles I va designar com a president de govern a Adolfo Suárez. El divuit de novembre del mateix any les corts de l'antic règim van iniciar el desmantellament orgànic del franquisme amb l'aprovació de la Ley para la Reforma Política. Setmanes després, els partits polítics van ser legalitzats i el quinze de juny del 1977 es van celebrar les primeres eleccions democràtiques d'ençà de la Guerra Civil. La posterior discussió i aprovació de la Constitució espanyola, el sis de desembre del 1978, va posar en marxa, definitivament, el sistema democràtic a Espanya. En poc més de dos anys, el context polític i jurídic del país havia canviat completament. La paraula icònica d'aquella etapa fou “consenso”, és a dir, l'acord entre unes parts que procedien de punts cardinals radicalment

oposats: els que venien del franquisme i els que havien viscut a l'oposició. El camí no va ser fàcil ni pacífic, però es va fer. Tot-hom va haver de renunciar a quelcom i, probablement, els líders polítics d'aquells anys van utilitzar més el cap que el cor a l'hora d'estrènyer segons quines mans per tal de rubricar segons quins pactes. Des d'aquest punt de vista, van ser temps més dominats per la raonabilitat que per la cordialitat.

A vegades, però, no es va donar ni una cosa ni l'altra. La jove democràcia espanyola va patir el seu moment més difícil el vint-i-tres de febrer del 1981, quan es produí un intent de cop d'estat antidemocràtic que va fracassar. Al cap de poc més d'un any, el PSOE va guanyar les eleccions.

A més, el context socioeconòmic de l'època va ser molt dur. L'anomenada crisi del petroli, iniciada l'any 1973, va abocar el món occidental a un daltabaix caracteritzat per la conjunció de dos factors que generaven una enorme inestabilitat: la inflació i l'atur. Les xifres de l'economia espanyola durant aquesta etapa (1975-1985) són terribles: l'increment dels preus va assolir quotes històriques l'any 1977, quan s'enfilà per sobre del vint-i-quatre per cent; moltes empreses van desaparèixer i l'atur va saltar del nou al setze per cent de la població activa. La situació a Catalunya no fou pas millor: el producte interior brut, que durant la dècada de 1965 a 1974 havia crescut més d'un cinc per cent anual, passà a menys del dos per cent en el període 1975-1979 i arribà a ser negatiu el 1983. Al final d'aquella etapa, a mitjans de la dècada de 1980, Catalunya tenia l'índex d'atur més alt de tot l'Estat, per sobre del vint-i-dos per cent, amb gairebé mig milió d'aturats. La crisi d'aquells anys no tenia res de cordial.

El malestar econòmic i l'establiment de llibertats polítiques van afavorir les mobilitzacions de molts treballadors, inclosos

els mestres i professors. De fet, la primera vaga del sector es va produir l'any 1973 i fou protagonitzada per un col·lectiu més aviat conservador, els mestres nacionals. Durant el primer trimestre del 1976, els moviments vaguístics es van estendre pel país aprofitant el clima de transició política que es vivia. Aleshores, va brotar una gran pluralitat sindical i política, tot i que van destacar dues centrals: Comissions Obreres (CCOO), properes als partits comunistes, i la Unió General de Treballadors (UGT), pròxima als socialistes. Per tal de consolidar la transició política cap a la democràcia, les grans organitzacions obreres es van veure forçades a acceptar mesures laborals i salarials molt dures, com ara els anomenats Pactes de la Moncloa (vint-i-cinc d'octubre del 1977), fet que provocà una posterior pèrdua d'afiliació sindical. Malauradament, la segona crisi del petroli del 1979 i la incapacitat de les autoritats per aplicar reformes efectives van aprofundir el malestar econòmic i social.

La cordialitat tampoc semblava gaire present al món del 1975. La distensió viscuda per les dues superpotències, EUA i l'URSS, d'ençà de la crisi dels míssils de Cuba, va desaparèixer a la dècada de 1970 a causa de l'esmentada crisi petrolera. El debilitament dels Estats Units –provocat, entre d'altres, per l'escàndol d'espionatge polític conegut com el cas Watergate o per la derrota a la guerra del Vietnam, finalitzada el mateix 1975–, va tenir com a conseqüència l'enfortiment de les posicions soviètiques a l'Àfrica –Moçambic i Angola–, Amèrica –Nicaragua– i Àsia –l'Afganistan. Tot plegat va afavorir l'ascens de l'anticomunisme i del neoliberalisme als Estats Units i Europa. L'any 1979 Margaret Thatcher va esdevenir primera ministra britànica i al cap d'uns mesos, Ronald Reagan va arribar a la Casa Blanca. L'antic actor de Hollywood i exgovernador de Califòrnia era un anticomunista furibund que descrivia l'URSS com "l'imperi del mal". Definitivament, no eren temps cordials.

D'altra banda, el fenomen de la descolonització estava arribant al final del seu recorregut. Durant el bienni 1974-1975, les colònies portugueses van protagonitzar lluites ferotges per tal d'aconseguir la seva independència, fet que agreujà la situació interna del país veí, el qual va viure una revolta –la “Revolució dels Clavells”– contra la dictadura més llarga d'Europa. Uns mesos més tard, Espanya va abandonar el Sàhara occidental i va permetre que el regne del Marroc ocupés l'antiga província, obrint un conflicte irresolt encara avui en dia.

A Catalunya, el vint-i-tres d'octubre del 1977 el polític republicà Josep Tarradellas va tornar a Barcelona com a president d'un nou govern autonòmic pactat a Madrid. Després de dos anys seguits amb multitudinàries manifestacions de la Diada de l'Onze de Setembre reivindicant “Llibertat, Amnistia, Estatut d'autonomia” i l'aprovació de la Constitució del 1978, la qual preveia la concessió d'autonomies regionals, el divuit de desembre del 1979 Catalunya va obtenir el seu propi Estatut. La nova llei reconeixia la descentralització de les funcions educatives, de manera que la llengua catalana va esdevenir l'idioma vehicular de l'ensenyament. L'aplicació de la normalització lingüística a partir de 1983 va ser especialment evident a primària.

El món de l'ensenyament estava en ple procés de transformació a causa del desplegament de la Ley General de Educación (LGE) del ministre Villar Palasí del 1970. L'etapa de la primària s'estructurava a l'entorn de l'Educació General Bàsica (EGB) que finalitzava als catorze anys. En acabant, es formaven tres grans grups: els qui havien obtingut bones notes s'encaminaven cap al Batxillerat Unificat Polivalent (BUP), el qual culminava amb un Curs d'Orientació Universitària (COU) que obria les portes de l'ensenyament superior; els menys capacitats i els que no volien estudiar tant s'adreçaven cap a la Formació Professi-

nal (FP) i, finalment, quedava un grup que fracassava a l'escola i penjava els estudis. La LGE, però, no va funcionar bé per un munt de raons exposades pel professor Viñao:

Los problemas de financiación, una aplicación acelerada [...], la llegada al sistema educativo de la generaciones del *boom* demográfico de los años sesenta, las limitaciones derivadas del contexto ideológico, la crisis financiera abierta en 1973, las presiones gremiales y corporativas, las resistencias –lógicas y previsibles– al cambio o a la reforma de los grupos perjudicados en comparación con la situación precedente, la contrarreforma iniciada ya en el mismo órgano legislativo y propiciada por el clima de desánimo y frustración tras las expectativas en un principio despertadas, el mismo carácter de la reforma [...], el cada vez más evidente contraste entre el discurso oficial y la realidad y la misma lógica y dinámica interna del sistema diseñado, desvirtuarán las optimistas, a veces ingenuas, propuestas iniciales.

Malgrat tot, aquell quinze de setembre va ser una jornada estel·lar perquè, per primera vegada en la història de les dues escoles, gairebé totes les nenes i les noies de Betània i tots els nens i els nois de Patmos, així com els claustres d'ambdós centres, es van barrejar en una sola escola.

Més de mil cinc-cents alumnes van participar en allò que els experts anomenaven la “coeducació”, és a dir, la convivència d'alumnes d'ambdós sexes dins una mateixa aula i una única escola, una experiència que anteriorment només havia estat possible fins els set anys a Betània i en algun curs puntual i sempre de forma molt parcial al Clos Montserrat. A les emocions pròpies

de qualsevol primer dia d'escola, s'hi va afegir l'expectació de viure un fenomen fins aleshores excepcional.

El nerviosisme va omplir les aules, els patis i les sales de mestres i professors, però també ho feu la cordialitat de qui emprèn una nova etapa que vol començar amb bon peu. Els temps estaven canviant i les escoles, també. La primera frase del butlletí informatiu ho expressava molt bé quan afirmava: “Aquest curs qui presenta aquest Butlletí no són les escoles ‘Betània’ i ‘Patmos’ (XXXV i XVII anys d’història), sinó l’escola ‘Betània Patmos’.” La fusió de facto dels dos centres es va proclamar amb tota la seva força i tota la cordialitat possible aquell quinze de setembre del 1975; per realitzar-la de iure va caldre esperar nou mesos, un temps prou curt si pensem en el munt d’anys que havien passat fins arribar a aquell moment.

Avui potser sembla clar que les dues escoles estaven destinades a unir-se, però el camí no havia sigut gens fàcil i tampoc ho va ser durant els primers anys de l’enllaç. El primer pas d’aquella llarga jornada s’havia fet l’agost del 1962, quan es constituí la societat civil AGES i els dos centres s’havien aixoplugat sota el mateix paraigua. El fet de compartir el Clos Montserrat, a partir del curs 1964-1965, va afavorir les relacions entre els dos col·legis i estimulà la realització d’algunes reunions per tal de compartir els principis pedagògics de les escoles, sobretot en relació amb la confessionalitat, la convivència de nois i noies i la seva futura col·laboració. Tot el professorat fou convidat a participar-hi i es van crear comissions de treball conjuntes. Des de fora, alguns pensaven que la unió ja era un fet, com per exemple la pedagoga Marta Mata, promotora de l’Associació de Mestres Rosa Sensat, la qual afirmà, en una conferència realitzada l’any 1968, que “la fusió Betània-Patmos, dues escoles diferents, posa de relleu l’enllaç amb la segona generació [d’escoles] a partir

del tall de l’acabament de la guerra del 39”. Certament Mata es va equivocar en utilitzar el terme “fusió” en aquella època, però la va encertar de ple quan afirmà que eren “diferents”.

Un text probablement escrit per la mateixa Rosa Maria Omedes molt poc temps després, confirmava la manca d’unitat dels col·legis quan deia que, en realitat, les dues escoles s’havien agrupat però no s’havien fusionat precisament perquè eren centres distints, ja que havien nascut en moments històrics diferents, les persones que s’hi havien integrat no procedien dels mateixos camps ideològics i alguns matisos en la pràctica dels seus principis i de la seva administració els distingien. En canvi, les dues compartien les idees manifestades als estatuts d’AGES, tenien necessitat de créixer i tant les fundadores de l’una com els amos de l’altre havien renunciat a la seva propietat privada a favor d’una gran empresa que abracés totes les possibilitats pedagògiques. En opinió d’Omedes, l’objectiu que aleshores calia estudiar –encara a llarg termini– era la fusió, la qual facilitaria la coeducació, tot i admetre que els problemes per aconseguir-la serien greus i de llarga i delicada discussió. En això, no l’errava.

L’aprovació d’una nova Llei d’Educació l’any 1970 va donar un nou impuls a la idea de la unió i mossèn Joan Alemany es va erigir com un dels seus màxims avaladors. El camí s’anava fent. Durant els primers mesos de la dècada dels setanta, es van celebrar diverses reunions de coordinació entre els directors de Betània i Patmos, però no va ser fins el quinze de març del 1972 que es proclamà la primera proposta formal d’unió de les dues escoles, tot just deu anys després de la creació d’AGES. El text advocava per l’enllaç perquè aquest havia de possibilitar la coeducació, economitaria algun servei i faria possible arribar al número d’alumnes exigint per l’administració per tal de fer el BUP. A més, els seus patrocinadors pensaven que la unió

proporcionaria homogeneïtat a la direcció i al govern dels centres. La proposta del 1972 fins i tot especulava sobre el nom que la nova institució havia de dur: AGES, Agrupació escolar de Betània-Patmos, per les Escoles de Pedralbes; Betània, pel col·legi del carrer de Plató, i inclús es va parlar de la conveniència de mantenir els noms de Betània i de Patmos per separat en competicions esportives o per altres actes diferenciats entre nois i noies. Quina mena d'unió era aquella que preveia fins a tres nomenclatures diferents per al que, en teoria, havia de ser una sola entitat?

El març del 1972 també es va treballar la composició de la directiva resultant de la fusió i es va dissenyar una fórmula semblant a la de la junta d'AGES, formada pels dos directors de les escoles, dos professors elegits per aquests i mossèn Alemany. Ja aleshores es va apuntar la possibilitat que la presidència s'anés alternant entre Omedes i Teixidor cada un o dos anys. Aquella proposta, carregada d'optimisme, preveia que la unió es podria realitzar o bé durant el curs 1973-1974 o bé al llarg de l'any següent. En realitat, la unió formal va trigar més i la real, un xic més que l'oficial.

Just vuit mesos després de l'anterior proposta, Rosa Maria Omedes va reunir els equips directius de les dues escoles i va manifestar quins eren els principis comuns bàsics, els fonaments que havien d'aguantar el nou edifici. Des del seu punt de vista, Betània Patmos s'havia de caracteritzar per: una escolarització completa, amb el desplegament de totes les etapes anteriors als estudis universitaris –des del jardí d'infants al COU–; una educació enfocada a la llibertat, el diàleg, la responsabilitat personal i el respecte als altres; una formació intel·lectual rigorosa; l'aplicació de tècniques de treball relacionades amb els principis de l'escola activa; una estricta confessionalitat; el

bilingüisme entre el català i el castellà; una obertura constant cap als nous corrents pedagògics; l'erradicació del classisme i la coeducació en un futur pròxim. Aquells pilars havien de sustentar la nova escola. Curiosament, la proposta de denominació del futur centre va canviar de les elucubracions del març de 1972 a l'opció Betània i Patmos d'aquella reunió. En realitat, però, ni una conjunció ni una colla de valors compartits eren suficients per aconseguir l'autèntica unió. Calia anar més enllà.

Mentrestant, la convivència entre les dues escoles s'intensificava: el curs 1972-1973, l'alumnat de sisè de batxillerat compartia les activitats de les tardes dels dimarts; els nois i les noies més grans vivien al primer COU mixt dirigit per Patmos, i es projectaven viatges, actes religiosos i sessions de recuperació conjunts. Al llistat anterior, s'hi va afegir una de les experiències més reeixides de coeducació *avant la lettre*: la creació d'una coral formada per nens de Patmos i nenes de Betània del cinquè curs de l'EGB, dirigida pel professor Lluís Saumell. Evidentment, els alumnes no eren els únics que compartien classes i experiències. Els dos equips executius continuaven fent reunions de treball i hi havia trobades de professors agrupats en seccions per tal de concretar normatives i funcionaments. Semblava que el camí no tenia marxa enrere.

Però també hi havia problemes que retardaren la data prevista de la fusió: les tensions dins l'equip directiu de Patmos; els maldecaps quotidians del propi curs; els problemes laborals; o la negativa de Rosa Maria Omedes a dur la direcció de les dues escoles fins que no se'n precisessin els seus principis i no s'aclarís el sentit de l'actuació d'un grup de professors de Patmos, en són una bona mostra. És clar que hi havia reticències per part d'algunes persones que no ho veien prou clar, i un fet gairebé anecdòtic il·lustra les dificultats d'aquell procés: al final del curs

1972-1973, es va intentar celebrar un sopar amb el professorat dels dos claustres, però la iniciativa va ser acollida amb fredor i no es va arribar a fer. La cordialitat no hi era sempre i els professionals d'ambdues escoles encara es veien molt lluny els uns dels altres.

L'esclat de l'afer Costa-Pau, la tardor del 1973, va generar molts dubtes sobre l'èxit de la futura fusió i una tibantor important entre les direccions de les dues escoles. L'assumpte va reobrir recels i el novembre d'aquell any l'equip directiu de Betània i les seves col·laboradores més pròximes van alertar sobre les exigències d'un grup de professors de Patmos que, des del seu punt de vista, intentaven un canvi en la ideologia dels centres. Per aquest motiu, les dones del carrer de Descartes van demanar que l'esperit religiós de la futura Betània Patmos quedés garantit, van sol·licitar respecte pels principis de la doctrina cristiana a tot el professorat i van expressar el desig que tots els tutors fossin catòlics. A més, les fundadores van voler mantenir l'estructura empresarial de la seva escola, amb un govern que es recolzés en els principis d'autoritat de l'equip directiu de Betània, bo i matisant que:

Això no vol dir que Betània no tingui en compte el canvi que la societat va fer en un sentit d'una participació cada cop més real de tot el personal en els dissenys i marxa de l'empresa i que no es vagi intentant l'acomodació a aquesta exigència que l'Església també reclama.

Afortunadament, la tempesta va escampar i l'empenta per aconseguir la unificació dels dos centres va ser prou forta com per aguantar aquells terrabastalls i altres de semblants. Tant és així que, al cap de pocs mesos, la mateixa Rosa Maria Omedes va presentar una proposta d'organització de la futura escola

unificada, consensuada amb el propi Emili Teixidor. El seu sistema preveia l'existència d'una sola direcció general subdividida en dues grans funcions: la didàctica i la pedagògica. La primera s'encarregaria dels departaments didàctics i estaria encapçalada per en Teixidor. La part pedagògica i d'organització escolar afectaria les diverses etapes educatives, cadascuna de les quals seria dirigida per un encarregat o director de secció, amb Rosa Maria Omedes al capdavant. Una mica més tard, els responsables d'organitzar l'estructura de l'escola unificada van creure oportú que, a banda de les funcions suara exposades, seria adient que Omedes dirigís els primers cursos d'EGB i Teixidor els grups d'alumnes més grans de BUP i COU. Es dibuixava, per tant, una direcció bicèfala.

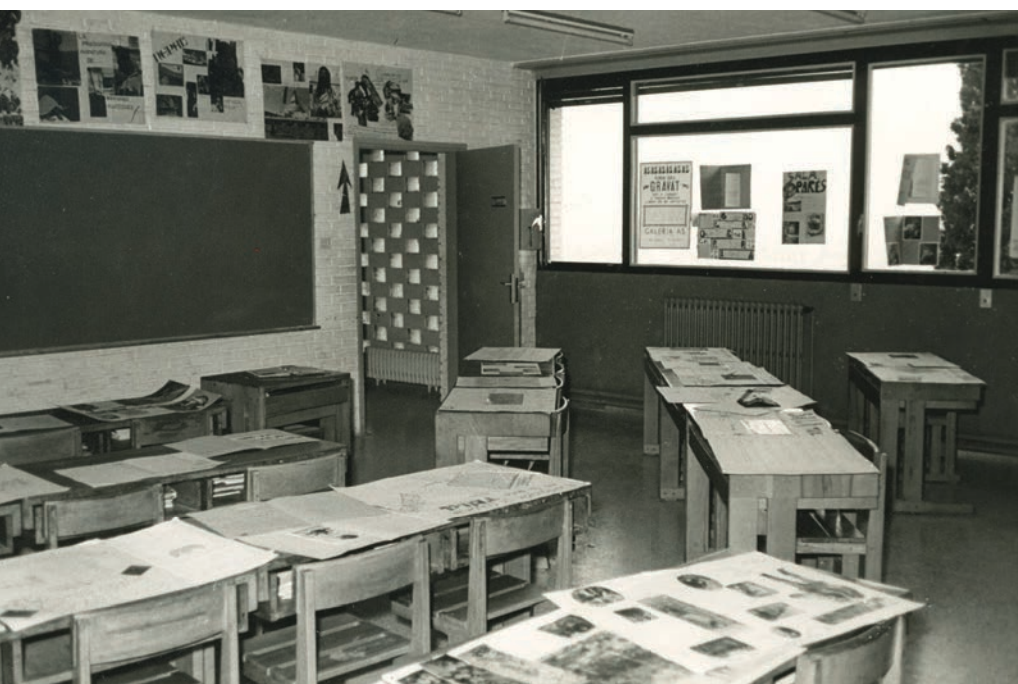
La idea d'una major participació en les decisions directives també feia el seu camí amb prudència, i es va pensar en la creació d'un consell pedagògic que donés suport a la direcció i que, al cap d'un temps, esdevingués l'òrgan rector de les escoles. El dibuix de la futura direcció del centre va ocupar –i preocupar– durant molts anys. El fet de no trobar una fórmula definitiva va generar inestabilitat en un context especialment turbulent. El futur era il·lusionant, però incert.

Un detall no pas menor –i encara no resolt– era el nom de la institució resultant de la unió. L'equip de Betània va discutir força sobre quin havia de ser, i creien que el terme AGES, Escoles Betània i Patmos fora massa llarg i difícil d'acostumar-s'hi, i que per qüestió d'hàbit, les persones continuarien anomenant Betània als espais de l'Hort i de Plató i Patmos a la secció del Clos Montserrat. Elles no eren partidàries de donar-li el nom d'AGES, ni tampoc de posar-li un nom nou. No és que el nom fes la cosa, però aquell assumpte sempre havia estat un detall important.

El curs 1974-1975 va ser fonamental en el llarg i tortuós camí de la fusió. Fou aleshores quan va aparèixer el primer butlletí informatiu conjunt de les dues escoles. Fins llavors, sempre havien aparegut per separat, Betània en feia un i Patmos en publicava un altre. En canvi, el setembre del 1974, el nou butlletí unia la branca d'olivera amb la lletra Φ mitjançant la conjunció i, és a dir, els dos centres anaven plegats però encara no estaven units.

En la seva presentació, signada conjuntament pels dos directors, s'anunciava públicament l'objectiu desitjat: “Són molts anys de treball que ara volem culminar amb una nova etapa que considerem necessària i decisiva, com és l'unir les dues escoles per tal de sumar esforços i fer possible la coeducació a tots nivells.” Alhora, Omedes i Teixidor van reconèixer que aquell pas no era una comesa fàcil, però que estaven determinats a executar-la i afirmaven que “ho volem tirar endavant convençuts que cal fer-ho precisament ara”.

Com que eren temps confusos, en aquell document van voler aclarir diversos temes. En primer lloc, van exposar les classes on ja es practicaria una coeducació total durant aquell curs de 1974-1975 –al parvulari, a gairebé tota la primera etapa d'EGB i al COU. A continuació apareixia un quadre unificat del professorat, sense distingir entre els de Betània i els de Patmos i, tot seguit, es podia llegir una llarga explicació sobre la formació religiosa dels dos centres, exposant amb claredat tant la seva confessionalitat catòlica, com el fet que a les classes de religió s'impartiria cultura religiosa sense apel·lar a l'acceptació de la seva fe i establint que la catequesi no era la seva missió, sinó que aquesta s'havia de vehicular cap a una comunitat parroquial, tal com recomanava mossèn Joan Alemany. La participació dels alumnes, doncs, en actes litúrgics i jornades de reflexió era absolutament lliure.

A nivell pedagògic, el curs 1974-1975 disposà de matèries amb grups de quinze alumnes per facilitar-ne el seu aprenentatge –llengües estrangeres, plàstica, pretecnologia, música–; es pretenia aconseguir un domini igual de bo tant de la llengua catalana com de la castellana, motiu pel qual s'ampliaren les hores de classe de català; s'organitzaven activitats lliures la tarda dels dijous per fer teatre, cinema, escacs, cant coral, jardineria, jocs dirigits o estudi de recuperació i, a més, hi havia diversos clubs d'esports. El to d'aquell butlletí sí que era cordial.

I, finalment, va arribar el moment estel·lar de la unió definitiva. El butlletí del curs 1975-1976 duia una presentació signada pels dos codirectors del centre, tal com s'havia planificat a les últimes reunions. Rosa Maria Omedes era la responsable d'EGB i Emili Teixidor, de batxillerat. També es preveia un consell pedagògic –encara en projecte de constitució– que havia d'estar format pels representants dels fundadors, de la direcció, dels equips gestors i tècnics, dels caps de departament i dels tutors i professors. La seva funció havia de ser la de prestar suport a la direcció de l'Escola, a la qual havia d'assessorar i contradir, si fos el cas, així com regular qüestions importants d'ordre personal, laboral o pedagògic. Dit consell pedagògic va tardar mig any a formar-se. Pel que fa a la qüestió nominal, l'afer es va resoldre de manera ben simple. El nom de l'Escola s'expressava amb la fórmula Betània Patmos. No hi havia conjunció ni guionet. Només hi havia un espai en blanc que separava les dues paraules.

Aquella Betània Patmos pretenia educar els nois i les noies en el sentit de la responsabilitat i proclamava que la funció primordial del centre era aconseguir que l'alumnat es fes seus uns mètodes de treball seriosos. L'escola fusionada propugnava una actitud oberta i democràtica, arrelada al país i a la societat, i tot

plegat s'havia d'aconseguir en un clima de distensió, amb senzillesa, sinceritat i, fins i tot, bon humor. Betània Patmos defugia l'immobilisme, la magnificència del professorat, l'obediència sistemàtica i la classe magistral com un fet habitual, i s'inclinava a favor de l'esperit crític, la creativitat, la lliure expressió, el gust pel treball ben fet i el servei als altres.

L'exigència era una de les característiques del centre, així com la prudència a l'hora d'acceptar tot el que fos nou. Es rebutjaven les actituds competitives i es preferia el treball en equip. L'alumnat havia de participar en la gestió del centre, però acceptant l'existència d'una jerarquia. Aquests eren els principis inspiradors de la “nova” escola.

La institució també s'havia de posicionar amb relació a tres aspectes fonamentals: l'ús de la llengua catalana, la qüestió religiosa i l'anomenada formació social. En un document confidencial escrit el mes de febrer del 1975, la direcció volia que els seus alumnes tinguessin un bon nivell en les dues llengües del país, però com que entenia que l'ambient, dins i fora del centre, encara era castellanitzat, recomanava unes actuacions concretes que afavorissin el català –avisos interns i cartells en aquesta llengua; ús del català en alguna altra assignatura, tot i acceptar que l'ensenyament en general es feia en castellà; presència de llibres i revistes catalanes a la biblioteca, etc. La qüestió sociolingüística mai ha estat fàcil a Pedralbes.

En segon lloc, Betània Patmos, començant pel seu propi nom, continuava traspuant, pregonament, una ideologia cristiana. El centre mantenia la seva tradicional confessionalitat i la voluntat d'impartir uns continguts religiosos sense apel·lar a l'acceptació del seu missatge. Això sí, acceptava professors i alumnes no cris-

tians “mentre la seva actitud no creï confusionismes ideològics i sàpiguen respectar els dogmes de l'Església catòlica”.

I, finalment, en relació amb la “formació social”, Rosa Maria Omedes reconeixia les contradiccions flagrants que hi havia a l'Escola: l'ambient social era classista, però es volia donar una visió evangèlica dels fets; calia defensar els drets humans, però no es volia caure en posicions marxistes que posessin en perill l'estructura de la mateixa institució; i s'havia de donar un to de sobrietat, senzillesa i esperit de treball i de servei, tot i que els receptors d'aquest missatge aplaudien els principis però no els practicaven prou. La resposta enfront d'aquelles paradoxes passava per trobar solucions particulars per cada cas i situació, però l'equilibri, com sempre, era el més complex d'assolir.

Malauradament, a vegades les coses no surten com hom les ha planificat, i el muntatge directiu dissenyat per Omedes i Teixidor durant mesos va canviar de cop i volta. El vint-i-nou de setembre d'aquell 1975, el propi Emili Teixidor va informar que, segons les negociacions prèvies, fora convenient que una sola persona s'encarregués de la direcció general de l'Escola en benefici d'una política pedagògica i laboral unitària, i que el càrrec podria ser rotatori. Aprofitant aquesta circumstància, amb la prudència necessària i amb l'estímul de Rosa Maria Omedes, l'antic director de Patmos va demanar una excedència d'unes setmanes, la qual va obtenir.

Sis mesos més tard, AGES va prorrogar-li la baixa temporal fins al final del curs. L'absència de Teixidor comportà que la direcció general de l'Escola anés a parar a mans de Rosa Maria Omedes, la qual hagué de gestionar la unió de dos claustres amb maneres de ser i de fer prou diferents i que no sempre van saber mantenir una actitud cordial.

Un dels motius bàsics de la marxa d'en Teixidor va ser el seu interès per dedicar-se a altres tasques que l'atreïen tant com la docència –la literatura, el cinema, el periodisme–, però no fou l'únic factor. També cal comptar amb raons de caire molt personal. En una carta que va enviar al seu bon amic Juan Francisco López Castro uns anys més tard, el cofundador de Patmos li explicava que la seva pertinença es degué, en bona mesura, al fet que havia perdut la fe en la religió, i li deia:

[...] incapaç de fer créixer un ideal [el catolicisme] que molts pares, no tots, estimen i volen i jo respecto. Respecto tant aquesta actitud il·lusionada –essencial per mi per educar– que vaig preferir començar un altre camí que no saber ajudar més els nois i pares en aquest seu camí.

Teixidor es va traslladar a París, on va entrar a treballar a la casa editorial de Robert Lafont. Allà va dirigir una revista de cinema i va estudiar mitjans audiovisuals. La desconexió no va ser total perquè sovint baixava a Barcelona i es trobava amb la mateixa Rosa Maria per comentar l'evolució de l'Escola. Però, just al cap d'un any de la seva marxa, es va produir un fet inesperat: la junta d'AGES va demanar a Teixidor que retardés la seva reincorporació al col·legi per, d'aquesta manera, donar més temps a la directora per consolidar la fusió. El fundador de Patmos ho va acceptar i va fer un nou any d'excedència. Potser sense saber-ho, l'Emili Teixidor estava tancant una etapa de la seva vida, la que havia iniciat el 1959 als barracons del carrer de Bisbe Català, i n'encetava una altra, lluny de la seva “escola per a la universitat”. El comiat fou amarg i gens cordial, i hom constata que la pèrdua de fe no afectà, només, a les seves creences religioses. Teixidor també deixà de confiar en algunes persones de Betània Patmos. Així doncs, a finals de la dècada de 1970, l'Emili Teixidor va entrar a treballar en una filial de l'Editorial Salvat, propietat del

seu bon amic Manuel Salvat; va reprendre la seva trajectòria literària; va impulsar un projecte educatiu de teatre infantil i juvenil i va començar a col·laborar en els mitjans de comunicació fent de guionista i periodista. Es considera que la seva carrera com a autor de novel·les per a adults es va iniciar amb el recull de contes titulat *Sic transit Gloria Swanson* (1979), un text que va rebre el premi de la Crítica Serra d'Or 1980 a la millor obra narrativa de l'any. El mestre i director de Patmos s'estava convertint en tot un referent de la literatura catalana.

Sense l'Emili Teixidor, la sexagenària Rosa Maria Omedes hagué de liderar una nova Escola amb una altíssima complexitat i en un moment històric ben difícil. Una de les problemàtiques més enceses era la qüestió laboral, la qual s'arrossegava des de feia temps. En aquest sentit, el primer gran conflicte va esclatar ben aviat, quan el personal de l'Escola es va declarar en vaga entre els dies sis i tretze de febrer del 1976.

El professorat reivindicava un augment salarial i millores en les seves condicions de treball. Per la seva part, la directora creia que calia racionalitzar l'estructura del centre i posar ordre a l'horari del claustre, però la vaga no li semblava la millor manera d'afrontar els problemes. Finalment, la junta d'AGES veia amb bons ulls les propostes d'Omedes, però es negava a aplicar un augment mensual dels salaris bo i al·legant que tal mesura comportaria un increment significatiu del dèficit del col·legi, el qual ja s'havia intentat cobrir amb diverses pujades de quotes. El conflicte estava servit.

La majoria de pares es va disgustar i irritar molt amb la vaga, especialment pel fet que a Betània Patmos l'aturada fou més llarga que a les altres escoles del barri, i perquè els mestres van

rebre l'ordre de no informar els seus alumnes sobre els motius de l'aturada, creant un estat de tensió entre pares i ensenyants. Moltes famílies es van trobar desconcertades i van començar a perdre la confiança en l'Escola. A més, algunes estaven en desacord amb la postura de la direcció i van voler intervenir de manera més contundent en els afers del centre. La cordialitat també es va trobar a faltar en aquells moments.

Enmig d'aquest ambient crispat, Rosa Maria Omedes va comparèixer a l'assemblea de l'Associació de Pares dels Alumnes de les escoles el dinou de febrer del 1976 per comentar els principis del col·legi. La directora va repassar els punts principals dels estatuts d'AGES del 1965 i va admetre que la unió de les dues escoles per tal de fer la coeducació havia implicat la renúncia a la idiosincràsia i a la manera de fer pròpia de cada centre.

Des del seu punt de vista, les magnituds de l'Escola –set-cents pares i cent seixanta treballadors– implicaven una gran diversitat d'ideologies, però, això sí, totes havien d'acceptar l'ideari de la institució. Omedes opinava que:

Els pares han de posar-se a treballar a través de l'Associació i enlloc de fer demostracions isolades de disconformitat i pressionar en sentits contraris de per on va l'Escola, s'han de replantejar si no s'han equivocat i si no esperaven quelcom que no estem decidits a donar. [...] No tots els alumnes són sensibles al nostre fer pedagògic, és segur que molts d'ells estan necessitant un altre tipus d'institució educativa. [...] En quant als professors, si els seus que reivindiquen són els mateixos per totes les escoles, podran lliurement anar a treballar on el context general escolar estigui més d'acord amb el concepte que tinguin d'home i de la funció educativa que volen dur a terme.

La resposta de la direcció a les vagues d'aquell mes de febrer no va ser tan contundent. Omedes va defensar una política conciliadora i va intentar posar d'acord les parts enfrontades. La fundadora de Betània va cloure el seu discurs tot dient:

Voldríem ser una vegada més pioners, ara d'una entesa i comprensió total, esforçant-nos a escoltar-nos i intentant posar en comú els criteris i punts de vista, tots, mereixedors de respecte i apreciació. Voldríem que ni un marxés de la col·lectivitat que hem creat, però si fracàssem en l'intent, no ens espantarem, manera hi haurà de reconstruir el puzzle que entre tots haurem esgarriat.

Tot i les fortíssimes tensions, la directora confiava en el futur de l'Escola, i en una carta dirigida a l'Emili Teixidor quan aquest residia a París, Omedes li va escriure: "l'Escola marxa, els fets actuals la sotreguegen, però d'aquesta fase de crisi passarem a una necessària clarificació." Malauradament, la "fase de clarificació" encara va tardar força anys a arribar.

Durant aquells mesos, les turbulències repercutien en la pedagogia. Per exemple, la primavera del 1976 els viatges d'estudis dels alumnes es van suspendre per la por a les vagues del personal; el juliol del mateix any es van crear grups-classe nombrosíssims a primer de BUP per tal d'estalviar diners i, a finals d'any, la convivència al menjador entre professors i alumnes es va deteriorar quan els primers van segregarse dels segons pel soroll i la incomoditat que generava compartir l'àpat amb els seus. Uns mesos més tard, Rosa Maria Omedes va assenyalar la necessitat de tancar el Clos Montserrat per dificultar les escapades dels alumnes fora del recinte escolar i evitar l'entrada de persones alienes a la institució. Certament, l'ambient era d'un cert desori.

BETTER

Malgrat les dificultats del primer curs fusionats, l'u de juny del 1976 l'assemblea general de socis d'AGES va aprovar, formalment, la unió de Betània i de Patmos per tal de crear una "nova" escola que, oficialment, passà a dir-se Betània-Patmos. Potser sí que la institució era una, però el guionet que separava els dos noms bíblics simbolitzava la coordinació de dues idees independents que concorrien en un mateix nom. La fusió no era absoluta. Certament, l'escola femenina i la masculina compartien una idiosincràsia similar –ambdues eren privades, catòliques, seglars i amb voluntat d'oferir una formació integral de cara als estudis superiors–, però també hi havia mentalitats i maneres de fer molt diferents que convivia malament.

El curs 1975-1976 no només va ser el primer de Betània-Patmos, sinó també el de la implantació de la coeducació a tots els nivells amb un resultat que fou qualificat de "sa" i "estimulant". A la memòria final del curs, es pot llegir el següent sobre la convivència de nens i nenes i de nois i noies a les aules:

A quasi tots els ha divertit la nova situació i els més joves han passat de la discreció dels primers dies a l'esvalot i la indisciplina, però amb un resultat final positiu. Com a anècdota il·lustrativa, un grup de Plató que per raons insalvables estava constituït per nenes soles, han manifestat les alumnes i llurs pares la queixa de sentir-se gairebé menystinguts o estafats.

En canvi, la situació laboral del claustre de mestres i professors era preocupant. Segons la direcció, hi havia un grup minoritari, però molt reivindicatiu, simpatitzant d'organitzacions polítiques i socials d'esquerres, majoritàriament procedent de Pat-

mos, "que busquen una justícia i que lluiten amb entrega", i un altre de més nombrós que no se sentia escoltat a les assemblees de treballadors i que havia optat per la indefinició. Els pares vivien tot allò "desconcertats i desconfiats" i alguns valoraven l'actuació de la direcció negativament i reivindicaven més representativitat. Per la seva banda, els alumnes eren "víctimes del dualisme família-escola" i "perden alguns el prestigi en què tenien als seus professors o bé participen del desconcert que origina la falta de cohesió ideològica entre els educants". Per tot plegat hi havia un cert esverament, perquè aleshores ja es preveia que molts alumnes causarien baixa, que les quotes pujarien i que hi hauria canvis ideològics. Finalment, un membre de l'equip directiu va escriure:

La Direcció ha exposat a la Junta d'AGES que no és possible ni convenient que s'iniciï el curs vinent amb l'actual estructura directiva. E.T. [Emili Teixidor] està disposat a donar classes de Literatura, a ajudar l'Escola com a membre d'AGES però no desitja continuar amb la funció de Director. Rosa Mª Omedes demana a la Junta que busqui la solució per tal d'enfortir el nivell direccional i fer una reestructuració general de l'Escola. No és sostenible la posició actual a cap nivell i l'actual Direcció no assumeix la responsabilitat del futur de l'Escola.

La tempesta havia començat i la tronada era molt sorollosa. La pròpia Omedes tenia ben clar que la unió era un repte de gran magnitud, no només per la qüestió laboral o per l'estructura directiva, sinó per aspectes estrictament personals dels professionals de Betània-Patmos. Ella mateixa ho descrigué magistralment:

[...] moltes persones han hagut d'adaptar-se a una altra dinàmica de treball en grup, a uns altres hàbits, a uns

altres companys, a unes altres directrius; s'han hagut de desfer grups units per afinitats personals i per amistats concretes al llarg de molts anys de treball en comú; han hagut d'acceptar nous condicionaments, deixar àmbits de treball que ja havien esdevingut còmodes i entranyables, renunciar a estructures parcials que els afavorien i prescindir de factors sentimentals que per a alguns compten molt.

Sens dubte, el canvi era present a molts ambients diferents d'aquella època. El consiliari de les dues escoles, mossèn Alemany, també el va experimentar quan el 1976 va substituir mossèn Narcís Saguer com a rector de la parròquia de Sant Ildefons, al carrer dels Madrazo del barri de Sant Gervasi, on feia deu anys que exercia d'ecònom. Mossèn Joan va estar al capdavant de Sant Ildefons fins el 1998. L'objectiu del nou rector, és clar, perseguia canviar l'estil tradicional de la parròquia per tal de desenvolupar-hi una autèntica comunitat cristiana, regida per una assemblea de fidels amb un Consell Pastoral. El seu sentit final era l'anomenada "pastoral de conjunt", és a dir, el treball col·laboratiu de diverses parròquies i altres elements eclesials d'un mateix sector pel que fa a la litúrgia, els sacraments, la predicació, la catequesi, càritas, l'atenció a la realitat i als fets socio-polítics i un llarg etcètera. Inicialment, cinc parròquies de Sant Gervasi es van adherir a la iniciativa de Sant Ildefons, tot i que, diverses dificultats van provocar, al cap d'un temps, la desintegració de la "pastoral de conjunt" i la seva posterior desaparició. D'alguna manera, Betània i Patmos feien un camí semblant i, com a la parròquia del carrer dels Madrazo, les dificultats també hi van fer acte de presència.

L'any 1977 l'organització institucional de Betània-Patmos va partir un nou contractemps. El senyor Ricard Viladomiu, president

d'AGES, va dimitir, de manera que Rosa Maria Omedes, que ja ostentava la direcció general del centre, va haver d'assumir la presidència de la societat civil. Al cap d'unes setmanes, els dimissionaris van ser dues figures destacades de Patmos, Joan Brescó i Esteve Vendrell, els quals van deixar el seu càrrec directiu. El comentari que Rosa Maria Omedes va deixar per escrit mentre buscava els seus substituïts és ben significatiu de la situació d'aquella època: va tenir moltes dificultats per trobar-los "dada la escasa vocación [de gran part del professorat] a estos cargos". El motiu pel qual molts mestres no volien formar part de la junta d'AGES ni representar-la era pels sovintejats conflictes de la societat civil amb els treballadors i per l'angúnia que suposava haver-se d'enfrontar als propis companys. La dialèctica patró/treballador obria esquerdes profundes.

Per aquest motiu, l'estiu del 1977 es va crear una comissió directiva –equivalent al que hauria de ser la junta d'AGES– formada per quatre pares d'alumnes, la gerent –Electra Esteruelas– i la directora general. Un dels progenitors del nou equip de govern del centre, el senyor Josep Villalba i Ripol, esdevingué un actívisim protagonista de la institució durant aquests anys i també en els propers. La nova comissió havia de col·laborar en la direcció de l'Escola, volia estar present en les reunions d'AGES i de l'Associació de Pares i, fins i tot, disposà d'un despatx al Clos Montserrat. Hom té la impressió que, superada per les circumstàncies, Rosa Maria Omedes va obrir les portes del govern de l'Escola a una colla de pares que tenien ganes de dur el rumb de la institució.

Aquesta comissió va ser l'encarregada de ratificar la decisió de la direcció de cessar els professors Blanch i Alegre del seu càrrec de tutors; de substituir una de les professores inicials de Patmos, María José Vela, per una altra persona –i, al cap d'un

any, Carlos Álvarez Solís, marit d'Odile Kurtz, antiga alumna i mestra de Betània, esdevingué nou professor d'educació visual i plàstica de l'Escola– o de cessar l'administrador de la institució, el senyor Claudio Pellegrero, el qual fou reemplaçat per Josep Bonet, que tampoc va aguantar gaire en el càrrec. La volatilitat de les persones que havien de dirigir l'administració de l'Escola és una raó fonamental per entendre les penúries materials d'aquells anys.

Les mobilitzacions del professorat van continuar. El desembre del 1977 els treballadors reclamaven que es fessin unes úniques eleccions sindicals, sense distingir entre les Escoles Betània de Sant Gervasi i Betània-Patmos de Pedralbes. Com que ni Rosa Maria Omedes ni Electra Esteruelas hi estaven d'acord, les tensions laborals es van aguditzar. A més, l'antic director de Patmos, Emili Teixidor, havia tornat a Barcelona i havia demanat fer algunes classes de literatura a l'Escola. La seva demanda no només fou denegada, sinó que, a més, va esclatar una agra polèmica entre ell i AGES per una qüestió econòmica. Els temps eren turbulents i canviants i la cordialitat anava escassa.

Les participacions socials de les fundadores de Betània –Rosa Maria i Montserrat Omedes, Electra Esteruelas i Montserrat Luandra– i dels fundadors de Patmos –el propi Emili Teixidor i el senyor Josep Cervera– foren traspassades a favor de l'Associació de Pares, la qual es fusionà de manera orgànica i efectiva amb AGES. D'aquesta manera, els pares més intervencionistes guanyaren quotes de poder dins la institució.

Tot i que Teixidor va cedir tots els seus drets sobre l'Escola Patmos a la societat civil, cap de les seves peticions –poder-se acomiadar dels pares oficialment i personal; fer algunes classes de literatura a l'Escola i la seva reclamació econòmica– va ser

atesa. El disgust del fundador fou més que notable i, malauradament, es va allargar durant tota una dècada.

Per si no n'hi hagués hagut prou, les dificultats econòmiques van provocar que Omedes es reunís amb equips directius de centres similars amb l'objectiu de presentar una petició conjunta a la Generalitat de Catalunya per obtenir una subvenció pública, comproment-se, en contrapartida, a seguir les línies educatives que fixés l'administració. Aquesta decisió és prou significativa del malestar financer que hi havia en aquells moments, ja que les dues escoles sempre, des dels seus inicis, s'havien mostrat molt zeloses de la seva pedagogia, lliure de les interferències de governs o de modes pedagògiques. Es conserva un guió dels arguments que Omedes i els directores de centres similars a Betània-Patmos volgueren compartir amb el Conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Pere Pi-Sunyer, l'any 1978. Entre d'altres idees, aquelles escoles es presentaren amb la “voluntat de fer un servei públic” i el desig de continuar fent-lo; estaven convençudes “d’haver fet i de fer un servei en circumstàncies difícils, de vegades molt difícils”, per haver nascut durant el franquisme; sabien que havien estat pioneres i que moltes altres escoles seguien i aplicaven la seva manera de fer basada en “la coeducació, la pedagogia activa, el respecte als drets de l’infant, la relació amb els pares, etc.”, i per això oferien la seva experiència a tots els que volguessin conèixer-la amb la col·laboració de l'administració. A canvi, demanaren diners al nou govern català.

Una de les escoles que havia aplicat la metodologia de Betània-Patmos i que encara formava part de la seva constel·lació, l'Escola Tramuntana del Carmel, passava pel seu particular *via crucis* econòmic. Ni les escasses aportacions dels pares i mares dels seus alumnes, ni les subvencions públiques, ni les ajudes

provinents d'AGES eren suficients per arreglar les mancances pressupostàries. Una representació d'aquell centre va informar del seu perillós estat pel retard en l'arribada d'unes subvencions pendents i va sol·licitar un prèctec a AGES, la qual no va poder concedir-lo perquè la institució no tenia els diners demanats i pel dubte de poder-los recuperar en el seu moment. En part, les dificultats a la tresoreria de Betània-Patmos s'explicaven pel significatiu increment de la morositat. Finalment, però, l'Escola Tramuntana va superar els entrebancs i el curs 1979-1980 es van inaugurar les noves instal·lacions. D'ençà d'aleshores, les aportacions pecuniàries de col·laboradors com el senyor Josep M. Borrull ja no van ser necessàries. L'any 1991 l'Escola va passar a dir-se Institut Ferran Tallada, nom que manté en l'actualitat.

Mentre l'Escola Tramuntana es transformava, l'estiu del 1978 va presenciar el naixement d'una nova publicació que havia de promoure el nom de Betània-Patmos tant dins com fora dels seus límits. Tal mitjà va prendre la forma d'un diari i va dir-se *Parlem-ne*. De fet, era l'Associació de Pares qui l'editava, i Rosa Maria Omedes va recordar que aquell no era el primer mitjà de comunicació de la història de l'Escola. Anteriorment hi havia hagut un butlletí de Betània, “una mica pueril [...], però sincer i entrenyable”, amb prop de cent números, i més tard va aparèixer una revista més pretensiosa amb el nom de *Vacances* i d'una vida breu. Els primers sis números del diari *Parlem-ne* es van publicar entre el 1978 i el 1980. L'any 1982 es va treure el número set i després es deixà d'editar per raons estrictament econòmiques. Les xifres són ben simptomàtiques de com anaven les coses en aquells temps.

Malgrat les dificultats, els mesos se succeïren i el tercer curs funcionats es va acabar sense cap més sobresalt. A l'inici del curs 1978-1979, el consell directiu de l'Escola es va constituir amb

la presència de tres professors –Montserrat Omedes, Trini Anglada i Maria Dolors Rierola, les tres provinents de Betània– i tres pares –els senyors Garcia, Recasens i Villalba–, un dels quals, concretament l'actiu Josep Villalba, n'exercí el càrrec de secretari, probablement el més executiu si tenim en compte que aquell consell funcionà sense una presidència. Aquest organisme s'encarregà de representar tant la junta directiva d'AGES com la junta de l'Associació de Pares. Progressivament, Villalba anava esdevenint l'home fort de Betània-Patmos.

La suposada escassa identificació d'una part del claustre amb la direcció de l'Escola era una qüestió recurrent i, durant aquests anys, els canvis en la plantilla sovintejaven. Res era fàcil i la pròpia Rosa Maria Omedes hagué d'assumir la coordinació d'alguns cursos de primària davant la dificultat de trobar algú que s'encarregués de la direcció de la mateixa. Finalment, el gener del 1979 es va considerar que l'home adient per la coordinació d'aquella etapa era el senyor Xavier de Rosselló i Seitún.

L'entrada de Rosselló va facilitar un nou canvi en el consell directiu, el qual estigué format per les esmentades mestres de Betània, el citat Rosselló i el filòleg Lluís Busquets, director dels cursos dels alumnes més grans. Ells eren els responsables de la direcció executiva de l'Escola a partir de la primavera del 1979. La directora general va acceptar tots aquells canvis i, qui sap si cansada de tantes tensions, va comentar que el futur director general de Betània-Patmos hauria de sortir d'algun d'aquells noms. El relleu estava a prop.

El clima continuava enrarit arreu, també entre l'alumnat, i els casos d'indisciplina, amb la conseqüent obertura d'expedient i l'amenaça d'expulsió escolar, van sovintejar durant l'any 1979. La cordialitat s'esfumava també entre alguns alumnes.

Enmig de tots aquests maldecaps generats per l'Escola Betània-Patmos de Pedralbes, l'any 1979 Rosa Maria Omedes hagué d'afrontar una crisi que degué ser especialment sensible per a ella, perquè va afectar la seva estimada escola de Sant Gervasi, Betània. Efectivament, el centre dels carrers de Descartes i de Plató es mantenia obert, però amb greus dificultats. La manca d'infants provocava un dèficit de tres milions de pessetes i molts dubtes sobre el seu futur. Per això, el mes de maig es va establir un termini màxim de dos anys per decidir si l'Escola Betània quedava definitivament separada de Betània-Patmos, si ambdues quedaven unides per convenis d'interrelació o si bé el col·legi de Sant Gervasi era absorbit per AGES. Com es veurà més endavant, no va caldre esperar tant per resoldre l'interrogant que hi havia al damunt de la històrica escola.

L'any 1979 va presenciar la ruptura de moltes coses. El tercer administrador en poc temps, el senyor Martínez Dalmau, va ser baixa per problemes personals. Entre els mesos de setembre i octubre, l'Escola va patir cinc amenaces de col·locació de bomba –totes elles falses– que van provocar l'avís a la policia i el desallotjament de les instal·lacions. Però l'autèntica bomba va esclatar el dinou de juny d'aquell any, quan la directora general, Rosa Maria Omedes, i la gerent d'AGES, Electra Esteruelas, van comunicar que deixarien el seu càrrec executiu per esdevenir assessores tècniques de Betània-Patmos. El cinc de setembre, Omedes, una de les fundadores de la institució, va confirmar la seva renúncia a la direcció de les dues escoles –la de Pedralbes i la de Sant Gervasi– pel desig exprés dels pares de la junta d'AGES. Tot i que el desgast derivat de les nombroses problemàtiques d'aquells anys, començant per la mateixa complexitat de la fusió de dos claustres tan diferents i la proximitat a l'edat de la seva jubilació, contribuïren a prendre la decisió de deixar la direcció de l'obra de la seva vida, cal entendre que van ser

un grup de pares alertats per la marxa de l'Escola els qui van forçar el relleu. Si se'ls havia obert la porta per dur el rumb de la institució, ara estaven disposats a actuar amb contundència. La intenció d'Omedes era plegar el trenta de juliol del 1980. Els fets, però, es van precipitar i no ho van permetre.

A finals del mes de novembre, un informe del secretari de la junta d'AGES, el senyor Villalba, aconsellava el nomenament immediat d'un nou director a causa de la manca de coherència de l'equip directiu i per l'absència d'un administrador –per raó de la malaltia del senyor Martínez Dalmau, substituït del senyor Bonet. Tot i l'oposició d'Omedes, la junta va decidir triar un nou director immediatament. El senyor Rafael Garcia va proposar el nom de Xavier de Rosselló, el qual s'imposà en la votació dels membres de la junta d'AGES amb sis vots favorables, dos en contra i dues abstencions. Així fou com Rosselló esdevingué director de les dues escoles –Betània i Betània-Patmos. El desembre del 1979 el nou director va escriure:

Certament que els moments actuals no són fàcils. Estem en uns moments de transició en què hem de revitalitzar les essències de l'Escola amb el seu esperit creador que sempre ha tingut, i potenciar la seva identitat. [...] Les escoles, les famílies i d'altres estaments de la societat estan patint un enrenou de canvis que de vegades fa difícil trobar el just punt d'equilibri per aconseguir nous valors sense perdre els anteriors. Una mica ens ha passat en l'educació. Volent introduir els valors de llibertat, democràcia, igualtat, etc., potser hem perdut la disciplina, el respecte i el sentit de l'esforç i del treball, i el valor d'una educació autènticament cristiana. És ja ara potser el moment de, sense perdre els progressos fets en uns valors abans no assolits, tornar a recuperar els que s'hagin perdut.

Xavier de Rosselló i Seitún és un exescolapi, aleshores de caràcter afable, partidari d'evitar els enfrontaments i les tensions fins a límits extraordinaris, motiu pel qual va haver d'afrontar algunes dificultats a l'hora de trobar l'equilibri entre la llibertat i la disciplina. Sempre va tenir molta cura en les seves relacions amb la resta de treballadors i mai va voler reduir, de manera significativa, les seves hores lectives a favor de les obligacions com a director, cosa que va resultar francament difícil de suportar tant per a una tasca com per a l'altra. Mancat d'una formació específica en els aspectes directius d'una escola, solia seguir les pautes marcades pels dirigents d'AGES, i precisament això abocà el claustre a una desorientació creixent.

Finalment, per completar la renovació de la direcció, el desembre del 1979 es va contractar un nou administrador, el senyor Carrillo, el qual havia d'ordenar les finances del centre. Malauradament, la seva curta estada en el càrrec no contribuï a estabilitzar l'àrea econòmica de l'Escola, la qual es va anar deteriorant ràpidament.

Així doncs, amb només quatre anys, els directors històrics de les dues escoles, Teixidor i Omedes, havien deixat el càrrec, respectivament, i cap dels dos ho havia fet amb cordialitat. A més, l'emblemàtica i eficient gerent d'AGES, Electra Esteruelas, també estava a punt de jubilar-se, just en un moment d'inestabilitat econòmica i de canvis sovintejats en el càrrec d'administrador. Aquells eren temps veritablement agitats.

En el cas de Rosa Maria Omedes, un grup de persones intentà rescabalar la seva sortida de l'Escola amb un gran acte d'homenatge. El vuit de maig del 1980 vint-i-vuit promocions d'antigues alumnes, les fundadores i les mestres de Betània, mossèn

Certament que els
no són fàcils. Estem
de transició en què
les essències de
esperit creador que
i potenciar la

moments actuals
en uns moments
hem de revitalitzar
l'Escola amb el seu
sempre ha tingut,
seva identitat.

Xavier de Rosselló

Alemany i moltes altres persones van participar a l'anomenat "Acte d'amistat i reconeixement" a favor d'Omedes que va tenir lloc al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona. El malestar per l'actuació de la direcció de Betània-Patmos era evident. Ella, però, no es va desvincular d'AGES ni de l'Escola, cosa que sí que succeí en el cas d'Emili Teixidor. Omedes va mantenir una presència important a la institució i va exercir un cert rol de factòtum. Tot i que ja no n'era la directora, ella havia estat la fundadora i això sempre es feu notar. Molt probablement, les persones que van aconseguir que Omedes no es desvinculés definitivament del projecte van ser la seva amiga Trini Anglada i, sobretot, mossèn Joan Alemany.

Un altre fet carregat de simbolisme es produí just al cap d'un mes del dit homenatge, quan una comissió formada per alguns pares de l'Escola, mestres i el propi mossèn Alemany va acordar el tancament de la històrica Escola Betània del número quatre del carrer de Descartes i del número vint-i-sis –abans vint-i-vuit– de Plató per ser deficitària. Omedes n'havia signat l'arrendament els anys 1945 i 1951, respectivament, i ara marxava del barri que havia vist néixer la primera escola. Una part del personal de Plató es va incorporar a Betània-Patmos i unes altres persones van ser acomiadades i indemnitzades, provocant una despesa extraordinària. Les fundadores es van endur alguns objectes de l'antiga escola, com per exemple la imatge de la Mare de Déu de la Pau –la qual va quedar instal·lada a l'església de Sant Ildefons el set de novembre del 1980–, la majoria amb una forta càrrega simbòlica. D'ençà d'aquest dia, doncs, les instal·lacions de Betània-Patmos es van concentrar exclusivament al barri de Pedralbes.

Durant els anys de direcció de Xavier de Rosselló, els problemes amb el personal van continuar. El càrrec d'administrador

va mantenir la inestabilitat de l'etapa anterior, amb el pas de diverses persones, normalment amb una estada molt curta en el càrrec –entre 1978 i 1983, hi van passar els senyors Pellejero, Bonet, Martínez Dalmau, Carrillo i París. Sort n'hi hagué de la tasca de Montserrat Luandra en aquesta funció. Aquesta circumstància fou especialment greu a partir del 1981, quan la històrica gerent d'AGES, Electra Esteruelas, va deixar el càrrec definitivament. L'estabilitat econòmica del centre se'n va ressentir molt. Lluís Busquets fou cessat per indicació del nou director general i la coordinació dels cursos d'alumnes més grans de BUP i COU també entrà en una etapa moguda, amb el pas fugaç i controvertit de Maite Solé –les seves friccions amb l'alumnat provocaren les queixes d'un grup nombrós de pares–; mesos sense cap responsable; l'etapa igualment breu d'Andreu Clapés i, posteriorment, la del professor de dibuix Carlos Álvarez, el qual es consolidà en el càrrec.

L'any 1982 en Busquets va donar la seva versió de l'acomiadament patit en carn pròpia en un relat editat al llibre *(Qu)eixalades*. Escrit amb pseudònims, la descripció que fa d'alguns personatges de l'Escola, fàcilment identificables amb els reals, és agra. La duresa dels adjectius usats a l'hora de descriure la majoria de persones és una bona mostra de les tibantors que es van arribar a acumular en aquella època. Ara bé, el fragment més contundent són les línies on, des del seu particular punt de vista, explica la transició de l'època d'en Teixidor a la nova etapa viscuda a inicis de la dècada de 1980:

És clar que, quan vaig entrar-hi, els consellers eren persones d'altra vàlua. Per començar, eren homes cultes i sabien què volia dir fer llibres. Van anar deixant com aquell que res les regnes de l'administració a aquestos d'ara, cridats a d'altres consells més importants, de bancs, cai-

xes d'estalvi o diaris, sense adonar-se que aquests, procedents de la petita burgesia i mesquins com els seus propis orígens, només pretenen figurar, els molt fatxendes.

La versió d'aquells fets publicada per l'escriptor olotí té un to desagradable, fruit de la naturalesa dels esdeveniments i de la parcialitat amb què els va viure el propi Busquets.

La manca de claredat en la presa de decisions de l'Escola era tan problemàtica com les tensions laborals suara esmentades. És cert que el mes de març del 1981, Xavier de Rosselló va ser ratificat en el seu càrrec de director general, però també ho és que en la mateixa data, es va crear el càrrec de delegat permanent de la junta directiva d'AGES per tal de donar més agilitat al govern de l'Escola, i que Josep Villalba n'aconseguí el nomenament. Una part de la comunitat escolar no va entendre aquella figura i va creure que el nou delegat interferiria en les funcions del director general.

El delegat permanent d'AGES es convertí en una autoritat, tot i no ser ni un dels fundadors ni un dels docents del centre. La seva condició de pare intervencionista i les seves formes abruptes no l'ajudaren a guanyar-se l'autoritat moral de mestres i professors, els quals, de tant en tant, hagueren de passar pel seu despatx per donar comptes de la seva gestió.

Paradoxalment, però, va ser el propi Villalba el qui exposà la necessitat de concretar la jerarquia de l'Escola, sobretot pel que fa al seu "equip executiu", el qual havia d'estar format pel director general, un director dels departaments, els coordinadors d'EGB i de BUP i COU i el gerent o administrador. Curiosament, un projecte d'ordre va sorgir del desori.

La situació econòmica tampoc progressava adequadament. Els balanços anuals es tancaven amb xifres negatives. La matrícula d'alumnes experimentava una caiguda preocupant. La morositat seguia la seva tendència alcista i l'Escola continuava interessada a rebre subvencions per part de l'administració pública, tot i ser un centre privat. Els criteris per determinar l'augment salarial provocaren malestar entre una part del claustre, sobretot a l'etapa de secundària, i es va començar a estudiar un mecanisme qualitatiu per tal d'efectuar dit increment. Per tot plegat, les quotes escolars no tingueren més remei que pujar.

Totes aquestes problemàtiques van amoïnar, i molt, a la junta de l'Associació de Pares, liderada per Luís Basté López de Sagredo, acompanyat de Francesc Bosser i Rovira (1943-2014), els quals van expressar obertament la seva preocupació per la marxa de l'Escola el mes de maig del 1982. Alguna cosa s'estava començant a bellugar dins Betània-Patmos per tal de canviar el rumb del centre. Aquella mateixa primavera Basté va proposar un canvi revolucionari. Des del seu punt de vista, calia trobar algú que exercís de “gerent-director general” i que esdevingués la màxima autoritat de l'Escola, fins i tot en els aspectes pedagògics, possibilitat que Xavier de Rosselló rebutjà de ple. Finalment, es va decidir que la direcció pedagògica seria independent de la gerència i viceversa, però que ambdós càrrecs haurien de despatxar directament amb el delegat permanent d'AGES, el qual havia de resoldre totes les qüestions. De seguida es va començar a buscar el nou gerent.

Aquells també van ser anys de promoció de l'esport. Així, el 1982 es va crear el trofeu de natació Mª Paz Corominas, impulsat per la mateixa nedadora olímpica, “recordando un poquito mis años en la escuela” i amb l'objectiu que esdevingués “un ali-ciente más para el deporte en la escuela y en concreto para la

natación”. La mateixa Corominas recordava els seus inicis en la natació escolar amb dotze anys, quan als mesos de maig i juny ella i les seves companyes de Betània anaven dos cops per setmana a l'antiga piscina de Montjuïc acompanyades del senyor Céspedes i la seva esposa.

Però, sens dubte, el fenomen esportiu més sorprenent es va produir el juny del 1982, quan el senyor Villalba informà a la junta d'AGES sobre la possibilitat de construir un pavelló poliesportiu al Clos Montserrat si l'Escola patrocina un equip de bàsquet femení anomenat CIBES, ubicat a Barcelona, l'equip sènior del qual jugava a la primera divisió estatal. A canvi de l'ajuda econòmica del col·legi, el club es mostrà disposat a canviar el seu nom pel de Betània-Patmos i a realitzar les gestions necessàries davant l'administració pública per aconseguir una important subvenció per a l'edificació d'un pavelló amb gimnàs i sala d'actes. Efectivament, el setembre del mateix any Betània-Patmos va absorbir el Club de Bàsquet CIBES, el qual va passar a denominar-se Club de Bàsquet Betània-Patmos.

L'Escola, per tant, es disposà a subvencionar un equip de bàsquet femení de la primera categoria estatal que viatjava per tot Espanya –Madrid, Vigo, Alcalá de Henares, Sant Sebastià, Illes Canàries– per jugar els seus partits i que, fins i tot, va arribar a disputar la copa d'Europa de la temporada 1983-1984 amb viatges a la ciutat israeliana de Tel-Aviv o a la italiana de Viterbo, en una època de penúria econòmica.

L'estrambòtica aventura basquetbolística va durar fins el maig del 1984, quan l'Escola Betània-Patmos es va desvincular del CB CIBES per les despeses que ocasionava tal relació. El pavelló no es va construir aleshores, però s'havien iniciat les gestions per aconseguir-lo.

A principis de la dècada dels vuitanta, la política de normalització lingüística també va arribar a Betània-Patmos. El 1980 es presentà un document titulat “El català a la nostra escola”, en el qual es feia una valoració correcta de la presència d’aquesta llengua en l’ambient acadèmic del centre. Aquell any es va ratificar la decisió segons la qual tots els documents emesos pel col·legi serien escrits en català, bo i donant l’opció d’oferir una versió bilingüe a qui ho sol·licités. Una minoria extraordinàriament reduïda, però, no va entendre aquella política lingüística i, en aquella època, es va produir alguna trucada telefònica amenaçadora contra l’Escola i contra el seu director si continuaven publicant anuncis de Betània-Patmos al diari *La Vanguardia* en català. La incomprensió d’uns pocs no aturaren la normalització lingüística del col·legi, que seguia les pautes de la Generalitat de Catalunya.

L’any 1983 Andreu Clapés, aleshores director de BUP i COU, va presentar un breu informe en el qual analitzava la situació de l’Escola. L’autor feia una anàlisi subjectiva però molt interessant del que havia observat durant els escassos mesos que duia al centre. Des del seu punt de vista, Betània-Patmos es trobava en un emplaçament magnífic, però les instal·lacions tenien problemes greus –mancaven aules complementàries, un auditori o una sala d’audiovisuals; el material era antiquat i no s’aprofitaven prou els espais verds–; a més, les despeses de l’immoble i dels serveis reduïen les inversions en material didàctic.

Pel que fa a l’organització del centre, l’existència del delegat permanent d’AGES provocava una “disgregació d’autoritats i de competències” i no hi havia prou harmonia entre la pròpia AGES, l’Associació de Pares i l’Escola. La pedagogia que s’hi feia

tampoc va escapar a les crítiques de Clapés, el qual creia que hi havia mètodes antiquats i poc dinàmics, i la seva visió del professorat era terrible –“pagat de si mateix”, poc motivat, massa preocupat per les qüestions salarials, “envellit de cor i cremat per la mateixa escola”, i amb poques persones a jornada completa a BUP, fet que dificultava la seva integració. En aquesta anàlisi, Clapés afirmà que l’alumnat no sentia l’Escola com a seva i vivia en un ambient trist i passiu. Fos per aquest informe o fos per altres raons, al final d’un únic curs, Andreu Clapés va ser acomiadat. Els greuges, però, van romandre al Clos Montserrat.

Josep Villalba va entendre que calia reorganitzar l’estructura directiva de l’Escola i va ser el primer a apostar per la conversió d’aquesta en una fundació privada. També va animar Trini Anglada, responsable dels departaments, a presentar un pla per tal d’introduir la informàtica a l’Escola a partir del 1983. Però, malgrat la seva hiperactivitat, ja feia força anys que el senyor Villalba havia de fer front a greus problemes, especialment el constant descens de la matrícula d’alumnes experimentat des del 1978 per les circumstàncies demogràfiques del país, la competència d’altres centres o el que era més greu, una possible pèrdua dels valors propis de l’Escola. Per tot plegat, a l’inici del curs 1983-1984, el delegat permanent d’AGES va anunciar la seva dimissió, la qual s’havia de fer efectiva al llarg d’aquell any.

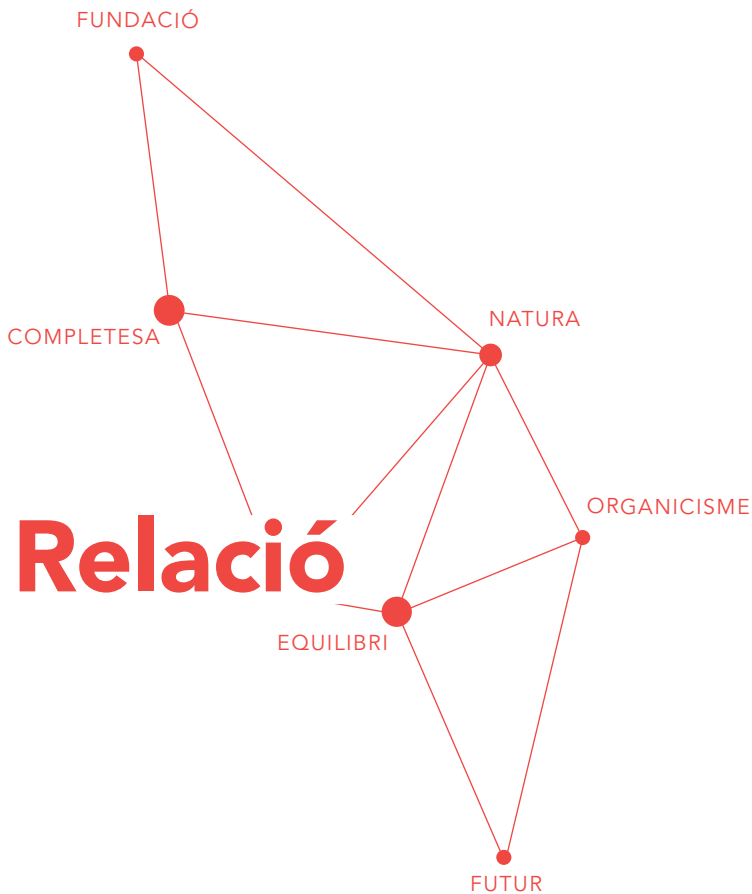
Unes setmanes més tard, el propi Villalba va participar en l’elecció de qui hauria de ser el nou gerent de Betània-Patmos i futur home fort de la institució, José González-Rebón García, el qual fou nomenat en el càrrec el tretze de febrer del 1984. González-Rebón era un senyor de seixanta anys que havia treballat tota la vida en la gerència d’uns grans magatzems i que no tenia cap coneixement del món de l’ensenyament, més enllà d’allò que li hagués pogut explicar el seu amic Carlos Álvarez,

antic aparadorista de la mateixa casa on havien treballat plegats i personatge clau en la seva arribada a Betània-Pátmos. El nou gerent era un home solter i un bon coneixedor dels ambients de la zona alta de la ciutat amb encara cinc anys de vida professional abans de jubilar-se. La direcció de l'Escola el va fitxar pensant que aquell expert en la gerència d'una gran empresa seria capaç de resoldre els greus problemes de la institució: el descens de la matrícula d'alumnes, la conseqüent disminució dels ingressos econòmics i la confusa estructura directiva. Ell s'hi va posar de seguida.

Ben aviat el senyor González-Rebón va demostrar el seu pragmatisme. En primer lloc va fer pintar tota l'escola de cap i de nou quan feia anys i panys que ningú li havia donat una sola capa de pintura i, en segon lloc, va buscar quatre persones que l'ajudessin en la consecució dels seus objectius: un nou director pedagògic, un administrador, un cap d'informàtica i un cap de manteniment. Els temps estaven canviant i les persones, també.

L'anunci de dimissió del senyor Villalba i l'arribada del nou gerent van contribuir a la petició formulada pel director general, Xavier de Rosselló, el maig del 1984, de ser rellevat del càrrec al final d'aquell curs per tornar a les seves funcions de professor de matemàtiques i tutor d'EGB. La demanda fou acceptada per la junta d'AGES, de manera que la direcció de l'Escola va ser confiada a un equip directiu format pel nou gerent, els directors de les etapes i Trini Anglada, directora dels departaments. De fet, era evident que la figura emergent era la del nouvingut gerent, el qual actuava com a president de l'equip directiu i assumí la direcció general del centre. L'anunci de la marxa dels senyors Villalba i Rosselló, coincidint amb l'entrada del senyor González-Rebón i la tasca renovadora dels pares Basté i Bosser, proclamava el final d'un període i l'inici d'una nova etapa. ●

CONSTEL·LACIÓ **CAP A ON ANEM***

*Lloc de l'albirament: Torratxa Patxot, al Clos Montserrat de Barcelona — 2016

Relació

Explorar nous senders,
portes endins,
finestres enfora,
que ens lliguin
al pròxim
i ens acostin al llunyà;
polifonia d'edats,
diàleg de disciplines,
transferència de veus,
conversa
de perspectives.

1984

FUNDACIÓ PRIVADA
BETÀNIA-PATMOS

CORATGE

L'onze de desembre de l'any 1984 era dimarts. Feia poc més de dos anys que el Partido Socialista Obrero Español (PSOE), encapçalat per Felipe González, governava l'Estat amb la promesa de canviar Espanya. Els temes destacats de la seva primera legislatura van ser el sanejament de l'economia i la creació de llocs de treball, un referèndum sobre la permanença del país a l'OTAN i l'admissió de l'Estat a la Comunitat Econòmica Europea (CEE). En aquest sentit, el dotze de juny del 1985, es va signar la incorporació d'Espanya al mercat comú, fet que propicià una transformació profundíssima del país.

Malauradament, un greu problema originat durant el franquisme, el terrorisme etarra, va continuar, tot i que a finals de la dècada de 1980 es va intentar establir una negociació amb ETA per aconseguir que l'organització basca abandonés les armes. En contraposició, el vell contenciós històric entre l'estat centralista i els nacionalismes perifèrics va semblar resoldre's amb el desplegament de les autonomies. Veritablement, la situació institucional del país havia canviat molt amb poc temps.

Aquells darrers anys també van ser testimoni d'una notable transformació econòmica, amb una modernització i una liberalització basada en uns ajustos, això sí, molt durs –si bé és cert que el nombre de persones aturades va continuar sent excessivament elevat, sobretot si es compara amb la mitjana europea. La gestió socialista va provocar una indubtable extensió de l'estat del benestar, amb l'increment de la despesa pública, sobretot en ensenyament, sanitat i protecció social. La dècada del PSOE va culminar l'any 1992 amb la celebració dels Jocs Olímpics de Barcelona i l'Exposició Universal de Sevilla. Sens dubte, els governants d'aquell període van necessitar molt coratge per

transformar la precària situació del país que van trobar-se quan havien arribat al poder. Espanya havia aconseguit consolidar un model polític democràtic i s'havia incorporat de ple a la dinàmica europea.

Però tot just fet el cim, començà la davallada. El mateix 1992 els membres de la CEE, inclosa Espanya, van signar el Tractat de Maastricht, el qual no només comportà la creació de la Unió Europea (UE), sinó que també va suposar un dur pla econòmic de convergència amb Europa en un moment de recessió. A més, els cada vegada més sovintejats escàndols de corrupció política van comportar, primer, la pèrdua de l'hegemonia socialista (1993) i, després, la victòria de la dreta espanyola a les eleccions generals del 1996. El coratge inicial no havia donat tant de si.

Pel que fa a Catalunya, el període comprès entre el 1980 i el 2003 va suposar una llarga etapa d'autonomia i de llibertats polítiques en mans de la coalició Convergència i Unió, liderada per Jordi Pujol. Si durant els primers anys el Govern es va dedicar sobretot a desplegar l'Estatut, amb totes les seves potencialitats –Llei de Normalització Lingüística, constitució de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió, Llei de la Policia Autònoma, divisió territorial en comarques, etc.–, malgrat les reticències dels governs centrals –materialitzades en la Ley Orgánica de Armonización del Proceso Autonómico (LOAPA)–, a la dècada de 1990, les interferències entre la política catalana i l'espanyola van intensificar-se notablement.

L'any 1992 va ser clau en la història recent de la ciutat de Barcelona: l'exitosa celebració dels Jocs Olímpics no només va transformar molts indrets de la capital catalana –per esmentar un exemple proper a l'Escola, cal citar la construcció de les rondes de circulació viària–, sinó que van donar una enorme projec-

ció internacional a la metròpoli. La construcció d'un país i, més concretament, d'una capital amb un gran ressò va ser fruit del coratge transformador d'un munt de ciutadans encapçalats per dos noms. Si Juan Antonio Samaranch, president del Comitè Olímpic Internacional, va tenir un paper decisiu en el nomenament de Barcelona com a seu olímpica, l'alcalde Pasqual Maragall fou l'artífex de la gran transformació de la ciutat.

A la resta del món, el dotze de març del 1985 Mikhaïl Gorbaxov va esdevenir secretari general del Partit Comunista de la Unió Soviètica (PCUS) a l'URSS, un país que es trobava en plena decadència. Gorbaxov creia que podia reformar l'Estat –el seu programa s'anomenà *perestroika*, que significa reestructuració–, començant per una desregulació econòmica, continuant per una transparència informativa –*glasnost*– i acabant amb diversos canvis polítics. Tot i el coratge del dirigent soviètic, les seves accions no van comportar l'evolució que ell esperava: el vint-i-tres d'agost del 1989 la Via Bàltica va evidenciar el desig independentista d'Estònia, Letònia i Lituània; l'històric nou de novembre del mateix any, es va ensorrar el mur que dividia la ciutat de Berlín des del 1961, i l'agost del 1990 un fracassat cop d'estat va propiciar la dissolució del PCUS primer i de la pròpia URSS després. La Guerra Freda s'havia acabat amb la victòria d'Occident.

Rere la desaparició de la superpotència russa, alguns grups nord-americans defensaven la idea que, amb l'hegemonia dels Estats Units, la història s'havia acabat. Francis Fukuyama sostenia que “es tracta del punt final de l'evolució ideològica del gènere humà i de la universalització de la democràcia liberal occidental com a forma definitiva de govern”. Res més lluny de la realitat. El món, cada vegada més globalitzat –l'any 1993 la World Wide Web va esdevenir d'accés públic– havia de presenciar el

naixement de “nous” conflictes procedents de “velles” herències –el 1994 va començar el terrible genocidi de Ruanda– i de grans esperances –l’any 1992 es va fundar la Unió Europea. Van aparèixer enfrontaments que tenien com a objectiu la delimitació de territoris –guerres dels Balcans a Europa– o la disputa de recursos energètics –sobretot, a l’Àsia central. A l’inici del segle XXI, el món es va adonar, de sobte, que Nova York fa frontera amb l’Afganistan.

Però, com sempre, no tot va ser negatiu. Un dels exemples més contundents d’una lluita coratjosa durant aquells anys va ser la que va protagonitzar el líder sud-africà Nelson Mandela contra el règim d’*apartheid* –és a dir, de segregació racial– que hi havia al seu país. Els blancs vivien afavorits i els negres gaudien de molts menys drets. Doncs bé, Mandela, després de passar prop de trenta anys a la presó (1964-1990), va ser alliberat; al cap d’un any, l’*apartheid* es va abolir oficialment i el 1994 el dirigent del Congrés Nacional Africà va guanyar les eleccions presidencials. El seu coratge va ser decisiu en la derrota d’un sistema ignominios. Desgraciadament, no totes les disposicions valeroses van obtenir el seu fruit: el ciutadà xinès desconegut que es va enfrontar als tancs a la plaça de Tian’anmen no va poder evitar la repressió governamental. Les autoritats comunistes xineses no van caure. En canvi, el gegant asiàtic va accelerar la seva obertura econòmica al món.

De retorn a Espanya, el ministre d’Educació socialista José María Maravall va tirar endavant la Ley Orgánica del Derecho a la Educación (LODE) l’any 1985, la qual va suposar el reconeixement de dues xarxes paral·leles d’escoles, la pública i la privada, i regulava el finançament de l’ensenyament amb fons de l’Estat. Però, probablement, l’acció més destacada d’aquesta etapa va arribar l’any 1990, amb la Ley Orgánica General del Sistema

Educativo (LOGSE) que va substituir la LGE del 1970. El nou text legal recollia moltes de les reivindicacions formulades des dels sectors progressistes del món de l’ensenyament, com ara: l’escolarització obligatòria fins els setze anys; l’educació personalitzada; la laïcitat; l’educació permanent; l’autonomia pedagògica dels centres; la participació de l’alumnat en el procés d’aprenentatge mitjançant l’activisme escolar, o l’estructuració definitiva de l’escola oficial i la concertada. Un cop més, una nova llei general introduïa canvis significatius en el sistema educatiu espanyol.

En aquest món canviant, a les deu de la nit d’aquell fred onze de desembre del 1984, als locals de l’Escola Betània-Patmos de l’avinguda de la Mare de Déu de Lorda, hi va haver una reunió extraordinària dels socis d’AGES, Agrupación Escolar. L’assistència fou massiva –hi havia el noranta per cent dels que tenien dret a ser-hi. L’ordre del dia incloïa nou punts. El primer consistí en la lectura i aprovació de l’acta de l’última reunió per part del secretari, Juan Francisco López Castro. A continuació, el gerent-director, José González-Rebón, va llegir les memòries dels cursos 1982-1983 i 1983-1984, que també foren aprovades, i el balanç i el compte dels resultats a trenta-u d’agost, amb idèntic resultat.

A partir del cinquè punt, però, la trobada va adquirir un to transcendental. Aquella nit de desembre es presentava, formalment, el futur de Betània-Patmos; més que mai, es va viure un altre moment estel·lar de la història del centre. Calia votar una proposta que transformaria la forma jurídica de l’Escola: d’una societat civil a una fundació privada.

Aquesta darrera és un tipus d’organització sense finalitat lucrativa, és a dir, que no pretén fer diners com a objectiu fonamental, constituïda per uns fundadors que comprometen el seu

patrimoni de manera duradora per a la realització de finalitats d'interès general. En un món tan mercantilitzat com el nostre, una fundació és un fenomen extraordinari. Les persones que la gestionen no cobren i si al final d'any hi ha beneficis, els patrons acorden amb la direcció on s'invertiran els diners. Aquesta fórmula era, ni més ni menys, la culminació del camí que s'havia iniciat un dia inconcret del mes d'agost del 1962. La seva possible aprovació comportava un acte de gran generositat i de molt coratge perquè, en aquells moments, Betània-Patmos passava per una etapa curulla de dificultats de tot tipus que venien de lluny i que encara tenien camp per córrer.

El delegat permanent d'AGES, el senyor Josep Villalba, es va aixecar i va prendre la paraula; va presentar la proposta davant dels socis; va justificar-ne la idea; va exposar els treballs fets en aquella línia i pronuncià el nom de la que havia de ser la nova entitat: "Fundació Privada Betània-Patmos". El seu discurs va ser llarg i fonamentat. De fet, feia molt temps que el duia al cap. Ell va ser el primer que proposà la conversió d'AGES en fundació privada, i també va ser en Villalba qui en començà a parlar amb els principals experts en la matèria –els advocats Joan Jordi Bergós, Josep Maria Vilaseca i Miguel Billoch–, als quals va aconseguir implicar en una comissió que estudiaria la qüestió al cap de tan sols nou mesos d'haver-se aprovat la llei de la Generalitat de Catalunya que les feia possibles.

Si la idea fou del senyor Villalba, la materialització va ser obra dels advocats Bergós i Billoch, amb el consell del veterà Vilaseca i la imprescindible ajuda de les fundadores, Rosa Maria Omedes i Electra Esteruelas, les quals van tenir cura del procés de conversió de la institució. Preocupada pel futur de l'Escola, Omedes es va dedicar en cos i ànima a demanar als pares de la societat civil AGES que, per generositat, renunciessin a la seva

propietat i cedissin la seva participació econòmica a la Fundació. Cal dir que la fundadora va obtenir el suport total i incondicional dels quaranta-dos pares i mares societaris, protagonistes indispensables i silenciosos d'aquella autèntica metamorfosi.

Després d'escoltar en Villalba, els socis assistents a la reunió, convençuts de les bondats del projecte, van votar l'aprovació d'aquest punt favorablement. Tots creien que aquell era el camí. L'actual institució de l'Escola Betània-Patmos havia nascut. Els socis de l'extinta AGES que encara en posseïen participacions i que van decidir cedir-les per a la constitució de la nova fundació van quedar registrats a l'acta d'aquella sessió. Les dones i els homes que, carregats de lucidesa, coratge i generositat, van donar suport a la creació de la nova institució van ser: Josep Alsius Granés, Jaume Amor Ruiz, Maria Teresa Andreu Cabré, José Felipe Bertrán de Caralt, Joaquim Boixareu Gimó, Guillermo Bueno Hencke, Juan Cantarell Cornet, Juan Casablancas Bertrán, Maria Electra Esteruelas Clavero, Joan Esteve Soler, Josep Esteve Soler, Josep Maria Esteve Vilarrasa, Maria Lluïsa Godó Pousa, Carlos de Gomar Mangrané, Maria Teresa Hernández Cobeiro, Joan Huguet Picart, Montserrat Luandra Pierre, Maria Teresa Marca Galcerán, Elisa Mir Soler, Camilo Oliveras Canudas, Montserrat Omedes Rogés, Rosa Maria Omedes Rogés, Salvador Pàniker Alemany, Antoni Puig Planas, Mariano Puig Planas, Josep Maria Puig Planas, Andrés Rabassa Negre, Pablo Riera Sala, Anna Riera Sala, Anna Roca Portet, Antonio Roca Portet, José Roca Vilaseca, Rosario Sagués Famadas, Ignasi Salvans Píera, Juan Salvat Dalmau, Manuel Salvat Dalmau, Xavier Subías Fages, Pedro Valls Rius, Blanca Vilá Reyes, Josep Maria Vilaseca Marcet, Vicens Ysamat Bosch i Maria Teresa Roca Formosa.

A continuació, els socis van aprovar la proposta d'estatuts de la Fundació –redactats per l'advocat i expert en aquest tipus

d'organitzacions Joan Jordi Bergós–, així com el seu patrimoni, constituït pels terrenys de l'Escola, els seus edificis, les instal·lacions i el mobiliari. Després, es va nomenar el primer patronat, és a dir, l'òrgan de govern de la Fundació, format per l'aleshores president de l'Associació de Pares d'Alumnes –el senyor Luís Basté–, el qual va assumir-ne la presidència; un representant de l'arquebisbat de Barcelona –mossèn Joan Alemany–, i diverses persones a títol personal o com a sòcies fundadores d'AGES –Rosa Maria Omedes, Montserrat Omedes, Electra Esteruelas, Montserrat Luandra, Maria Teresa Andreu, Xavier Subías, Antoni Puig, José Felipe Bertran de Caralt, Joan Esteve, Jaume Amor i Guillermo Bueno.

Prop de la mitjanit, aquella reunió extraordinària estava a punt de finalitzar. El delegat permanent i secretari, Josep Villalba, es va tornar a adreçar a tot l'auditori per manifestar el seu agraïment als membres de l'assemblea, al claustre de professors, als directius i, en definitiva, a tot el personal de l'Escola que havia col·laborat amb ell a AGES, especialment a les fundadores de Betània i a Emili Teixidor, fundador de Patmos, absent del primer Patronat. Villalba també va voler donar les gràcies als seus col·laboradors més íntims de la presidència d'AGES –el senyor Rafael Garcia Viaplana– i de la junta de l'Associació de Pares –el senyor Josep Recasens Estrada–, així com als advocats que havien treballat, col·laborat i assessorat en la constitució de la nova Fundació.

Finalment, el secretari López Castro, en nom de l'assemblea, va agrair la tasca i la dedicació de Villalba a AGES, ell que fou “el principal motor de la constitució de la Fundació per tal de donar a les escoles la institucionalització i per tant la garantia de continuïtat en el temps i la fidelitat als principis fundacionals d'AGES”.

El primer president de la Fundació, Luís Basté López de Sagredo, és un empresari casat amb Maria Victòria Bel, antiga alumna de Betània i veí del barri de Sant Gervasi. Pels dos motius anteriors, el matrimoni va merèixer la confiança de Rosa Maria Omedes i de mossèn Joan Alemany, alhora que els Basté Bel van decidir matricular els seus fills a Betània. A finals de la dècada de 1970, el senyor Basté va formar part de l'Associació de Pares de l'escola de Descartes, on va coincidir amb un altre empresari, Paco Bósser, iniciant una amistat que es va mantenir al llarg de la seva vida.

L'any 1982, Rosa Maria Omedes, preocupada per l'evolució del centre, li havia demanat que assumís la presidència de l'APA, amb l'objectiu de vetllar pel manteniment i la unitat de la institució, tasca que el senyor Basté va acceptar amb la col·laboració de la pròpia Omedes i de mossèn Alemany. Dos anys més tard, el senyor Basté es comprometia en un nou repte: dirigir la Fundació.

Immediatament, en Basté va deixar la presidència de l'APA, que va passar a mans del senyor Bósser, motiu pel qual l'empresari sabadellenc va esdevenir membre del Patronat. Es consolidava, d'aquesta manera, una parella que exercí una actuació decisiva als inicis de la nova organització de Betània-Patmos.

Poques setmanes després, concretament l'últim dia del mes de desembre d'aquell 1984, es va constituir la Fundació Privada Betània-Patmos davant el notari Jordi Roura. Només quedaven pendents els tràmits habituals en aquesta mena d'obres: la ratificació dels socis fundadors, l'acceptació del càrrec per part dels patrons i la inscripció al registre oficial de la direcció General d'Associacions i Fundacions de la Generalitat –aquest darrer pas va tenir lloc el dos de maig del 1985.

Probablement, el millor document per entendre la idiosincràsia de la Fundació són els estatuts de la nova entitat, els quals definien la seva finalitat i els principals receptors de la seva obra de forma cristal·lina:

[...] la promoció de l'educació cristiana i de l'ensenyament en tots els seus graus d'acord amb els principis de la fe catòlica i amb els d'una pedagogia d'escola activa, renovadora i arrelada en la realitat socio-cultural de Catalunya.

Llurs beneficiaris seran els infants, nens, joves i adults d'ambdós sexes que utilitzin els serveis de l'escola en qualsevol de les seves modalitats d'instrucció, educació i extensió cultural i esportiva.

A més, es preveia un ampli ventall d'actuacions, més enllà de les pròpies d'una docència "clàssica":

[...] podrà desenvolupar tota mena d'activitats culturals en connexió amb l'educació i l'ensenyament com ara: publicacions, formació de mestres, escola de pares, cursets, conferències, viatges i visites culturals, activitats especials i tots els suggeriments adients amb la finalitat de la Fundació.

De fet, les frases anteriors semblen contenir les essències dels quaranta-tres anys que aleshores tenia l'Escola, usant termes i conceptes de llarg recorregut a Betània-Patmos –"educació cristiana", "pedagogia d'escola activa", "publicacions", "escola de pares", "conferències", "viatges i visites culturals". I per fer tot això, es comprometien els béns amb què s'havia

dotat a la institució "en forma d'immobles, instal·lacions, o béns de naturalesa moble".

Com ja s'ha dit, el govern, administració i representació de la Fundació corresponia a un Patronat constituït per un mínim d'onze i un màxim de disset membres. Segons els estatuts, el president de la Junta Directiva de l'Associació de Pares d'Alumnes i el representant de l'Església Catòlica de Barcelona nomenat per l'ordinari de la Diòcesi, sempre havien de formar part del Patronat de Betània-Patmos. Pel seguiment de la vida ordinària de l'Escola, el Patronat podia nomenar una Comissió Delegada de cinc patrons, els quals exercien el seu càrrec gratuïtament –de la mateixa manera que ho feien els altres. Finalment, el text establí que “la Fundació és, per la seva naturalesa, perpètua” i que només finalitzaria “per la impossibilitat sobrevinguda de continuar la realització dels seus fins”. Això sí, “acordada l'extinció de la Fundació, els seus béns sobrants els destinarà el Patronat a alguna altra Fundació o institució d'ensenyament no lucrativa de finalitat anàloga”. L'aposta per l'educació és total, d'una manera o una altra, i hom pensa que aquest és el fragment més bonic de tots perquè suposa un compromís pretesament infinit amb la formació dels infants.

L'última acta d'AGES, Agrupación Escolar, és del disset d'abril del 1985. El senyor Josep Villalba hi va intervenir per darra vegada i es va congratular de tres coses: haver conservat el patrimoni de la societat; haver aconseguit subvencions per a l'activitat pedagògica i per a l'esportiva, i haver transformat la societat civil en una fundació privada. AGES va desaparèixer al cap de poc temps. Una nova etapa estava en marxa.

Però res surt del no-res i el 1985 Betània-Patmos –com una sola escola– ja tenia gairebé deu anys de vida i aquella dècada ha-

via estat molt complexa. Des de les darreries dels setanta, s'experimentava una claríssima tendència negativa en la matrícula d'alumnes, un fet alarmant per diverses raons, però sobretot per les seves conseqüències econòmiques. Per aquest motiu, la gerència de Betània-Patmos va encarregar una anàlisi de la situació del centre a una empresa especialitzada, la qual va intentar retratar l'estat del col·legi durant la primavera del 1985. La fotografia d'aquella època era més negra que blanca i convidava al pessimisme abans que a l'optimisme.

Entre els factors positius de Betània-Patmos, segons l'informe, hi havia el prestigi social que atorgava ser-ne alumne o pare; el seu alt nivell d'ensenyament; la peculiaritat de ser una escola confessional però regentada per seglars; la pràctica de la coeducació; les seves bones instal·lacions; el fet de ser catalana però no catalanista i saber conjugar a l'hora modernitat i tradició. L'estudi, però, alertava d'alguns factors externs que jugaven en contra: la tendència demogràfica descendent de la natalitat ja era evident; a més, el deteriorament de la situació econòmica del país perjudicava el centre, ja que un nombre menor de famílies podien pagar el cost de l'ensenyament del col·legi; i la competència d'altres escoles que innovaven a nivell pedagògic, que s'havien especialitzat en un públic molt concret i que mantenien una bona plantilla de docents, també suposava un greu inconvenient.

Però les causes internes eren les més preocupants. Els preus de les quotes eren elevats i es respirava un cert classisme, involuntari però present en l'ambient. També feia massa temps que a l'Escola li mancava un lideratge clar i precís, fet que havia provocat malentesos i inseguretats entre els pares, els alumnes i, fins i tot, el professorat. Potser una de les mancances fonamentals del centre era l'absència d'un “espíritu Betania”, segons deia l'informe, i encara pitjor, la pèrdua del seu estil, així com

Una escola és una un grup de persones uns objectius, en el educatiu de qualitat a millor, i intentar generar que es perpetuïn en el el sector docent, parlar connotacions negatives com un sinònim de ho de plans de qualitat. d'estar present, sense és una necessitat per

Ricard

empresa, és a dir, organitzades per assolir nostre cas donar un servei quantes més famílies riquesa i llocs de treball temps. Durant anys, en d'empresa ha tingut –en entendre empresa negoci–, com també fer- El criteri empresarial ha oblidar que el superàvit assolir els objectius.

Pol

l'envelliment de les seves instal·lacions materials o la manca d'alguns espais necessaris per a la institució, com ara una sala de reunions o un poliesportiu. Els qui coneixien el funcionament de l'Escola també es lamentaven del relaxament en la disciplina i de la indefinició de les normes, tant de les que afectaven l'alumnat com de les relatives al professorat. Les activitats esportives eren escasses, especialment si es comparava amb la d'altres escoles. La poca notorietat del col·legi, al·lèrgic a la promoció publicitària, també era perjudicial.

Una de les crítiques més sorprenents naixia d'alguns membres del mateix claustre de l'Escola, el quals pensaven que, tot i haver passat deu anys de la fusió, encara "se sabe quienes son Betania y quienes Patmos, se distinguen", tot i que a continuació afegia que per això "tampoco hay demasiados problemas". Encara no s'havia aconseguit la plena unificació.

Una de les primeres decisions del Patronat va ser el nomenament del gerent, senyor González-Rebón, com a director general de la institució, l'any 1985, de manera que "como máxima autoridad dentro de la Escuela, poseerá la responsabilidad de la correcta operatividad de la misma". José González-Rebón era un veterà advocat, força alt i amb do de gent, que havia fet gran part de la seva carrera professional com a gerent d'un establiment comercial. Curiosament, per tant, els màxims responsables de l'Escola van fer confiança a un home sense cap experiència en el món escolar i que, per tant, desconeixia fins i tot el vocabulari del gremi. A favor seu, cal dir que el senyor González-Rebón, la majoria de vegades, va actuar amb molt sentit comú, va captar el que l'Escola necessitava i va tenir la virtut de reconèixer la seva ignorància sobre alguns temes i, conseqüentment, va saber-se assessorar per professionals experts en allò que ell no sabia.

L'estiu del 1985 la llista de prioritats del director-gerent incloïa catorze punts. El primer preveia l'obtenció de poders suficients per a la gerència per tal de fer i desfer segons el seu criteri. Les qüestions econòmiques i financeres hi tenien una presència important –crèdits, subvencions i permisos d'obres–, així com les organitzatives –un nou equip directiu, l'estructuració dels departaments didàctics i la reorganització de les tutories– i les més estrictament pedagògiques –el tractament de la informàtica, l'anglès i els esports. Era evident que, per tal de poder-les dur a terme, González-Rebón havia d'obtenir un equip de col·laboradors i experts de qui es pogués refiar. Per això, va decidir contractar quatre persones per a quatre responsabilitats essencials: l'administració –una tasca molt inestable en els darrers anys de l'Escola i afectada per la jubilació imminent de la fundadora Montserrat Luandra–; un cap de manteniment –el qual havia de posar al dia unes instal·lacions envellides prematurament–; un responsable d'informàtica –intuint que aquesta àrea seria fonamental en un futur immediat–, i, finalment, un director pedagògic que posés ordre i criteri entre un claustre desorientat i desmotivats.

Ràpidament, van arribar les persones encarregades de gestionar aquelles quatre àrees: Antoni Ros, Ramón Colías, Ángel Mozo i Ricard Pol. Els dos primers esdevingueren fonamentals a l'hora de recuperar l'espai del Clos Montserrat, els seus edificis i les seves instal·lacions. El retorn del rigor i de l'ordre acadèmic va correspondre a Ricard Pol, a l'equip directiu i a mestres i professors. Tot plegat, amb la col·laboració dels membres del Patronat.

Ricard Pol i Sánchez va néixer a Barcelona l'any 1951, en el si d'una família de l'Eixample. El seu pare era un sastre originari

del Pallars Sobirà que es va guanyar la vida puntada a puntada, dia rere dia i any rere any, i la seva mare era una dona culta natural de Salamanca. Ella i el seu oncle matern, un jesuïta, van influir decisivament en el fet que els tres fills del matrimoni arribessin a la universitat per tal d'aconseguir viure en millors condicions de les que ho havien fet els seus propis pares, una aspiració habitual entre els membres de les classes mitjanes d'aquella època. Per aquest motiu, amb tan sols deu anys, un jove Ricard Pol va obtenir una beca estatal que li va permetre subvencionar els seus estudis primer al Col·legi dels Jesuïtes de Casp, un dels centres educatius més prestigiosos del país, i després als cursos inicials de la Universitat Politècnica de Catalunya. En Pol sempre ha admirat el plantejament acadèmic de l'escola de Casp, tot i que també n'ha criticat la fredor i la distància pel que fa a les relacions entre l'alumnat i el professorat. De mica en mica, per una paradoxal combinació d'atracció i rebuig envers el model dels jesuïtes, s'estava formant el binomi que havia de caracteritzar l'escola ideal de Ricard Pol: exigència en l'aspecte acadèmic i cordialitat en el tracte personal.

A finals de la dècada de 1960, el senyor Pol va entrar a la universitat per estudiar enginyeria, tot i que la tècnica no li interessava especialment. Si fos per vocació, probablement, hauria hagut de fer alguna carrera relacionada amb l'economia, la direcció d'empreses o quelcom semblant, però el terme "vocació" no és el que més s'escau a la seva figura. Ell pretenia fer el més difícil i fer-ho d'una manera professional, i aquest propòsit l'ha guiat molt més que una suposada vocació.

El setembre del 1976, li van oferir la possibilitat de donar classes de matemàtiques al Col·legi Claret de l'Eixample barceloní, oportunitat que no va dubtar ni un segon a agafar. L'estada al Claret es va allargar durant nou anys plens d'aprenentatge,

formació i intensitat. Allà va coincidir amb una colla de joves professors amb moltes ganes de treballar i amb una direcció que deixava fer. Tots ells coincidien en una idea nuclear: el treball dur era compatible amb la cordialitat en el tracte, i allò ho du-gueren a la pràctica des del primer dia. La carrera de Ricard Pol va ser meteòrica: va passar de fer unes poques hores de matemàtiques a dirigir el Departament de Ciències en un parell d'anys, i ben aviat fou nomenat el primer no claretià que diri-gia l'etapa de BUP i COU. Encara no tenia trenta anys. Tal com havia fet als jesuïtes de Casp, Pol es posà a treballar de manera professional en l'àmbit on es trobava. Ell i els seus companys van fer créixer el Col·legi Claret i el van dur a participar a concursos escolars de matemàtiques, química o física, tot i que l'èxit més sonat fou el campionat nacional de programació informàtica que guanyaren els seus alumnes. A base d'esforç i exigència, l'escola dels claretians es convertí en tot un referent de l'Eixample.

Però les condicions laborals del centre no eren les millors i les possibilitats de prosperar en la direcció d'un centre dirigit per religiosos eren molt limitades per a un seglar en aquella època. De manera que Ricard Pol va començar a pensar en la possibi-litat de continuar la seva vida professional en una altra escola que li permetés intervenir de manera més activa en la direcció del centre i que li oferís unes millors condicions de treball. A més, una companya i bona amiga que havia conegut al Col·le-gi Claret, Maria Àngels Zamarreño, l'animava constantment a buscar aquesta oportunitat.

En aquest context, la primavera del 1984, Pol va plantejar les seves ganes de millorar a la direcció del centre religiós, la qual va comprendre les seves raons i va respectar el seu desig de moure's. Mentre això passava a l'escola del carrer de Sant An-toni Maria Claret, a l'Avinguda de la Mare de Déu de Lorda, el

senyor González-Rebón ja buscava algú que s'encarregués de la implementació de la informàtica a Betània-Patmos. Un dels currículums que havia rebut era el de Ricard Pol, a qui va con-vocar a una entrevista per tal d'oferir-li el lloc de treball.

El cert és que Ricard Pol no coneixia massa la institució que sol-licitava els seus serveis i es va haver d'informar sobre la situació d'aquell centre de Pedralbes. La primera trobada entre els dos homes, el director-gerent de seixanta anys i el cap de BUP i COU de Claret de trenta-tres, fou cordial però aparentment estèril. González-Rebón li oferí el càrrec de cap d'informàtica, però Pol el rebutjà perquè aquell àmbit no era el que més l'interessava. En canvi, si hi havia la possibilitat de fer alguna altra tasca rela-cionada amb la direcció general d'un centre amb tantes possibi-litats, encara podien parlar-ne. Les portes de Betània-Patmos no van quedar del tot tancades i, a la tardor del 1984, es van tornar a obrir. Aquest cop l'oferta de González-Rebón ja no era l'àrea d'informàtica, sinó la coordinació pedagògica de tota l'Escola, sobretot després de la dimissió de Xavier de Rosselló. Abans, però, el director-gerent de l'aleshores encara AGES va examinar atentament aquell professional de l'ensenyament.

Pol va aconseguir superar totes les proves i els dos homes es van posar d'acord per la seva entrada a l'Escola, tot i que el docent de Claret també va posar la seva condició: abans de firmar res, volia observar el funcionament del centre des de dins. Aquella petició era ben raonable tenint en compte el que es podia es-coltar de Betània-Patmos en aquella època. Així doncs, entre els mesos de gener i juny del 1985, Ricard Pol va ser contractat per fer unes classes de matemàtiques les tardes dels dimecres i dels divendres mentre mantenia la seva feina al Col·legi Claret. Durant aquell mig any, Ricard Pol va observar i analitzar Betà-nia-Patmos. El nou professor de matemàtiques va presenciar

molts factors negatius, com la falta de cohesió del claustre, una escassa coherència en els plantejaments acadèmics o un lideratge confús. En aquella època, es respirava un cert descontrol i una part del professorat mantenia unes actituds i unes formes molt poc professionals, ratllant la deixadesa i tot. Afortunadament, també hi havia aspectes positius. Algunes persones estaven molt compromeses amb el projecte de Betània-Patmos i mantenien un nivell educatiu molt elevat. En aquest sentit, sobresortien les dues professores veteranes de Betània, Trini Anglada i Estrella Casas, les quals havien fet tot i més per mantenir la unió de les dues escoles. No cal dir que, malgrat les deficiències de les instal·lacions, el lloc continuava sent magnífic i l'alumnat tenia un potencial extraordinari. Al final, la balança de les possibilitats va pesar més que la de les mancances.

José González-Rebón va contractar Ricard Pol com a coordinador pedagògic de Betània-Patmos el setembre del 1985. A diferència dels responsables de les etapes, ell no seria “director” i la seva autoritat no estaria per damunt de la dels caps d’Infantil, EGB, BUP i COU, però si feia bé la seva tasca, el director-gerent li prometé la direcció general de l’Escola un cop ell s’hagués jubilat.

Un dels èxits més notables d’aquella etapa va ser la construcció del pavelló poliesportiu. La concessió d’una important subvenció de la Generalitat l’any 1984 –encara durant el període de Josep Villalba– va fer possible aquell somni. L’execució de les obres es va fer entre el 1986 i el 1987 i la seva inauguració va ser tot un miracle, tenint en compte les dificultats econòmiques de la institució durant aquells anys. Precisament, les tensions pressupostàries van assolir el moment més crític l’estiu del 1986. L’Escola penjava d’un fil molt prim que, gràcies a l’actuació d’alguns patrons, no es va acabar de trencar. Però li va anar de ben poc.

Ricard Pol va fer bé la seva feina com a coordinador pedagògic i, per aquest motiu, el juliol del 1987 el senyor González-Rebón, amb el suport del Patronat, va publicar una carta en la qual enuncïà el nomenament del senyor Pol com a nou director general de l'Escola i màxim responsable de tots els aspectes del centre, excepte aquells relacionats amb la gerència i les finances, que se'ls va reservar ell durant un parell d'anys més, fins la seva jubilació prevista pel 1989. Aquell nomenament es va fer amb el vistiplau de qui continuava sent el factòtum de Betània-Patmos, Rosa Maria Omedes, però també es produí després que el propi Pol sol·licités tres condicions sine qua non: un període de tres anys abans no se li exigissin resultats; l'autorització per renovar el claustre de mestres i professors segons el seu criteri, i la formació del seu propi equip directiu, és a dir, que ell nomenés els Caps d'Estudis de les etapes i, per tant, els col·laboradors més propers. Totes tres condicions van ser acceptades.

Així doncs, amb trenta-sis anys, Ricard Pol va assumir el repte professional més important de la seva carrera. Ple de coratge i lucidesa, i amb un cap avesat a la resolució de tot tipus de problemes, el primer que va decidir va ser nomenar persones de la seva confiança –o que podien fer una bona tasca– a càrrecs de responsabilitat de la institució: Rosa Maria Oliu, antiga alumna de Betània, va continuar al capdavant de l'etapa de Preescolar i Cicle Inicial d'EGB, però Mari Cruz García, Anna Mustera i Carme Vidal van assumir el lideratge de les etapes de Cicle Mitjà d'EGB, Cicle Superior i BUP-COU, respectivament. A més, Roser Valls va esdevenir coordinadora dels vuit departaments didàctics que hi havia en aquella època, cadascun dels quals tenia el seu propi cap.

Una mica més tard, l'any 1990, es va incorporar la seva col·lega del Col·legi Claret, Maria Àngels Zamarreño, com a Cap d'Estu-

dis i, per tant, la seva mà dreta. Zamarreño, llicenciada en Filosofia i Lletres, va arribar al centre amb quaranta-quatre anys i una rica experiència a l'escola claretiana de l'Eixample, on havia estat directora de BUP i COU des de la marxa d'en Pol. El binomi Pol-Zamarreño tenia l'encàrrec de situar Betània-Patmos, de nou, entre els millors centres educatius de la ciutat i, per tal d'aconseguir-ho, la mirada externa de Maria Àngels Zamarreño va ser fonamental. Dona d'idees clares, sabia perfectament que la institució no podia viure de les rendes d'un passat cada vegada més llunyà i que calia encarar els reptes del present i del futur amb determinació i contundència. Des d'un bon començament, va comptar amb la complicitat del propi Pol, però també de la seva antiga companya del Claret, María José González, que havia arribat a l'Escola uns anys abans i havia assumit la direcció del Departament d'Humanitats.

Amb el pas del temps, el nou director va anar fent alguns retocs, com ara la promoció d'Elvira Gallart a la direcció de l'etapa dels més petits –fent que Rosa Maria Oliu se centrés en la promoció de l'Escola–; els nomenaments de Carmen Julián com a Cap d'Estudis de primària –després de l'extraordinària tasca desenvolupada per Mari Cruz García–, Montserrat Teixidó, de la Secundària i Roser Valls, del Batxillerat; i l'arribada de noves persones, sovint contractades a través d'una empresa de selecció de personal, per donar més valor a un claustre renovat. Paral·lelament, els Caps dels Departaments –entre d'altres, la ja citada María José González a Humanitats; Josep Maria Clavell a Ciències; Graham Milligan a Llengües Estrangeres; Frederic Bassó a Religió; Odile Kurtz a Plàstica i Pablo Viñaspre a Esports– van reforçar una línia d'actuació clara i diàfana procedent dels despatxos de la direcció general i la pedagògica. Però l'entrada de cares noves va comportar la sortida d'una quinzena de treballadors en un període molt curt de temps, a vegades amb

situacions familiars complicades. La marxa d'aquelles persones es va fer a través d'acomiadaments i jubilacions anticipades i la renovació del personal va ser intensa i, en molts casos, dura. Ni en els moments més turbulents de l'etapa anterior s'havien viscut tantes baixes. Cada vegada que algú rebia l'avís de reunir-se amb la direcció, es temia el pitjor.

Coincidint amb aquell ball de noms, l'octubre del 1989 va finalitzar l'etapa de José González-Rebón amb la seva jubilació. Aleshores, el president del Patronat, Luís Basté, tenia clar que les seves funcions com a director-gerent s'havien de distribuir entre el director –Ricard Pol– i el nou administrador –el senyor Antoni Ros. Els canvis en l'organigrama de la institució van continuar amb el nomenament de Josep Lluís Bonet i Ferrer com a president de l'APA i la incorporació de Joan Gallego al Patronat a títol personal.

Un dels primers objectius de la nova direcció va ser ordenar el funcionament d'una escola que, per diverses circumstàncies, s'havia anat deixant. Pol i Zamarreño van establir un calendari anual, tal com havien fet a Claret durant anys, tot i l'escepticisme dels anteriors membres de l'equip directiu; van exigir màxima professionalitat en el compliment de l'horari i en les responsabilitats de cadascú; van impulsar la publicació d'una agenda escolar, o van ordenar immediatament la participació activa del professorat en la vigilància dels patis. De mica en mica, l'Escola va anar adquirint un ordre racional.

L'ordre i l'arribada de nous professionals disposats a exigir el màxim a un alumnat amb un potencial enorme van provocar un augment progressiu del nivell acadèmic. Probablement, la di-

recció general i la docent es van centrar més en l'etapa de secundària que en qualsevol altra pel fet que era la que coneixien millor i perquè era la prèvia al món universitari –objectiu històric de les alumnes de Betània i dels nois de Patmos. A més, l'enorme exigència imposada per Roser Valls, Cap d'Estudis del BUP i COU, va condicionar la mirada de la direcció. Calia recuperar i renovar el prestigi, tot i que l'increment del rigor acadèmic va espantar algunes famílies, que a l'inici d'aquesta nova etapa van ser baixa justament per aquest motiu. Però aquella decisió no tenia marxa enrere, ans al contrari. El mateix Patronat entenia que aquella pràctica s'havia d'anar aplicant de manera gradual, sobretot a partir del segon cicle d'EGB, i havia de tenir un caràcter universal, és a dir, que tant el claustre de mestres i professors, com les famílies i els propis alumnes havien de fer tot el possible per recuperar el nivell desitjat.

L'equip directiu va intentar bandejar les actituds passives del claustre i va impulsar l'assumpció de tot tipus de responsabilitats per part dels que volien quedar-se a treballar a l'Escola, especialment en aquell centre on els esforços dels treballadors es recompensaven econòmicament –de fet, l'anterior director-gerent, el senyor González-Rebón, ja havia proposat la millora de les condicions econòmiques del professorat. Però millorar les retribucions dels treballadors del centre era molt complex, tenint en compte les circumstàncies financeres d'aquella època. Cal pensar que a l'inici de la dècada de 1980, Betània-Patmos comptava amb més de mil dos-cents alumnes i que l'any 1989 en tenia poc més de vuit-cents. La fortíssima disminució de la matrícula havia comportat un gravíssim descens dels ingressos.

Per això, a banda de la renovació del personal, la consecució d'una exigència acadèmica generalitzada i la ingent tasca desenvolupada pel cap de manteniment, el senyor Ramón Colías –el

qual va aconseguir arreglar gran part de les deteriorades instal·lacions amb un petitíssim increment de costos–, van caldre mesures urgents per pal·liar la sagnia d'alumnes i famílies. La direcció va encarregar la promoció de la imatge de l'Escola a Rosa Maria Oliu, de manera que la primera alumna matriculada a Betània assumí les entrevistes amb les noves famílies interessades en el centre; promogué campanyes publicitàries a la premsa escrita i a la ràdio; impulsà l'ús del logotip escolar; participà activament en els actes del cinquantè aniversari de la institució; organitzà trobades d'antics alumnes i competicions de natació i un munt d'actuacions més que perseguien donar resposta a aquella qüestió, la de la matrícula, que es qualificava d'“extrema importància” o d'“urgent necessitat”.

La majoria dels maldecaps de l'Escola durant la segona meitat de la dècada de 1980 s'havien originat durant l'etapa més turbulenta de la institució. En aquest sentit, el propi director, Ricard Pol, va voler intervenir en una de les ferides encara obertes de la fusió: la marxa de l'Emili Teixidor. La primera persona que li va parlar de l'Emili va ser Trini Anglada, una “betaniera” comoguda per la llunyania del fundador de Patmos. Ella i mossèn Joan Alemany es van moure a l'entorn d'en Teixidor per començar a canviar les coses.

Tal com ja s'ha explicat, feia temps que l'Emili Teixidor combinava la seva tasca com autor de llibres infantils i juvenils –*Frederic, Frederic, Frederic* (1983), *El príncep Alí* (1984) o *Cada tigre té una jungla* (1986)– amb l'edició de novel·les per a adults –*Retrat d'un assassí d'ocells* (1988)– i la realització de diverses tasques als mitjans de comunicació –premsa, televisió i ràdio. Uns anys més tard, a la dècada de 1990, van arribar varis reconeixements públics, com la concessió de la Creu de Sant Jordi (1992), el Premio Nacional del Ministerio de Cultura de litera-

tura infantil y juvenil (1997) per *L'amiga més amiga de la formiga Piga* o el Premi Sant Jordi de novel·la (1999) per *El Llibre de les Mosques* (2000). A més, el gran públic va conèixer la figura d'en Teixidor a través de les seves intervencions radiofòniques a *El matí de Catalunya Ràdio* de 1994 a 1996 al costat d'Antoni Bassas. Emili Teixidor s'estava consolidant com tot un referent cultural.

Doncs bé, al mig d'aquesta trajectòria, Ricard Pol, el nou director de l'Escola, i Emili Teixidor, l'antic director de Patmos, es van conèixer. A finals de la dècada de 1980, Pol es va trobar amb un home dolgut per com havia sortit de l'Escola i per la seva absència del Patronat de la Fundació, però de mica en mica, el director general va aconseguir donar un tomb a l'actitud d'en Teixidor. A més, Pol va obtenir el ple suport de Rosa Maria Omedes, la qual va apostar molt fort per la tornada de l'antic company. Finalment, la primavera del 1990, Emili Teixidor va ser proposat com a nou patró de la Fundació i ell va acceptar el càrrec. Es tancava, per fi, una desavinença iniciada quinze anys enrere.

Val a dir que una altra figura històrica de l'Escola, mossèn Joan Alemany, va ser mereixedor de la Creu de Sant Jordi, l'any 1994, “en reconeixement a la seva tasca educativa, encaminada sempre al foment dels valors humanístics entre la joventut”. Les trajectòries d'aquells dos homes –Teixidor i Alemany–, que havien fet tant per Betània-Patmos, ja eren reconegudes per tothom.

El retorn d'en Teixidor va coincidir amb els primers símptomes de recuperació de la matriculació d'alumnes. Lentament, l'estabilitat i la seguretat que proporcionava la fórmula jurídica de la Fundació, un lideratge incontestable, la renovació del personal, la imposició de l'ordre i de l'equilibri, la retrobada exigència acadèmica, el compromís de tantes persones i el tancament de

velles ferides provocaren la recuperació en el nombre d'estudiants. I, en aquell moment de canvi, la direcció del centre tingué el coratge suficient per impulsar una nova acció que mai abans s'havia pres: la concertació econòmica de l'Escola.

Al llarg de la dècada de 1980, algun cop s'havia proposat la possibilitat de rebre diners públics i seguir les directrius de l'administració, però no s'havia acceptat pels recels que generava la intervenció estatal o autonòmica en una institució que sempre havia estat privada. Es tractava d'una qüestió d'independència, no pas d'estatus. Però Ricard Pol va començar a reivindicar l'èxit de l'escola concertada a Catalunya i va defensar les bondats de donar un servei públic des de la iniciativa privada. Les converses per convèncer els membres del Patronat de la conveniència que Betània-Patmos s'acollís a l'anomenat concert educatiu es van iniciar el 1990, i l'opinió favorable de Josep Lluís Bonet va ser fonamental per aconseguir el seu suport. Tres anys després, Betània-Patmos va obtenir el règim de concerts per als nivells de l'ensenyament obligatori. Segons el propi president del Patronat, el senyor Luís Basté, amb l'obtenció d'aquell finançament es definien els tres principis innegociables de la nova Betània-Patmos: el mateix concert, l'ideari de l'Escola i la Fundació privada.

Ara bé, els recursos públics no permetien cobrir la totalitat de les despeses, motiu pel qual la Fundació havia de demanar a les famílies que col·laboressin amb el cost real de l'ensenyament que rebien els seus fills –tot i que l'aportació que havien de fer era menor a la que estarien obligats a prestar si no hi hagués el concert. Aquesta substancial contribució econòmica de la Ge-

neralitat de Catalunya va consolidar, estimular i amplificar, a partir del 1993, l'augment de la matrícula d'alumnes que s'havia registrat d'ençà del 1990.

La recuperada estabilitat en tants àmbits va permetre iniciar un munt de projectes pedagògics i escolars, començant per la recuperació de la revista *Parlem-ne* a partir del 1989. Si els intents anteriors d'unes publicacions aïllades –*B-P Informa* i *B-P Times*– no havien tingut continuïtat, la segona etapa del *Parlem-ne* ha aconseguit arribar fins a l'actualitat. Un altre fet cabdal d'aquell any va ser l'obertura d'un primer cicle d'Educació Infantil (0-3 anys), una pràctica absolutament excepcional a les escoles de l'època i que va contribuir a la recuperació de la matrícula de forma importantíssima. També es va crear una Associació d'Antics Alumnes, presidida inicialment pel senyor Enric Serramalera i caracteritzada, sobretot, per un acte central –un sopar–, malgrat la vehement oposició de Rosa Maria Omedes a tal iniciativa, la qual considerava que als alumnes els calia tallar el cordó umbilical que els havia lligat tants anys a l'Escola –si bé cal dir que, més aviat que tard, Omedes va rectificar aquesta opinió. Àdhuc l'Associació ha arribat fins a l'actualitat. I també ho ha fet l'Ideari que es va redactar l'any 1990 i que afirma, en el seu primer punt, que:

L'Escola Betània-Patmos és una escola privada, d'inspiració cristiana, seglar, catalana i atenta a la realitat sociocultural del moment; d'ensenyament mixt en tots els seus nivells, orientada a la formació integral dels seus alumnes de cara a la vida, mitjançant l'exigència en el treball, l'educació de la llibertat i l'actuació responsable; austera, com a principi pedagògic; socialment oberta i democràtica basant-se en l'acceptació del respecte degut als altres i a la promoció de drets i valors de la persona.

L'any següent, es van organitzar les primeres Colònies d'Estiu a Tuixent per a alumnes de primària i el curs 1992-1993, l'Escola va demanar la incorporació a la UNESCO com a Escola Associada per tal de "sensibilitzar i educar els nostres alumnes en la solidaritat i l'ajuda a altres comunitats; per apropar-los a una realitat ben llunyana a la seva mitjançant una reflexió profunda i accions concretes". En aquesta mateixa línia, el 1996 Betània-Patmos es va adherir per primera vegada al Dia Escolar de la No Violència i la Pau (DENIP) -30 de gener- a través del Grup UNESCO. Així, el nombre d'activitats escolars -com els intercanvis amb Lexington-Andover i Montpeller- i extraescolars va anar creixent a mesura que les aules s'anaven omplint més i més.

Entre aquestes accions pedagògiques també cal referenciar el lideratge de la Fundació a l'hora de crear Tr@ms, una associació amb les escoles Empordà (Roses), Sant Gervasi (Mollet del Vallès), Proa i Solc (Barcelona), per tal d'unir esforços per assimilar el paper de la tecnologia com a eina didàctica i per elaborar materials multimèdia adaptats a les necessitats dels centres respectius. Pol va ser-ne el primer president, del 2001 al 2003.

La renovació de l'Escola també va comportar millores arquitectòniques i urbanístiques a l'interior del Clos Montserrat i a l'Hort de les Monges. Per començar, l'abril del 1992 es van treure els antics barracons de Patmos, símbol dels inicis de l'Escola a Pedralbes, utilitzats com a menjador, taller per a plàstica o magatzem durant una pila d'anys. Al seu lloc, es va instal·lar una pista de gespa artificial, la qual, amb la resta d'equipaments esportius del centre, va afavorir un nombre creixent d'alumnes matriculats en activitats extraescolars. L'interès per rendibilitzar els espais del Clos a través de l'esport ha estat una constant durant un munt d'anys. El curs 1995-1996 es van remodelar els

laboratoris de l'Escola per afavorir l'experimentació en el treball científic, seguint els passos d'Anna Maria Ferrer i Trini Anglada. Aleshores també es va fer una aula d'informàtica a secundària i, al cap d'un any, uns altres espais dedicats a la psicomotricitat i a la música a infantil.

A les darreries d'aquella dècada, es van millorar les instal·lacions de la piscina i la tardor del 1999 es van iniciar les obres d'un nou edifici destinat a aules de batxillerat, biblioteca, auditori i serveis centrals –recepció, secretaria, administració i direcció– i dissenyat per l'arquitecte Javier Ferrándiz. L'obra va ser inaugurada el gener del 2001 i materialitzava la dècada de creixement que s'havia viscut d'ençà del 1990. El nou equipament no hagués estat possible si durant uns anys la feina de tots no s'hagués fet tan bé.

De fet, des de mitjans dels noranta, l'obsessió de l'equip directiu va ser la consolidació: el manteniment de l'ordre i l'equilibri; la millora de l'exigència acadèmica des de la cordialitat; l'aposta per la participació dels alumnes en concursos externs –tal com havia passat al Col·legi Claret i en contra de la tradició de Betània-Patmos–; i l'erradicació de l'endogàmia de l'Escola i el seu tancament a l'interior dels límits daurats del Clos Montserrat. Aquesta darrera idea ha estat, sens dubte, una de les iniciatives més personals de Ricard Pol, un autèntic “animal polític” –en termes aristotèlics–, és a dir, una persona preocupada pels afers públics i per donar a conèixer tant la institució on treballava com a ell mateix –en la mesura que ell era el director general del centre–, a les altres escoles de la zona o a l'Associació de Veïns de Pedralbes.

En aquesta vessant de “relacions exteriors”, cal indicar que Ricard Pol va presidir el Grup d'Acció Escolar Catalana (GAEC)

o l'Agrupació Escola Catalana (AEC) i que va mantenir una intensa relació amb la Conselleria d'Ensenyament i amb el propi Govern de la Generalitat de Catalunya, amb l'objectiu de donar visibilitat a Betània-Patmos i, fins i tot, atorgar-li capacitat d'influència. Una mica més tard, va ser nomenat patró de la Fundació Torras i Bages, la qual es fa càrrec de l'Escola Sant Felip Neri, fundada l'any 1959 pel pare Serafí Alemany i Esteve. Com diu l'adagi català: “Roda el món i torna al Born”.

El curs 1991-1992 va ser una magnífica oportunitat per donar a conèixer Betània-Patmos i per reivindicar la història de l'Escola, perquè es va celebrar el seu cinquantè aniversari. Una comissió va organitzar uns actes commemoratius –un seminari sobre el futur de l'educació al Palau de la Música Catalana i a l'Ateneu Barcelonès, i una trobada d'antics alumnes, mestres i pares al Monestir de Pedralbes–; va promoure la publicació de reportatges a la premsa escrita; va impulsar l'edició d'un llibre que recollia la història de la institució i va encetar una col·lecció de documents amb l'obra de la professora Estrella Casas titulada *Descartes, 4 i Plató, 26: “Colegio autorizado para señoritas”*, la qual tingué continuïtat, tres anys després, amb el volum *Escola Tramuntana. Maig del 75. Crònica viscuda d'una tancada històrica el maig del 75*, de Josep M. Borrull.

Però, probablement, una de les accions més entranyables d'aquella celebració fou la inauguració, l'onze de maig del 1992, de l'anomenada “Pedra Alba”, un monòlit granític col·locat a mitja rampa del Clos Montserrat amb la inscripció de quatre paraules –Pau, Lucidesa, Cordialitat i Llibertat–, amb les quals Emili Teixidor havia intentat sintetitzar les essències de les dues escoles barcelonines fusionades el curs 1975-1976. En una carta que Rosa Maria Omedes va adreçar a la seva amiga Trini Anglada, la fundadora de Betània va escriure:

Ho tenia entre cap i coll. La simbolització de la pedra com a base ferma i permanent d'una obra m'ha atret sempre. Ara estic més que satisfeta. Tothom s'hi pot sentir identificat, però jo, secretament, hi veig més unes persones que altres... Aquella “Paz, alegría y sencillez”, ha agafat més actualitat i volada. Tant de bo puguem ser-ne portadores sempre.

Després de la seva jubilació com a directora de Betània-Patmos, Rosa Maria Omedes s'havia involucrat en l'organització de l'Assemblea Diocesana de Barcelona del 1981, on hi exercí de secretària, i uns anys més tard va fundar –les seves ganes de fer coses eren invencibles– un club de senyores anomenat Xera –paraula catalana que significa una flama molt viva–, que es dedicava a organitzar col·loquis sobre temes seriosos i fer excursions. A més, sempre que va poder va seguir de prop l'evolució de la seva escola. Omedes mantingué una vida plena d'activitats mentre la salut li ho va permetre.

Però aquells anys –és llei de vida– també van ser testimoni de la mort d'alguns dels fundadors de l'Escola. El 1998 expirava la senyoreta Maria Electra Esteruelas, membre honorífic del Patronat de la Fundació, i el 2001 va morir el senyor Josep Cervera a Sant Sadurní d'Anoia. Amb la seva bonhomia habitual, “l'Avi Patmos” havia dit, un temps abans, que “amb fe, la vellesa no pica”. El record d'aquestes dues persones ha romàs al cap i al cor de centenars d'antics alumnes.

Al tombant del segle XXI els responsables de l'Escola –patrons, equip directiu i treballadors– es podien sentir cofois de la feina feta. Si l'any 1985 la piràmide demogràfica de Betània-Patmos tenia una cúspide encara àmplia però una base perillosament estre-

ta –als cursos inicials tan sols hi havia dues línies amb una quinzena d'alumnes a cada classe–, de manera que es dibuixava una piràmide invertida, quinze anys després s'havia recuperat la proporció habitual de la població escolar, amb una base cada vegada més àmplia, factor imprescindible per tal d'assegurar el futur de qualsevol centre educatiu. L'èxit retrobat impedia atendre totes les sol·licituds d'escolarització que es rebien, quan la tendència general era la contrària.

La matrícula rondava els mil tres-cents alumnes i el claustre, la norantena de docents, ajudats per un equip de psicòlegs, bibliotecària i personal administratiu i de serveis. L'estabilitat de la dècada dels noranta havia culminat amb una nova construcció i un estil cada vegada més ben definit. A més, de mica en mica, s'anava recuperant un sentiment de pertinença que els anys de crisi havien malmès. El Patronat, la direcció i l'equip docent albirava el futur amb tranquil·litat. La professionalització del centre permetia que Ricard Pol afirmés:

Una escola és una empresa, és a dir, un grup de persones organitzades per assolir uns objectius, en el nostre cas donar un servei educatiu de qualitat a quantes més famílies millor, i intentar generar riquesa i llocs de treball que es perpetuïn en el temps. Durant anys, en el sector docent, parlar d'empresa ha tingut connotacions negatives –en entendre empresa com un sinònim de negoci–, com també fer-ho de plans de qualitat. El criteri empresarial ha d'estar present, sense oblidar que el superàvit és una necessitat per assolir els objectius.

En aquesta mateixa línia de treball, el curs 1998-1999 l'equip directiu de l'Escola va posar en marxa un pla de qualitat seguint el

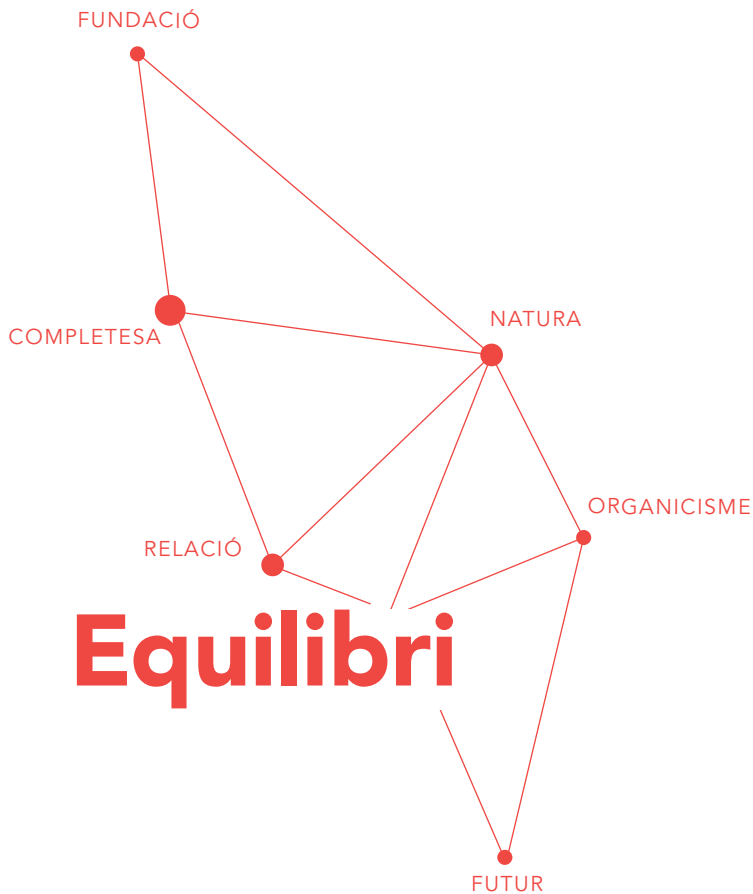
model EFQM, del que en va ser director el docent Diego Montero, actual secretari acadèmic. L'activitat desenvolupada va ser força important i el curs 2000-2001 tenia actius quinze equips de millora de diferents àrees.

Els objectius de la institució s'havien assolit: les bondats de l'equip humà del centre portaven cap a un servei de qualitat que generava satisfacció i fidelitat. La fermesa del treball docent i l'especial atenció a les llengües estrangeres i a les instal·lacions esportives caracteritzaven la feina de l'entitat, així com un neguit, tranquil però constant, per assolir millores continuades. Aquesta manera de fer no hauria estat possible sense una estructura fundacional o amb un altre tipus de patrons. Tal com s'ha insinuat a l'inici d'aquest capítol, una fundació és un conjunt harmònic de principis ètics al servei de les persones que ha de configurar una conducta moral. Aquesta mena d'organitzacions, mancades d'una finalitat lucrativa, vetllen per assolir la voluntat d'uns fundadors de manera eficaç i eficient, i allò que persegueixen els promotors de la Fundació Privada Betània-Patmos és quelcom tan essencial com l'educació dels infants.

Els membres del Patronat, homes i dones de prestigi vinculats al món de l'empresa i a les professions liberals, han assumit la responsabilitat d'administrar un patrimoni que no els és propi de manera desinteressada. Els successius patrons, escollits per cooptació, sempre han suggerit més que imposat, aconsellant la direcció, ajudant-la a pensar i prendre decisions, suggerint i aportant idees i punts de vista sense imposar-ne cap. El seu destacat perfil professional ha contribuït al bon govern, la serenitat i la confiança de la Fundació i ha posat en valor el paper de la iniciativa privada a l'hora de prestar un servei públic de màxima qualitat. La perfecta sintonia amb la direcció general ha estat fonamental a l'hora de recuperar una direcció unívoca i coratjosa. ●

CONSTEL·LACIÓ CAP A ON ANEM*

*Lloc de l'albirament: Torratxa Patxot, al Clos Montserrat de Barcelona — 2016

Equilibri

Fer compatibles
els valors permanents
que el temps no exilia
amb les noves maneres
que el nou món
reclama.

2002

BETÀNIAPATMOS

EQUILIBRI

El catorze de març de l'any 2002 era dijous. Feia sis mesos que el món havia entrat en una nova època que encara no té nom en els llibres d'història. L'onze de setembre del 2001, dinou membres d'Al-Qaida van segrestar quatre avions als Estats Units: dos van col·lidir contra les torres bessones del World Trade Center de Nova York; un altre va impactar al Pentàgon i el quart s'estavellà a Shanksville. Un mes després, el govern nord-americà de George W. Bush va atacar l'Afganistan i, tot seguit, va aprovar la Patriot Act, que donava amplis i nous poders a les autoritats per espionar els ciutadans amb l'excusa de lluitar contra "el terror".

El març del 2003 la guerra va arribar a l'Iraq. Malauradament, però, l'anomenada lluita contra "el terror" s'ha mostrat ineficaç. Els atemptats han continuat –a Bali, a Madrid, a Londres, a Nairobi, a París, a Bagdad, a Niça, a Kabul, a Berlín, a Balkh, a Barcelona...-. Els conflictes asimètrics i un nou terrorisme global acompanyen un món on noves potències emergents –sobretot la Xina i l'Índia– disputen l'hegemonia occidental. La balança de les relacions internacionals tremola i es desequilibra.

D'altra banda, la pobresa de la majoria de la població; l'atur –especialment entre els més joves–; una corrupció generalitzada de governs autoritaris, i un fonamentalisme islamista a l'alça van provocar l'esclat d'una onada revolucionària d'Egipte al Marroc, coneguda com la "Primavera Àrab". En el cas de Síria, les protestes han derivat en una sagnant guerra civil i aquesta ha propiciat l'aparició d'Estat Islàmic, una organització gihadista que s'ha estès entre Síria i l'Iraq. La diàspora de milions de ciutadans sirians que han hagut de fugir del seu país ha convertit el Mediterrani en una tomba i ha col·lapsat les autoritats de la Unió Europea, incapaç de donar una resposta coherent a la

situació. Les fronteres meridionals de la UE pateixen les conseqüències d'un món desequilibrat.

Paral·lelament, el procés de globalització s'ha accelerat gràcies al desenvolupament tecnològic i a l'internet. La lliure circulació de capitals ha consolidat la societat de consum i ha donat un gran poder a les empreses multinacionals en detriment dels governs. L'increment de l'especulació financera, afavorida per les polítiques desreguladores de governs neoliberals, ha conduït el món cap a una crisi que va esclatar el sis d'agost del 2007 als Estats Units, quan una de les empreses de crèdit més importants es va declarar en fallida. El pànic es va estendre i els bancs van deixar de prestar diners, de manera que l'economia es va aturar. La crisi nord-americana es va escampar ràpidament per tot arreu: les borses es van ensorrar, moltes empreses van tancar i alguns estats van fer fallida. A Europa, les polítiques d'austeritat han suposat un fort retrocés de l'estat del benestar. Però, segons l'economista francès Thomas Piketty, no tothom ha patit la crisi de la mateixa manera, i el patrimoni dels més rics ha progressat per damunt de la mitjana, accentuant els desequilibris.

Com a conseqüència del malestar econòmic i social, han aparegut noves propostes polítiques, més o menys populistes, als països occidentals. Des de Grècia –de l'Esquerra Radical o Syriza a l'extrema dreta d'Alba Daurada– als Estats Units –victòria de Donald Trump a les eleccions presidencials del 2016–, passant pel Regne Unit –Brexit–, França –el Front Nacional de Marine Le Pen– o Itàlia –el Moviment Cinc Estrelles del còmic Beppe Grillo–, l'equilibri polític nascut a la segona meitat del segle XX està en crisi.

Els altres continents fan el seu camí. L'Amèrica llatina ha ençetat un procés democratitzador que ha presenciat l'arribada de

líders més o menys carismàtics i amb un to populista. A l'altre costat de l'Atlàntic, malgrat la seva diversitat, Àfrica ha començat a guanyar terreny, en gran mesura gràcies a la intervenció de l'Índia i la Xina al continent negre, i hi ha qui pensa que el segle XXI serà el seu –amb permís de l'imparable ascens dels esmentats països asiàtics, és clar. En definitiva, segons l'historiador Antoni Segura, ens trobem amb:

[...] un món en construcció i de futur incert: persistència de règims totalitaris que conculquen els drets humans i les llibertats; desigualtat creixent en la distribució de la riquesa (entre països i a l'interior dels països) que condemna una tercera part o més de la població a l'exclusió, a viure sota el llindar de la pobresa, a la fam i a guerres sense regles. I, això no obstant, prossegueix la lluita per les llibertats i una millor distribució de la riquesa, en el convenciment que és l'única via per evitar l'autodestrucció.

La incertesa política i econòmica ha tingut el seu reflex mediambiental. La llista de problemes és llarga i de magnitud planetària: el canvi climàtic, l'escassetat d'aigua dolça, la pèrdua de biodiversitat, la disminució d'extensió boscosa o la degradació dels esculls de coral són alguns dels grans obstacles que la Terra ha d'afrontar amb lucidesa i coratge. El setembre del 2002 es va celebrar la Cimera Mundial sobre Desenvolupament Sostenible a la ciutat sud-africana de Johannesburg. El repte era –i encara és– urgent: el món sencer necessita un desenvolupament que cobreixi les necessitats humanes, protegint al mateix temps el medi ambient i sense perjudicar les perspectives de les generacions futures. D'ell en depèn un futur pacífic i pròsper. Si la barra de la balança continua inclinant-se cap al plat on hi ha una economia depredadora, potser mancaran els contrapesos que ens permetin aconseguir l'equilibri necessari.

Espanya també pateix les tensions pròpies del món actual. Després d'una etapa econòmica de creixement important (1996-2007), fruit, en gran part, d'una bombolla immobiliària, l'esclat de la crisi va situar el país en una fase de recessió molt greu. La destrucció de llocs de treball va enfonsar el consum i la producció, i tot plegat va generar una crisi social que va tenir el seu moment esclatant el quinze de març del 2011, quan va néixer un moviment que ha tingut una plasmació política immediata. L'equilibri bipartidista de les tres últimes dècades també trontolla.

En paral·lel, a Catalunya, la impugnació de catorze articles de l'Estatut aprovat el 2010 per part del Tribunal Constitucional, les conseqüències de la crisi econòmica i les tensions entre els governs nacionalistes de Barcelona i Madrid han provocat una massiva mobilització de ciutadans partidaris de la independència i anys de fortes tensions entre les autoritats espanyoles i les catalanes. El debat sobre la conveniència d'una reforma constitucional demostra que els equilibris del 1978 són qüestionats per una part significativa de la població.

I, encara, un darrer desequilibri. El creixement demogràfic a Catalunya l'any 2002 sumava unes cent seixanta mil persones més; en canvi, el 2015, la població total només es va incrementar en vint-i-tres mil individus. El llarg descens de la natalitat iniciat d'ençà de la dècada de 1970 ha conduït el país –tal com succeeix a la majoria d'estats desenvolupats– a un envelliment imparable. Si la dinàmica no canvia, l'estat del benestar que hem conegut serà insostenible i caldrà redimensionar la xarxa d'escoles del territori: no hi haurà prou nens per a tants centres.

En aquest context, el catorze de març del 2002, al despatx del notari barceloní Jesús-Luís Jiménez, els representants de més d'una quinzena de membres o descendents de la família Güell i

el secretari de la Fundació Privada Güell van vendre a la Fundació Privada Betània-Patmos, representada pel seu secretari, l'advocat Raimon Bergós –antic alumne de Patmos, fill del redactor dels estatuts de la Fundació i patró de la institució–, un:

[...] terreno totalmente inedificable, por estar destinado a zonas verdes y viales, sito en el término municipal de esta ciudad de Barcelona barriada de Sarrià, paraje llamado La Roqueta, después de diversas segregaciones, tiene una superficie de seis mil ciento cuarenta y un metros cuadrados.

Aquella extensió de terra i pedres estava just al davant de la porta d'entrada de l'Escola, que en aquella època era a mitja pujada de l'Avinguda de la Mare de Déu de Lorda. Era l'antiga pedrera del Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes. Curiosament, segons el protocol notarial, la finca adquirida estava gravada amb diverses càrregues, algunes d'elles decimonòniques, com per exemple la facultat de construir-hi mines de conducció d'aigües o "una servidumbre de paso de carro", activitats pròpies d'uns temps que avui ens semblen antiquíssims. La compra de la Roqueta va ser un altre moment estel·lar de la història de Betània-Patmos.

L'interès de la Fundació per aquella peça de terra situada davant el Clos Montserrat venia de lluny. L'any 1999 el Patronat ja havia acordat l'adquisició de l'espai designat amb el nom de la Roqueta per tal d'ampliar els equipaments esportius de l'Escola. La compra es va posposar tres anys perquè localitzar i reunir la gran quantitat de membres de la família Güell que calia contactar per tancar l'operació va ser una tasca àrdua. Aleshores va semblar que la incorporació de l'antiga pedrera –la qual s'havia

reomplert de terra gràcies als abocaments de materials procedents de la construcció de la Ronda de Dalt– era millor opció que no pas la tala d'arbres del Clos per fer-hi camps d'esports. A més, el fet de disposar de suficients recursos econòmics, l'actitud favorable de l'Ajuntament de Barcelona a l'hora de requalificar el terreny i el suport de l'Associació de Veïns del barri, presidida pel senyor Salvador Pàniker, van animar la ideació d'un projecte tan ambiciós.

Però vet aquí que el Consistori barceloní, propietari inesperat de l'espai conegut com l'Hort de les Monges del Monestir de Pedralbes, malgrat no fixar cap data, va pretendre que l'Escola abandonés l'indret on l'etapa d'infantil ha estat instal·lada des del curs 1965-1966. Aleshores es va produir un nou moment de lucidesa en la història de Betània-Patmos. Si s'aconseguia fer desaparèixer el tram de l'Avinguda de la Mare de Déu de Lorda que separava el Clos Montserrat de l'antiga pedrera, es podria traslladar l'escola dels més petits a un nou edifici que s'hauria de construir a tocar del carrer de Montevideo, a la part meridional de la finca. D'aquesta manera, es podrien deixar les instal·lacions de l'Hort i col·locar tots els recintes escolars en un sol terreny. Així, si es renunciava a una part dels equipaments esportius, s'aconseguia una escola urbanísticament equilibrada.

Després de diverses negociacions, el Consistori va acceptar el projecte d'unificació de l'Escola, sempre i quan la Fundació subvencionés el nou tram de carrer que havia de substituir la part de l'Avinguda que desapareixeria i cedís uns metres quadrats de l'antiga pedrera com a zona verda. Dit i fet. El futur de Betània-Patmos tenia llum verda, tot i que aleshores no hi havia cap pressa per executar les obres, especialment les que tenien a veure amb el nou edifici d'infantil. Tantes circumstàncies i negociacions van dilatar el temps de manera extraordinària. Mentres-

tant, el Patronat de la Fundació i la direcció de l'Escola tenien clar que s'havien de millorar les instal·lacions ja existents. Per això, passats uns anys des de la darrera intervenció important –l'edifici nou de batxillerat, biblioteca, auditori i serveis centrals–, en Ricard Pol i el nou director financer, el senyor Agustí Ferran, van planificar i executar tres grans actuacions més: una nova zona d'esbarjo a l'espai més forestal del Clos, envoltada per un circuit d'atletisme adaptat al terreny, talussos replantats amb flora autòctona i un amfiteatre aprofitant el pendent natural de la muntanya (2008-2009); una reforma completa de la piscina i del menjador (2009-2010), i tota una colla d'intervencions repartides al llarg dels edificis de les etapes i relacionades amb les mesures de seguretat requerides als recintes escolars.

Mentre tot això succeïa, va esclatar la crisi econòmica del 2008. El crac financer no es va començar a notar fins un parell d'anys més tard, i la recessió i la regressió demogràfica van arribar a l'Escola Betània-Patmos, com a tants altres centres de Sarrià-Sant Gervasi, a partir del curs 2010-2011.

Les xifres dels anys anteriors i la dels posteriors són paradoxals. Si abans de la crisi el centre havia assolit una matrícula de mil quatre-cents cinquanta-cinc alumnes, durant la recessió el nombre de criatures escolaritzades va disminuir fins a mil tres-cents setanta; si durant els bons temps no es podia satisfer la demanda de places a P3, a partir del 2012-2013 es van haver d'implementar mesures desconegudes durant molts anys a Betània-Patmos –anuncis a la premsa i a les revistes del barri i jornades de portes obertes–, per tal d'atreure l'interès de noves famílies. La situació socioeconòmica del país es complicava i la preocupació per l'evolució dels esdeveniments es va instal·lar al Clos Montserrat i a la gran majoria d'escoles.

Com que molts centres privats o concertats van patir mals semblants i tothom va cercar estratègies similars per superar el mal pas, en els darrers anys s'han introduït noves mesures per tal de recuperar uns ingressos minvants. El Patronat de la Fundació va efectuar una revisió dels costos i una bonificació de les quotes d'escolarització i menjador a partir del curs 2012-2013, a efectes de preservar la continuïtat del projecte en condicions que seguissin permetent el ple accés de totes les famílies al model formatiu que proposa l'Escola. Paradoxalment, la rebaixa de les quotes no va anar acompanyada d'una disminució de les inversions en el projecte educatiu.

De fet, el mateix president Bosser va sentenciar que aquell era "el moment de les heroïcitats", de manera que el Patronat va decidir invertir en la millora dels espais escolars i va anunciar la construcció de noves instal·lacions esportives, equipaments de secundària i batxillerat i, especialment, un nou edifici d'educació infantil. Tot plegat era arriscat o heroic: en un context de recessió econòmica i crisi de la natalitat, la Fundació aprovava la disminució de les quotes i l'increment de les inversions.

A més, la Fundació també es va preocupar per afavorir el domini de les llengües estrangeres, fomentar l'interès per la recerca i l'emprenedoria i millorar els processos d'atenció a la diversitat, aspectes considerats necessaris en una escola del segle XXI. En una carta adreçada a les mares i als pares dels alumnes i signada per Francesc Bosser i Ricard Pol el trenta-u de maig del 2012, s'hi pot llegir:

[...] ratifiquem el compromís de la Fundació Betània-Patmos amb l'educació dels vostres fills, perquè pensem que

l'educació és una inversió i no una despesa. Per això seguirem millorant i actualitzant el nostre projecte educatiu, així com les nostres instal·lacions i equipaments.

L'ordre del que calia fer en primer lloc va canviar després de múltiples anàlisis i reflexions. Finalment, la direcció de l'Escola, amb el suport del Patronat, va optar per construir immediatament el nou edifici d'infantil, aprofitant la disponibilitat del terreny –ja feia deu anys que s'havia adquirit la Roqueta– i el vistiplau de les autoritats locals. El nou equipament havia de mostrar a tothom que l'escola fundada per Rosa Maria Omedes i Emili Teixidor confiava en el futur i pretenia atendre a tantes persones com fos possible, començant pels més menuts. Embarcar-se en la reurbanització de milers de metres quadrats i en la construcció d'un nou edifici d'infantil en temps de crisi no semblava el més assenyat. La prudència recomanava seguir una política més aviat conservadora i esperar circumstàncies millors: mantenir les instal·lacions educatives de l'Hort de les Monges i esperar que la tempesta econòmica escampés. Però aquesta no és la història de la institució. Si la prudència i la cautela haguessin guiat els passos dels fundadors i les direccions de l'Escola, la pacífica Betània no s'hagués creat en una època de violència, la liberal Patmos no hagués aparegut en plena dictadura antide-mocràtica i qui sap si els dos centres, semblants en alguns aspectes però tan diferents en d'altres, s'haguessin fusionat mai.

La nova escola dels petits havia d'acomplir dos objectius fonamentals: permetre el trasllat de les instal·lacions de l'Hort de les Monges cap a "l'Escola de dalt" i ser la porta d'entrada de noves famílies a Betània-Patmos per tal de consolidar la recuperació d'una matrícula d'alumnes que, al final del curs 2016-2017, s'ha situat en els mil quatre-cents quaranta estudiants. Per tal de tirar endavant les obres, primer va caldre desplaçar un tram de

l'Avinguda de la Mare de Déu de Lorda que separava les dues finques, el Clos Montserrat i el terreny adquirit a la família Güell. Aquestes obres es van executar entre el 2011 i el 2013. Mentrestant, vàries persones van treballar en la definició del projecte arquitectònic i urbanístic, que finalment va ser elaborat pel despatx Capilla Mónaco Arquitectos.

El disseny final dibuixa un edifici esglaonat, molt integrat en el paisatge i la topografia original, amb cobertes enjardinades, aules amb sortida al pati de jocs a peu pla i rampes que connecten tots els espais. La preocupació per la sostenibilitat mediambiental ha provocat un notable ús de l'energia solar, l'aprofitament de l'aigua de la pluja o l'eliminació dels vehicles i les circulacions rodades dins del recinte. De fet, un camí de vianants permet connectar la nova entrada a l'Escola del carrer de Montevideo i l'edifici d'infantil amb la resta d'espais del Clos –primària, secundària, batxillerat, Torratxa, piscina-menjador, etc. Volgudament, l'epicentre de tot el recinte és la cruïlla de la rampa on se separen els camins per anar cap a una banda o una altra, allà on hi ha la Pedra Blanca inaugurada l'any 1992 amb les paraules triades per l'Emili Teixidor –Pau, Lucidesa, Cordialitat, Llibertat– i les incorporades recentment –Coratge i Equilibri.

Pensar que el nou edifici només és una estratègia per afrontar les conseqüències de la crisi econòmica global i el descens demogràfic del país és un error. Certament que mira cap enfora, cap a la ciutat que s'estén fins el mar, però també mira cap a l'interior i vol augmentar la cohesió de la comunitat que forma part de Betània-Patmos. El nou camí de vianants uneix tots els espais, com si es tractés d'una columna vertebral, tothom entra pel mateix lloc i passa per infantil. L'Escola està més unida que mai. De fet, conceptes com ara

“teixit”, “trama” o “connexió” estan molt presents al cap de Jacint Bassó i Parent, l’actual director general de l’Escola.

Bassó és fill d’Olesa de Montserrat, localitat a la qual sempre ha estat molt unit, i nebot de Frederic Bassó, responsable del Departament de Religió de Betània-Patmos durant un munt d’anys. Filòleg de formació, ben aviat es va dedicar al món de la docència, especialment a l’Escola Daina-Isard, una Cooperativa d’Ensenyament fundada el 1969. L’any 1989, Bassó va esdevenir-ne director quan el centre travessava moments de dificultats. Curiosament, el seu recorregut és paral·lel al de Ricard Pol a Betània-Patmos: en una cronologia similar, els dos van trobar-se unes escoles desorientades per unes direccions inestables i ambdós van aconseguir donar un tomb a la situació gràcies a l’entesa amb la titularitat i el claustre, el suport de les famílies, unes inversions coherents i una eficaç política de relacions exteriors.

Sota la seva direcció, Daina-Isard es va integrar a la Federació de Cooperatives d’Ensenyament de Catalunya (FCEC), la qual es va fusionar amb el Grup d’Acció Escolar de Catalunya (GAEC) l’any 1996 per crear l’Agrupació Escolar Catalana (AEC), una patronal del sector educatiu formada per cent quinze escoles i presidida per en Ricard Pol. Va ser aleshores que els dos directors es van conèixer i, ben aviat, Pol es va adonar que els punts en comú amb el director del Daina-Isard superaven les diferències.

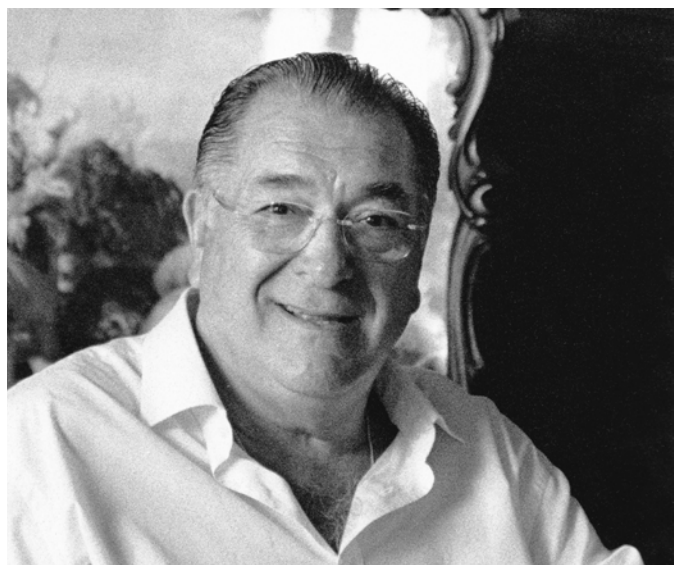
Iniciat el segle XXI, el director de Betània-Patmos va començar a pensar en el seu relleu al capdavant de l’escola de Pedralbes i va ser aleshores quan el previsor enginyer va rumiar la possibilitat que en Jacint Bassó esdevingués el seu rellevista. La idea va anar madurant fins que, finalment, després de valorar una terna

de candidats, Pol va escollir Bassó com el seu substitut al capdavant de la direcció de Betània-Patmos, si comptava, és clar, amb el vistiplau del Patronat de la Fundació.

Certament, en Ricard Pol treballava amb molta previsió per tal d’aconseguir un relleu sense trencadissa a la direcció del centre –fenomen gens habitual a l’escola del Clos Montserrat i a tantes altres. Els terminis de l’acord van ser clars: la incorporació es faria a l’inici del curs 2009-2010, durant el qual Bassó coneixeria la institució per dins i acompanyaria l’últim any de la sotsdirecció de Maria Àngels Zamarreño, que s’havia de jubilar; a partir del 2010-2011, l’antic director del Daina-Isard assumiria la direcció pedagògica de Betània-Patmos i l’1 de setembre del 2016, si tot anava bé, esdevindria el nou director general.

Els terminis s’han acomplert puntualment i des de l’1 de setembre del 2016, Ricard Pol ha deixat de ser director general de l’Escola per esdevenir patró de la Fundació Privada BetàniaPatmos; Jacint Bassó ha assumit la direcció general de l’Escola; Pilar Pérez Álvarez, fins llavors Cap d’Estudis de l’etapa d’infantil, s’ha responsabilitzat de la direcció pedagògica, i Agustí Ferran ha continuat al capdavant de la direcció financera i de serveis. El relleu s’ha realitzat amb temps i força placidesa.

L’alè del darrer equip directiu encapçalat per en Ricard Pol i en Jacint Bassó s’ha deixat sentir en diversos àmbits, però especialment en una major unió de Betània-Patmos en tots els seus ordits i trames –departaments didàctics dels dos als divuit anys; etapes educatives connectades entre elles; espais més oberts i compartits. El reflex simbòlic més potent de tot aquest procés es pot llegir en el propi nom del centre, del qual se n’ha eliminat el guionet que separava les paraules “Betània” i “Patmos”, per tal d’escriure un sol mot que manté i respecta els seus orígens amb

la majúscula pròpia de cada topònim: BetàniaPatmos. Bassó creu fermament que “això no és una escola, sinó un lloc, una ciutat, una república, on hi ha una vida amb tots els seus sentits”. L’organicisme és un concepte profundament arrelat en el seu pensament.

Jacint Bassó, seguint la petja de Ricard Pol, també és un ferm defensor de l’acció coral. En aquest sentit, els darrers responsables de les etapes –la pròpia Pilar Pérez i Ivet García a infantil; Assumpta Bullich i Laura Camp a primària; Herminio Alcaraz a secundària i Carme Mallafré a batxillerat–; la persona responsable de la Comunicació i Imatge, figura singular en una escola –Eva Macau i Judith Badia–, i els caps dels Departaments didàctics –el ja citat Josep Maria Clavell a Ciències; Maite Díaz a Llengües estrangeres; Jaume Feixas a Educació física i Esports; Aureli Redón a TIACC i Xavier Ciurans a Arts i Humanitats– han agafat un protagonisme notable en els darrers anys.

La consecució d’un equilibri complex és l’altra gran obsessió del darrer equip directiu de l’Escola. Cinc trets d’aquesta recerca. En primer lloc, entre el silenci i el debat constant, la darrera direcció del centre vol donar més veu a tots els membres de la comunitat educativa per tal que puguin expressar el seu punt de vista sobre la institució. Tots per igual. Primer ho han fet els docents, després les famílies i, finalment, els mateixos alumnes. Totes les opinions han estat documentades i escoltades.

En segon lloc, entre el cofoisme i l’extraversió, s’opta per fixar-se tant en la renovació dels espais interiors –la Torratxa, la biblioteca de primària, un espai propi per al Departament TIACC, un aparcament per a les bicicletes...– com en els indrets que projecten BetàniaPatmos cap a l’exterior –el nou edifici d’infantil, la reordenació urbanística del Clos Montserrat, l’ús de les

xarxes socials com Twitter...-. Les escoles del segle XXI han de fer, però també han de saber comunicar allò que fan.

Tercerament, l'atenció tant al passat com al futur és habitual a BetàniaPatmos: les edicions de llibres que recuperen la nostra història –*El simbolisme d'uns noms* (2006) i *Rere les passes dels Patxot. La història de tres Rafiels (1802-1964)* (2014)– s'han combinat amb accions pedagògiques encarades cap al futur –per citar només un parell d'exemples, els intercanvis amb la Xina o la implementació de la robòtica. I encara un altre cas: l'elaboració d'aquest llibre d'història –passat– s'ha fet ensems amb la construcció del nou edifici d'infantil –present i futur.

En quart lloc, entre una escola acadèmicament elitista i un centre il·limitadament inclusiu, els responsables de l'Escola volen mantenir l'altíssim nivell acadèmic de l'alumnat i la participació en tota mena de concursos i activitats exteriors, a la recerca constant de l'excel·lència, alhora que es desplega un treball sistemàtic dels casos d'infants que tenen algun tipus de dificultat. De fet, en els darrers anys el centre ha vist com ha crescut el nombre d'alumnes amb necessitats educatives específiques (NEE) que impliquen una atenció diferenciada. Això ha comportat notables canvis a nivell pedagògic i organitzatiu per tal d'atendre aquestes necessitats de manera preventiva. A totes les etapes s'ha creat una Comissió d'Atenció a la Diversitat (CAD) i als tradicionals departaments didàctics s'hi ha afegit, recentment, un Equip Psicopedagògic i d'Orientació i Suport (EPOS), coordinat per Maria Sánchez, amb l'objectiu que tothom trobi el seu lloc a BetàniaPatmos.

El darrer tret: en el debat que el món educatiu ha presenciatsobre l'ús de les noves tecnologies i la implementació d'eines digitals a les aules –per exemple, el projecte 1x1 de la Generalitat

de Catalunya que pretén implantar miniordinadors portàtils a les aules i la incorporació de llibres de text digitals– o un immobilisme clàssic, basat només en el paper, l'Escola transita pel camí del mig: BetàniaPatmos no ha desenvolupat el projecte 1x1, però tampoc ha renunciat a l'ús de la tecnologia –portàtils, impressores 3D, etc. A les aules, les pissarres de guix comparteixen l'espai amb les digitals. L'Escola intenta complir amb tots els seus objectius –lideratge/comunitat, interior/exterior, passat/futur, excel·lència/NEE, llibres de paper/eines TIACC– i arribar a tot arreu. El repte no és fàcil.

Rere aquestes directrius d'unió i equilibri, en els darrers anys s'han desenvolupat una bona colla d'accions pedagògiques, com l'ensenyament de l'àrea de Coneixement del Medi Natural en llengua anglesa en el marc d'un projecte anomenat Aprenentatge Integrat de Continguts i de Llengües Estrangeres (AICLE), iniciativa encetada l'any 2002; l'edició de la revista literària *Generacions*, feta pels alumnes de batxillerat; l'aparició de l'anomenada Comissió Verda, ara equip d'educació ambiental, sobre afers mediambientals; la participació de l'Escola en tota mena d'exàmens oficials d'anglès, francès i alemany; la implementació de la matèria d'oratória a la secundària en grups reduïts d'alumnes i en tres idiomes –català, castellà i anglès– des del 2007; l'apadrinament lector entre nens i nenes d'infantil i primària; el treball per projectes a l'etapa d'infantil i primària –arrelat des de fa una bona colla d'anys–; la instal·lació d'ordinadors a totes les etapes, pissarres digitals i pissarres digitals interactives, intranet, punts d'accés wifi, una nova pàgina web de l'Escola, i la promoció de les tecnologies de la informació, l'aprenentatge i la comunicació (TIACC), amb la formació del claustre; la participació de nois i noies de batxillerat al Model United Nations Of Goldberg (MUNOG) de Stuttgart; la implicació de l'Escola amb el Centre de Recerca en Epidemiologia Ambiental (CREAL) en

un estudi sobre els efectes de la contaminació atmosfèrica; l'adhesió al projecte "Escoles amb Cor" de Càritas, o els programes d'Emprenedoria a quart d'ESO i primer de batxillerat, a més d'una robòtica que ha fet viatjar un grup d'alumnes i professors de quart d'ESO fins Austràlia per participar a la final internacional de la First Lego League (2016). La llista completa seria llarguíssima.

D'altra banda, i seguint la tradició de convidar persones que tenen quelcom interessant a dir, l'Escola ha mantingut tot tipus de fòrums –actes de comiat dels alumnes del darrer curs, l'Aula Oberta de l'AMPA, xerrades promogudes per les etapes i pels departaments– on s'han pogut escoltar les veus de savis com Gabriel Ferrater, Joan Oró, Jorge Wagensberg, Llorens Gomis, Ramon Maria Nogués, Begoña Román, Josep Piqué, Luís de Lecea, Gregorio Luri o Antoni Bentué. La seva presència al Clos Montserrat ha connectat un món exterior brillant amb l'escola de Pedralbes.

I, tot això, avui en dia, per què es fa? La resposta es troba en el posicionament que BetàniaPatmos va proclamar recentment després d'un debat amb tots els professionals del centre:

Eduquem els vostres fills en un entorn natural únic
i els acompanyem amb vosaltres
amb l'objectiu que tots puguin esdevenir persones
preparades intel·lectualment,
saludables, lliures i felices,
capaces de prendre decisions creatives i responsables
per a un món millor.

Ensenyament. Educació. Equilibri. Alumnes. Natura. Famílies. Formació rigorosa. Salut. Llibertat. Felicitat. Creativitat. Res-

ponsabilitat. Alteritat... Totes elles paraules meditades i pensades per preparar persones que hauran d'afrontar els reptes del segle XXI, mots continguts al llibre *Som Així i Fem Això!* –editat per primera vegada l'any 2012–, el qual expressa el projecte educatiu de l'entitat amb el frontispici següent:

Els anys compresos entre el 2002 i el 2017 han presenciats molts canvis a la institució, també en les persones. Jubilacions i morts s'han alternat amb relleus i noves incorporacions, quelcom ben natural si recordem que BetàniaPatmos ja ha fet setanta-cinc anys.

Durant el mateix 2002, que obre aquest darrer capítol, mossèn Joan Alemany es va jubilar definitivament de l'Escola després de dedicar-hi part de la seva vida, tant de capellà com de professor i consiliari. En paraules del propi Alemany, la col·laboració durant tant temps a l'Escola:

[...] va ser per mi com un seminari de "formació permanent" del meu ministeri, on vaig descobrir i viure la riquesa de la realitat de la vida, treballant amb unes persones que, dintre de la diversitat, posàvem en comú les pròpies aportacions per confrontar-les, a fi de portar a terme els objectius que teníem proposats: crear unes escoles dignes de la línia d'una pedagogia de la qual Catalunya era la capdavantera.

Mossèn Joan va gaudir d'uns darrers anys de tranquil·litat i reconeixements –per exemple, la concessió de la Medalla d'Honor de l'Ajuntament de Barcelona l'any 2004–, mentre el seu company i bon amic mossèn Lluís Saumell, que ja l'havia succeït a la parròquia de Sant Ildefons, va assumir el càrrec de consiliari de l'Escola BetàniaPatmos –tasca que ha desenvolupat fins el 2017.

L'any 2003 es va produir un altre relleu quan el senyor Luís Basté va deixar la presidència del Patronat de la Fundació. El seu camí a l'Escola havia arrencat a finals de la dècada de 1970, primer com a un pare més de Betània, després com a president de l'APA i, a partir del 1984, assumint la responsabilitat d'encapçalar una institució que passava per un mal moment. Durant la seva presidència, amb l'estreta col·laboració de Paco Bosser i Josep Lluís Bonet, BetàniaPatmos va superar una gravíssima crisi interna i externa i va experimentar uns anys de creixement formidables, basat en un claustre renovat, uns resultats acadèmics i econòmics extraordinaris i una matrícula excepcional. Després de tant de temps, Basté va considerar que calia un relleu, i el seu amic Paco Bosser va ser l'home escollit per substituir-lo. El senyor Basté, però, no s'ha desvinculat mai de la institució, ja que ha continuat com a patró de la Fundació.

El setze de juliol de l'any 2008 era dimecres. Aquell dia, la fundadora Rosa Maria Omedes va morir després d'una llarguíssima malaltia que havia limitat molt les seves possibilitats. Betània, primer, i Betània-Patmos, després, havien estat l'obra de la seva vida. Segons en Ricard Pol, ella se sentia especialment orgullosa d'haver promogut i facilitat l'accés de les noies al món universitari, així com d'haver dirigit una escola que formava part de l'incipient grup d'escoles laiques que la societat civil catalana reconeixia per la seva qualitat pedagògica.

Omedes va impulsar valors fonamentals, com ara la llibertat, la responsabilitat, la tolerància, la solidaritat, l'esperit crític i el gust per la feina ben feta. Segons Pilar Tornos, antiga alumna de Betània i patrona de la Fundació, potser mai va mostrar un caràcter especialment simpàtic ni carinyós, però sempre va mantenir l'equanimitat. Emili Teixidor la recordava "com una germana gran, acollidora, riallera... i també exigent i rigorosa".

Malgrat el pas del temps, en l'ADN de l'Escola encara es troben els principis de la pedagogia activa i responsable que ella sempre va defensar des d'aquell sis d'octubre de l'any 1941.

L'onze de desembre d'aquell mateix any era dijous. Llavors va ser mossèn Joan Alemany qui traspassà. Tot i que ja feia temps que vivia retirat de la multitud de tasques que sempre havia impulsat, la seva mort va ser molt sentida. Aleshores, una gran quantitat de persones va elogiar el qui havia estat rector de la parròquia de Sant Ildefons i el dia del seu funeral, a l'església del carrer dels Madrazo, no hi cabia ni una agulla. Un dels textos més bonics que va elogiar la figura del venerable mossèn va ser escrit pel periodista Joan Barril, que va dir-ne:

Practicava la intel·ligència de la bondat, cosa que en cap cas vol dir la paciència del vençut. Alemany tenia l'autoritat moral de la qual sovint sol estar mancada la jerarquia eclesiàstica. Gràcies a ell la veritat periodística es va fer un lloc en plena dictadura. Se'n va un col·lega de la ploma i un home que va renunciar als palaus per ser un eficaç conserge de Déu.

Emili Teixidor, bon amic de mossèn Alemany i de Rosa Maria Omedes, va viure la desaparició dels qui l'havien acompanyat en la seva etapa escolar en un moment personal extraordinari. L'any 2003 havia publicat la novel·la *Pa negre*, la més aclamada de totes les que va escriure. Aquest text va ser premiat en diverses ocasions –el Joan Crexells, el Lletra d'Or, el Nacional de Cultura de Literatura i el Maria Àngels Anglada–, i el director mallorquí Agustí Villaronga i la productora Isona Passola –antiga alumna de Betània– el van dur a la pantalla gran amb una versió que fou seleccionada per l'Acadèmia espanyola de Cinema als premis Òscar l'any 2011. Però també va haver d'afrontar un

càncer de lenta evolució i els efectes secundaris dels tractaments, que no impediren que en Teixidor seguís actiu fins al final.

Un dels darrers actes on va participar l'escriptor de Roda de Ter va ser la tradicional festa de comiat dels alumnes de segon de batxillerat de l'Escola, a finals del mes de maig del 2012. La celebració va començar, com ha estat habitual durant molts anys, amb un acte acadèmic que, en aquella ocasió, consistí en una conversa entre Ricard Pol, Jacint Bassó i el propi Emili Teixidor. Però els autèntics protagonistes van ser els alumnes i en Teixidor. Entre ells es va crear un magnetisme, una comunitat, un encontre màgic entre uns nois i noies molt joves i un savi venerable. Aquella nit, el fundador de Patmos es va sentir immensament feliç.

El 19 de juny de l'any 2012 era dimarts. Aquell dia l'Emili Teixidor va deixar aquest món en pau. De manera sorprenent, la seva capella ardent es va instal·lar al Clos Montserrat, on familiars, alumnes, amics i gent del món de les lletres li van dir l'últim adéu. Com en el cas de la seva col·lega Rosa Maria Omedes, el seu mestratge encara forma part de l'Escola que ell va fundar aquell u d'octubre de l'any 1959.

Gairebé un parell d'anys més tard, el febrer del 2014, va ser el senyor Francesc Bosser qui morí prematurament. Home intuïtiu, provocador i amb una vitalitat desbordant, tenia una idea clara de com ha de ser una institució educativa moderna, compromesa i orientada a una societat en canvi constant. Malgrat el seu aspecte dur, mai no va dictaminar una ordre de forma autoritària, sinó que era partidari d'aconsellar i suggerir. El seu paper va ser cabdal a l'hora d'orientar l'ampliació de les instal·lacions escolars, afer al qual va dedicar moltes hores. Malauradament, una llarga malaltia va posar punt i final a la seva vida i va provocar la necessitat de nomenar un nou president de la

Fundació, càrrec que va acceptar l'empresari Josep Lluís Bonet i Ferrer, el qual ja havia assumit la vicepresidència durant el mandat del seu amic Bosser. Finalment, l'advocat Ramon Girbau i Pedragosa va esdevenir el nou vicepresident del Patronat.

Alemany, Omedes, Teixidor o Bosser no van ser a temps de celebrar el setanta-cinquè aniversari de l'Escola BetàniaPatmos. L'acte inaugural va tenir lloc el sis d'octubre del 2016, es va celebrar al Palau de Congressos de Catalunya i van assistir-hi més d'un miler i mig de persones. La festa va comptar amb els parlaments de Ricard Pol, Jacint Bassó i Josep Lluís Bonet; paraules de pares i mares, antics alumnes, alumnes actuals i professors de totes les etapes; les presentacions del cartell del 75è aniversari –obra de Frederic Amat, antic alumne de Patmos– i del vídeo *D'abans, ara i demà* de l'Escola, i moments musicals i de dansa. Aquella celebració va inaugurar un any curull de tota mena d'activitats encaminades a recordar el passat de la institució, les persones que hi han intervingut i els seus espais: el Clos Montserrat es va obrir a tothom en el marc de les 48h Open House Barcelona, festival dedicat als arquitectes Guillermo Giráldez, Pedro López Iñigo i Xavier Subías; es va fer una trobada dels treballadors actuals amb el Patronat per Nadal; els alumnes de batxillerat, acompanyats de Pilar Tornos i Lluís Saumell, van homenatjar la persona de mossèn Joan Alemany al Monestir de Pedralbes; es feu una altra trobada d'antics treballadors de la Fundació; es va recuperar el lliurament de la "Pedra Alba" a tres alumnes de segon de batxillerat, i encara hi hagué una tercera trobada amb els antics alumnes de l'Escola.

Finalment, el dia sis d'octubre de l'any 2017 va ser un divendres. La Fundació Privada BetàniaPatmos va inaugurar les noves instal·lacions del Clos Montserrat en un context polític convuls a Catalunya. Tal com recull aquest llibre, al llarg de setanta-sis

anys, l'Escola ha viscut petits i grans espais de temps il·luminadors que s'han viscut amb Pau, Llibertat, Lucidesa, Cordialitat, Coratge i Equilibri, tot i que sovint el món hagi anat per un camí diferent, a vegades, fins i tot oposat. Qui sap si una escola és això: allò que hauria de ser més que no pas allò que realment és, com potser la història ens ensenya. Qui sap si un dia l'escola aconseguirà que el món sigui com ella.

L'historiador israelià Yuval Noah Harari creu que la història no serveix perquè puguem repetir els encerts dels nostres avant-passats i evitar els seus errors, ja que el present és massa diferent del passat.

L'autor del llibre *Sàpiens. Una breu història de la humanitat* considera que l'estudi de la història serveix per adonar-nos que la nostra realitat és fruit d'unes circumstàncies concretes, regides per unes normes i uns valors determinats, però que hauria pogut ser tota una altra perquè el nostre món ha estat creat per una "cadena accidental d'esdeveniments". Harari conclou que:

Aquesta és la millor raó per aprendre història: no per predir el futur, sinó per alliberar-nos del passat, i imaginar-nos destins alternatius. No cal dir que això no representa la llibertat total, perquè no podem evitar que el passat ens conformi. Però una mica de llibertat és millor que no gens.

Els membres de la comunitat educativa de BetàniaPatmos han de conèixer la seva història, però no per alliberar-se'n, sinó per adonar-se de l'extraordinària vàlua d'una colla de persones que, en moments puntuals, van prendre unes decisions estel·lars, resplendents i immutables com estrelles. Tots hem de saber –si és que algú encara ho ignora– que, com va escriure Oscar Wilde,

“a vegades podem passar-nos anys sense viure en absolut i, de sobte, tota la nostra vida es concentra en un instant únic”. Som hereus de moments incomparables i observadors de múltiples constel·lacions. ●

Eduquem els
entorn natural únic
amb vosaltres
que tots puguin
preparades
saludables, lliures
de prendre
i responsables per

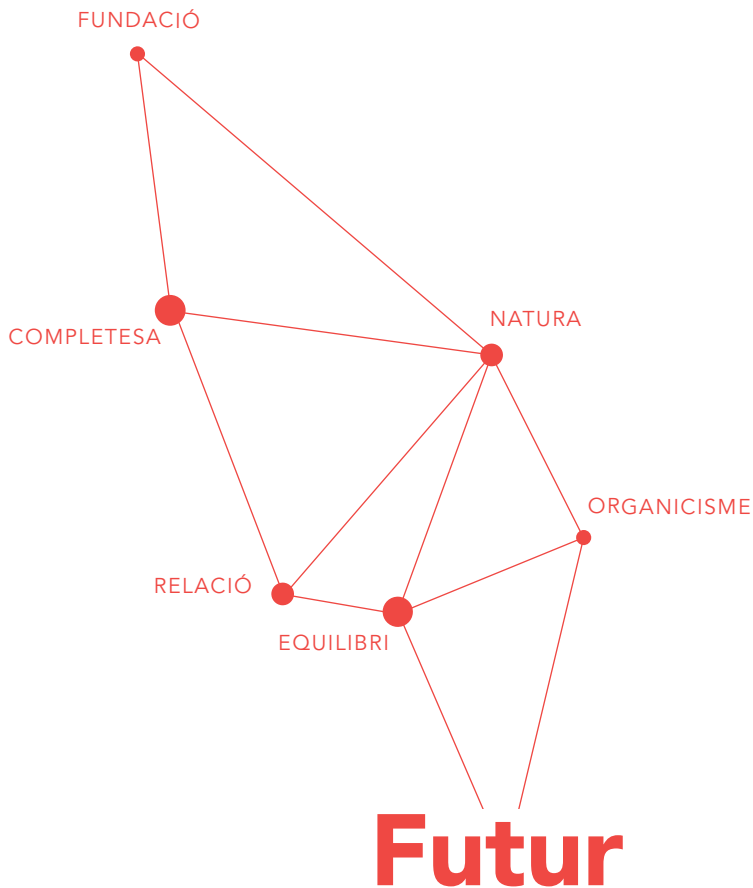
vostres fills en un
i els acompanyem
amb l'objectiu
esdevenir persones
intel·lectualment,
i felices, capaces
decisiones creatives
a un món millor.

Posicionament

de Betània Patmos

CONSTEL·LACIÓ **CAP A ON ANEM***

*Lloc de l'albirament: Torratxa Patxot, al Clos Montserrat de Barcelona — 2016

Futur

Perquè estem
convençuts
que aquests infants
i joves després
esdevindran
persones preparades,
lliures i felices,
capaces de prendre
decisions creatives
i acords responsables
per a un món millor.

Balconada d'un contrallibre d'aniversari

En alguns moments de l'any, quan mirem el cel abans de la sortida del sol, hi podem veure una estrella extraordinàriament brillant. D'altres vegades, aquest far llunyà apareix just al capvespre, amb la mateixa lluentor. En realitat, però, no és un estel, sinó un planeta. Es tracta de Venus i, popularment, a l'una i a l'altra, se les coneix com l'estrella de l'alba i l'estrella vespertina. Tot i que ens pugui semblar que són fenòmens diferents per succeir en moments distants, és la mateixa teia que il·lumina el firmament.

De tal manera, en la llarga història de l'Escola BetàniaPatmos, una sèrie de fites apamen el seu camí. Pot semblar que cadascuna d'elles sigui filla d'una sola època, però no és ben bé així. Potser algú pensa que les primeres paraules inscrites a la Pedra Alba assegurada al mig de la rampa que travessa el Clos Montserrat –Pau, Lucidesa, Cordialitat i Llibertat– són pretèrites i creu que els darrers mots incorporats al monòlit –Coratge i Equilibri– són actuals. Qui així ho pensi ha de saber que tant les unes com les altres són intemporals i, d'una manera o altra, sempre han estat presents a la vida de l'Escola. Talment com l'estrella de l'alba també brilla a les portes de la nit, la Pau, la Lucidesa, la Cordialitat, la Llibertat, el Coratge i l'Equilibri sempre han viscut a l'Escola i sempre hi hauran de ser.

Ningú sap quin serà el futur de BetàniaPatmos amb certesa absoluta. Ara bé, hi ha motius que sempre hi han estat i que hi continuaran presents. Sense ànims de fer-ne una llista exhaustiva, aquí en van alguns, començant per la celebració del temps. L'Escola, com tantes institucions, sempre s'ha preocupat pel passat per tal d'entendre el present i, sobretot, projectar-se sòlidament cap al futur. Aquest llibre, sense anar més lluny, n'és una nova mostra. D'altra banda, la importància de la natura és una segona idea fonamental del centre fundat per Rosa Maria

Omedes i Emili Teixidor. Setanta anys enrere, l'espai del jardí de Descartes materialitzava aquest interès; fa gairebé seixanta anys, la jungla de Bisbe Català entroncava amb aquesta voluntat i, des de fa mig segle, el Clos Montserrat encarna el compromís de l'Escola amb el medi natural i la salvaguarda de la Terra.

Però el temps i l'espai són una capsa que cal omplir d'accions humanes i un dels valors que sempre ha acompanyat l'Escola ha estat la generositat de tantíssimes persones a l'hora de crear, mantenir i impulsar aquest projecte educatiu. Des de les mestres de Betània que van treballar sense salari a l'origen primigeni del centre, passant per la creació de la societat civil a la dècada dels seixanta, fins culminar en la constitució de la Fundació actual –sense oblidar l'esforç diari de tantíssimes persones per formar ciutadans lliures, crítics i curiosos–, la generositat ha estat una constant que de ben segur formarà part de la institució i de la majoria de les persones que s'hi relacionaran.

Tot i que l'acció humana més present al Clos Montserrat ha estat, és i serà la pedagògica, amb un ensenyament que aspira a combinar els clàssics amb la modernitat en la seva justa mesura; que vol formar infants dels dos als divuit anys i fer-los participar tant de la vida escolar com del que succeeix més enllà de les aules; que persegueix una formació acadèmica rigorosa, que projecti els alumnes cap a la universitat, però que també sigui capaç d'acollir les necessitats específiques de nens i joves; i que faciliti tot tipus de diàlegs, interns i externs, d'un àmbit o d'un altre, per tal que, com diu un text intern de l'Escola:

[...] plegats enfortim encara més els llegats culturals de la institució, Betània i Patmos, bressols del Mediterrani, fonaments d'Europa, emoció i coneixement, arrel i branca, bonesa i cordialitat, pedra i alba, lucidesa i coratge, pau i llibertat, fites granítiques del nostre projecte, és a dir, d'aquells pares i mares que creuen honorablement que l'educació dels seus fills i de les seves filles comença per compartir aquests valors.

Les fotografies de les Constel·lacions i la coberta han estat fetes a l'entorn de l'Escola Betània Patmos.

Edita

Fundació Privada BetàniaPatmos

Primera edició

Novembre del 2017

Text original dels Moments

Xavier Ciurans i Vinyeta

Text original de la Constel·lació *Cap a on anem*

Jacint Bassó i Parent

Fotografies de la coberta i la Constel·lació *Cap a on anem*

Herminio Alcaraz

Il·lustracions i fotografies

Fons documental de l'Escola BetàniaPatmos i diferents arxius particulars

Fotografies de les pàgines 198-199

© Fons Fotogràfic F. Català-Roca - Arxiu Històric del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya

Assessorament lingüístic

Natàlia Oriol Fuguet

Lectors assessors

Jacint Bassó, Luís Basté, Raimon Bergós, Josep Lluís Bonet, Fernando Cirera, Josep M. Clavell, Pilar Gallardo, Ramon Girbau, Quim Güell, Pilar Pérez, Ricard Pol, Iolanda Ribes, Santi Ruiz, Lluís Saumell, Emma Torres i Mar Vidal de Llobatera

Traduccions al castellà i a l'anglès

iDISC Information Technologies S. L.

Disseny

Tactica

Impressió i enquadernació

Nova Era

Tiratge

2.500 exemplars (català, castellà i anglès)

Escola BetàniaPatmos

Montevideo, 13

08034 BARCELONA

Telèfon: 932 521 900

info@betania-patmos.org

www.betania-patmos.org

DEDICATÒRIA I AGRAÏMENTS

En el record de l'autor, els promotors principals de l'edició d'aquest llibre han estat els directors generals de l'Escola, els senyors Ricard Pol i Jacint Bassó, amb el vistiplau dels patrons de la Fundació Privada BetàniaPatmos. Ells han impulsat l'obra, l'han acompanyat i l'han enriquit al costat d'altres integrants de la comunitat educativa del Clos Montserrat. És per això que l'autor els hi dedica aquesta crònica i els hi agraeix la confiança dipositada en la seva curiositat insaciable i en la seva limitada perícia a l'hora de fixar-la.

Persones de diferents equips directius, consiliari, mestres, professors, personal no docent, alumnes, mares i pares, d'abans i d'ara, han contribuït, de manera valuósíssima, al relat d'aquesta història. Qualsevol error en la transcripció de la seva memòria és responsabilitat de l'escriptor. A tots ells, moltes gràcies. L'autor també encomana aquest llibre als membres de l'Escola: els d'ahir, els d'avui i els de demà. Tant de bo gaudeixin de moments estel·lars i sàpiguen orientar-se en el cel de les seves constel·lacions.

Aquesta edició, primera,
de *Moments & Constel·lacions*,
s'ha acabat d'imprimir i relligar a Catalunya,
a la impremta Nova Era,
el mes de novembre
de l'any
2017

